





# Angst en Verraad

Novelles, verhalen en toneel

Charles Warter



# Inhoud

Voorwoord

Symphonie Phantastique

Vijandige verstarring

De Ståler-synthese

Grensverleggend onderzoek

Het grote werk [toneel]

Hoe een dreiging werd afgewend

Staatsgeheim

Het uitbannen van defecten

De generaal en de danser

De steen

Redding



## Voorwoord

De verhalen die ik zo'n dertig jaar geleden schreef waren te symbolisch en te complex om door anderen ontcijferd te kunnen worden. Als ik ze zelf al begreep. Bovendien waren ze te compact, want alles was geconcentreerd in een of twee pagina's. Sommige ontstonden bij een bushalte of in een stationsrestaurant. Met potlood op een papieren boterhamzakje geschreven of met een Bic-pen op een stuk kaftpapier gekrast. Ik was toen jong en ambitieus en wilde de wereld iets vertellen, maar mijn taalgebruik was te formeel. Ik schetste een surrealistische wereld als die van Kafka, met de taal van Lodewijk van Deysse. Serieus werd het niet genomen, dus bleef ik arm en miskend.

De meeste teksten in deze bundel zijn in oorsprong zo'n vijftien tot vijftwintig jaar oud. In eerste instantie waren ze op dezelfde onverteerbare manier geschreven. Ik was namelijk trots op mijn archaïsche Nederlands. Duitse boeken las ik in oude Gotische letters en vertalingen liet ik links liggen. Engelse, Franse en zelfs Noorse en Zweedse werken (Ibsen en Strindberg) las ik in de oorspronkelijke taal. Dat was noodzakelijk, meende ik. Ik verafschuwde de auteurs van moderne 'thrillers' en wond me op over de oppervlakkigheid van de hedendaagse lezer.

Inmiddels kijk ik er totaal anders naar. Veel van die dikke Amerikaanse thrillers van tegenwoordig zijn razend knap geschreven. Het maken ervan vereiste veel achtergrondkennis en ze zijn evenwichtig opgebouwd. En dat honderden pagina's lang! In veel gevallen zit er ook nog een boodschap in verborgen, al kan de lezer die negeren. Nu pas besef ik dat ik nooit zo'n bestseller zal kunnen schrijven. Mijn wereld is die van het beeld, niet die van het woord.

Toch zou mijn jongere 'ik' het op prijs stellen als de teksten breder verspreid zouden worden. Nu melden uitgevers meestal dat iets 'niet in hun fonds past', maar ik had ook zinvol commentaar gekregen. Kort samengevat kwam het erop neer dat de inhoud goed was, maar de stijl te taai en te saai. Als er al een sprake was van een stijl. Dat commentaar kon maar één ding betekenen: herschrijven. En na enkele jaren nog eens herschrijven. En nog eens.

Misschien had dat nog een paar maal gemoeten, maar volgens mij is de tijd nu rijp. Deze bundel kan op eigen benen staan. Zo niet, dan is dat jammer. Zelf keer ik hoe dan ook weer terug in de wereld van het beeldende en laat de literatuur voor wat ze is. Dat is geen pose, maar een inschatting van de toekomst. Positief en negatief commentaar is welkom. Alleen negeren zou pijnlijk zijn. Niet voor mij, maar voor de jongeman van dertig jaar geleden die schrijver wilde zijn.

Charles Warter

Groningen, zomer 2003





# **Symphonie Phantastique**



Het pension waar hij tot rust wilde komen was geen gelukkige keuze, besefte Ralf. Natuurlijk, hij had niet geweten waar hij terecht zou komen. Hij hoefde zich dus niet schuldig te voelen over een slechte voorbereiding. Maar hij was hoe dan ook het slachtoffer van de vergissing. Op zich mankeerde er niets aan de omgeving of het gebouw. Een gewoon fraai en statig landhuis dat dienst deed als vakantieverblijf. Gelegen in een bosrijke omgeving. Alhoewel, die omgeving... Het gebouw mocht dan tamelijk gewoon lijken, de omgeving was vervreemdend en joeg hem angst aan. Hij wilde tot rust komen na alle spanningen die aan hem hadden gevreten. De ellende die over hem was uitgestort moest hij van zich afschudden. Dan moest er wel aan een paar voorwaarden worden voldaan. Welke voorwaarden eigenlijk? Wat was er precies mis met deze omgeving?

Terwijl hij besluiteloos met zijn koffer op de oprijlaan stond en het landhuis nog eens goed in zich opnam, besefte hij dat zijn bezwaren niet onder woorden gebracht konden worden. Tenminste niet op een beredeneerde manier. Iemand vertellen dat hij een kwade uitstraling voelde zou alleen gelach opleveren. Dat was voor een deel weer zijn eigen schuld, want één van de fouten die hij de laatste tijd had gemaakt was zijn onderzoek naar het occulte. Nou ja, onderzoek... eigenlijk was het gewoon praktiseren geweest. Normaal gesproken had dit geen verwoestende invloed op zijn geest hoeven te hebben. De omstandigheden hadden hem echter vatbaar gemaakt voor subtiele verstoringen.

Zijn ontslag, dat als een donderslag bij heldere hemel was gekomen, had hij nog tamelijk luchtig opgevat. Geld was natuurlijk prettig en zelfs noodzakelijk om in leven te blijven, maar aan zijn werk was hij niet bijzonder gehecht.

Kort daarna was er iets gebeurd dat hem echt uit het lood had geslagen. Zijn vriendin was spoorloos verdwenen.

Er was geen ruzie geweest. Geen signalen, geen briefje, niets.

Zelfs geen getuigen. Toen hij op het punt stond zelfstandig wat spuurwerk uit te voeren, had men hem gearresteerd. De aanhouding op zich begreep hij wel, maar het maakte zijn onderzoek onmogelijk. Natuurlijk wist hij dat hij spoedig vrijgelaten zou worden. Hoe zat het dan met de gebeurtenissen die erna volgden? Wie had daar de schuld van? Zijn vader, zijn tante, zijn vriendin, de politie?

Conditio sine qua non... Het was allemaal wel van invloed, maar hij was toch echt zelf voor een auto langsgelopen. De bestuurder was natuurlijk hevig geschrokken, maar had begrip voor zijn toestand. In gepeins verzonken had Ralf de auto blijkbaar niet opgemerkt. Eigenlijk had alléén deze man hem vriendelijk behandeld, zonder dat hij het had verdiend. Zijn familie had hem de rug toegekeerd, in plaats van hem steun te bieden. (Een gebroken arm was niets bijzonders - niet eens een hersenschudding?)

Vanwaar het onbegrip en de vijandigheid? Ralf had voorzichtig geprobeerd zijn vader uit te horen, maar de oude heer had hem toegebeten dat hij eens wat minder gemakzuchtig moest worden en de verantwoordelijkheid diende te tonen die hij als volwassene droeg.

Nu was de heer Plater bekend om zijn aanvallen van onredelijkheid en de familie had de gewoonte om hem een paar dagen af te laten koelen na een aanval. Deze keer was het echter anders. Ralfs zuster, Monica, had op dezelfde manier geantwoord. Minder bot, dat wel, maar toch. Wat had ze gezegd?

Ralf ging op zijn koffer zitten en stuurde naar het pension. Er kwam niemand naar buiten en er ging evenmin iemand naar binnen. Ze hadden hem nu toch wel

opgemerkt? Of lag de woonkamer aan de achterzijde? Hij kon het van deze afstand niet met zekerheid zeggen. Er was geen beweging zichtbaar, maar dat kon net zo goed betekenen dat men ademloos van achter de gordijnen naar hem staarde. Hoe had zijn zus het gezegd? Iets als:

“...eeuwige dromer, wees toch redelijk. Je weet dat je geen vriendin had. Hoe zou ze dan ooit kunnen verdwijnen?”

Dat kon hij haar niet aanrekenen. Wat wist ze van zijn privé-leven af! Ze liepen niet de deur bij elkaar plat en Ralf had niet over Vera gesproken.

Voor andere familieleden ging dat echter niet op. Hij had wel eens wat verteld of geschreven dat men zich zou moeten herinneren. In plaats daarvan kreeg hij echter de verschrikkelijkste reacties. Afhankelijk van de achtergrond van deze en gene ontving hij uitspraken van leden van het koninklijk huis, citaten uit wetboeken, teksten uit de bijbel of fragmenten uit de wereldliteratuur. Woedend, meewarig, ernstig of meelevend was de toon van de brieven en telefoongesprekken.

Woedend was hij geworden en hij had zowaar drie lucifers verspild aan deze misoogst van drie weken contact zoeken. Pas vanaf dat moment had hij zich verbitterd teruggetrokken op de bouwvallige zolderverdieping die hij bewoonde. Temidden van oorwurmen, muizen en opgezette dieren. Hun glazen ogen maakten op hem een warmere indruk dan die van de familieleden die beweerden dat ze het beste met hem voorhadden.

Toen was het misgegaan, bedacht hij nu. Drie boeken die hij van een oudoom had geërfd speelden de hoofdrol vanaf dat moment. Ze waren niet eens erg waardevol. Toch had hij ze gelezen en herlezen en de zwijgzaamheid en afwezigheid van hun vorige eigenaar was langzaam op hem overgegaan. Hij was zichzelf gaan verwaarlozen, terwijl het leek alsof er steeds meer schimmen om zijn bed dansten, die hem steeds ergere nachtmerries bezorgden.

Het occulte was niets voor hem en zeker in die toestand had hij zich er verre van moeten houden, maar dat was achteraf gemakkelijk te constateren. Het trok hem aan en hij had het goed gevonden. Alchemie, demonen en duivels, oude mystieke wijsheden doordrenkten hem. Uiteindelijk meende Ralf dat hij zijn vriendin terug kon halen zonder zelfs maar van zijn stoel op te staan.

Ineens was het hem duidelijk geworden. Hij had rust nodig. Echte rust, in een andere, onbekende omgeving. Alleen dan kon hij helemaal loskomen van alle ellende die hij door had moeten maken. En daar zat hij dan. Op zijn koffer op een oprijlaan, voor een pension dat niet deugde, in een omgeving die nog vijandiger was dan zijn zolderkamer. Wat was er toch mis? Waarom kon hij het niet benoemen? Allereerst had hij niet laat in de middag moeten vertrekken. De schaduwen waren lang en de zon was verzwakt. Dat maakte de omgeving al onheilspellend. Het was herfst en hij had kunnen weten dat de duisternis vroeg inviel, hier net zo goed als thuis. Ja, de oprukkende schemering verwarde hem. Het was niet de omgeving, maar de duisternis die zich langzaam meester van hem maakte, zich in hem binnendrong. Zou het morgenvroeg dan beter gaan? Nee, het zat in hem, het was niet het donker van de herfst. Hij was bang voor iets dat zich nog niet had vertoond. Van ontspanning zou geen sprake zijn in dit oord, maar hij was er nu en teruggaan was geen optie. Ralf stond op en nam zijn koffer weer in de hand. Het zou een marteling worden, dag na dag. Voortdurend zou zijn uithoudingsvermogen op de proef worden gesteld. De gasten haatten hem nu al,

zoveel was zeker. Alvorens aan te bellen probeerde Ralf zich het afschuwelijkste geluid voor te stellen dat een deurbel maar kon geven. Zo was hij voorbereid op het ergste. En toch schrok hij. Het was helemaal geen onaangenaam geluid. De deurbel was beslist de bekende tweetonige gong, die vroeger alleen voor de welgestelden was weggelegd, ook al had Ralf nog maar één toon gehoord. Dergelijke luxe deurgongen hadden echter een zacht, omfloerst geluid. Deze bel had daarentegen een eigenaardig schelle bijklank, alsof de buizen met een veel harder voorwerp werden aangeslagen dan het gebruikelijke rubberen hamertje. In een reflex trok hij zijn vinger van de knop, waarna inderdaad een tweede, lagere toon hoorbaar werd. Net zo schel. Ralf rilde. Hij moest er niets achter zoeken. Misschien hadden ze de bel een keer zelf gerepareerd. Waarom? Liep dit pension niet zo goed. Hoe kwam dat? Was de omgeving...

De deur ging open en er verscheen een keurige dame in de opening. Een jaar of vijftig, met een keurig gepermanent grijs kapsel. Ze was gekleed in een donkere jurk, waar ze een schort overheen droeg.

“Goedenavond, u moet de heer Plater zijn”, sprak de dame zonder ook maar een zweem van verbazing of ergernis te tonen over zijn verwaarloosde uiterlijk. Nu had hij zich voor zijn vertrek nog enigszins opgelapt, al was dat vooral symbolisch geweest. Toch voelde hij zich niet op zijn gemak met deze keurige vrouw in de buurt. Alles was te netjes, te verzorgd. Hij voelde zich een zwerver.

“Goedenavond, en inderdaad, Plater is mijn naam.”

Geld, schoot het door hem heen. Hoe moet ik dit betalen? Mijn geld is vrijwel op, ik zal werk moeten zoeken. Hoe kom ik op het onzalige idee in een pension te gaan logeren, terwijl ik nauwelijks geld heb? Hoe moet het intussen met een borgsom of een vooruitbetaling?

“U kwam voor een paar dagen, nietwaar?”, vroeg de dame, alsof ze hem de terugweg definitief af wilde snijden. “Ik waarschuw mijn man even, die zal het met u regelen.”

Bijna was hij het vergeten; door de telefoon had hij natuurlijk gezegd hoe lang hij ongeveer wilde blijven en aangezien niet iedereen zo’n warhoofd was als hij, had men het hier onthouden. Als je een pension had en leefde van de inkomsten, was zoiets ook wel belangrijk natuurlijk. Het was te grof om nu te zeggen dat de omgeving hem niet beviel. En bovendien zouden ze dan misschien om annuleringskosten vragen. Nee, het was beter het spel mee te spelen.

“Mijn naam is trouwens ‘Grijs’ ”, hoorde hij haar nog zeggen, terwijl ze al half achter de deur verdween.

Dat was de naam van de pensionhouder en gezien hun leeftijd zou zijn vrouw wel de naam van haar man hebben. Tegenwoordig lag dat anders. Zou Vera haar eigen naam...

Het pension had een andere naam, herinnerde hij zich. Iets onzinnigs zoals ‘Rodenburg’. Zouden ze in deze streken wel gas, licht en stromend water hebben?

“Gas”, zei Ralf ineens hardop. De pensionhoudster verscheen weer van achter de deur en riep geschrokken uit: “Nee toch? Ruikt u iets? Dan heb ik een pit open laten staan.”

Ralf glimlachte en stak zijn hand uit. “Neemt u me niet kwalijk”, zei hij. “Ik dacht hardop, ben ik bang. Mijn naam is overigens Plater. Aangenaam mevrouw Grijs.” Dat hij zich al min of meer had voorgesteld ontging hem volkomen op dit moment.

Even later stond Ralf in de huiskamer, die vermoedelijk gemeenschappelijk was. De inrichting was eigenlijk veel te gewoon, hoewel hij geen idee had wat er bijzonder zou moeten zijn aan een pension. Er stonden een paar leunstoelen in hoefijzeropstelling rondom een schouw. Deze was met moderne middelen kunstmatig oud gemaakt. Ongetwijfeld om de gasten een 'plattelandsgevoel' te geven. Gasvlammetjes likten aan stenen haardblokken en verspreidden een zachte gloed. De elektrisch gemaakte olielamp pakte het wat steviger aan, met een warm gekleurde spaarlamp.

Te oordelen naar het plafond en het behang werd er veel gerookt in deze ruimte. De heer Grijs had blijkbaar snel een vest aangeschoten om zijn bretels te verbergen. Hij stak zijn hand uit en stelde zich voor. Na het uitwisselen van de bekende gemeenplaatsen keek Ralf de kamer weer rond. Nu vielen hem weer andere dingen op. De verbleekte gordijnen waren van goede kwaliteit geweest. Een zware, grof geweven, donkergroene stof die vermoedelijk geen enkel lichtstraaltje doorliet. Hebben ze iets te verbergen? Flitste het door Ralf heen. Er lag een tapijt dat hoogpolig was geweest, maar waarvan de draden nu in ruste waren. Hier en daar wat meubilair dat niet bij elkaar hoorde.

"Fraaie lederen bekleding", begon Ralf om iets te zeggen en hij wreef over de rugleuning van een van de fauteuils.

"Dat is dan ook de enige", merkte Grijs op. Geen geschikt gespreksonderwerp blijkbaar. "Opkoper hè?", voegde Grijs nog toe en daarna was het weer stil. Zuinig type, die Grijs. Weinig woorden, weinig luxe.

"Ineens verdwenen", ging Grijs weer verder. Ralf schrok nu. Wat wist Grijs van Vera? Haar paspoort had nog in haar woonkamer gelegen, alsof ze even weg was en zeker niet van plan was het land te verlaten. Hij had gemeend dat ze elk moment thuis kon komen, alleen was dat niet gebeurd. Dagenlang niet. Verder was het hem een raadsel. De opmerkingen van zijn vader en zus boden ook geen houvast. Waarom had hij het paspoort niet laten zien? Ze zouden het toch niet hebben geloofd, hoeveel bewijzen hij ook zou hebben aangevoerd. Misschien had ze zich steeds minder op haar gemak gevoeld in haar appartement, al was het aangenamer dan zijn zolderkamer. Ja, ze had wel eens gezegd dat ze haar woning onheilspellend vond.

"Ach, je weet hoe dat gaat. Een armoedig leven en ondertussen blijkbaar goed verdienen. De belastingen laat je niets merken van je gescharrel en dan ineens, hup, de grens over."

Blijkbaar ging het over de opkoper, maar Ralf miste de draad van het verhaal.

"Verdwijnen er hier wel vaker mensen?", vroeg hij uit beleefdheid, terwijl hij Grijs aankeek. Die keek ineens ernstig en staaarde hem doordringend aan.

"Wat bedoelt u daarmee, mijnheer Plater?"

"Sorry, hij was zeker gevlucht?"

"Niet precies. Nou ja, voor de belastingen misschien." Grijs glimlachte weer en rolde de sigaar tussen zijn vingers, terwijl hij Ralf nieuwsgierig aan bleef kijken.

Het is een val, dacht Ralf, dat kan niet anders. Hij staaarde naar de boekenkasten achterin de kamer. De glazen deur glansde in het gelig-roze licht en erachter waren heel vaag de contouren van de boeken te zien. Ze leken allemaal identiek. Even dik, even groot, mogelijk ook gelijk van kleur. Oud en degelijk en natuurlijk goed afgestoft!

Nog wat later werd hem de weg naar boven gewezen. Zijn kamer zag er keurig uit. “Meneer Plater,” had mevrouw Grijs gezegd, “ik hoop dat u het hier goed kunt vinden en wat uit kunt rusten, zoals uw bedoeling was.”

Wat moest hij kunnen vinden? Was dat streektaal voor het naar zijn zin hebben? Of was het juist correct Nederlands? Ralf wist het niet. Hoe wist ze trouwens dat hij uit kwam rusten? Had hij dat ook door de telefoon gezegd? Of kwam iedereen hier voor rust?

Hij had bedankt en ze had vervolgens nog verteld dat hij om zes uur aan de gemeenschappelijke maaltijd deel kon nemen. Behalve hij bleken er nog twee gasten te zijn. Weinig opvallende heren van middelbare leeftijd. Een ongehuwde, arbeidsongeschikte heer, die na twee of drie dagen weer zou vertrekken, en een overspannen vertegenwoordiger. De laatste zou nog langere tijd blijven, tot hij zich weer beter voelde. Eventueel zou er nog een dame komen logeren. Wat voor een dame en hoe oud, vroeg Ralf zich af. Hij zei niets, uit angst dat het verkeerd zou worden opgevat.

Het was dus allermindst druk en dat zou het ook niet worden als hij de verhalen en de intuïtie van deze grootschalige huisvrouw mocht geloven.

Er was zelfs stromend water aanwezig op zijn kamer! De wastafel was ouderwets en de statige kraan leek antiek met zijn koperen glans. Handdoeken en beddengoed waren kraakhelder en de scharnieren van de kast kraakten als in een griezelfilm. Alleen kon je bij een griezelfilm de TV uitzetten of de bioscoop uitlopen. Hier niet.

Gelukkig was er geen spiegel, maar de bloemetjesgordijnen die ongetwijfeld een raam bedekten, waren al erg genoeg. Een van de zijden van de kamer was schuin. Blijkbaar begon het dak al op de eerste verdieping, ondanks de grootte van het huis. Ralf herinnerde zich dat de kamers en de hal beneden inderdaad bijzonder hoge plafonds hadden. Verspilde ruimte als de slaapkamers daardoor een schuine wand kregen. Hoewel, de schuine wand stelde hem gerust. Je kon het als een deel van een piramide zien en dat was goed...

De deur stond hem minder aan. Er waren vier kleine ruitjes en onderin was een gat dat vermoedelijk was veroorzaakt door een losgeraakte noest. Geen opzet, maar dat sloot misbruik niet uit. Slaapgas kon zo heel gemakkelijk worden toegediend. Hij rolde een stukje karton op en stak het in het gat. Het probleem van de ruitjes was gemakkelijk op te lossen met een overhemd, aangezien er nog een roede bovenlangs liep. Microfoons zou men hier wel niet hebben. Bovendien zei hij toch niets nu hij alleen was.

Nu alles veilig was liet Ralf zich woest neervallen op het bed, dat meelijwekkend knerpte. Biezen vloermatten gaven de ruimte een aangenaam zurige lucht. In het nachtkastje trof hij een geëmailleerde po aan, die eigenlijk de titel ‘nachtspiegel’ diende te dragen. De koffers konden wel wachten tot later op de avond. Dit was nu voorlopig zijn nieuwe thuis. Ralf probeerde het te begrijpen, maar kon de realiteit niet vatten. Hij pakte een keukenstoel die naast de kast bleek te staan en ging erop zitten. Vanuit deze andere gezichtshoek had hij weer een heel andere kamer. Zoveel veranderingen in korte tijd waren helaas te veel.

De kamer was bleek. Niet gewoon wit, maar bleek door een gebrek aan kleur; bloedeloos. Zou er geen platenspeler of radio zijn? Klanken waren niet aan locaties gebonden en met een bekende melodie zou hij zich sneller op zijn gemak voelen. Muziek kon ruimten vertrouwd maken. Nu pas beseftte hij dat hij thuis vrijwel altijd muziek aan had staan. Misschien was het wel goed om het eens

zonder te proberen. Ralf keek op zijn horloge en zag dat het al bijna etenstijd was. Zes uur was de vaste tijd hier, zoals op zoveel plekken in het land. Orde en regelmaat, waren ze een geneeskrachtig duo?

Koud was het zeker niet, in tegenstelling tot zijn tochtige zolderkamer. Toch maar eens kijken of muziek mogelijk was. Hoe zouden de beide andere heren erop reageren? Bij de maaltijd maar eens voorzichtig polsen. Oudere, arbeidsongeschikte, vrijgezelle heren hadden natuurlijk allerlei grillen en hij was zelf een nieuwe gast met nog weinig rechten.

In gedachten verzonken liep Ralf zijn kamer uit en kwam via de grote overloop bij de wenteltrap. Na een halve slag te zijn gedraaid bij de afdaling, stond hij tegenover de deur van de eetkamer. Er was nog niets onaangenaams gebeurd, hoewel de pensionhouder geen betrouwbaar type leek.

Een wat gezette figuur met een bruin kostuum kwam meteen na hem de eetkamer binnen. De doodse stilte werd verbroken door hun voetstappen.

Ineens barstte de heer in het bruine pak los: “U bent de nieuwe gast hier? Aangenaam, mijn naam is Maetens. Arbeidsongeschikt vrijgezel, zoals ik Martha Grijs wel eens hoor beweren!” Meteen fluisterde hij er achteraan: “Vreemd type hoor, Grijsje.”

Ralf schudde hem de hand en stelde zich voor. Voorzichtig voegde hij eraan toe dat hij ook zijn twijfels had over de gastheer.

“Harald? Welnee, fijne vent!”, reageerde Maetens.

Ralf raakte in de war. “Wie bedoelt u dan?”, vroeg hij zacht.

De ander maakte een gebaar alsof hij krulspelden zette en veegde zijn handen aan een denkbeeldig schort af. “Martha”, fluisterde hij weer.

“Maar ik heb helemaal niets vreemds...”, begon Ralf. Op dat moment kwam mevrouw Grijs juist met twee dampende schalen binnen. Nadat ze deze had neergezet, vertrok ze weer, maar liet ze de deur achter zich openstaan. Er moest een ander gespreksonderwerp worden gevonden. Maetens maakte nog een wapperend gebaar met zijn hand langs zijn mond en blies alsof hij sambal had gegeten.

Voor Ralf was dit onbegrijpelijk en hij informeerde beleefd naar de andere gast, die nog niet op was komen dagen. “Vertegenwoordiger, begreep ik”, voegde hij er voor de duidelijkheid aan toe.

“Geen idee, komt zo wel”, was de reactie van Maetens. “Heeft u trouwens bezwaar?”, vroeg hij, terwijl hij een pakje sigaretten te voorschijn haalde en meteen een presenteerde.

“Graag! Normaal rook ik niet veel, maar nu had ik niets bij me.”

Ralf vroeg zich af zijn toelichting wel ergens op sloeg.

“Men moet nu eenmaal een slechte gewoonte hebben”, lachte Maetens. Ineens voegde hij eraan toe, Ralf indringend aankijkend. “Misschien heeft u er wel twee!”

Ralf schrok. Wat moeten ze toch van me. Kennen ze me soms, schoot het door hem heen. Lang kon hij er niet over nadenken, want er kwam een derde persoon binnen. Zou dit nu de vertegenwoordiger zijn? De man keek schichtig om zich heen zonder werkelijk iets te zien en schoot naar de tafel.

“Nee maar, Klarenvelder! Goedenavond”, bulderde Maetens.

Meer dan een kort “ ‘navond” kwam er niet terug, maar plotseling stak de derde man zijn hand naar Ralf uit. “Klavudu aag naam”, stiet hij uit. Hij rukte zijn hand meteen weer los en zonder te luisteren naar Ralfs naam dook hij weer op de tafel



af. Snel schoof hij twee stoelen achteruit, aarzelde en greep toen de derde, waar hij op plaatsnam. De sigaret die hij tevoorschijn haalde sloeg hij tweemaal door de vlam die Maetens hem voorhield. Vervolgens zoog hij er hevig aan, ontdekte dat de sigaret toch niet brandde. Haastig sloeg hij op alle zakken van zijn colbert, trok een aansteker tevoorschijn die een enorme vlam gaf en hield de sigaret erin. Deze keer verdween het halve ding in een steekvlam, maar Klarenvelder leek tevreden te zijn. Hij hees een aantal malen de rook naar binnen en stampte zijn rookartikel vervolgens in een paar meppen tot pulp in de asbak vóór hem. Met toenemende verbazing had Ralf het tafereel gadeslagen. Het leek alsof hij zelf weer op adem moest komen.

Maetens leverde commentaar en bulderde: “Nou nou, Klarenvelder. Als ik zo rookte als jij werd ik meteen goedgekeurd en mocht ik morgen weer aan het werk.” Alsof hij het tegendeel wilde bewijzen barstte hij uit in een enorme hoestbui. De vertegenwoordiger toonde voor het eerst belangstelling voor zijn medemens. Hij sloeg Maetens op de rug en mompelde in staccato: “Als er tijd voor is, als er tijd voor is.”

Een gekkenhuis, meende Ralf, maar hij was zo wijs dit niet hardop te zeggen. Tegelijk verbaasde hij zich over de rol van Maetens. Was hij zoiets als een pension-oudste die hier heel vaak kwam? Of behoorde hij gewoon tot het soort mensen dat zich overal op zijn gemak voelt en vergroeid is met zijn eigen joviale gedrag?

De pensionhoudster kwam weer binnen met twee schalen om onmiddellijk weer te vertrekken. Even later was ze blijkbaar van plan te blijven, want ze zette een stolp en de juskom neer en nam plaats aan het hoofd van de tafel. Haar man, die tegelijk met haar was binnengekomen, ging aan de andere kant van de tafel zitten. Ralf koos een plek tegenover de twee andere gasten, die naast elkaar zaten. Zo was het evenwicht enigszins hersteld.

“Eet u smakelijk”, jubelde mevrouw Grijs overdreven. De vertegenwoordiger sloeg een rudimentair kruis waarbij hij zijn hand leek te willen lanceren.

“Tast toe”, klonk het nog, maar de heer Maetens was al bezig zichzelf van voedsel te voorzien.

Het eten was uitstekend, al schrok Ralf even toen er wat bloed uit zijn steak liep toen hij het mes erin zette. Hij besloot dat dit geen subtiele boodschap kon zijn en dat zoiets overal kon gebeuren. Wel was hij benieuwd of men hier op vrijdag vis zou eten. Vervolgens dacht hij weer na over Maetens. De vertegenwoordiger boeide hem minder. Deze figuur was er misschien slecht aan toe, maar het was geen pose. Bij Maetens wist hij nog steeds niet wie hij voor zich had. Zijn gedachten gleden door de pogingen zich te concentreren juist af naar Klarenvelder. Het zou me niet verbazen als hij iets te maken heeft met verzekeringen, bedacht Ralf. Maar dan spreekt men van een agent en niet van een vertegenwoordiger. Zijn gedachten dreven opnieuw weg.

Maetens at vrij snel. Van het uitbundige lachen en praten was niets meer te merken. Hij keek zelfs nauwelijks op van zijn bord. Pas toen mevrouw Grijs Ralf opmerkzaam wilde maken op het natuurschoon in de omgeving, reageerde Maetens.

“Het is dood”, gromde hij. Een nadere toelichting bleef echter uit, zodat de gastvrouw beleefd informeerde wát er dan dood was.

“Het bos”, was de korte reactie.

“Maar meneer Maetens toch”, probeerde ze hem terecht te wijzen.

Eindelijk kwam de woordenstroom weer op gang bij Maetens.

“Ik kom hier nu al zo’n zeven jaar en dan een flinke tijd, in de zomer. Ik ken de omgeving dus goed.”

Aha, dacht Ralf. Dus toch een vaste gast. Waarom heeft ze dat verzwegen? Dom, ik kom er nu achter. Of houdt hij zich niet aan de afspraken? Wordt het hem teveel?

“Iedere dag heb ik door het bos gelopen. Onder meer om mijn verzameling compleet te maken.”

Wat verzamelde hij dan? Kwam dat nog?

“Steeds genoeg te vinden. Hymenoptera, diptera, lepidoptera, coleoptera... Als ik het zo zeggen mag toch ordes die rijk vertegenwoordigd zijn.”

Is dat niet iets met insecten? Hij is een insectenverzamelaar. En iedereen heeft zijn hobby. Ik ook helaas, dacht Ralf.

“Deze keer niets. En niet alleen voor een liefhebber van de hexapoda. Nee, ook geen hazen, kikkers, of vogels.”

Zonder twijfel een zuivere insectenfanaat. Als het buiten zijn gebied komt vallen de wetenschappelijke kreten weg en is hij net zo vaag als iedereen.

Mevrouw Grijs verdedigde de omgeving zo goed ze kon: “Maar de paddestoelen dan?”

“Zeker, paddestoelen,” onderbrak Maetens haar. “zeer veel paddestoelen. Veel te veel paddestoelen.”

Mijnheer Grijs mengde zich nu ook in de discussie. “Zou er iets aan de hand zijn met het bos?”, vroeg hij, terwijl hij Ralf indringend aankeek.

Maetens was bijna onherkenbaar. Hij zat ineengedoken en keek ernstig. Zijn stem was zwakker geworden.

“Verstand heb ik er niet van, maar het is te stil. Griezelig.”

Ralf zweeg. Aan de ene kant was hij blij dat zijn onheilspellende gevoel door anderen werd gedeeld. Aan de andere kant stond de blik van de heer Grijs hem niet aan. Hij voelde zich een indringer en hij was bang dat men hem de schuld zou geven van de dood van dit bos. Men had er blijkbaar nog niet eerder over gesproken, terwijl Maetens het toch al veel eerder ontdekt leek te hebben. Waarom werd er dan pas over gepraat nu hij was verschenen? Natuurlijk was het naar aanleiding van een opmerking van mevrouw Grijs, maar wel een opmerking die aan hem was gericht. Tijdens het dessert - dat overigens prima smaakte - kon hij het onderwerp nog steeds niet van zich afzetten.

“Sigaartje, heren?”, vroeg de heer Grijs luchtig.

Het voorstel viel in de smaak, maar toen de vertegenwoordiger merkte dat er een kistje uit een andere kamer gehaald moest worden stak hij meteen een sigaret op. “Sorry”, mompelde hij voor hij hem aanstak.

Het gesprek ging nu over vrolijkere zaken, maar Ralf bleef zwijgzaam. Het dode bos bleef hem intrigeren en vooral de vraag waarom het nu pas ter sprake was gekomen. Een wandeling zou nu niet veel informatie opleveren, want het was inmiddels donker en koud. Over enkele weken zouden misschien al natte sneeuwbuien vallen. Het leek verstandiger om te proberen Maetens onder vier ogen te spreken te krijgen.

Onder het genot van sigaren en koffie keuvelde men verder over de financiële positie van het land, politiek, de beursberichten en moderne schrijvers. De onheilspellende sfeer ebde weg en Ralf voelde zich voor het eerst in weken weer wat op zijn gemak.

Helaas kwam de onrust terug toen men van de eetkamer naar de gemeenschappelijke woonruimte verhuisde. Het leek toch alsof men hem in een val lokte. Waarom was hij juist naar deze plek gegaan, naar dit pension? Er was geen enkele duidelijke reden voor zijn keuze. Het was een opwelling geweest.

De heer Maetens zat op zijn praatstoel. Luidkeels oreerde hij over allerlei onderwerpen, af en toe schouderklopjes uitdelend. Precies zoals Ralf hem even tevoren had leren kennen in de eetzaal, voor ze aan tafel gingen. Ralfs gedachten dwaalden af naar zijn koffer. Vier boeken had hij meegenomen, omdat ze onmisbaar hadden geleken. In een ervan lag een amulet dat hij zelf zeer zorgvuldig en nauwkeurig had vervaardigd. Verder was er een schrift waarin hij had beschreven hoe men op systematische wijze vermiste personen op kon sporen. Het was een soort uittreksel uit allerlei recherche-literatuur en bruikbaar lijkende fictie.

De anderen praatten door. Het was nauwelijks interessant, tot het woord ‘beroep’ viel. Het kwam niet in hem op dat hij nu de kans had om meer te weten te komen over de achtergronden van Maetens en Klarenvelder. Nee, Ralf was alleen bang dat ze hem uit zouden horen. Hij besloot ze voor te zijn en riep ineens: “Schrijver.”

“Bent u schrijver?”, werd er gevraagd. Nu was er iets helemaal misgelopen. Men dacht dat hij een creatieve geest was, die romans en verhalen schreef, of toch tenminste gedichten en reisverhalen.

“Van rang”, voegde hij er daarom snel aan toe. Het woord klerk kon hij niet over zijn lippen krijgen. Het leek hem een schande deze term te gebruiken, want het deed denken aan armoedige types uit de boeken van Charles Dickens. Hij had er spijt van dat hij zijn studie voortijdig had opgegeven. Het gevolg was een gebrek aan een echte opleiding en een onbeduidende baan die hij bovendien was kwijtgeraakt. Hij was helemaal niets meer. Dit was geen verlof van bepaalde duur, dit was werkloosheid. Maar dat betekende dat hij dus ook de creatieve geest kon zijn die men even in hem had gezien! Ralf bloeide op. Hij kende hier niemand en kon zich een nieuw imago aanmeten.

“Ik was schrijver van rang, maar nu ben ik een schrijver in creatieve zin. Wat ik als ambacht heb uitgeoefend kan ik nu toepassen in de literatuur.”

Mooi zo, hij had een alibi voor zijn ontijdige vakantie, net als de anderen. Inspiratie, daar ging het om en die kwam vanzelf. Hij had genoeg gespreksstof, als het maar over de juiste onderwerpen ging. Occultisme was een goede start. Ralf begon bijna op de automatische piloot te spreken en de anderen luisterden belangstellend. Blijkbaar was het zinnig en samenhangend wat hij zei, of in ieder geval boeiend. Ondertussen rekende hij uit hoe lang hij in het pension kon blijven zonder in geldnood te raken.

Ineens stopte hij. “Wilt u mij wel excuseren? Ik zou graag nog even het bos in de avond bekijken”, besloot hij zijn woordenstroom.

“En ik zal je gidsen”, viel Maetens hem spontaan bij.

Men zweeg. De onnatuurlijke, gasgestookte open haard gloeide onverstoord verder. Mevrouw Grijs keek even van haar handwerkje op. Het was een soort zwarte pannenlap met donkerrode figuren. Duivels zwart met bloedrood, was de omschrijving die Ralf eraan wilde geven.

Ze verlieten het gebouw door de achterdeur. Die voelde opvallend licht aan, veel te licht voor zo’n oud, degelijk huis. Het leek wel karton, dacht Ralf en hij vroeg zich af of dit alles niet een groot decor was dat speciaal voor hem was neergezet.

Men kon hem dan observeren terwijl hij in de veronderstelling verkeerde gewoon op vakantie te zijn. Even meende hij zelfs een groep mensen te ontwaren in de tuin, maar het bleken struiken te zijn.

Maetens liep naast hem, zonder ook maar een woord te zeggen. Misschien was het de kou? Ralf voelde de kille, herfstige wind door zijn kleren dringen en hij besloot de wandeling kort te houden. Het einde van de tuin kwam in zicht, al vloeide deze naadloos over in het omringende bos. Een paar half vermolmde paaltjes probeerden de grens zichtbaar te houden, maar het was een verloren strijd. Zoals Maetens al had gezegd was het bos dood. Geen natuurlijk geluid weerklonk. Geen koeren van duiven, geen gefladder van uilen. Dieren die zich normaal niets aantrokken van een naderende winter ontbraken eveneens. Niets. Doodse stilte.

Ralf zag tot zijn verbazing dat Maetens zijn mond bewoog en hem aankeek alsof hij tegen hem sprak. Toch hoorde hij niets. Voorzichtig raakte hij de mouw van Maetens aan en ineens hoorde hij de woorden die voor hem waren bedoeld. Behalve die woorden was er ineens een enorm lawaai losgebarsten. Gekrijs, gekoer, geritsel en geruis. Een kakofonie die bij de zomer leek te horen. Maetens wees hem enthousiast op een heksenkring. Het is dus maar half waar, dacht Ralf. Er zijn veel paddestoelen, maar het bos is niet dood. Integendeel! Op datzelfde ogenblik verstomde alles weer en alleen de stem van Maetens bleef over.

“Sorry,” zei hij vrolijk, “mijn stem deed het niet. Daar heb ik wel meer last van bij plotselinge kou.”

Ralf rilde. Zijn oren floten. Zou hij dat geluid hebben geïnterpreteerd als bosgeluiden? Of was alles werkelijk een decor en knoeide men met het geluid dat van een tape werd afgespeeld? Er was geen dier te zien. Geen vogel vloog op en er hing zelfs geen spinnetje tussen de struiken. De dorre bladeren ritselden wel als ze er met hun voeten doorheen schoven. Maetens stem piepte af en toe en viel soms zelfs even weg, waarbij hij dan rondhapte als een vis op het droge.

Ralf kon enigszins meevoelen wat Maetens overkwam. De vochtige warmte van de gashaard was heel plotseling vervangen door de drogere, koude lucht in het bos. Hij voelde zich klam en er leek een gewicht op zijn borst te drukken. Dat benauwende gevoel maakte de omgeving nog veel dreigender. De paddestoelen waren ongetwijfeld geschikt om occulte experimenten mee uit te voeren. Zou hij exemplaren uit een bos als dit durven gebruiken?

Maetens en hij staken een sigaret op, in de hoop hun longen te kalmeren. Ze bleven echter niet langer staan dan nodig was voor het aansteken. Ralfs ogen wendden aan het donker. De flits van de aansteker had bijna pijn gedaan. Steeds verder kon hij het pad zien lopen, al was het eigenlijk een klein geultje. Maetens wees naar de zijkant en ze gingen nu verder over iets dat niet meer dan een wildspoor was. Ineens bleven ze staan. Blijkbaar hadden ze allebei het vage geluid gehoord, dat leek op een gongslag. Met een zekere regelmaat keerde het galmende geluid terug. Hoewel het door de wind werd vervormd tot flarden, was goed te horen dat het een eigenaardig schelle bijklank had, die normaal gesproken niet bij een gong hoorde. Een kerkklok was het niet, want dit geluid zwol na de aanslag eerst aan, als bij een gong.

Ralf keek verbijsterd in de richting waar het geluid vandaan kwam. “Het kerkje”, legde Maetens hem uit. “Bij het kerkje, een heel eind verderop, is een klokkestoel. Af en toe wordt er geluid. En dan gaat het doorgaans om brand of overlijden.”

“Maar dit is niet...”, begon Ralf.

De ander maakte de zin af: "...het geluid van een kerkklok. Inderdaad lijkt het meer op een gong. In sommige verre streken hoorde ik een dergelijk geluid bij plechtigheden. Immense gongen, die heel lang nagalmen met een schallend geluid. Heel anders dan onze Nederlandse klokken."

Hij had serieus verteld wat hij dacht, maar nu ging Maetens op luchtige toon verder: "Wat wil je ook. Denk eens aan je zakradiootje. Ongetwijfeld ook 'made in Hong Kong' of uit Japan. Die kleine kerkgemeenschappen hebben het zo moeilijk dat ze vast hun kostbare kerkklokken verkopen aan een toerist, voor grof geld. Voor heel wat minder hangen ze er dan een goedkope gong uit het Verre Oosten in. Slim toch?" Hij barstte in lachen uit om zijn eigen verklaring, maar zweeg al snel, alsof het bos hem de mond snoerde.

Ralf glimlachte. Onwillekeurig zag hij een mopperende koster voor zich, die met een lange stok naar de klokkenstoel liep en op de gong sloeg. Toen het door hem verzonnen uiteinde ineens op een klein schedeltje leek probeerde hij snel aan iets anders te denken. Ze hebben gelijk, dacht hij. Ik ben gewoon gek.

Tegelijkertijd gooiden ze hun sigaret weg. Dat was helemaal niet voor de hand liggend, want die waren allebei maar half opgerookt.

Het geluid was eigenaardig. Het klonk niet helemaal als een gong en niet als een klok. Er was een eigenaardig schelle bijklank, alsof er een hard voorwerp werd gebruikt voor de aanslag.

Als een gong niet met een zacht beklede stok werd aangeslagen was de klank heel anders...

Vera, waar ben je toch, dacht Ralf huiverend van de kou. Je bestaat toch wel? Zal ik je binnenkort weer oproepen?

Toen hij opkeek zag hij het dode, stille bos voor zich, zonder Maetens. Ralf raakte in de war. Hij schreeuwde de naam van Maetens, maar de korte, doffe nagalm van het bos boezemde hem angst in. Bijna fluisterend probeerde hij het nog een paar maal. De man kon onmogelijk ver weg zijn. Misschien was hij wat vooruitgelopen, maar dan had hij toch wel horen roepen? Waarom kwam er geen antwoord?

Een paar maal meende Ralf een menselijke gestalte te zien. Het bleek steeds weer een vergissing te zijn. Uiteindelijk besloot hij terug te keren naar het pension. Maetens zou hetzelfde doen en dan was het probleem weer opgelost. Het was alleen jammer dat de vragen die hij had willen stellen nu moesten wachten tot morgen.

Nauwelijks had hij zich omgedraaid of tientallen gelige ogen staarden hem aan. Zijn maag krampte samen en zijn hart leek stil te staan. Meteen daarna bonkte het echter als nooit tevoren. De ogen waren onregelmatig van vorm en van verschillende grootte. Nader onderzoek leerde dat het om fosforescentie van vermolmd hout moest gaan. Ralf had er wel over gelezen, maar er zelfs nog nooit een foto van gezien. Het effect dat zoiets op een toeschouwer kon hebben in een nachtelijk bos was niet in een boek weer te geven. Het was iets met schimmels of bacteriën, herinnerde Ralf zich. Het fijne wist hij er niet meer van.

Zo snel als mogelijk volgde hij nu de weg terug naar het pension. Hij wilde geen minuut langer dan noodzakelijk in dit dode bos blijven. Alles joeg hem angst aan en hij voelde zich eenzamer dan ooit. Even later passeerde hij de half vergane paaltjes en rende op het donkere gebouw af. Alles was nog hetzelfde, constateerde hij opgelucht. Met uitzondering van de achterdeur overigens, die zwaar en degelijk aanvoelde. Vermoedelijk massief tropisch hardhout.

In de kamer aangekomen zag hij alleen het echtpaar Grijs en de vertegenwoordiger. Alle drie zaten ze in een leunstoel voor de imitatie open haard. De heer Klarenvelder had last van een soort tic. Ralf wist niet zeker of hij nu moest vertellen wat hij had meegemaakt. Hij staarde in gedachten naar de donkerrode figuur op de lap van mevrouw Grijs. Deze was werkelijk afstotelijk om te zien. Een pentagram, meende Ralf. Het leek hem verstandig wat oppervlakkige dingen te zeggen. Maetens zou vanzelf weer opduiken. Buiten in het donker en bovendien in een onbekende omgeving leek alles griezeliger dan binnen.

“Interessant, dat pentagram”, merkte hij zo luchtig mogelijk op.

Mevrouw Grijs was echter teleurgesteld. “Mijn bloemetje is niet bepaald goed gelukt als u het niet herkent”, zei ze.

“Dat kan aan mij liggen, hoor!”, zei Ralf vergoelijkend. En meteen voegde hij er wat terloops aan toe: “Is de heer Maetens er nog niet?”

Hij verwachtte toch half en half iets te horen als “die ligt al in bed”, maar tot zijn schrik vroeg de gastvrouw verbaasd: “Maar mijnheer Plater, kent u mijnheer Maetens dan?”

Ralf was verbouwereerd. “Dat zou ik denken,” riep hij bijna, “we maakten daarstraks toch kennis in de eetzaal?”

Mevrouw Grijs corrigeerde hem: “U bent in de war. U bedoelt de heer Klarenvelder en die zit hier. De heer Maetens komt alleen in de zomer. Vanwege zijn insectenverzameling ziet u! Nooit in de herfst.”

Ralf probeerde het nog eens voorzichtig bij de vertegenwoordiger, maar die barstte half hysterisch uit tegen Ralf: “Ik ken geen Maetens. Misschien ken ik wel een Maetens, maar niet van hier. Het is in mijn beroep ondoenlijk om alle namen te onthouden. Dan kan ik net zo goed mijn administratie opdoeken en de polissen allemaal uit mijn hoofd leren!”

Aha, een verzekeringsagent, geen vertegenwoordiger, schoot het door Ralf heen. Om helemaal zeker van zijn zaak te zijn informeerde hij nog naar de datum. De heer Klarenvelder kreeg bijna een toeval. De man had iets met tijd. Grijs antwoordde echter rustig en kalmeerde tegelijk de woesteling. Het was blijkbaar niet alleen een pension, maar ook een kuur-oord, meende Ralf. Het antwoord klopte in ieder geval. Er was niets mis met zijn beleving van de tijd. Er waren vreemde dingen gebeurd, maar helemaal onverklaarbaar waren ze niet. Een lange en uitgebreide vertekening van de werkelijkheid of problemen met zijn geheugen. En toch klopte er iets niet.

Ralf besloot te gaan slapen. Voor hij de wenteltrap opging sloop hij nog even de keuken binnen in de hoop daar vuile borden aan te treffen. Op die manier zou hij zekerheid hebben over het aantal eters van die avond. Alles was echter al opgeruimd en afgewassen. Zo ging dat hier natuurlijk. Hij had niet gemerkt dat mevrouw Grijs even afwezig was geweest gedurende de sigarenpauze.

Ineens kreeg hij nog een idee. Hij sloop de eetkamer binnen en keek in de asbak. Er lagen twee sigarenstompjes in en enkele halve, kapotgedrukte sigaretten van Klarenvelders merk. Twee sigaren, dus van Grijs en hemzelf. Natuurlijk kon er ook een restant zijn weggehaald. Nee, dit was geen bewijs...

Niets wees nog op een eventuele aanwezigheid van Maetens. Er was evenmin iets dat bewees dat hij er niet was geweest. Lichamelijk en geestelijk uitgeput liep hij alsnog de trap op en ging naar zijn kamer.

Hoewel hij geen wekker had gezet was Ralf de volgende ochtend op tijd wakker geworden. Misschien hielp de kou een handje mee, want het was bepaald kil geworden in de kamer. Voorzichtig ging Ralf overeind zitten, zodat hij zijn hoofd niet zou stoten aan de schuine kant boven hem. Over het voeteneinde van zijn bed greep hij zijn koffer en trok deze op de dekens. Terwijl hij wat schone kleren pakte viel zijn oog op de boeken die er ook in zaten. Nu, in het grauwe ochtendlicht dat door de halfopen gordijnen kwam, leken ze minder mysterieus dan 's avonds. Vreemd eigenlijk, bedacht Ralf. Aan de schemer lag het niet, die was ongeveer hetzelfde. Het was meer het idee dat het licht ging verdwijnen naarmate de nacht oprukte, waardoor je je steeds kwetsbaarder ging voelen. De ochtend gaf daarentegen aan dat je niet lang meer op verlossing behoefde te wachten. Verlossing, Vera! Ineens dacht hij weer aan Vera. Waar kon ze zijn? Was er een verband tussen de verdwijning van Maetens en Vera? Ook gisteren had men gedaan alsof er nooit een Maetens had bestaan, net zoals toen Vera was verdwenen.

Met Maetens was het allemaal nog lastiger. Die had hij maar even meegemaakt, waardoor hij heel weinig aanknopingspunten had. Vera zou hij spoedig vinden, zij bestond echt. Van Maetens was hij niet meer helemaal zeker. Had alles zich afgespeeld in een halfslaap in de warm gestookte gemeenschapsruimte? Wat hij kon doen was nagaan of de persoon die gezien en gesproken had dezelfde was die hier in de zomer altijd logeerde. Hij overdacht alle persoonlijke kenmerken van Maetens nog eens. Zijn uiterlijk en gedrag: Groot, gezet, joviaal, goedlachs, geïnteresseerd in de entomologie en blijkbaar ook wel deskundig op dat gebied gezien zijn gedetailleerde verhalen over insecten. En er was iets met zijn ademhaling, tenminste, dat had hij gezegd. Dat alles kon onmogelijk kloppen als het gewoon een droom was geweest. Misschien kon hij een adres achterhalen. Inlichtingen kon dan weer voor een telefoonnummer zorgen en dan zou hij opbellen. Was de echte Maetens inderdaad gisteren met hem in het bos geweest? Dan was dat een eerste stap op weg naar het ophelderen van de verdwijning van Vera. Waarom dat zo was wist Ralf niet goed te beredeneren, maar hij voelde dat het zo was.

Waarom maak ik nu twee van die gevallen mee?, vroeg Ralf zich af. Meteen besepte hij dat hij werk zou moeten zoeken als hij hier wat langer wilde blijven. Het pension was geen liefdadigheidsinstelling. Hij sprong het bed uit. Het voelde nog niet aan als 'zijn' bed en zou nog even 'het' bed blijven. Met één stap was hij bij het raam. Een zeer dichte mist hield de gehele omgeving verborgen. In de dakgoot waren vallende druppels te horen, ongetwijfeld afkomstig van neergeslagen mist op het dak, die zich langzaam verenigde tot een laagje vocht waaruit druppels ontstonden aan de rand van het dak. Weinig druppels waren het maar, zodat ze allemaal afzonderlijk hoorbaar waren. Na langer turen kon hij heel vaag de contouren van bomen onderscheiden. Ralf wilde het raam open doen en deed dat dan ook na enig aarzelen. Een niet onaangename schimmellucht werd meegevoerd door de mist. Een bossige herfstlucht die de boodschappen van paddestoelen in zich draagt. Het had een ontspannende werking. Even later sloot Ralf het raam weer en veegde over zijn gezicht, dat vochtig was geworden. Toen hij de gordijnen opende, merkte hij dat die ook klam waren geworden.

De eerste dag kon hij zich wel aan de wastafel opfrissen. Het was nog niet het juiste moment om gebruik te maken van de gemeenschappelijke douche - die kwam later wel.

Een tijd later kwam Ralf de eetkamer binnen, die nu een ontbijtzaal was. Mevrouw Grijs, die hem naar beneden had zien komen kwam achter hem aan en vroeg of hij eieren met spek wilde eten. Ralf grijnsde en zei dat hij daar zeker trek in had.

Zo achteloos mogelijk voegde hij eraan toe: "Wat heb ik gisteravond ook alweer gedaan? Ik herinner me alleen de avondmaaltijd."

Verbaasd antwoordde mevrouw Grijs: "U heeft toch eerst met mijn man en de heer Klarenvelder gepraat en daarna een wandeling gemaakt. Weet u dat niet meer?"

Ralf lachte. Sinds zijn aankomst moest hij wel een heel vreemde en verwarde indruk hebben gemaakt. Hij was zich ervan bewust dat hij de vreemdste opmerkingen had gemaakt en vragen stelde die nogal ongewoon waren. Aan de andere kant was hij niet vreemder dan Klarenvelder en aan hem waren ze hier toch al gewend. Hij meende nog iets verder te kunnen gaan. "Sprak u niet van een arbeidsongeschikte vrijgezel gisteravond? Die zou nog komen, meen ik." Ralf wist dat hij de waarheid wat geweld aandeed, maar vroeg zich af of de opmerking over komende gasten iets los zou maken bij de gastvrouw.

"Nee, ik had het over een vertegenwoordiger en een dame die nog komt, al weet ik niet precies wanneer. Eerlijk gezegd wordt de heer Maetens onder ons wel eens aangeduid als 'arbeidsongeschikte vrijgezel', maar hij komt zeker niet. Hij is er alleen in de zomer, vanwege de insecten, ziet u."

Alsof er in de herfst geen insecten zijn, dacht Ralf.

Mevrouw Grijs kon blijkbaar nog wel een paar minuten missen, nu er zo weinig gasten waren, want ze ging verder: "Hij heeft zichzelf wel eens zo voorgesteld aan iemand en dat hebben we toen onthouden. Hij woont samen met zijn zuster in een huis, geloof ik."

Een soort meester Prikkebeen, dacht Ralf. Hij glimlachte en luisterde naar het verhaal, waaruit een woonplaats kon worden afgeleid. Heel voorzichtig bracht Ralf het gesprek in de richting van een signalement en dat kreeg hij prompt. Alles klopte met de persoon die hij gisteren had gezien en gesproken. Het enige dat wezenlijk anders was, betrof het bos. De heer Maetens was de afgelopen zomer heel tevreden geweest. Er was meer te vinden dan ooit, scheen hij te hebben gezegd. Hij had zelfs een zeldzaam exemplaar gevonden van een... Hier sprak mevrouw Grijs de naam van het dier zo verbasterd uit dat Ralf geen idee had waar het over zou kunnen gaan. Hij herhaalde de naam op goed geluk fonetisch en knikte enthousiast, alsof hij er iets van snapte.

"Ik moet meneer Maetens maar eens een keer opzoeken", mompelde hij duidelijk genoeg en herhaalde nog eens de klank van de naam van het zeldzame insect. Zijn opzet werkte, want even later had hij het volledige adres te pakken. Meteen informeerde hij naar een tabakswinkel, alsof dat eigenlijk het belangrijkste was dat hij wilde weten. Niet ver van Rodenburg bleek een ouderwetse kruidenier te zijn, die ook rookwaren verkocht.

Ralf wist nu alles wat hij nodig had om een onderzoek naar Maetens te starten.

Kort nadat hij aan tafel was gegaan kon Ralf ontbijten. De beloofde eieren met spek werden geserveerd en hoewel hij erg opgewonden was, at hij zo rustig mogelijk. De maaltijd smaakte uitstekend, maar het alleen aan tafel zitten was niet erg prettig. Ralf besloot daarom toch maar zo snel mogelijk te vertrekken en op zoek te gaan naar de winkel.



Terwijl hij zijn jas aantrok complimenteerde hij mevrouw Grijs met het ontbijt. Hij voegde er aan toe dat hij ondanks de mist er even op uit ging. “Ach ja, het jaargetijde”, klaagde ze berustend.

De voordeur sloeg dicht. Ralf hoorde zijn gedempte voetstappen op het grind van de laan. De mist had een slachtoffer gevonden en begon dit langzaam te bevochtigen. Af en toe leek het wel of er een trage motregen viel, zo nat was de lucht. Ralf probeerde te fluiten, maar het geluid was onnatuurlijk en hij had het gevoel dat zijn hoofd in een stolp zat. Zo was het geen ontspanning maar een ergernis. Hij hield weer op met geluid maken en stapte stevig door, op zoek naar de winkel. Nog voor hij die had gevonden ontwaarde hij een soort glazen kast op de hoek van de straat. Een telefooncel, die had men hier natuurlijk nog! Het bleek inderdaad geen telefoonzuil te zijn, maar een echte ouderwetse, rechthoekige cel, met hangende telefoonboeken aan één kant. Zoiets was al decennia geleden afgeschaft meende Ralf. Begrijpelijk, want meestal hingen alleen de kaften er nog of was alles verbrand. In dit dorp leken normen en waarden echter nog inhoud te hebben. Of het was zo'n naargeestig oord dat zelfs criminelen en hangjongeren het meden. Wat de oorzaak ook was, Ralf was verheugd toen hij de boeken zag. De woonplaatsen A tot en met Z van Nederland. Misschien wel verouderd, maar het was te proberen. Hij sloeg een van de delen open op de woonplaats van Maetens en bladerde door naar de M.

Maartens was er en Maertens en inderdaad ook Maetens.

Ralf toetste het nummer in en hoorde de tonen. De draaischijf had men wel vervangen en de centrale was blijkbaar gemoderniseerd. De cel en de boeken waren een onverklaarbaar anachronisme. Misschien de hobby van een lokaal lid van de adel met teveel geld.

De bel ging over. Zou hij Maetens zelf aan de lijn krijgen? In dat geval was alles opgelost. Tenminste... Hij zou dan wel moeten vragen of ze elkaar gisteravond ontmoet hadden en in het bos waren geweest. Een vrouwenstem noemde de naam Maetens. Ralf vroeg of de heer Maetens ook aanwezig was.

“U bedoelt mijn broer”, was de reactie die meer bevestigend dan vragen klonk. Verder bleef het stil.

Deze dame heette ook Maetens, dus dat klopte wel.

Ralf begon een antwoord: “Als uw broer degene is die ‘s zomers in pension Rodenburg logeert...”

Nu kreeg hij een uitgebreider antwoord.

“Mijn broer is een paar dagen geleden juist afgereisd naar Rodenburg. Hij wilde nog eens in het bos kijken, zei hij. Er was iets merkwaardigs mee aan de hand. Normaal ging hij inderdaad in de zomer... Mag ik vragen wie u bent?”

“Mijn naam is...”, hier aarzelde hij even. Was het wel verstandig om zijn werkelijke naam te noemen? Aan de andere kant was een valse naam nauwelijks zinvol. Iemand die hem wilde achterhalen slaagde daar hoe dan ook wel in. Een valse naam zou hij nu kunnen verzinnen, maar de volgende keer kon hij deze alweer vergeten zijn. Ralf dacht even aan de boeken die hij graag las en zocht naar een hoofdpersoon. Hij besloot de waarheid te vertellen.

“Mijn naam is Ralf Plater en ik heb uw broer een tijdje terug ontmoet”, zei hij snel.

“Waarom gebruikt u een valse naam? Ralf Plater is niet erg goed gekozen”

“Dat doe ik niet, al geef ik toe dat ik me even afvroeg of ik mijn echte naam

moest zeggen. Er is iets niet helemaal in orde in deze omgeving. In ieder geval is uw broer niet in pension Rodenburg op dit moment.”

“Dat... ik... dus”, stamelde de dame nu. “Dank u, ik moet nu ophangen”

Ralf voelde zijn hart door zijn jas heen bonken. Er kwam een lichte misselijkheid op en zijn darmen verkrampden. Voor de tweede keer in korte tijd was er iemand onder zijn ogen verdwenen. Nou ja, met Vera was het iets minder abrupt gegaan, maar het kwam op hetzelfde neer. Waarom overkwam hem dit? Of lag het toch aan zijn waarneming? Ralf keek rond en zag alleen een melkwitte massa in de lucht hangen, waar hij ook keek. Bestaat deze mist wel? vroeg hij zich af. Toen herinnerde hij zich dat mevrouw Grijs iets had gezegd over de tijd van het jaar. Ja, de mist was echt, maar de rest moest nog bewezen worden.

Er was maar één mogelijkheid. Opnieuw toetste hij het telefoonnummer van Maetens in. Even later werd er opgenomen door dezelfde dame.

“Met Ralf Plater. Weet u nog wie ik ben?”

“Jazeker, ik ben niet dement. Mijn excuses voor daarstraks. Ik ben blij dat u nog eens belt, want ik kon het niet doen. Ik weet immers niets van u.” Het was veel tekst, maar het klonk niet zenuwachtig. Toch was beheerst ook niet het goede woord. De stem had een bezorgde ondertoon.

Ralf legde uit waarom hij had opgebeld. Het leek hem het beste om open kaart te spelen. Bij de verdwijning van Vera had niemand hem geloofd. Er waren niet genoeg aanknopingspunten. Dat zou hem nu niet overkomen. Het gevaar bestond natuurlijk dat hij nu in verband werd gebracht met de verdwijning - als het om een echte verdwijning ging. Aan de andere kant had hij zo uitgebreid gesproken over de heer Maetens en navraag gedaan naar zijn adres, dat de heer en mevrouw Grijs alleen al een belastende verklaring af zouden kunnen leggen. Ralf vertelde dit eerlijk en voegde eraan toe dat de verdwijning van zijn vriendin tot deze keuze leidde.

Hij beschreef nog eens alle details van het gedrag en uiterlijk van de heer Maetens en zijn zuster gaf te kennen dat er geen twijfel mogelijk was. Hij had haar broer ontmoet.

Ze wilde wel dat de politie zo snel mogelijk werd ingelicht.

“Ik probeer hem te vinden, dat beloof ik u”, antwoordde Ralf.

Hij zakte hijgend over de telefoonboeken heen, waarbij er een pagina scheurde. Nu kon de politie hem in verband brengen met de verdwijning en hij zou meteen hoofdverdachte zijn inzake de verdwijning van Vera. Het kon gewoon geen toeval zijn dat iemand een spoor van verdwijningen achterliet, zou de politie denken. Hij moest wel een gevaarlijke seriemoordenaar zijn. Laat ze maar denken... Zonder nog iets te zeggen hing hij de hoorn aan de haak.

Maetens was in het pension geweest. De anderen hadden dat willen verdoezelen. De heer en mevrouw Grijs hadden Maetens gezien en Klarenvelder ook, al was dat geen ideale getuige. De sigaretten- en sigarenpeuken waren weggehaald en misschien zelfs vervangen door andere. De afwas was snel gedaan. Iemand wilde hem laten geloven dat er niemand anders was geweest. Maar hoe kon dat? Was er een complot? Of was het een plan van het echtpaar en lette Klarenvelder helemaal nooit op? Zeurde hij alleen over haast, tijd en geld, en maakte het hem niet uit wie hij sprak of aan tafel zag zitten?

Ralf herinnerde zich dat hij sigaretten was gaan halen. Hij stapte de telefooncel uit en werd meteen weer gegrepen door de klamme, bijna tastbare vochtmassa. Zo

prettig was het niet om in een wolk te wonen. De bomen aan de kant van de weg vormden slechts wazige silhouetten. Huizen waren helemaal niet te zien, maar het was de vraag of die er wel stonden. Misschien villa's die zo ver van de weg waren gelegen dat ze onzichtbaar waren door mist en bos.

De naargeestige omgeving bood hem niet de rust en ontspanning waarnaar hij op zoek was geweest, dat was duidelijk.

Ineens doemde voor hem een winkeldeur op, met een ronde houten staaf bijna diagonaal er overheen, Ralf duwde en de deur ging open. Een belletje klingelde. Binnen waren de kleuren helder en fel, ondanks de zwakke verlichting. De geur was moeilijk thuis te brengen. Ouderwetse zuurtjes, dat leek nog de beste omschrijving.

Bij de uitgang, zat de winkelier achter een ouderwetse kassa. Achter hem waren allerlei verpakkingen met rookwaren. Het was werkelijk een indrukwekkend assortiment voor zo'n gehucht. Vermoedelijk kwamen hier allerlei oudere mensen, die zeer merkvast waren. De winkelier groette en Ralf ook. In plaats van iets te kopen vroeg hij eerst of de gasten van het pension wel eens in de winkel kwamen. Dat bleek zo te zijn. De beschrijving die de winkelier als voorbeeld gaf kon alleen maar op de heer Klarenvelder slaan. Maetens was ook een goede bekende, maar de laatste tijd was hij niet gesignaleerd.

"Hij komt alleen in de zomer", voegde de winkelier aan zijn verklaring toe. Maetens bleek tijdens zijn zomerse verblijf soms wel een paar keer per dag in het dorp op te duiken. Dat verbaasde Ralf wel, want hij had gedacht dat iemand als Maetens de gehele dag in het bos zou rondzwalken. Toch hielpen deze berichten hem niet verder. Het ging om de afgelopen dagen en daar wist niemand iets over te vertellen. Ze konden toch niet allemaal in het complot zitten?

Ralf kocht een paar pakjes sigaretten en een klein doosje sigaren. Na het afrekenen verliet hij de winkel en werd ogenblikkelijk weer omhuld door de dikke mist met de vreemde geur.

Wat zou het geluid van die kerkklok toch zijn, vroeg Ralf zich af. Het had inderdaad wel wat op een gong geleken, met een lange nadreunende klank, die echter te schel was. Misschien wist iemand waar hij het kerkje kon vinden. Hij kon ook wat in zijn boeken gaan lezen, om op goede ideeën te komen. Alles is met alles verbonden, dacht Ralf, dus ergens in mijn boeken is het antwoord op mijn vraag verborgen. Dat hij net zo goed een sigaar had kunnen ontleden volgens deze stelling ontging hem. In zijn koffer zaten niet alleen de tamelijk onverteerbare boeken over occulte zaken, maar ook een historische roman. Of een geromantiseerde biografie. Het genre deed er niet zoveel toe. Dergelijke boeken waren minder inspannend. Hij ging wat sneller lopen om zijn tijdelijke onderdak eerder te bereiken. Doordat hij aan de andere kant van de weg was gaan lopen kon hij een paar huizen onderscheiden en zelfs een paar winkels. Op een gegeven moment doemde het woord 'boekhandel' naast hem op en hij besloot naar binnen te gaan. Het bleek een soort kantoorboekhandel te zijn, die nauwelijks boeken in het assortiment had. Wel tijdschriftachtige romannetjes die doorgaans met 'lectuur' werden aangeduid. Voor Ralf was dit alles echter onbelangrijk. Wat hem interesseerde waren de landkaarten, die in een rek waren uitgesteld. Blijkbaar was er ook een klein ANWB-agentschap gevestigd. De keuze was onverwacht groot. Ralf koos drie kaarten uit die de omgeving gedetailleerd weergaven.

Het eerste dat hij probeerde te vinden was een kerkje. Er was inderdaad zoiets, maar het lag helemaal geïsoleerd, midden in het bos, ver van de huizen. Wat kan

het nut van een dergelijk gebouwtje zijn, vroeg Ralf zich af. Hij vouwde de kaart eerst weer netjes op en ging met het stapeltje van drie naar de kassa, waar een dame bij stond te wachten. Er werd nog wat over koetjes en kalfjes gepraat (als meneer toerist was, trof hij het niet met het weer) en Ralf betaalde. Het was onwaarschijnlijk goedkoop, vond hij. Het mocht dan wel een gehucht zijn, maar de kaarten kwamen uit dezelfde drukkerijen als die uit de stad. Het leek wel of de tijd hier stil had gestaan. Hoe was dit mogelijk? Was winst hier niet noodzakelijk? De kaarten hadden de prijs van twintig jaar geleden en waren misschien ook wel zo oud. Aangezien er nooit iets veranderde bleven ze verkoopbaar, concludeerde Ralf tenslotte. Er was niets geheimzinnigs aan.

Voor de zoveelste keer had de mist hem omhuld. Het was werkelijk een opluchting om even in een winkel te zijn waar alles droog en helder was. De mist was zo saai dat hij er allerlei figuren in begon te zien. Zelfs Maetens omtrekken doken op, vergezeld van een piepende ademhaling. Een ogenblik later was alles echter weer grijswit. De mist voelde bijna stroperig aan en Ralf had moeite met het lopen.

Uiteindelijk bereikte hij het pension weer. Via de achteringang kwam hij binnen en ging meteen naar zijn kamer. Het was er niet bepaald warm. Ralf overwoog een hete douche, zodat de kou die hem helemaal had doordrongen weer kon worden weggespoeld met het hete water. Daarna zou hij misschien in staat zijn de gebeurtenissen van de afgelopen nacht op papier te zetten en de kaarten kunnen bestuderen.

Even later zat hij, gehuld in een deken, op de rand van zijn bed. In plaats van schrijven of kaarten bestuderen had hij een boek over alchemie gepakt. Geen slecht idee, want bepaalde stukken die vroeger duister hadden geleken begreep hij nu heel goed.

Mevrouw Grijs kwam even langs om te kijken hoe het met hem ging. Ze bracht hete thee en een koekje mee en bood aan wat sandwiches klaar te maken als lunch. Er was toch niemand in de eetzaal, zei ze.

Voor ze wegging merkte ze nog op: “Wat is het hier koud! Ik zou dat niet volhouden.”

Ralf antwoordde verbaasd: “Dat is niet uit vrije wil. Het wordt gewoon niet warmer in de kamer.”

Mevrouw Grijs was verbaasd. “Heb ik het rooster niet laten zien? Kijk, zo wordt de schuif geopend en kan de warme lucht in de kamer komen. Hij stond helemaal dicht, maar ik weet zeker dat ik hem open had gezet.”

Ralf beseftte dat hij tijdens zijn rondgang alle gevaren uit had willen bannen door kieren en rooster af te sluiten in verband met een gas-aanval. Vermoedelijk had hij bij deze ingrepen ook de verwarmingsroosters gesloten. Hij had eenvoudigweg niet geweten dat het systeem bestond. De gastvrouw bood nogmaals haar excuses aan en Ralf zei dat het geen probleem was. Zo hoorde het.

Even later was zijn maag gevuld door de sandwiches en ging hij vol goede moed verder met het boek.

“Ik zag een pad zo snel het druivensap drinken,  
Dat zijn ingewanden barstten van het vocht.  
En daarna zwollen zijn ledematen  
Door het gif...”

“Natuurlijk,” mompelde hij, “ze hebben het hier over colloïden. Goud of wijn, dat ziet er hetzelfde uit...”

Even voor de officiële theetijd keek Ralf op van zijn boeken en gooide hij de deken van zich af. Was hij even ingedommeld door de ingewikkelde beschrijvingen? Waardoor was hij dan wakker geworden? Er was geen bel geluid en er was niet geroepen. Ineens wist hij het weer!

Een of ander vaag droombeeld had hem enorm laten schrikken. Vera had voor hem gestaan en hem aangeraakt. Hij had in dezelfde houding op dezelfde plek gezeten, daarom had het zo echt geleken. Nu herinnerde hij zich meer. Ze had de koffer opengemaakt en de amulet eruit gepakt. Glimlachend had ze ernaar gekeken.

Ralf kreeg ineens het gevoel dat er iets belangrijks zou gaan gebeuren. Hij opende de koffer en pakte zijn amulet. Hij keek ernaar zoals hij Vera had zien doen, alsof hij zijn droombeeld na wilde spelen. “Het werkt,” fluisterde hij tegen zichzelf. Het onheilspellende gevoel verdween echter niet en hij ging naar beneden om samen met de anderen thee te drinken.

Op het moment dat hij de deur van de woonkamer openzwaaide stond zijn hart bijna stil. Zijn borst verkrampte en hij kon nauwelijks meer ademhalen. Wankelend liep hij de kamer in. Het bloed klopte in zijn slapen, zijn hart bonkte en zijn ademhaling was onregelmatig. De pensionhoudster liep op hem af en zei dat ze een nieuwe gast voor wilde stellen.

“Vera!”, riep Ralf schor.

“Oh, u kent elkaar?”, vroeg mevrouw Grijs verbaasd. “Dat is leuk nietwaar.”

Ze kon als kleine ondernemer het risico niet accepteren dat het níet leuk zou zijn en hoopte er blijkbaar het beste van.

Vera was echter verbaasd en vroeg aan Ralf waar hij haar dan van kende.

“Vera, ik ben het, Ralf. Je kent me toch nog wel?”

“Ik geloof niet...” Haar reactie was niet gespeeld. Ze kende hem echt niet. Even flitste het door Ralf heen dat ze misschien een onbekende tweelingzus was. In soapseries kwam dat nogal eens voor.

“Ze zoeken je”, ging hij verder. “Ze verdenken mij ervan dat ik er iets mee te maken heb. Sterker nog, ze beweren dat je niet bestaat!” Hij hoorde dat het voor buitenstaanders wat verward moest klinken en dat hij door zijn verhaal over Maetens vermoedelijk al een dubieuze figuur was geworden.

“Het spijt me. Ik ken u niet en ik ben evenmin verdwenen zoals u ziet. U lijkt mij wel te kennen, of het is een vergissing natuurlijk.”

Ralf liet zich in de lederen fauteuil vallen. Hij dacht snel na. Brieven had hij niet, een ring evenmin. Wel had hij een foto van haar bureau meegenomen toen hij in haar kamer was geweest, maar waar was het ding? Er waren geen bewijzen voor zijn verhaal. De amulet werkte niet, dat was duidelijk.

Ineens kreeg hij een ingeving. Hij noemde haar telefoonnummer en het adres van haar appartement. Het zei haar niets. Op zijn uitleg zei ze dat ze daar nooit had gewoond en noemde een heel ander adres.

“Kijk maar na in het telefoonboek van het afgelopen jaar”, voegde ze er geduldig aan toe.

Ralf rilde alsof hij alles van zich af wou schudden. De voorvallen van de laatste tijd waren bedreigend en angstaanjagend. Hij kon er geen samenhang meer in

ontdekken en had geen enkel houvast. Hoe was het mogelijk dat Vera hem niet kende? Aan de andere kant, waarom zou hij dan nu niet opnieuw kennis maken met Vera, deze Vera, die hem niet meer kende? Nee, deze Vera die hem nooit gekend had! Terug in de tijd, parallel universum, het waren mogelijkheden die te fantastisch waren. Had hij haar echt verzonnen, zoals zijn familieleden hadden gemeend? Maar er bestond wel een echte Vera? En Maetens dan? Maetens was werkelijkheid, daar twijfelde hij na het telefoongesprek niet meer aan. Wat er de vorige avond was gebeurd was geen verbeelding geweest, hoe overspannen ze hem ook mochten vinden.

Er bestond op dit moment maar één uitweg voor hem, besloot hij. Gewoon alles accepteren alsof het de werkelijkheid was en zich niet verbazen. Hij kon opnieuw kennis maken. De echte Vera, zijn Vera, was nuchter genoeg om gewoon verder te gaan en het voorval te negeren. De situatie was gevaarlijk en hij moest zich zo natuurlijk mogelijk gedragen. Wie er gevaarlijk was en wie niet kon hij nu niet uitmaken. Vera kon erbij horen, maar zijn emoties lieten die mogelijkheid niet toe. Klarenvelder kon met zijn vreemde gejaagde gedrag ondertussen een plan uitvoeren waar niemand op lette. De heer Grijs leek wel zwijgzaam en stug, maar dat betekende niet dat hij gevaarlijk was. Mevrouw Grijs was wel heel erg behulpzaam. Ze kon natuurlijk echt in haar gasten geïnteresseerd zijn, omdat haar pension haar leven was. Eigenlijk kon alles een dekmantel zijn. Kon hij zichzelf nog wel vertrouwen? Wie zei dat hij zichzelf niet met een geraffineerd plan gek probeerde te maken? Nee, dat sloeg nergens op.

Er was een korte stilte gevallen in het gesprek. Vera had Ralf wat aandachtiger bestudeerd. Ralf zag er normaal uit en ondanks zijn vergissing leek hij verder normaal. Het was wel een heel hardnekkige vergissing geweest.

Ralf keerde terug naar de realiteit.

“Ik ben wat oververmoeid. Natuurlijk verwarde ik u met iemand anders. Wel toevallig dat het ook een Vera was”, ging hij verder. Hij was als een blad aan een boom omgedraaid, maar dat was de enige manier om de anderen zijn verwarring zo snel mogelijk te laten vergeten.

“Natuurlijk,” antwoordde Vera, “zoiets kan gebeuren. Maar Ralf, zonet zei je nog ‘Vera’ en ‘jij’ en ‘jou’ en nu is het ineens ‘u’. Dat lijkt me nu niet nodig. Het was een aparte manier om kennis te maken, maar laten we erop doorgaan.”

Ze is het, zonder twijfel, dacht Ralf, maar bleef zijn luchtige houding handhaven, ondanks zijn gespannen spieren. Hij gaf geen verdere verklaring en sprak evenmin over Maetens. Klarenvelder beschreef hij wel in grote trekken en de anderen moesten lachen.

“En ik ben hier de omgeving aan het verkennen. Het lijkt me wel mooi, al zit het weer niet mee”, besloot hij.

“Had je dan iets anders verwacht in de herfst”, vroeg Vera. Ze glimlachte, alsof ze hem op een enorme blunder had gewezen.

Ralf ergerde zich ineens. Hij besepte dat hij zich op dezelfde manier ergerde als vroeger, wanneer ze een ondoordachte opmerking maakte. In een opwelling wilde hij van zich afbijten op de gebruikelijke manier, maar bijtijds besepte hij dat het hier om een onbekende ging en dat het hoe dan ook een onhebbelijkheid van hem was om mensen op hun fouten te wijzen.

“Tja,” zei hij aarzelend, “zo slecht hoeft het toch echt niet. Herfst of geen herfst. Vanmorgen was er werkelijk geen hand voor ogen te zien.”

“Als je iets leuks ziet, moet je het zeggen”, reageerde Vera. Ze liet in het midden

wat leuk kon zijn en waarom ze ingelicht moest worden. Het leek meer een opmerking uit beleefdheid.

Ralf beloofde het. Hij wist echter al dat zijn eerste verkenningstocht hem naar het kerkje zou voeren en naar de vaag hoorbare klok met het gonggeluid. Daar zou hij met niemand over praten. Niet vooraf en niet achteraf.

“Vroeg op bed gaan...”, mompelde hij in het algemeen en keek op zijn horloge. Niemand gaf antwoord. Het was nog niet eens etenstijd. Mevrouw Grijs kwam binnen met een dienblad waarop een theepot en een schaal met cake stonden.

Ralf bood Vera een sigaret aan, die ze aanstak met een heel kleine aansteker. Bijna had hij het vlammetje snel uitgeblazen, maar hij bedacht dat dit tegenover een vreemde onbeschoft zou zijn en hield zich in.

“U wilt toch wel thee, meneer Plater?”, vroeg mevrouw Grijs. Ralf hoorde het niet en staarde voor zich uit. Na de thee zou hij maar weer in de biografie lezen. Dat was niet zo vermoeiend, want als hij weer indommelde kon hij ‘s nachts natuurlijk niet meer slapen en dat leek hem een marteling. Buiten was niets te beleven met deze mist, dus veel keuze had hij niet.

“Hoe kom je op het idee om in deze tijd van het jaar op vakantie te gaan?”, vroeg Ralf aan Vera.

“Die is leuk. Hoe kom je zélf op het idee en trouwens, wie zegt dat ik op vakantie ben”, riep ze uit.

“Het is toch interessant om te weten wat iemand beweegt”, mompelde Ralf. Hij nam een slokje thee en keek naar zijn cake. Eerst moesten de anderen ervan eten, meende hij. Het werd allemaal erg gevaarlijk in dit huis. Peinzend bleef hij een tijdje voor zich uit staren. Toen begreep hij dat hij een vraag had gesteld, die Vera met een wedervraag had beantwoord. Ze zat nu op een reactie van zijn kant te wachten. Spelletjes als “ik vroeg het eerst” werkten niet bij haar. Het was geen koppigheid, ze vond gewoon dat ze in haar recht stond en een antwoord van Ralf moest krijgen. Zo niet, dan zou er uit haar geen geluid meer komen, tenminste niet over dit onderwerp. Het leek een soort behendigheidsspel te worden, bedacht Ralf, een toernooi. Hij besloot zich gewonnen te geven.

Na de lange stilte vervolgde hij de dialoog ineens weer met de opmerking: “Tegenwoordig noemen ze het overspannen.”

De anderen keken verbaasd op, maar Vera wist heel goed waar het gesprek was gestagneerd. Haar reactie sloot dan ook feilloos aan op wat hij zei: “En toen dacht je dat het platteland en wat boslucht je wel goed zouden doen.”

“Tja...”, zei Ralf voorzichtig. Hij zweeg weer. Als Vera niets meer van hem wist, dan was ze ook niet bekend met zijn dagelijkse werk. Dat betekende dat hij tegenover haar ook gemakkelijk vol kon houden dat hij schrijver was.

“Ik woon op een zolderkamer en eigenlijk ben ik schrijver. Misschien kun je je voorstellen dat er in de stad niet zoveel van komt in zo’n rommelig, donker hok dat nu eens koud en dan weer warm is.”

“Ja, ik weet het. Dat valt niet mee zo in de stad. Maar ben je nu overspannen en heb je rust nodig, of kom je hier juist om te werken?” Vera vroeg het glimlachend. Het was niet helemaal duidelijk of ze gewoon converseerde of een spelletje schaak met hem speelde.

“Hoe weet je dat, van die zolderkamer?”, vroeg Ralf.

“Heb je me zelf verteld”, legde Vera uit.

Nu werd Ralf ongerust. Had hij werkelijk iets gezegd over zijn huisvesting? Of had Vera zich versproken en wist ze wel degelijk waar hij woonde? Misschien

wist ze onbewust nog iets van hem en was dat boven komen drijven. Veel vreemder was eigenlijk dat mevrouw Grijs dit gesprek heel aannemelijk vond. Ralf keek in haar richting en zag de onheilspellende lap weer: zwart met rood. Vera keek er vertederd naar.

“Gaat u een boek over hier schrijven?”, informeerde de gastvrouw.

“Zou heel goed kunnen,” knikte Ralf, “maar het weer was helaas te slecht om veel informatie te kunnen verzamelen.” De naam Maetens had hij bijtijds ingeslikt. Hij probeerde zich als een modelgast te gedragen, zodat niemand argwaan kreeg.

Zou Vera incognito gekomen zijn om hem te beschermen of te waarschuwen? Onmogelijk. Hij was hier doordat ze zo plotseling verdwenen was. Als ze hem wilde helpen zou ze in de eerste plaats niet zijn verdwenen. Daarmee was alle ellende begonnen. Of was het andersom? Hij had Vera gezocht en haar gevonden. Er was iets met haar geheugen en het verliep allerminst naar wens, maar goed.

Uit zijn ooghoeken zag hij ineens dat Vera en mevrouw Grijs elkaar veelbetekenend aankeken, alsof ze iets hadden afgesproken. De pensionhoudster praatte weer neutraal verder en vertelde wat het avondeten in zou houden. Soep, kalfslapjes, gebonden spinazie en vruchten. Terwijl Ralf achteloos een stuk van zijn cake afbrak en in zijn mond stopte, stond ze alweer klaar met de theepot. “Sorry, mijnheer Plater. Ik had helemaal niet gezien dat uw thee op was. Cake alleen is toch veel te droog!”

“Zeg Vera, nu weet ik nog niet waarom je hier komt”, vroeg Ralf. Hij was nu echt nieuwsgierig geworden en Vera gaf inderdaad nu wel antwoord.

“Oh, ik kom hier al een paar jaar. Iedere keer een paar dagen in de herfst.”

Dan kent ze Maetens niet, schoot het door Ralf heen. Het was heel goed mogelijk. Zo lang kende hij Vera nu ook weer niet - of eigenlijk hadden ze elkaar gekend. Hij wist dat ze de gewoonte had om in het najaar er een paar dagen tussenuit te gaan. Het was hem indirect ter ore gekomen, maar hij wist niet eens meer via wie. Wel heel toevallig was het dat ze dan naar dit pension ging. Hoewel, bedacht Ralf. Hij was hier terecht gekomen doordat hij een folder had gehad met informatie over Rodenburg. Hoe kwam hij aan die folder? Had hij die misschien van Vera gekregen of tussen haar spullen gevonden? In dat geval was het helemaal geen toeval. Hij besloot het uit te zoeken.

“Doet u veel aan reclame?” Hij vroeg het langs zijn neus weg. “Folders of zo,” verduidelijkte hij nog even.

“Ach, we drijven hier op vaste gasten in lente, zomer en herfst. Misschien wordt u er ook wel een”, antwoordde mevrouw Grijs, terwijl ze hem strak aankeek en glimlachte. “Maar ja, u kunt nog niet weten hoe boeiend het hier is. Met al die mist wordt dat niet snel duidelijk.”

Ralf vroeg zich even af of het een spottende glimlach was. Het boeiende van de omgeving was duidelijk genoeg, vond Ralf. Als je al over boeiend kon spreken bij verdwijningen. Dat waren meer zaken die je in bed las in een pocket. Om het zelf mee te maken was een stuk minder leuk. Je kon het niet op je nachtkastje neerleggen.

Links van hem sprong het haardvuur aan. Het was eigenlijk een gewone gaskachel die wat rustiek was aangekleed. Heel erg vond hij het niet. Een beetje plattelandssfeer was prima.

Ralfs gedachten dwaalden af naar zijn boeken. Hij wilde nu weer eens in zijn kruidenboeken kijken. Allerlei griezelige vergiften stonden erin. Na verloop van tijd wende je eraan. Belladonna, Bilzenkruid en Vliegenzwam. Paddestoelen! Ze



waren niet zelf de dood die door dit bos waarde. Ze vormden een soort indicator van iets vreselijks. Op het rottend afval konden de paddestoelen welig tieren. Ze waren een gevolg, geen oorzaak! Zijn gedachten maalden verder. Heksen, heksenkringen. Ralf maakte aanstalten om op te staan. Nog vóór de maaltijd zou hij wat vliegenzwammen gaan plukken. Ze moesten er gewoon zijn, anders klopten zijn veronderstellingen niet.

“Gaat u weg, mijnheer Plater?”, vroeg mevrouw Grijs.

“Ja, ik wil nog even kijken wie sterker is, de mist of ik.” Met wat humor probeerde Ralf zijn plannen vaag te houden.

“Jij zult wel sterker zijn, maar pas op voor de witte wieven”, voegde Vera eraan toe.

Ralf knikte en zweeg. Vanavond zou hij op zoek gaan naar die mysterieuze gongklok. Nu wilde hij alleen wat kruiden en paddestoelen verzamelen. Hij zei gedag en verliet de kamer.

Na twee stappen keerde hij terug naar de deur die hij zorgvuldig had gesloten en legde zijn oor tegen de deur. Het leek alsof er gefluisterd werd, maar er was geen woord te verstaan. Het geruis van de gasvlammen stoorde ook behoorlijk.

Ralf vroeg zich af waar de heer Grijs en Klarenvelder waren gebleven. De pensionhouder moest misschien wat administratie doen, of hij was samen met Klarenvelder op stap.

Buiten viel de schemering reeds in, al was het nog vroeg. Ralf volgde eerst het pad dat de heer Maetens hem de vorige dag had getoond. Eigenlijk was het meer een platgetreden spoor, dat nauwelijks een pad mocht heten. Het vreemde galmende geluid was niet te horen. Dat kwam vermoedelijk niet door de mist. Het was nog te vroeg om klokken te luiden, bedacht hij. De mist was minder dicht dan in de ochtend; er was een gebied van enkele meters rondom zichtbaar. Het bos zag er nog steeds erbarmelijk uit. Overall waren paddestoelen en andere zwammen te zien, nog meer dan de vorige avond. Was dat wel mogelijk? Zo snel konden ze toch niet toenemen. Hoewel, zei men niet ‘als paddestoelen uit de grond geschoten’? Zou in de afgelopen vierentwintig uur, nee hoogstens twintig uur het verderf nog verder hebben toegeslagen? Vraten deze organismen het bos weg, of profiteerden ze alleen maar van materiaal dat toch al ten dode was opgeschreven. Door welke oorzaak dan, misschien de mensen uit deze omgeving?

Nadat hij enkele slingeringen in het pad had gevolgd was hij zijn gevoel voor richting kwijt. De kaarten had hij op zijn kamer laten liggen. Dit was alleen nog maar een verkennende tocht en hij had de kaarten nog niet voldoende bestudeerd om zich enigszins thuis te voelen in de omgeving. Thuis te voelen voor wat betreft in geografische indeling, want de sfeer zou geen zinnig mens aanspreken. Aarzelend bukte hij en bekeek de paddestoelen rondom hem. Aan de voet van een berkenboom groeiden een paar cantharellen en wat verderop wat witte knollen die op champignons leken. Het leken Ralf wel veilige paddestoelen, al wist hij niet meer precies hoe het zat met giftig, ongenietbaar en eetbaar. Als ze oneetbaar waren, dan zou hij het wel proeven, meende hij ten onrechte.

Cantharellen, hoe was het mogelijk. Hij had ergens gelezen dat door de luchtvervuiling deze paddestoel niet meer voorkwam in Nederland. Het was hier dus een soort oase, ver van industrie en verkeer. Een voortreffelijke omgeving. Waarom liet hij zich dan toch zo in de war brengen door allerlei onbelangrijke voorvallen? Ralf at een paar stukjes van de cantharellen. Van de champignons was hij ineens niet meer helemaal zeker en hij besloot er slechts een paar kleine

van te plukken. Samen met de andere paddestoelen stopte hij ze in zijn jaszak. Ingespannen keek hij naar de grond, om het pad weer terug te vinden, maar het leek wel alsof hij aan was komen zweven. Het gras was nergens platgetrapt. Op goed geluk begon hij te lopen. Af en toe was er een kring van gekleurde paddestoelen te zien en dan moest hij even aan heksen denken. Voor hem hing ineens een verlaten spinnenweb, vol kleine vochtdruppeltjes. Onwillekeurig dacht hij aan zijn jeugd, toen hij de berijpte spinnenwebben zo prachtig had gevonden. Wat later in het jaar, als er rijp op de bomen lag had hij gemeend de vallende ijskristalletjes te kunnen horen, met een heel zacht getinkel. Was het verbeelding geweest? Of hadden kinderen gewoon een beter gehoor? De gedachte werkte bevrijdend. Hier, midden in de doodse stilte, in een toch nog zware mist in een stervend bos, dacht hij aan een geluid. Zelfs zijn eigen voetstappen kon hij hier niet horen. Om de stilte te verbreken schreeuwde hij, maar de witte mantel stond slechts een korte, doffe klank toe en nam alle geluid in zich op. Ineens had Ralf het gevoel dat hij van alle kanten werd bespied, terwijl hij niets kon zien door de mist. Een blinde in een onbekende wereld, waar men hem nauwelijks duldde. Ondanks alle vocht kreeg hij tot overmaat van ramp dorst. Hoe het mogelijk was, begreep hij niet. Zijn tong voelde branderig aan en het leek wel alsof er een lichte koorts opkwam. Misschien was het beter om terug te gaan naar Rodenburg, want hij wilde zeker vanavond niet te zwak zijn om op onderzoek uit te gaan. Hulp was wel het laatste dat hij nodig had.

De pannenlap kon evengoed een vliegenzwam voorstellen in plaats van een pentagram, bedacht hij ineens. Een bloemetje was het zeker niet. Dat was een verhaal om hem af te leiden. Ralf beseftte wel dat zijn gedachte wat verward waren door de broeierige hitte die in hem leek te zitten. Waarom dacht hij midden in dit bos nu aan een pannenlap? Waarom was hij toch altijd bezig met het occulte? Erfelijk belast, zei men wel, maar dat was volksgeloof. 'Witte wieven' dan, dat was ook volksgeloof, maar die waren hier overal om hem heen en praatten tegen hem. Ze zouden hem geen kwaad doen. Ze waren gemoedelijker dan de mensen die hij hier had ontmoet. Even voelde Ralf de brandende zon op zijn hoofd, terwijl hij door dampende moerassen zwoegde. Even later was de donkere, grauwe leegte er weer. De aarde schudde en trilde onder zijn voeten. Liggen, ik word verpletterd door de kudde, dacht hij. Meteen drong het tot hem door dat dit allemaal onzin was. Ineens was hij weer op het paadje teruggekeerd en zelfverzekerd stapte hij door, op weg naar het pension.

In zijn jeugd had hij vaak gefantaseerd over onmogelijke omstandigheden. Poorten in ruimte en tijd, geestverschijningen, veranderingen in de omgeving door gedachtekracht en nog veel meer. Het waren vluchten uit de werkelijkheid geweest en helaas was ondanks al zijn denken de wereld niet veranderd.

Nu doemden er weer grillige figuren op uit de mist. Knotwilgen. Wat kunnen ze toch vreemde vormen aannemen, dacht Ralf. Gestalten en gedrochten uit mythen en sagen. Ik ben verdwaald. Waar komen die wilgen vandaan?

Hij dacht even na en begreep toen dat hij langs een ander pad op de weg aan de voorzijde van het pension was gekomen. Inmiddels waren er her en der onscherpe, gelig verlichte rechthoeken te zien. In de stad maakten ze hem soms in de war. Hij was bang naar binnen te worden gesleurd door zo'n opening, zodat hij zijn vrijheid zou verliezen. Aan de andere kant kon hij tegelijkertijd verlangen naar de warmte en geborgenheid daarbinnen in zo'n huiskamer. Zeker in de winter viel het hem zwaar de kou te trotseren omwille van zijn principes. Nu was

het heel anders. Hij verlangde naar de ramen van het pension. Daar zou hij zich kunnen wassen en het koortsige gevoel van zich af kunnen spoelen. Hij besloot nu nog niet te roken. In de vochtige lucht zou het hem niet smaken. Binnen, bij de namaakhaard, in de droge, warme kamer, daar kon het wèl.

Het avondeten verliep rustig en het brandende gevoel was snel verdwenen. Nu was er alleen een benauwde warmte in de kamer, maar Ralf was allang blij dat het droog was.

Het eten smaakte voortreffelijk en Ralf vroeg zich af waarom hij eigenlijk van de paddestoelen had gegeten. Honger had hij niet gehad. Op de een of andere manier was hij zo verrast geweest door de aanwezigheid ervan, dat hij het bijbehorende gedrag had vertoond uit zijn jeugd. Plukken en opeten. Vaag herinnerde hij zich dat ze vroeger de buit mee naar huis namen en er een ragout van kookten. Was het ongezond om ze rauw te eten? Het was het verlangen naar vroeger geweest dat ervoor had gezorgd dat hij ze zonder nadenken in zijn mond had gestopt.

De heer Grijs, die weer aan het hoofd van de tafel zat, wisselde tussen de happen door een paar woorden met de heer Klarenvelder.

Deze had zijn maaltijd al naar binnen gewerkt en klaagde over het gebrek aan financieel inzicht bij de plaatselijke bevolking. Uit zijn toelichting werd duidelijk dat hij bedoelde dat hij polissen wilde slijten en dat het niet meeviel. Ralf moest glimlachen. Vera begreep meteen wat de man van beroep was en in wat voor toestand hij verkeerde. Ze stelde wat vriendelijke en oppervlakkige vragen, maar de uitwerking was desastreus. De heer Klarenvelder begon ongecontroleerd te roepen en te bewegen. Hij leed zwaar onder zijn gebrek aan succes, dat was duidelijk. De heer Grijs kalmeerde hem al snel. Blijkbaar wist hij de juiste woorden te vinden. Klarenvelder stak een sigaret op en begon eraan te hijsen.

In gedachten vergeleek Ralf deze avond met de vorige. Vera zat nu op de plek waar Maetens toen had gezeten. Wat was de overeenkomst? Ze waren beiden verdwenen, maar de een was teruggekomen. Verder verschilden ze als dag en nacht. Een magere oogst.

“Paddestoelen”, hoorde hij zichzelf zomaar zeggen. Hij schrok ervan. Nu bestond het gevaar dat Vera ook een wandeling wilde maken en dat was beslist niet de bedoeling. Ze zou opnieuw kunnen verdwijnen. Toch was dat niet het ergste, want deze Vera was niet helemaal de echte, die hij had gezocht. Nee, hij wilde alleen op onderzoek uit om de bron van het geheimzinnige geluid te zoeken.

Maetens bestond echt en was ook zeker de persoon die hij had gezien. Toch verzekerden de anderen hem dat hij niet in het pension was geweest en dat ze niet samen waren gaan wandelen. Was het dan een geestverschijning geweest? Zo ja, waarom was deze geest dan verschenen? Wat was het belangrijkste dat Maetens had gedaan? Eigenlijk had hij twee belangrijke dingen gezegd. Hij had over het dode bos verteld en hem op het merkwaardige geluid gewezen. Een geestverschijning die opdook om iets te vertellen? Ralf kon het nog niet accepteren dat hij niet werkelijk Maetens had gezien en gesproken. Geesten moesten gewoon minder duidelijk zijn. Een beetje nevelig en doorzichtig.

Het verhaal van de koster en de gong was grappig geweest. Zou een geest een boodschap met humor kunnen brengen? Daarvan had hij ook nog nooit gehoord. Het akelige beeld van het schedeltje was in zijn fantasie opgedoken. Of was een geest ook eigen fantasie? Vreemd eigenlijk, dat hij nu jaren het occulte bestudeerde en er in praktijk nog niets mee kon beginnen. De werkelijkheid hield zich niet aan de boekjes. Dat kerkje stond beslist op een vreemde plek in het bos.

Geen pad ernaar toe. En dan al die vliegenschimmels...

“...kunnen het beste in ragout worden geserveerd. Een totaal andere smaak dan champignons. Niets ten nadele van deze delicatessen, maar het is werkelijk onvergelykbaar.”

Zijn gedachten hadden zich vermengd met wat hij had opgevangen uit een gesprek. Ze hadden het vast niet over giftige paddenstoelen.

Klarenvelder vroeg aan Ralf waar hij al die recepten toch vandaan haalde en of er veel belangstelling voor was onder de plaatselijke bevolking. “Het zou een trigger kunnen zijn,” mompelde hij verder, “of in ieder geval een goede opening, een binnenkomer. Levensverzekering en giftige paddenstoelen, nee, dat vatten ze niet.” “Maar Klarenvelder, Ralf zei alleen maar cantharel, dat is een dooierzwam. De recepten zijn van mijn echtgenote en mevrouw, ik bedoel Vera”, antwoordde de heer Grijs.

Ralf begreep dat hij nog meer had gezegd en daarmee het gesprek een wending had gegeven. Het zou wel aannemelijk hebben geklonken, anders hadden ze hem wel aangestaard.

“Ze kunnen ook rauw worden gegeten”, zei Ralf nu, terwijl hij zich er nu wel van bewust was. De reacties bleven niet uit.

“Rauw, welnee, dat smaakt niet”

“Er zijn giftige paddenstoelen die na koken niet meer giftig zijn. Altijd koken dus.”

“Bah, wat een onhygiënische gewoonte. Er zit bosgrond aan en dat is lijkenpoeder.”

Ralf verbaasde zich over de stortvloed aan commentaar die hij losmaakte. Ieder regeerde op een geheel eigen manier. Smaak, veiligheid, hygiëne...

Wat was zijn eigen standpunt? Nee, hij had ze werkelijk rauw gegeten en zou dat nog vaker doen, alleen al om niet zo bekrompen te zijn als al die anderen. De anderen lachten inmiddels, want iemand riep dat ze in de maling waren genomen door Ralf en dat het goed gelukt was. Hij was blij dat de aandacht weer van hem werd afgeleid.

In de woonkamer wachtte men op de onvermijdelijke koffie. Ralf raakte met Vera in gesprek over het schrijverschap en probeerde ondertussen na te gaan wat er met haar geheugen was gebeurd. Daar leek niets mis mee te zijn, al had ze andere dingen meegemaakt en andere herinneringen dan zijn Vera. Voor een deel liepen de levens echter wel gelijk en dat leek weer geen toeval te kunnen zijn. Er waren raakpunten. Ralf dacht terug aan de opmerking over zijn zolderkamer. “Ja, ik weet het,” had ze gezegd, zonder dat hij ook maar iets had losgelaten over zijn woonruimte. Ze moest het geweten hebben. Vera, zijn Vera, zou nooit doen alsof ze iets wist terwijl dat niet zo was.

Hij nam klakkeloos aan dat deze Vera dus net zo zou zijn...

Toen de nieuwsberichten op de radio te horen waren, zweeg iedereen alsof het een kerkdienst betrof. Daarna kwam een sciencefiction hoorspel, dat wel spannend was. Niemand begreep het echt, maar de sfeer was goed uitgewerkt. Het gebrek aan technische kennis leidde tot de meest wilde speculaties, nadat het hoorspel was afgelopen. Ralf vermaakte zich goed en de discussie leidde zijn aandacht helemaal af van zijn problemen en plannen.

Later op de avond besloot men te gaan slapen. Ook Ralf wilde naar bed gaan, maar dat was alleen om het pension ongemerkt te kunnen verlaten. Het leek hem de beste manier om nieuwsgierige vragen te ontlopen. Inderdaad bleven alle

vragen uit en niemand keek hem op een eigenaardige manier aan. Vera zei heel lief goedenacht. Iedereen maakte een vermoeide indruk. Op zijn kamer maakte Ralf wat geluiden met zijn koffer en kleding en draaide kranen open en dicht. Vervolgens deed hij het licht uit. Nu moest hij natuurlijk een half uur wachten, want anders zou zijn vertrek toch nog op kunnen vallen. Er zou zelfs nog iemand aan kunnen kloppen. Hij besloot op het bed te gaan liggen en deed het raam open en sloot het verwarmingsrooster. Als hij al in zou dommelen zou de kou hem wekken. Zo lag hij geruime tijd in het donker te luisteren. Ineens hoorde hij achter zijn deur een ademhaling en ook geritsel, gekraak en geschuifel. Luisterde er iemand aan zijn deur?

Ralf wilde op de deur aflopen, maar voelde een koude tocht. Stond de deur open? Toen beseftte hij dat hij niet in zijn eigen kamer was, maar in het pension. Waar hij de deur zocht zat een raam. Zijn deur was dicht en het was stil. Zou hij toch even in slaap zijn gevallen? Hoe kon hij anders vergeten zijn waar hij was? Het werd zo langzamerhand tijd om te vertrekken. De achterdeur liet men in deze omgeving gewoon open, was hem opgevallen. Het was dus geen probleem om ongemerkt weer binnen te komen.

Even later waren er buiten knarsende voetstappen hoorbaar. Dat moest het grind vóór het huis zijn. Dit was zeker geen verbeelding, want de tocht had hem grondig wakker gemaakt. Het gekraak was snel en onregelmatig, en dat kon maar een ding betekenen: er liepen meerdere personen rond. Waren het inbrekers? Of waren er meer mensen die 's nachts op onderzoek uitgingen? Hadden ze zijn plannen doorzien en stonden ze hem op te wachten? Zou Vera er ook bij zijn? Even vroeg hij zich af of Maetens was teruggekeerd uit het bos. Allemaal vragen waarop hij geen antwoord kon geven en ook niet wilde geven. Zijn plannen stonden vast en hij wilde geen storende invloeden toelaten.

Ralf haalde zijn kaarten tevoorschijn zonder het licht aan te doen. Op de tast verliet hij zijn kamer en ging de trap af. Even later stond hij buiten, in de buurt van een lantaarn. Hij had de plek zo gekozen dat het licht niet op hem viel, maar dat de kaart toch te lezen was.

Op een van de kaarten was het kerkje heel duidelijk aangegeven. Het was een stafkaart die elke boerderij en elk karrenspoor toonde. Toch liep er geen weg naar het kerkje. Zoals hij eerder al had gezien stond het helemaal midden in het bos. Wat was het nut van een gebouw dat onbereikbaar was? Blijkbaar werd het al heel lang niet meer gebruikt. Toch had hij een soort klok gehoord. Geen echte klok, maar een soort gong met een merkwaardige schelle bijklank. Het kon een heel ander geluid geweest zijn, van iemand met een radio of een spelletje. Dat leek echter geen al te waarschijnlijke verklaring, zo midden in het bos. Nee, hij zou eerst kijken wat er met dat kerkje aan de hand was, ook al leek het nu, midden in de nacht, allemaal minder belangrijk.

Ralf bestudeerde de kaart zorgvuldig, zodat hij de weg blindelings zou kunnen vinden. Hij fluisterde de route tegen zichzelf om er zeker van te zijn dat alles duidelijk was. Hij hoopte dat hij niemand tegen zou komen en zeker geen pensiongast. Ook Vera niet. Hij was erg op Vera, op beide Vera's gesteld, maar nu moest hij alleen zijn.

Achteloos knabbelde hij op de restjes van de paddestoelen die in zijn jaszak zaten. Het lopen door de mist was saai en dit was de enige afleiding. Natuurlijk kon hij een sigaret opsteken, maar dat had twee nadelen. Ten eerste smaakte de rook niet in de vochtige lucht en bovendien zou hij een geurspoor achterlaten. Hij had geen

idee of iemand het zou kunnen volgen, maar het was beter geen risico te nemen. Voor bosbranden hoefde hij niet bang te zijn in deze doordrenkte, rottende, herfstige bladmassa die op de grond lag. Ralf liep nu stevig door en bereikte het dichtere deel van het bos. Als een reusachtige zwarte spons zoog het hem op.

De branderige smaak begon zich weer door zijn mond te verspreiden. Ook het koortsige gevoel kwam weer terug. Zouden de paddestoelen toch niet te vertrouwen zijn? De gele konden geen kwaad, daar was hij zeker van. Ralf pakte de stukken uit zijn zak en keer ernaar. Het was zo donker dat er geen kleuren te zien waren. De lichtgrijze konden toch gevaarlijk zijn en hij besloot ze weg te gooien. De donkergrijze waren vermoedelijk bij daglicht geel en die kon hij voor noodgevallen beter bij zich houden. Hij proefde nog eens en merkte dat de smaak heel anders was dan zojuist. Bosachtiger, met een beetje vermolmde, humusachtige bijmaak. Deze waren lekkerder.

Ineens was het geluid er. Het moest er al een tijd aan de gang zijn, maar het was niet tot hem doorgedrongen. Het was hetzelfde geluid. Toonhoogte en timbre klopten. De mist leek het nauwelijks te dempen. Of kon het door zijn schelheid verder doordringen? Was hij al in de buurt van de bron? Als het inderdaad bij het kerkje was dan moest hij nog een flink stuk lopen. Waarheen eigenlijk? Het leek wel alsof het geluid zijn geheugen had gewist! Op goed geluk liep hij in de richting van het geluid. Eerst werd het sterker, dan weer zwakker. Het pad boog de verkeerde kant op en voerde weg van de plek waar hij naartoe wilde. Ralf besepte dat de kaart had aangegeven dat er geen paden waren en dat hij vroeg of laat dwars door het bos zou moeten gaan. Dat moment was blijkbaar nu gekomen. Het viel mee, want er was genoeg ruimte tussen de stammen. Ondanks de inspanning was het kil. De mist maakte na een tijd alle kleding doornat en de takken en bladeren veegden hun overtollig vocht met genoeg af. Af en toe zakte Ralf in een greppeltje weg. Waren greppels geen teken van menselijk ingrijpen? Of ontstonden dergelijke geultjes ook spontaan? Het geluid werd sterker en sterker. Het leek zich naar boven te verplaatsen. Korte tijd later zag Ralf een silhouet tegen de grijzige lucht afsteken. De mist leek een geheimzinnig licht uit te stralen, zoals dat in de omgeving van een stad het geval is. In een stad zorgen de vele lichten voor een soort koepel, die nog duidelijker is bij mist, dacht Ralf. Maar wat kan hier nu licht geven?

Behoedzaam ging hij verder in de richting van het gevaarte. Eigenlijk had hij iets verwacht dat een paar meter hoog was, maar deze constructie verhief zich misschien wel twintig meter boven de grond. Meestal waren ze van geteerd hout. Zouden er zulke lange bomen in dit bos hebben gestaan? Eigenlijk had hij klokkenstoelen alleen uit de verte gezien en erover gelezen. Was dit nu een uitzondering of waren ze allemaal veel groter dan hij had gedacht?

Vlakbij gekomen, schrok hij enorm. Hij had de grappen van Maetens geen moment serieus genomen, maar onder het schuine zadeldak hing een enorme platte schijf. Niet de vertrouwde klokvorm. Ralf liep om de zware balken heen om de geluidsbron vanuit een ander perspectief te kunnen bekijken. Er was geen twijfel mogelijk. Dat verklaarde meteen waarom het geluid niet oorverdovend hard was geworden toen hij dichterbij kwam. De gong verspreidde het geluid op een heel andere manier dan een klok.

Waardoor werd de gong eigenlijk aangeslagen? Een koster met een stok zou niet veel bereiken, tenzij hij bovenin zou staan op een ladder en dat dan ook nog urenlang volhield.

Er was een soort langwerpige, vormeloos pakket te zien dat was bevestigd aan een balk erboven. Ralf keek om zich heen. De rechthoekige stenen waren vermoedelijk oude grafstenen. De graven waren dan overwoekerd met gras en andere planten. Dit kerkhof was in onbruik geraakt. Was er dan wel een kerkje in de buurt? Een grafkapel misschien? De geïsoleerde ligging in het bos was toch niet zo vreemd. De paden waren allang niet meer gebruikt en weer dichtgegroeid. De gemeente had andere prioriteiten en de stafkaart gaf weer wat de huidige situatie was.

Waarom werd de klok, de gong, dan toch geluid - en hoe? Wie deed het?

Ralf keek goed naar het pakket dat aan de balk hing. Het slingerde heen en weer en raakte daarbij steeds de gong. Was er wind op die hoogte? Dan was de mist alleen laag bij de grond en zou hij vanaf een hogere plek verder kunnen kijken. Hij moest op en een of andere manier bij de gong zien te komen. Niet vanwege de gong zelf, maar vanwege het pakket, dat hem aan een menselijke gestalte deed denken. Heel even was er namelijk een kier te zien geweest in het onderste deel, waardoor er benen te herkennen waren. De bovenkant was breder en daar bovenop zat een knobbel, waar het touw uit leek te komen waaraan het pakket hing. Ja, het was een menselijke gestalte. Hoe langer hij keek hoe duidelijker het werd.

Toch leek het alsof een hard voorwerp tegen de gong sloeg. Als het een mens was, naakt of gekleed, dan zou de klank anders zijn. Een etalagepop! Ralf was opgelucht door zijn eigen verklaring. De plattelanders hier hadden gewoon een bizar gevoel voor humor. Niet alleen de gong, ook de bungelende pop maakten deel uit van een practical joke, die bedoeld was om toeristen in de maling te nemen. Hij lachte hardop, maar het klonk onheilspellend door de mist en omringende bos.

De opluchting verdween weer. Het kon ook gaan om een echt lijk. Iemand die zichzelf had verhangen of was vermoord! Hij moest zekerheid hebben, al kon het heel onaangenaam zijn wat hij zou ontdekken. Was het een wrange grap van een misantroop? Of waren er geesteszieke daders die de wereld zo wilden tonen dat ze ongrijpbaar waren terwijl ze hun daad over de wereld lieten galmen? Of toch een pop? Ralf besloot te blijven denken dat het een pop was, zodat hij zich wat beter kon concentreren op het beklimmen van de houten stelling.

Het eigenlijke skelet van de klokkenstoel bestond uit enkele zeer grote, kruislings geplaatste balken. Daartussen had men als extra verbinding gelukkig kleinere balken bevestigd, die de grote driehoeken opvulden met kruisen. De afstanden bleven groot en het was een gevaarlijke klus, maar Ralf had het gevoel dat hij wel wat reële angst kon verdragen. Angst die te maken had met een duidelijk gevaar waar iedereen het over eens was.

Door schuin tegen de balken op te lopen en houvast te zoeken bij weer andere slaagde hij erin een eerste kruispunt te bereiken. Het was nog maar halverwege de onderste driehoek en toch bevond hij zich al een enorm eind boven de grond. Vlak boven zich ontdekte hij een plateau, dat werd gevormd door losliggende planken die op dwarsbalken steunden. Aan de onderkant waren de planken groen en glibberig. Hoe zou de bovenkant zijn? Hij trok zich wat verder op aan een balk en probeerde op het plateau te komen. De bovenkanten bleken al even glibberig te zijn, maar toch kroop Ralf op zijn buik op het plankier. Toen hij zich oprichtte ging het mis. Een van de planken was blijkbaar vermolmd of uitgehold door boktorren. Met een zachte kraak brak de plank door en viel naar beneden. Ralf

verlegde nog net op tijd zijn evenwicht naar een ander stuk. Hij begreep dat de planken hem liggend nog wel hadden kunnen dragen, maar dat hij staand teveel druk uitoefende. Meer in de richting van de steunbalken zou het veiliger zijn, bedacht hij.

Vanaf die kant kon het volgende stuk worden bedwongen en dan zou hij op gelijke hoogte zijn met de gong en het bungelende voorwerp. Eigenlijk was hij nu wel blij met de mist, want die verdoezelde de diepte enigszins.

Het zou niet juist zijn om te zeggen dat Ralf zijn moeite beloond zag. Het verschrikkelijke tafereel dat hem opwachtte was allerm minst een beloning. Met afgrijzen herkende Ralf de gelaatstreken van Maetens. Deze was bleek en hing daar met een touw om zijn nek, zwevend tussen hemel en aarde. De tong was niet zichtbaar opgezwollen en de ogen puilden niet uit. Ralf meende dat Maetens dus niet door verstikking kon zijn gedood. Had men hem hier na zijn dood opgehangen? Hoe was hij dan overleden? Een hartaanval, vergiftiging?

Af en toe botste het lichaam tegen de gong aan, waardoor het geluid weer te horen was. Het was wel gekleed, maar de kleding was weer overdekt met een laag dicht aaneengesloten insecten. Boswantsen of kevers, Ralf wist het niet. De harde schildjes waren verantwoordelijk voor de vreemde klank, alsof de gong met een hard metalen of stenen voorwerp werd aangeslagen. De gong was een enorme, groen uitgeslagen bronzen schijf, die met touwen in de nok was bevestigd.

Na zijn dood was Maetens, de insectenkenner, min of meer veranderd in een reusachtig insect. Op een heel andere manier dan Kafka beschreef in “die Verwandlung”, bedacht Ralf. Helaas niet minder erg. Integendeel, het feit dat hij dit echt meemaakte maakte het onvergelykbaar met welke beschrijving dan ook.

Ralf probeerde een einde te maken aan het geluid door met zijn mouw de beweging van het lichaam te stoppen. De stilte die nu volgde leek zich uit te breiden over het bos. Iedere volgende slag die niet kwam was stiller dan de vorige.

Teruggekeerd op de relatief veilige bosgrond bedacht Ralf dat het vrijwel zeker om moord moest gaan. Als Maetens een natuurlijke dood was gestorven dan zou er een heel ander protocol in werking zijn getreden. Een lijkschenner zou de kans niet hebben gekregen zoiets te doen. Maar de lijkschenner en de moordenaar behoeften niet dezelfde persoon te zijn. Als iemand Maetens had vergiftigd of neergeslagen en ergens in het bos had achtergelaten, dan kon een ander hem hebben gevonden. Zo'n plaatselijke zonderling kon het een goed idee hebben gevonden... Ralfs gedachten stokten. Er klopte iets niet in de chronologie. Gisteren had hij samen met Maetens naar het geluid geluisterd. Op dat moment kon het geluid dus niet door zijn lijk zijn veroorzaakt. Was het wel waar wat hij meemaakte? En wat klopte er dan niet: wat hij gisteren beleefde, of wat hij nu had gezien. Hij voelde zich misselijk worden door het onoplosbare vraagstuk, net als vroeger op school wanneer hij ergens niet uitkwam. Een vage hoofdpijn kwam op. Ondanks de kou leek hij helemaal te gloeien. Hij kon geen koorts hebben, want dan zou hij het juist koud hebben. Ralf voelde zijn voorhoofd en constateerde dat het daadwerkelijk heet was, midden in de vochtige, koude mist. Boven hem was het lijk weer in beweging gekomen en de gongslagen gingen weer onverstoord verder. Het is de wind, hield Ralf zichzelf voor, hoewel hij duidelijk had gemerkt dat het ook hoog boven de grond niet waaide. Hij ging tegen een van de balken zitten en dacht na. Morgen zou hij de zuster van Maetens in moeten lichten en naar de politie gaan. Men zou hem uiteindelijk toch opsporen en verhoren. Het



maakte een veel betere indruk als hij zelf de autoriteiten inlichtte. Morgen, niet nu, dacht hij en stak een overgebleven cantharel in zijn mond. De smaak kwam zo sterk overeen met de geur van het bos dat hij het gevoel kreeg er onderdeel van te zijn geworden. Samen met dit enorme organisme ging hij de ondergang tegemoet.

De kou was heviger geworden. Ondanks zijn gloeiende voorhoofd voelde Ralf dat hij door en door vochtig was, en tot op het bot verkild raakte. Het was tijd om terug te gaan. Eigenlijk had hij niet zo dom moeten zijn om hier te blijven zitten, want nu kon hij zwaar verkouden worden. Warme thee met citroen en rum konden het onheil misschien nog afweren, maar dan moest hij wel eerst het bos uit zien te komen.

Ergens naast hem hoorde hij ineens een kreet. Hij keek in de richting van het geluid en zag een gelig schijnsel door de mist dringen. Het werd sterker en zwakker. Een vuur! Wie had dat aangelegd? Vermoedelijk kampeerdere die, hoewel het streng verboden was, zich wilden warmen en tegelijk wat afleiding zochten. Houtvesters en kolenbranders zouden zelfs in deze streek wel niet meer voorkomen, dacht Ralf. De tijd leek zeker stil te staan rondom Rodenburg, maar in dit geval waren dergelijke verklaringen niet de meest voor de hand liggende.

Ralf bedacht dat het vuur hem ook op zou kunnen warmen en begon erheen te lopen. Hij naderde de plek snel en de mist leek wat op te lossen. Het bekende gezicht dat hij meende te zien moest een illusie zijn. Voorzichtig dook hij in elkaar achter wat rijshout. De plek met het vuur was niet echt een open plek in het bos, maar meer een stukje zonder bomen. Het gebied was wel bezaaid met paddestoelen. Het vuur was bijna aan het einde van zijn leven. Er was veel gloeiende as en er flakkerden geen grote vlammen meer op. De rook die zijn kant op waaide prikte in zijn neus en dwong hem te slikken. De warmte die meekwam was aangenaam. Naarmate hij geschiktere openingen in het struikgewas vond viel er meer te zien. Er waren vijf mensen. Vermoedelijk vier vrouwen en een man. De man droeg een dierenvel en een soort masker met rams- of bokkenhorens. Het kwam hem bekend voor van een schilderij van een oude meester. Een van de vrouwen leek werkelijk op Vera. Kon het een vergissing zijn?

Ralf steunde tegen een boomstam en voelde het bloed in zijn slapen kloppen, terwijl het koortsige gevoel in alle hevigheid terugkwam.

De verkoopster uit de kantoorboekhandel was er ook en de derde vrouw was mevrouw Grijs. De vierde herkende hij niet. Het leek nog een meisje. Dit tafereel kende hij uit de boeken. Het was een heksensabbat met de duivel in eigen persoon aanwezig. Ze hadden Vera in hun macht en ze beseftte het niet!

De taal die werd gesproken was voor Ralf niet te verstaan. De duivelsfiguur had nog niet gesproken, maar ineens barstte hij los. Wat hij zei was maar al te begrijpelijk.

“De wraak is voltooid. De indringer zal niets meer weten. Zijn enige nut is de muzikale ondersteuning van onze bijeenkomst.” Even dacht Ralf dat hij werd bedoeld met ‘de indringer’ maar meteen begreep hij dat het over Maetens ging. Was het enige dat Maetens had misdaan het ontdekken van een deze verzameling van heksen?

“Aan ons de macht, Satan,” mompelden de vrouwen onheilspellend.

“De verrotting van dit bos is ons symbool. Alles zal zijn sappen afstaan aan voor ons welzijn.”

Ralfs walging die hij in het begin had gevoeld werd minder. In feite was het een

onschuldig ritueel. Hij was door en door bekend met de occulte praktijken en hij zag geen gevaar. Natuurlijk hadden ze Maetens niets aangedaan. Het was kwalijk dat ze zijn lichaam na zijn dood misbruikten, maar meer ook niet.

Toch kon hij het gevoel niet van zich afzetten dat deze groep misschien tot moord in staat was. Even later leek hem dat een te fantastische mogelijkheid.

Plotseling be kroop hem een heel andere gedachte. Het kon een val zijn die voor hem was opgezet. Hij was een toerist met warrige verhalen, die Maetens had gesproken naar eigen zeggen en in de buurt van zijn lijk was. Hoe gemakkelijk zou men hem voor de moordenaar kunnen houden. Helemaal als een paar keurige burgers tegen hem getuigden. Zou Vera tot zoiets in staat zijn?

Op de achtergrond bleven de gongslagen doorgaan. Ralf verwijderde zich rillend en besloot terug te gaan naar het pension. Hij had genoeg gezien. Op dit moment liep hij geen gevaar, want als men hem als zondebok naar voren wilde schuiven mocht hem niets overkomen. Gezond en net zo verward als anders zou men hem overdragen aan de politie en zelfs Klarenvelder zou naar eer en geweten kunnen vertellen wat hij had gehoord en gezien.

In het pension was nu natuurlijk niemand, of bijna niemand. De heer Klarenvelder zou wel slaapmiddelen gebruiken. Of de heer Grijs de duivelsfiguur was wist hij niet. Grijs kon net zo goed in bed liggen en geen idee hebben van wat zijn vrouw deed.

Zou Vera ook tegen hem getuigen? Het was natuurlijk een complot waar het gehele dorp bij betrokken was. Hij kon ze natuurlijk een stap voor zijn door de politie te bellen en te vertellen dat Vera niet verdwenen was. Ze zouden haar kunnen zien. Maar dat kon pas als er weer iemand de telefoon op zou nemen, de volgende ochtend. En dan was het al te laat.

Even rustte Ralf, hangend in een modderige greppel. Hij keek naar de dorre bladeren, die slap waren geworden van het vocht. In de lucht hing een lichte vlek, die misschien van de maan afkomstig was. Zijn vochtige jas trok hij verder dicht en wankelend bereikte hij de achterdeur van het pension, die dag en nacht openbleef. Op zijn kamer gekomen opende hij het verwarmingsrooster en liet zich geheel gekleed op bed neervallen.

De middag was al gevorderd toen hij weer ontwaakte. Even hoopte Ralf dat het allemaal een nachtmerrie was geweest, maar het feit dat hij met jas en al op bed lag bewees het tegendeel. Maetens had er echt gehangen en bijna alle pensiongasten waren heksen. Waar had hij dit aan verdiend? Had hij zich teveel verdiept in occulte zaken? Was dit waarvoor de schrijvers waarschuwen? Dan hadden ze gefaald, want vooraf zou niemand het geloven.

Zijn laatste hoop vervloog toen hij de middageditie van de plaatselijke krant zag liggen. Het artikeltje over de moord op Maetens viel niet over het hoofd te zien.

>> De heer Maetens, een vroegtijdig gepensioneerd entomoloog, werd hedenochtend dood aangetroffen. Een aantal landarbeiders in de omgeving van R. verbaasde zich over een aanhoudend klokgelui, dat uit de in onbruik geraakte klokkenstoel leek te komen. Toen ze de oorsprong van dit geluid wilden achterhalen, troffen zij het ontzielde lichaam van de genoemde Maetens aan in dit bouwwerk. Het was deerlijk mishandeld.

De politiearts stelde vast dat de dood niet eerder dan een etmaal tevoren was ingetreden. Verhanging kon niet de doodsoorzaak zijn. Er was slechts sprake van lijkschennis. Mogelijke doodsoorzaken worden onderzocht.

De enige verdachte in deze zaak, Ralf P. is reeds in hechtenis genomen. Naar eigen zeggen is hij slechts op vakantie in deze streek. De politie vermoedt... <<

Ralf legde de krant weg en zakte lijkbleek terug in zijn stoel. Ralf P. was duidelijk genoeg. Hij was in de val gelokt en gearresteerd. Korte tijd later herinnerde hij zich zijn voornemen om zo normaal mogelijk te doen. Geen emotie tonen, rustig blijven. Hij was in werkelijkheid toch nog helemaal niet gearresteerd!

Of er was nog een andere Ralf P. of er was sprake van een vergissing. De krant had misschien vertrouwelijke informatie gepubliceerd, nog voordat de politie toe had kunnen slaan. De kwaliteit van het artikel deed vermoeden dat de redactie niet al te intelligent was. Natuurlijk kon het ook nog de verkeerde naam zijn. Een practical joke? Nee, hij kon kiezen tussen vluchten en zich als getuige melden bij de politie.

De heksensabbat zou Vera in moeilijkheden brengen. Aan de andere kant was dat weer zo'n vreemd verhaal dat niemand hem zou geloven. Dat stuk kon hij maar beter weglaten. Was het wel verstandig om nu meteen naar de stad te gaan? Kon hij niet beter wat navraag doen om meer informatie te verzamelen? Bij de verdwijning van Vera hadden ze ook niet al te hard gezocht!

Ralf besloot Vera via een omweg uit te horen.

“Je wilde weten of ik iets bijzonders heb ontdekt? Wel, in een van mijn boeken staat dat hier in de streek heksensabbatten werden gehouden. Ergens in de buurt van dat oude kerkje.”

Geen enkele reactie. Geen knippen met de ogen, geen schokje, geen aarzeling.

Opgewonden riep Vera: “Oh, wat leuk. Nu kom ik hier al zo vaak en dat had ik nog niet gehoord.”

De pensionhoudster zuchtte. Ze leek wat minder opgewekt dan anders, alsof er een zware last op haar drukte. Het was niet de schrik van een ontmaskering of de angst voor ontdekking. Er leek gewoon een loden last op haar terug te zakken. Ze zuchtte nog eens en begon traag aan haar antwoord.

“Ik heb vaag over die dingen uit het verleden horen praten. Wat ik ook weet is dat die bijeenkomsten er nog steeds zijn. Niemand durft ernaar te gaan kijken. Misschien u wel, meneer Plater. U heeft er verstand van. We hebben geen idee wie erbij betrokken zouden zijn. De duivel zelf zou er op bezoek komen.”

Vera vroeg zacht: “Zijn dat geen geruchten?”

“Ik ben bang van niet. Eerst dacht ik het ook, maar... Heb je de krant gelezen? Ach nee, je kende hem niet. Hij kwam alleen 's zomers. U kende Maetens wel, nietwaar meneer Plater?”

Ralf knikte somber. “Ik heb het zojuist gelezen.”

Vera begreep weinig van het gesprek, maar maakte er uit op dat er iets in de krant stond. Al snel vond ze een stukje met de naam van het dorp erin en las het.

“Kende jij hem, Ralf?”, vroeg ze vervolgens.

“Ik weet het eigenlijk niet zeker. Binnenkort leg ik het wel uit. Mogelijk ben ik een getuige. Daarom wil ik zo snel mogelijk naar de politie gaan. In mijn woonplaats... Oh, jij woont er ook!”

Vera glimlachte en zei: “Dat klopt, ik ga met je mee.”

Ralf vond dat Vera weer helemaal de oude was.

Op dat moment kwam de heer Grijs de kamer binnen. Hij wilde opgewekt iets gaan zeggen, maar toen hij de gezichten van de anderen zag verging de lust hem blijkbaar. Hij kwam niet verder dan “Aeuhm” en zweeg.

“Heb je de krant gezien, Harald?”, vroeg mevrouw Grijs. “Meneer Plater kende hem ook.”

Ralf reikte hem de krant aan en wees op het artikel. De heer Grijs las het artikel en ook zijn gezicht stond nu bezorgd.

“Dat kan Willibrord toch niet zijn? De naam is natuurlijk nogal zeldzaam maar...”

“Hij is het wel. Het klopt allemaal en meneer Plater heeft hem laatst nog gesproken”, reageerde zijn vrouw.

Ze negeerde het feit dat Maetens volgens Ralf in het pension was geweest en daar ook had gegeten. Ook liet ze in het midden wat er allemaal kon kloppen.

“Ralf gaat er wat aan doen”, merkte Vera iets te luchtig op. “Nou ja, aan de opheldering tenminste.”

De pensionhouder aarzelde nog. “Hij kwam altijd ‘s zomers. Wat had Maetens hier dan in de herfst moeten doen?”, vroeg hij verwijtend.

Niemand reageerde en Ralf maakte aanstalten om te vertrekken.

“Het werkt aardig op je zenuwen hè?”, zei Vera. “Je moet rustig aan doen, maar ik ga met je mee.”

De reis naar de stad verliep traag maar voorspoedig. Toen ze uiteindelijk aankwamen, spraken ze met elkaar af dat Ralf eerst zijn verklaring bij de politie af zou leggen. Daarna zouden ze elkaar weer ontmoeten. Vera ging weg en Ralf bleef even staan. De schemering was al gevorderd en Ralf keek naar de lichtreclames die overal waren aangesprongen. Hij wist op dit moment niet wat hij van de stad dacht. Hij was wel wat opgelucht, maar ergens voelde hij ook een vaag heimwee naar het mistige, halfvergane bos waar de sappen uit werden gezogen door de schijnbaar plantaardige levensvorm die schimmel heet. De symboliek ervan was sterk en beperkte zich niet tot het bos.

Hij was zo geobsedeerd geweest door het mysterie dat hij te weinig op de resterende schoonheid had gelet. Het idee dat hij binnenkort weer terug moest keren naar zijn zolderkamer stond hem ook niet erg aan. Zekerheidshalve had hij zijn korte verblijf al betaald en zijn bagage meegenomen. Nu voelde hij dat hij dit niet als afscheid had beschouwd. Het was meer een kwestie van fatsoen. Ze wisten nu dat hij er niet zonder betalen tussenuit wilde knippen.

Tegenover Maetens voelde hij zich verplicht om de zaak op te helderen. Maetens zelf had er niets meer aan, maar daar ging het niet om. Door Maetens had hij zich thuis gevoeld in de nieuwe omgeving en was hij gewapend geweest tegen wat er in het bos gebeurde. Bleef de vraag natuurlijk of hij Maetens echt had gezien.

Ralf sjokte nu het plein over en liep op het politiebureau af. De enorme stroom gedachten, beschouwingen en overwegingen hadden nog geen minuut gevergd. Weer voelde hij het prikkelen op zijn lippen. Had hij zijn hand weer in zijn mond gestopt?

Op het plein zag hij nu ineens iets merkwaardigs. Een grote wagen, afgeladen met takkenbossen werd getrokken door een paard. Het paard stopte en wachtte op wat komen ging. Even verderop stond een heel grote paal. Een rechte, houten paal, geschikt voor paalklimmen. Daarnaast stonden twee figuren. De een was gekleed in een soort zwarte pij met kap. De ander was in het wit gekleed en leek een geestelijke te zijn naar de kleding te oordelen. Ralf zag ineens ook de crucifix die de witte persoon omklemd hield. Het glimmende metaal weerspiegelde vaag de kleuren van de lichtreclames. Het was fascinerend om te zien. Ralf vroeg zich af of er een soort historische opvoering werd voorbereid. Een eeuwfeest leek niet

aannemelijk, want dan hadden de voorbereidingen al een paar dagen eerder, toen hij de stad verliet, in volle gang moeten zijn. Nee, het was iets kleinschaligers.

Een theatergroep die een abel spel op ging voeren of zoiets. Grinnikend ging hij het politiebureau binnen, maar trok zijn gezicht weer in de plooi toen hij bedacht waarvoor hij er kwam.

De portier was een tamelijk jonge man, die beleefd vroeg waarvoor hij kwam. Ralf vertelde dat hij mogelijk informatie had over de dood van de heer Maetens die... Verder kwam hij niet. Het was alsof hij een codewoord had gebruikt, want de jongeman sprong op en zei dat hij persoonlijk de opdracht had gekregen om hem naar de rechercheur te begeleiden die met deze taak was belast.

Ralf was verbaasd dat hier in de stad, waar vele honderden geweldsdelicten per jaar plaatsvonden dit speciale geval zo goed bekend was. Hij kon zich niet voorstellen dat het werkelijk om hetzelfde geval ging en voegde er zekerheidshalve aan toe: "Ik was in een dorpje, in pension Rodenburg..."

Alweer hoefde hij zijn zin niet af te maken, want de portier viel hem in de rede.

"Ik weet precies wat de situatie is. Er is speciaal naar u gevraagd mijnheer Plater! De rechercheur zal u alles vertellen."

Ralf bedacht dat hij zich niet had voorgesteld en concludeerde dat iemand zijn signalement blijkaar had doorgegeven. Dat verklaarde nog steeds niet waarom de zaak zo belangrijk was. Hij vroeg zich zelfs af hoe het met de bevoegdheden stond. Het was voor hem prettiger om naar zijn eigen woonplaats te gaan, maar dat betekende nog niet dat men zich daar ook inhoudelijk bezighield met de zaak.

Ze liepen een gang uit, sloegen de hoek om en daar was de kamer van de bedoelde politieonderzoeker. De kamer was grijs en saai, maar er stond rechts van het bureau een enorme weegschaal, zoals Ralf die kende uit afbeeldingen van heksenprocessen. Het leek onmiskenbaar op een heksenwaag, hoewel hij niet zeker van was dat kaas, graan of boter niet op een soortgelijk instrument werden gewogen. Misschien kwam deze politieman uit een boerengeslacht en had hij een erfstuk op zijn kamer gezet, zoals anderen planten hebben. Medewerkers bij de politie wonen immers min of meer op hun werk. Of hoorde het ding toch bij de voorstelling buiten?

"Goedenavond, mijnheer Plater", hoorde hij. Nu pas viel het Ralf op dat hij hier te maken had met dezelfde persoon die hij had kort geleden had gesproken in verband met de verdwijning van Vera. Zonder verdere plichtplegingen verzocht de man hem om plaats te nemen op de waag. Het apparaat zag er betrouwbaar uit, tenminste als het ging om wegen. Ralf lachte hartelijk om de grap. Hij schrok er zelf van. Hoe lang was het geleden dat hij echt had gelachen? Zijn ontslag, zijn ongeluk, de verdwijning van Vera, de boosheid van zijn familie... Het lachen was hem letterlijk vergaan. De rechercheur liep naar zijn bureau en haalde uit een van de laden een zware statenbijbel. Hij ging ermee naar de lege schaal. Ralf begon zich nu echt te vermaken. Hij was in een toneelvoorstelling geraakt en het leek hem een voortreffelijk idee om oude tradities tijdelijk in ere te herstellen. Helemaal echt zou het niet worden, want zelfs als de statenbijbel van massief lood was, zou de waag niet doorslaan, schatte hij. Te oordelen aan de houding van de ander was het boek zwaar, maar niet buitensporig. De waag leek een keurige, gelijkarmige balans, dus de bijbel zou in de lucht blijven hangen.

Ralf schrok hevig toen hij voelde hoe hij werd opgetild en de lucht in zweefde. Er moest een geheim mechanisme achter zitten, al begreep hij niet hoe het zou moeten werken. Het was een nauwkeurige, gelijkarmige balans die zijn gewicht

vergeleek met dat van een statenbijbel. Wat er gebeurde was niet mogelijk. Het kon niet! Hij woog dus minder dan een paar kilogram!

Zenuwachtig lachend vroeg hij of straks de waterproef werd gedaan.

“Dat lijkt me niet nodig, mijnheer Plater. We zijn geen barbaren. Vertelt u me liever wanneer u voor het laatst een heksensabbat hebt bijgewoond!”

“Hoe kunt u weten wat ik heb meegemaakt?”, vroeg Ralf verbaasd. Meteen beseftte hij dat deze vage opmerking verkeerd uitgelegd kon worden. Hij had natuurlijk niet deelgenomen aan een heksensabbat, maar was er wel bij geweest. Was de vraag toevallig?

De man is knettergek, dacht Ralf. Of het is een binnengeslopen psychopaat die iedereen wijs heeft gemaakt dat hij met deze zaak bezig is. Plotseling bedacht hij dat de duivelsfiguur met zijn vermomming een onbekende voor hem was. Deze man zou het geweest kunnen zijn. Hij was dan in het voordeel en zou alle feiten tegen hem kunnen gebruiken. Hij wist dan precies waar voetafdrukken gezocht moesten worden en waar de gaten in zijn alibi zaten.

“Het zijn niet alleen maar vrouwen die naar een heksensabbat komen, mijnheer Plater. Soms is er ook een man bij”, ging de politieman verder. Hij keek Ralf doordringend aan.

Ralf vroeg zich af of de man nu dacht dat hij erbij was geweest, terwijl hij hetzelfde van de politieman dacht.

“We nemen de zaak hoog op. Ik ben hier al achtenveertig uur non-stop aan de slag en toen kreeg ik ook nog de melding van de moord erbij”, zei de rechercheur. Ralf kon nu zien dat de man vermoeid was. De achtenveertig uur pleitte hem vrij van zijn aanwezigheid elders, maar dat kon een truc zijn. Het was te checken bij zijn collega's, maar dat was niet afdoende. Ze konden hem dekken, of hij was stiekem het raam uitgegaan, zonder dat iemand ervan af wist.

Het was werkelijk een patstelling. De politieman kon hem op goede gronden verdacht vinden. Hij was al gerelateerd aan een onopgehelderde verdwijning en hij kon zelf deze man weer niet vertrouwen.

De rechercheur keek droevig, terwijl hij zei: “Nu u heeft bekend weet u wat u te wachten staat. Moge uw ziel behouden blijven en het vuur zijn reinigende werking uitoefenen!”

Hij opende een deur achter in de kamer en de in het zwart geklede figuur en de geestelijke kwamen binnen.

“Weet u,” zei de politieman nog, “onze wetgeving voorziet niet in alle denkbare gevallen en daardoor blijven er mogelijkheden open.”

Nu verloor Ralf zijn zelfbeheersing en hij begon woedend te schreeuwen. Een paar krachtige vloeken deden de priester het gelaat afwenden, alsof Ralf naar hem had gespuugd.

“Ik wil een advocaat”, brulde Ralf, maar het was al te laat.

De geestelijke begon in een Latijns dialect te mompelen en strekte de armen met het crucifix erin voor zich uit. Er verschenen nog meer zwartgeklede mannen. Ralf voelde zich te zwak om zich te verzetten toen ze hem vastgrepen en meesleepten.

Een brandende koorts droogde zijn ogen uit. Ze sleepten hem steeds verder de gang door, een trap af en een nooduitgang door.

Een enorme, deinende mensenmassa had zich op het plein verzameld. Luid gejoel steeg op toen men hem in het oog kreeg. Rond de paal waren nu de takkenbossen opgestapeld. De wagen was verdwenen. Voor hij goed en wel beseftte wat er

gebeurde was Ralf aan de paal vastgebonden. De priester toonde hem opnieuw het kruis en vroeg: “Blijft ge volharden?”. Ralf spuugde hem nu echt in het gezicht. Even later vermengde de gloed van het brandende rijshout zich met de brandende koorts die hij voelde. Zijn ogen kon hij niet meer openhouden.

Eerst wist hij niet meer waar hij was, maar na een tijdje wist hij weer dat hij naar het politiebureau was gegaan. Verder leek alles uit zijn geheugen te zijn gewist. Buiten was het nu dag. Door het raampje van zijn cel kon hij de heldere lucht zien. Hadden ze hem vastgehouden omdat ze hem als verdachte beschouwden? Hij wist het werkelijk niet meer, maar het lag voor de hand. Zijn verhaal was nu eenmaal verdacht. Wat had hij anders kunnen doen? Vroeg of laat waren ze er achter gekomen dat hij Maetens had ontmoet of meende te hebben ontmoet. De zuster van Maetens kende zijn naam en in het pension kon men voldoende belastende informatie geven. Hoe zou het nu verder gaan?

Ralf hoorde aan zijn deur morrelen en de deur van de cel ging open. De jonge agent, die de vorige dag portier was geweest, kwam binnen.

“Het spijt me, mijnheer Plater”, begon hij. “Het is zojuist bekend geworden dat een van de landarbeiders die het lichaam van de heer Maetens hebben gevonden, de moord heeft gepleegd. Wilt u ontbijten? Koffie misschien? U bent overigens vrij om te gaan en te staan waar u wilt.”

Ralf voelde zich misselijk. Hij sloeg ontbijt en koffie af, en vroeg of hij dan kon vertrekken. De agent wees hem de weg. Terwijl ze de gang doorliepen kwamen ze langs de deur van de rechercheur die hem had verhoord. Ineens herinnerde Ralf zich de waag en hij rukte de deur open om in de kamer te kijken. Het licht was uit en er was niemand binnen, maar in het schemerige licht was heel duidelijk een enorme weegschaal te zien. Het ding stond er werkelijk!

Het was allemaal onwerkelijk. Alle herinneringen kwamen weer terug. Hij was als heks verbrand en nu liep hij weer rond.

Hij groette de agent formeel en verliet het bureau. Op het plein lag een ashoop, waaruit een verkoolde paal omhoogstak. De realiteit hielp hem niet om zich beter te voelen. Ralf verlangde terug naar Rodenburg, dat hem nu als een stabiel rustpunt vóórkam. Het leven was daar zeker en veilig. Waarom had hij zich bemoeid met dingen die hem niet aangingen?

De straten waren rustig. Het was nog vroeg. Ralf ging te voet naar het huis waar hij een zolderkamer bewoonde. De ochtendlucht deed hem goed en toen hij de trap naar de voordeur opliep voelde hij zich weer wat beter. Op de mat achter de deur lag een brief. Het was een brief van zijn werk. Men kondigde zijn ontslag aan. Maar hij was toch al ontslagen? Wat zou er dan met Vera gebeuren? Het was een gedachte die in een flits opkwam. Zonder nog verder te gaan keerde hij terug naar buiten en trok de deur achter zich dicht.

Het nieuwe, andere adres dat ze hem had genoemd was niet ver weg. Daar woonde de nieuwe Vera, die bijna helemaal de oude Vera was, maar op een andere plek woonde.

Een kwartier later was hij bij het adres. Hij had zich niet vergist, want op het koperen plaatje naast de brievenbus stond in fraaie schrijffletters gegraveerd:

Vera Vanita Walden

Vera, Vera...

De deur stond open. Ralf ging naar binnen. Niets wees erop dat ze hier had gewoond. Geen meubels, geen lampen, geen vloerbedekking, niets. Deze verdwijning was veel grondiger dan die van de vorige keer. Deze Vera was helemaal verdwenen, met al haar bezittingen.

Een deuropening verderop liet een slaperig hoofd zien.

“Zoekt u mejuffrouw Walden? Die is gisterochtend verhuisd”, vertelde de buurman.

Ralf wist dat het niet waar kon zijn. Ze was bij hem geweest, de gehele dag. Ze waren samen aangekomen in de stad. Het was niet mogelijk, maar het was wel gebeurd. Niemand die kon verklaren wat hem was overkomen.

Er zat voor hem nog maar een ding op. Terugkeren naar Rodenburg en proberen zich wat te ontspannen. Zijn familie zou hem voor gek verklaren en verder kon hij nergens naar toe. Rodenburg was de aangewezen plaats om een tijdje onder te duiken. Hij kon nu schrijver worden, want hij had stof genoeg. Ralf had graag afgezien van het schrijverschap als de wereld om hem heen wat begrijpelijker zou zijn geweest, maar hij had geen keuze. Het eerste wat hij nu ging doen was de heer of mevrouw Grijs opbellen om zijn terugkeer aan te kondigen. Hij keek om zich heen en probeerde een telefoonsel te vinden.







# **De vijandige verstarring**



## 1 Twijfel

De zondag lag als een loodzware deken over het dorpje waar de familie Trivitsjenski woonde. Niet dat zij deze dag zo beleefden. Ze verheugden zich in de rust die eenmaal in de week genoten kon worden. De geur van papier, leer en thee maakte die rust bijna tastbaar.

Wolfgang zat samen met zijn vader en moeder in de ‘nette’ kamer. Dat was de gewoonte. Door de week werd de achterkamer gebruikt, die meteen ook de keuken was. Als er bezoek werd ontvangen, gebeurde dat in de voorkamer. Dezelfde kamer die ‘s zondags werd gebruikt.

Nu was niet iedereen die langs kwam bezoek. Er waren mensen die even iets kwamen afgeven of bespreken en niet tot deze kamer mochten doordringen, èn er waren genodigden. Genodigden werden ontvangen in de geschikte ruimte. Natuurlijk waren er ook notabelen die even langskwamen, zoals de plaatselijke boekhandelaar. Hij werd dan vanzelfsprekend wel naar de nette kamer geleid.

De luxueuze stoffering, de zware gordijnen en de donkere meubels maakten de kamer wel iets respectabeler dan een gewone huiskamer. Het gebrek aan een samenhangende stijl toonde volgens Wolfgang echter duidelijk dat het meer een poging was om zich bij de hogere lagen van de bevolking aan te sluiten. De werkelijk welgestelden leefden permanent in hun luxe vertrekken. Wolfgang ergerde zich aan de kleinburgerlijkheid die hem gevangen hield. Ook haatte hij het strakke patroon dat zich iedere week weer herhaalde als een toneelstuk. Kleine variaties, met hier en daar een improvisatie, maar voor het overgrote deel steeds weer hetzelfde. Hij zou willen vloeken en schelden. Trappen en slaan. Maar hij besepte heel goed dat zijn ouders dat niet van hem zouden accepteren, ondanks het feit dat hij al heel lang volwassen was.

Wolf keek verveeld rond. Het schelle licht dat door de ramen viel scheen op de boekenkast die de achterwand van de kamer bedekte. Gelukkig waren dit wel echte boeken. Geen dummy’s, of erger nog, ornamenten die de indruk moesten wekken van boeken, maar slechts uit gips en hout bestonden. Nee, het waren werken uit de wetenschap en de wereldliteratuur. In zekere zin vormde deze kast een venster op de echte wereld. Niet de wereld van het dorp, die zich in een zeepbel leek te bevinden. Een zeepbel die dempte en beschermde en waarvan iedereen vreesde dat deze zou knappen.

Eén van de leunstoelen was leeg. De stoel waar vroeger zijn broer zat, toen hij nog niet als predikant was weggeroepen naar een andere zeepbel, met even weinig lucht om te ademen. Johan had voor zover Wolf kon nagaan niet geleden onder de schijnvertoningen van kerkgang en zondagsviering. Zeker wist hij het niet, want misschien was zijn broer een meester in het verbergen van zijn gevoelens.

In een van de andere fauteuils zat zijn moeder met een borduurwerkje voor zich. Ze leek zich te ontspannen door het manipuleren van draad en naald. Expressie op de vierkante millimeter, dacht Wolf bitter. Zijn moeder leek gedachten te kunnen lezen. Ze keek hem aan, schudde haar hoofd en zuchtte diep. Even later concentreerde ze zich echter weer op haar handwerk.

Zijn vader hield een lijst in zijn linkerhand waarop zijn gehele bezit aan muziek was te vinden. Oude zwarte schijven waren het nog, in plaats van de moderne zilveren. Dàt was geen principekwestie, maar een mengsel van zuinigheid en noodzaak. De lijst was alfabetisch gesorteerd op componist, maar werd niet

gebruikt om iets terug te kunnen vinden. Het was een hulpmiddel om de juiste keuze te kunnen maken. Met een rechtervinger over de regels glijdend bracht de heer Trivitsjenski het moment dichterbij waarop de muziek zou klinken.

De geluidsinstallatie werd ingeschakeld en een LP werd uit de hoes gehaald. Wolf kon niet goed zien welke, maar hij hoopte dat de hymnen hem bespaard zouden blijven.

Enkele seconden later weerklonk het 'Veni, creator spiritus' uit de achtste symfonie van Mahler. Wolf weigerde deze muziek te accepteren. De cultuur die hier werd gepropageerd stond hem niet aan. Het was de cultuur die hem zijn vrijheid ontnam en hem subtiel dooddrukte - geestelijk gezien dan.

Hij slaagde er niet in zijn woede te onderdrukken en hij klemde zijn tanden op elkaar terwijl hij zijn ouders beurtelings woedend aankeek.

Ze merkten het niet, want ze hadden hun ogen gesloten en lieten zich zegenen door deze devote klanken. De muziek werd feller en Wolf sprong op. Juist toen zijn moeder aan haar man vroeg of hij nog thee wilde, sloeg Wolf zijn eigen volle kopje met een driftig gebaar van tafel. Het was geen onhandigheid, allerminst. Al zijn woede stroomde weg in de donkere vlek op het tapijt. Hij stond op en liep de kamer uit, zijn ouders verbijsterd achterlatend bij de scherven van het dunne porselein.

Wolfgang stond voor de trap. Zijn woede was weg en hij vroeg zich af of hij het recht had om zo gewelddadig uit te vallen. Moest hij nu terug gaan om zijn excuses aan te bieden? Nee! Hij had heel bewust gekozen voor deze kwaadaardige handeling, die voor zijn ouders ongetwijfeld zwaarder woog dan de gevolgen van de atoombom op Hiroshima. Hij moest ruimte op gaan eisen voor zichzelf, wilde hij niet op een dag van een dak springen of vergif innemen. Vastberaden zette hij een voet op de eerste traptrede en zonder nog te aarzelen liep hij door naar boven. Daar, op de eerste verdieping was zijn kamer. Sinds hij werkte was hij eigenlijk kostganger bij zijn ouders geworden. Over het algemeen leverde dat geen onoverkomelijke problemen op, maar de zondag betekende een ergernis die hij niet meer kon beheersen.

De deur ging geruisloos open. Het huis leek uitgestorven, want het was doodstil geworden. Wolf verstoorde de stilte moedwillig, door de muziek die hem had weggejaagd vals na te fluiten. Het was een heldendaad, een revolutionaire handeling. Helaas kwam het verzet hem duur te staan, want een onbestemd gevoel maakte zich van hem meester, gevolgd door een golf van angst. Tegelijk beseftte hij dat deze tonen dezelfde waren als in het volgende deel, dat hij wel mooi vond. Het was dus niet de muziek, maar de tekst die hem zo ergerde. Vreemd genoeg kende hij de tekst niet en dat betekende dat hij zich ergerde aan het feit dat zijn ouders hier hun levenskracht aan ontleenden. Wolf voelde zich nu schuldig, al bleef het verlangen knagen om alles van zich af te schudden en weg te gaan. Weg, ver weg van deze benauwende zondagse deken, die door de week al niet veel minder op hem leek te drukken.

Waarom verafschuwde hij de cultuur waarin hij was opgegroeid? Vermoedelijk had hij teveel gezien van het andere leven. Of liever gezegd, gelezen. Uit eigen waarneming wist hij niets. Al zijn kennis kwam uit de boeken die hij had kunnen bemachtigen. Ik heb een papieren geest, dacht Wolf met zelfspot. Ik besta niet echt, maar alleen in een van mijn verhalen.

Hij ging op een stoel zitten en sloot zijn ogen. Heel even bleef hij in die houding, om dan weer op te springen en een paar kaarsen aan te steken. Bij het licht ervan probeerde hij het boek te lezen dat hem altijd kalmeerde. Vandaag kon hij zich niet concentreren, merkte hij. In plaats van in het boek te kijken had hij een tijdlang naar de kale wand vóór hem zitten staren. Het ergste was dat hij geen idee had waar hij aan had gedacht. Had hij wel gedacht? Het schuldgevoel bleef hangen. Hij had zich misdragen, daar beneden en zijn ouders zouden het niet begrijpen. Ze waren opgegroeid in de weelde van bevestigingen. Alles sloot op elkaar aan, alles klopte. Er was nooit ruimte voor twijfel geweest en ze wisten nog steeds niet wat dat was. Zijn vader had wel een boek over Descartes gekocht en in de kast gezet, maar er geen kennis van genomen omdat de boekhandelaar hem had gewaarschuwd voor de inhoud.

“Moreel geen hoogstaand werk”, had deze gezegd. “Misschien dat het u een paar onaangename dagen zal bezorgen, of erger.” Voor de heer Trivitsjenski was dat voldoende geweest. Hij had besloten het boek te kopen, in de kast te zetten en nooit meer aan te raken. “Een fraaie band”, had de boekverkoper nog gezegd.

Waarom had zijn vader dergelijke boeken gekocht en in de kast gezet? Wilde hij onbewust zijn kinderen meer van de wereld laten zien? Twijfelde hij zelf? Wilde hij alleen de plaatselijke middenstand subsidiëren? Of was het een verleiding, die hij moest weerstaan. Was het kopen en niet lezen van zulke boeken een goede daad of een boetedoening? Juist dit boek dat de twijfel als methode hanteerde was het tegendeel van zijn eigen wereld.

Wolf wist het niet en was niet van plan te vragen wat er nu achter stak.

Hij rilde. Waarom waren zijn eigen opvattingen dan beter? Ze gaven hem geen goed gevoel, dus er ging blijkbaar geen reinigende werking van uit.

Was dit zijn boete? Of werd hij op de proef gesteld? Nee, het was anders. Hij was een gekooid wild dier dat wilde ontsnappen omdat het vrijheid zoekt, maar dat tegelijk bang is voor de buitenwereld die het niet kent. Een vermijdingsvermijdings conflict, herinnerde hij zich uit een van de lessen. De slechtste situatie om in terecht te komen.

Wat zou hij graag een goede mening hebben. Een waar hij mee kon leven en zich niet schuldig over hoefde te voelen. Wees iemand hem de weg maar naar andere opvattingen, die ook hermetisch op elkaar aansloten en hun eigen bevestiging vormden! Als zijn vader zijn vinger nu maar een klein stukje verder op de lijst had gelegd. Als, als...

Buiten sloeg de torenklok het hele uur. Binnen weerklonken nu ook de slagen van de klok in de woonkamer. Al die tijd was er geen muziek meer te horen geweest. Wolf keek naar de wijzers van zijn eigen horloge en dacht aan Chris. Chris was wel tegen zijn ouders ingegaan, aangezien hij zijn eigen leven wilde leiden. Erica had het nog gemakkelijker, want haar ouders hadden haar vrij gelaten en zich niet bemoeid met haar keuzes. Merkwaardig genoeg beperkte de vrijheid van Chris zich tot opleiding en beroep. Hij leefde verder volgens dezelfde religieuze en maatschappelijke normen en waarden als de gevestigde dorpsgemeenschap. Blijkbaar was hij niet in staat geweest zich te verweren tegen de grote morele druk. Of erger, misschien had hij dat wel nooit gewild.

Wolfgang bedacht dat hij in feite afwijkend was gaan denken door toedoen van zijn eigen ouders. Waren zij niet degenen geweest die hem hadden aangespoord om te lezen? Hadden zij hem niet aangeraden om de wijsgeren te bestuderen en de

natuur te aanschouwen? Al deze kennis had hem tot een afvallige gemaakt, want dat was hij nu volgens hen. Toch voelde hij dat het analyseren hem niet lag. Ontleden. Doorgronden. Begrijpen! Het was eigenlijk niets voor hem. De schoonheid had hem in haar greep. Kunstenaar wilde hij worden!

Om beter na te kunnen denken haalde hij een fles uit een van de kasten en schonk met een paar onhandige scheuten een glas in. De eerste slok brandde in zijn mond, keel en slokdarm, maar even later begon zijn borst te gloeien. De warmte breidde zich uit en veroorzaakte een speciaal gevoel. Hij kende deze drank nog niet zo lang. Men dronk af en toe een glas wijn, maar dit was veel sterker. Het kwam ergens van een eiland, ver weg. Rum, gestookt van rietsuiker. Het smaakte heel anders dan de rumbonen die hij wel eens had gegeten.

Hoewel de alcohol de werkzame stof in rum en wijn was, maakte men in het dorp een strikt onderscheid. Sterke drank ondermijnde de geest. Een onzinnige redenatie als het eigenlijk om hetzelfde ging met een andere smaak, meende Wolf. Misschien vonden zijn ouders het ook wel een onzinnige regels, maar aangezien ze min of meer tot de notabelen behoorden waren ze streng in de leer. De gemeenschappelijke standpunten werden niet in twijfel getrokken.

“Een oude, gerespecteerde familie”, zei hij ineens hardop.

“Met zo’n naam! Een stel mislukte immigranten, meer niet. Immigranten. Immigranten. Immigranten.” Hij herhaalde dat laatste woord net zolang tot het vreemd begon te klinken. Alsof het een vieze stof was die hij in zijn mond had.

Chris had hem kennis laten maken met deze heilzame vloeistof. Nu pas besefte Wolfgang dat Chris op meer punten van de regels afweek. Maar niet openlijk. Alleen in het geheim. In het openbaar zou hij alles ontkennen. Waarom mocht hij dan zelf geen kunstenaar worden? Hij hield niets geheim. Hij, Wolf, kwam open en eerlijk voor zijn mening uit. Dat zouden ze juist moeten waarderen, want leugens en achterbaksheid waren de zwaarste zonden. Altijd alles eerlijk vertellen en je straf accepteren. Ze moesten trots op hem zijn. Alleen die straf was nu niet meer van toepassing. Straf moest iemand terugbrengen op het juiste pad en dat kon nu niet meer. Hij zou een ander pad kiezen, dat net zo goed en waarachtig was. Zodra iemand hem een opening zou bieden zou hij erop in gaan.

Zijn ouders hoopten dat hij sterrenkunde zou gaan studeren. Johan was al theoloog geworden en hun andere zoon zou dan de grootheid van de schepping van nabij leren kennen.

Het was anders gelopen. Na de middelbare school had hij bedenktijd gevraagd en was op kantoor gaan werken. Een baan die misschien stompzinnig was, maar toch ook wel leuke kanten had. Zo leuk, dat Wolf geen andere plannen had gemaakt. Zo leek het althans. Inwendig broeide van alles in zijn geest. Schoonheid! En boven alles schoonheid van de beweging!

Keuzes leken gemakkelijker te worden met wat rum, zeker als hij er wat meer van binnenkreeg. Hij schonk zichzelf nog een glas in en dacht na over de kanalen die hem inlichtingen zouden kunnen geven over de kunst. Ondanks de vele dikke boekwerken wist Wolf nog niet precies wat kunst was. Erger was dat het helemaal niet duidelijk was hoe je ervan kon leven. Wie betaalde de salarissen van kunstenaars bijvoorbeeld?

Chris was in het diepe gesprongen en had gekozen voor een opleiding in de stad. Zelf was hij minder impulsief en het leek hem verstandig eerst de juiste afwegingen te maken. Het was alweer een paar maanden geleden dat Chris was verhuisd naar de stad. Volgens hem kon je alleen daar kunstenaar worden. Het



zou de waarheid wel zijn, want dit dorp was zo verstikkend dat het alleen ruimte liet voor ambachten, niet voor echte oorspronkelijkheid. Het probleem was dat voorbij de grenzen van het ambacht nieuwe mogelijkheden waren, met eigen grenzen. Maar het klakkeloos negeren van wat goede smaak was bracht weer nieuwe problemen met zich mee. Chris was vertrokken, maar ellendig genoeg kon Wolf niemand overtuigen van het feit dat hij ook die ruimte nodig had.

“Jij bent anders”, hadden ze gezegd. Zelfs Erica, die binnenkort ook naar de stad zou vertrekken meende dat hij hier thuishoorde. Hier, in het dorp waar hij geen adem kon halen. Waarom zeiden ze dat toch? Waarom gunden ze hem die ruimte niet? Nu moest hij wachten, tot er iemand kwam die hem vertelde dat hij wel moest gaan.

Erica ging niet uit principe naar de stad. Zij zou een betrekking krijgen met heel mooie promotiekansen en dat mocht ze niet afslaan, vond men. Dergelijke kansen niet benutten was ijdel en ondankbaar. Het viel haar zwaar, maar ze zou gaan!

Wolfgang bedacht hoe onzinnig zijn eigen baan was. Veel zou hij niet bereiken. Chris had natuurlijk wel strijd moeten leveren om weg te kunnen gaan. Er was zelfs nog een oom op bezoek gekomen om uit te leggen hoe vreselijk en heidens die opeenhoping van mensen was die men ‘stad’ noemde.

Uiteindelijk had men aanvaard dat Chris zijn keuze had gemaakt.

Voor hem was het zo anders. Niemand gaf hem die ruimte. Allemaal verzetten ze zich. Een van de kaarsen knetterde en verspreide een branderige rook. Wolf probeerde met zijn vingers een stuk van de pit af te breken. Het lukte hem zonder dat hij zich bezeerde.

Wolfs ouders hadden nauwelijks gereageerd toen hun zoon de kamer verliet. Nadat hij de deur achter zich had gesloten was er niet meer gesproken. Het muziekstuk was onderbroken en de installatie uitgeschakeld.

Uiteindelijk zei mevrouw Trivitsjenski iets en haar man gaf antwoord.

“Ja, hij is anders.”

Meer kon hij blijkbaar niet uitbrengen. Na een tijdje had hij zichzelf weer in de hand en voegde er aan toe:

“Maar niet alleen de laatste tijd!”

Eindelijk kwam er iets op gang dat op een gesprek leek, want zijn vrouw reageerde.

“Vroeger was hij niet zo.”

“Jawel! Hij heeft zich altijd al verzet. Niet openlijk, maar ik heb het altijd gemerkt.”

“Hij probeert zich werkelijk van elke zekerheid los te maken. Zou hij geestelijk iets mankeren? Dat gedoe over kunst de laatste tijd. En sinds Chris...”

“Wij hebben hem zelf in aanraking gebracht met de denkers, de onderzoekers en de schrijvers. Hij kon het goede kiezen, maar iedere keer weer koos hij voor de duistere en dubbelzinnige gedeelten. Een hang naar alles wat afwijkt van het goede en normale. Dat was nooit de bedoeling. We wisten niet dat hij te zwak was en nu kan het te laat zijn.”

Na deze woorden staarde Wolfs vader somber naar de grond. Zijn vrouw vulde hem aan:

“Niet alleen Chris! Ook Erica al. Promotiekansen. Ik begrijp werkelijk niet waarom Wolf geen plannen maakt om met haar te trouwen. Dan gebeurde zoiets niet.”

Op dit punt was haar echtgenoot het niet met haar eens. Volgens hem lag dat aan Erica en niet aan hun zoon.

“Ze wil alleen macht, geld en plezier. Ze is oppervlakkig, maar dat kan ik hem toch niet duidelijk maken!”, zei hij fel. “Ik ben blij dat er geen trouwplannen zijn. Dat zou nog erger zijn.”

“Dan wordt hij dus aan alle kanten belaagd. Hij ziet alleen maar mensen die het verkeerde kiezen en van het rechte pad afraken.”

“Precies, en dat maakt het nog veel erger. De laatste tijd wordt hij zelfs achterdochtig. Hij is niet eerlijk meer en verdenkt iedereen van alles en nog wat.”

“Ons ook. Terwijl we hem nooit een strobreed in de weg hebben gelegd! Alle ruimte hebben we hem gegeven!”

Onder het uitspreken van die woorden viel de blik van Wolfs moeder weer op de natte plek in het tapijt. Ze stond zuchtend op en haalde de scherven weg, die daar de hele tijd hadden gelegen. Ze kon deze misdaad van haar zoon niet ontkennen. Alleen de sporen lieten zich uitwissen.

Wolfgang was zijn woede al bijna helemaal vergeten toen hij de deur opende en de zondagse kamer weer binnenging. Zijn afwezigheid had een ongewenste leegte in de kamer betekend. Toch maakte zijn terugkeer daaraan geen einde. Het was alsof hij te klein en onbeduidend was geworden om zijn eigen plek nog in te kunnen vullen. Ten onrechte meende hij dat zijn ouders het voorval van zojuist waren vergeten. De rum maakte het leven eenvoudiger en vrolijker, en hij zag niet in waarom een kapot kopje de sfeer langdurig zou kunnen verstoren.

Pas toen zijn vader een bladzijde van een boek omsloeg werd het hem duidelijk dat alles verre van normaal was. De bewuste pagina glipte namelijk meteen weer terug, maar zijn vader leek echter met aandacht verder te lezen. Dat was onmogelijk.

Nu keek hij naar zijn moeder, die duidelijk weinig anders deed dan aan wat draden plukken en de naald af en toe in de stof steken en dan weer terugtrekken.

Ze waren druk bezig een gesprek met hem te vermijden, al lukte dat niet bijster goed. Wolf besloot te kuchen.

“Zo?”, zei zijn moeder vragend. Wolf reageerde niet en hij vroeg zich af waarom hij eigenlijk geluid had gemaakt. Hij wilde niet praten. Hij wilde weg. Er volgde opnieuw een langdurig zwijgen, waarin het tikken van de klok steeds luider leek te worden. Wolfgang keek naar zijn vader en kreeg de indruk dat die naar hem keek zonder dit te laten merken.

Om de stilte te verbreken zonder te praten begon hij te neuriën. Na een paar tellen bemerkte hij tot zijn schrik dat het de melodie van de hymne was. Verschrikt zweeg hij weer. Dit was wel heel ongelukkig. Het was niet kwaad bedoeld en toch zou het harder aankomen dan het kapotte kopje.

Zijn moeder vatte het echter op als een gebaar van verzoening en vroeg:

“Ga je vanavond met ons mee naar het concert?”

Muziek was iets neutraals, zolang er geen woorden aan te pas kwamen. Wolf antwoordde dan ook zo vriendelijk mogelijk, bijna iets te enthousiast zelfs.

“Maar natuurlijk, moeder.”

Nu zou hij dus met zijn ouders meegaan, terwijl hij eigenlijk van plan was geweest om Erica uit te nodigen voor een balletvoorstelling die avond.

Had hij onder deze omstandigheden iets anders dan ja kunnen zeggen?

Voorlopig was de vrede teruggekeerd en erg belangrijk leek het niet, met wie hij

waar zou zijn. Alleen het ballet, dat zou hij missen. Het behoorde wel tot de verwerpelijke kunstvormen, maar Erica was van mening dat het geen probleem mocht zijn.

Plotseling leek zijn vader bereid om iets te zeggen en noemde de componist en de naam van het muziekstuk. Wolf was sprakeloos van verbazing.

Natuurlijk was het mogelijk om balletmuziek uit te voeren zonder dat er werd gedanst, maar dat zou nu zeker niet het geval zijn. Wat zijn vader beschreef was de balletuitvoering die Wolf samen met Erica had willen bezoeken.

Dans was iets verderfelijks in de ogen van zijn ouders - en het hele dorp dacht er net zo over. Er moest hier dus sprake zijn van een misverstand. Vermoedelijk waren zijn ouders verkeerd ingelicht. Nee, niet vermoedelijk. Het was zéker dat er iets niet goed was gegaan. Als hij ze nu uit de droom hielp, zouden ze niet gaan. Ze zouden hun kaartjes willen verscheuren, maar na rijp beraad hun geld terug gaan vragen.

Maar als hij ze vertelde wat er aan de hand was, kon hij weer moeilijk zeggen dat hij toch al van plan was geweest naar de schouwburg te gaan. Er was immers maar één voorstelling en indirect zou hij dan dus zeggen dat hij naar een ballet had willen gaan. Dat zou in het gunstigste geval een eindeloze discussie opleveren.

Er was dus maar één ding dat hij kon doen: zwijgen en afwachten.

“Ik ga nog even een wandelingetje maken”, deelde hij opgewekt mee. “Het is trouwens mooie muziek. Wel wat aan de moderne kant.”

“Modern hoeft niet altijd slecht te zijn”, bromde zijn vader. “Dus je kent het stuk?”

“Wel eens gedeelten van gehoord, meen ik”, zei Wolfgang met geveinsde verstrooidheid. Wat hij zorgvuldig verzweeg was het feit dat hij de partituur bij de plaatselijke boekhandelaar in de kasten had aangetroffen, tot zijn grote verbazing. Nu wist hij zéker dat hij die de volgende dag aan ging schaffen. Ineens zag hij het verband. De boekhandelaar was een vriend van zijn vader. De man was nogal in muziek geïnteresseerd. Ongetwijfeld was hij het geweest die de uitvoering van die avond onder de aandacht van zijn ouders had gebracht.

“Ben je op tijd terug voor het eten?”, vroeg zijn moeder. “We moeten voldoende tijd hebben voor de avondmaaltijd en we kunnen niet zonder jou beginnen.”

Wolf vroeg zich af waarom niet, maar hield zich in en knikte alleen maar. De vraag van zijn moeder was immers een bevel in de vorm van een verzoek geweest. Zijn voetstappen galmden in de hoge witte gang en even later sloeg de voordeur dicht. Buiten rook het naar bloemen, gemaaid gras en bos. In de verte luidden de kerkklokken. Dit geluid herinnerde hem er weer aan dat het zondag was. Zijn ouders hadden dergelijke herinneringen niet nodig.

‘s Morgens gingen ze naar de kerk en hadden zo een duidelijk begin van de dag. Wolf sliep tegenwoordig doorgaans uit en deed alsof er geen alternatief was. Zijn ouders spraken er slechts met omtrekkende bewegingen over, die hij dan weer negeerde. Of hij deed alsof hij hen verkeerd begreep en bracht het gesprek op een ander onderwerp.

In het dorp was deze ontwikkeling zo langzamerhand algemeen bekend en ongetwijfeld werden er af en toe vragen aan zijn ouders gesteld. Door deze openlijke rebellie hoefde hij er niet meer op te rekenen dat men hem groette.

## 2 Dreiging

Het dorp ging na de laatste huizen over in een korenveld. Wat verderop grensde het juist aan een bosgebied. De zon stond al lager aan de hemel en hierdoor was het landschap warm gekleurd. Over het algemeen duidde men dit fraaie tafereel aan met 'rustgevend'. Voor Wolfgang was het slechts een gevangenis, die onherkenbaar was gemaakt voor anderen.

Het verre kerktorentje, de wandelaars die de avonddienst bij zouden wonen, het vage geluid van de klokken, de graanvelden. Het leek zo idyllisch, al was het graan nu nog niet meer dan wat groen gras. Het beeld was bedrieglijk, want het werd alleen zo ervaren door iemand die er naar geloven in en uit kon stappen. Alsof het een toneelstuk betrof. Of het ging om iemand die ervoor koos om zich thuis te voelen in deze omgeving.

Voor Wolfgang maakte deze uiterlijke verschijning de situatie alleen maar moeilijker. Hoe kon hij anderen uitleggen dat het afschrikwekkend en benauwend was? Even schoot hem een bijbeltekst door het hoofd, die iets zei over witgepleisterde graven. Wel, de anderen zagen de witte pleisterlaag, blikkerend in het zonlicht. Hij zag de grafkelder aan de binnenzijde, met de lijken. Maar wát was er nu eigenlijk mis met dit gebied?

Het vrije bewegen is hier nooit doorgedrongen, dacht Wolfgang. Alles is vooraf vastgelegd en genormeerd. Er is geen improvisatie in de beweging. Kon ik dit maar loswrikken. Dans is beweging en brengt leven. Als ik eindelijk kunstenaar word moet ik voor de beweging kiezen. Vrijheid, ik zal de vrijheid uitbeelden.

Hoewel hij nog geen enkele ervaring had op het gebied van de dans, voelde hij hoe hij moest bewegen. Vol enthousiasme probeerde hij allerlei bewegingen uit, die het midden hielden tussen Tai Chi en breakdansen - al kende hij die begrippen niet.

De wandelaars die hem zagen schudden meewarig het hoofd. Wat verderop zaten twee oudere mensen in de zon.

"Hoogmoed komt voor de val", zei de een.

"Ja," beaamde de ander, "de familie Trivitsjenski wordt zwaar bezocht."

"Heel zwaar," sprak de eerste weer, "maar wij mogen niet oordelen."

Hoewel dit mild klonk was het duidelijk dat de spreker enig leedvermaak niet kon onderdrukken.

Ineens verscheen er een jonge vrouw op het toneel. Haar blonde haar hing los over haar donkere trui. Voorzichtig volgde ze het smalle paadje dat door het veld liep. Wolf ging op haar af, maar moest zijn aandacht ook bij de onregelmatige bodem van het smalle en hobbelige paadje houden waarop hij liep. Afwisselend keek hij naar de grond en naar Erica. Toen ze elkaar voldoende dicht genaderd waren begroetten ze elkaar.

"Mooi weer voor een wandeling hè?!", merkte Erica op.

"Ja, ik wilde er nog even uit voor het eten."

Terwijl hij dit zei, vroeg Wolfgang zich af waarom Erica juist nu buiten rondliep. Hij vond het onwaarschijnlijk dat ze elkaar hier troffen. Inmiddels konden ze elkaar aanraken en ze omhelsden elkaar dan ook.

Wolfgang had de gebeurtenis ervaren als een film die voor hem werd afgedraaid. Nu moet ik mij gelukkig voelen, dacht hij.

"Zullen we even teruggaan naar het zandpad, Wolf?", hoorde hij zijn vriendin zeggen.

Het maakte hem niet uit. Hij wilde naar de stad. Daar zou hij vrij zijn. Niet het

veredelde dorp dat een paar kilometer verderop lag en dat eveneens stad werd genoemd. Daar waren een paar winkels en een schouwburg en enkele kantoren. Alleen de echte stad verdiende die naam. De grote stad aan de andere kant van het land, waarvoor men hier zo bang was. Chris woonde er al. Erica zou binnenkort erheen gaan. En zichzelf? Het waren geen werkelijke gedachten, die in zijn hoofd rondwaalden. Het was eerder een toestand waarin hij verkeerde. Hij hoorde hoe Erica en hijzelf een gesprek voerden. Ze spraken over planten en dieren. Wolf kon op zijn kennis teren en automatisch antwoorden geven en vragen stellen. Hij begreep niet waarom hij zich zo slecht kon concentreren, terwijl hij toch nergens door werd afgeleid. De toestand waarin hij verkeerde had hem als het ware in twee personen gedeeld. De ene keuvelde inhoudsloos, schijnbaar geïnteresseerd. De andere was geheel leeg, leed slechts onder de dagelijkse ellende.

Erica merkte wel iets vreemds aan hem op, maar het was geen verontrustende verandering. Wolf was de laatste maanden verstrooider geworden. Als hij al helemaal met zijn aandacht bij een onderwerp was, dan ging dat meestal gepaard met een hevige achterdocht. Ze zag dan ook liever dat hij verstrooid was.

Wolfgang herinnerde zich hoe Erica enige tijd tevoren door het korenveld op hem af was gekomen en hij verlangde terug naar dat ogenblik. Waarom betekende het verleden meer voor hem dan het heden?

Ze bereikten de rand van het bos. Hij keek naar haar en bedacht dat ze mooi was. Echt ontroerd werd hij evenwel alleen door beelden die alweer tot het verleden behoorden. Hoe kan ze dat geklets van me toch verdragen, vroeg hij zich onwillekeurig af. Aangezien het pad breder was geworden konden ze nu weer gewoon naast elkaar lopen. Wolf sloeg zijn arm om Erica heen en schaamde zich over zijn oppervlakkigheid.

Bij een open plek gingen ze zitten. Er was een paddestoel die nog in het vlies zat en zich nauwelijks boven de grond uit had weten te worstelen. Veel te vroeg in het jaar. Waarom? Een paar meter verderop waren de mieren ijverig bezig.

“Heerlijk,” fluisterde Erica. “Het is een zalige dag.”

Er schoof een wolk voor de zon en de kleuren van het landschap werden flets. Wolfgang vroeg zich af of er wel iets heerlijk kon zijn op deze wereld, maar zei niets.

Even later stond Erica op en zei dat ze weer terug moest.

“Goed,” antwoordde Wolf en vroeg zich direct af of hij zich misschien te somber had gedragen.

Ze stonden op en keerden terug naar het dorp, zonder nog veel te zeggen.

“Weet je zeker dat je vanavond meegaat?”, vroeg Wolfs vader.

“Waarom niet, is er iets mis?”

“Je ziet wel erg rood.”

“Dat komt door de zon.”

Zijn vader keek sceptisch en zei:

“Van dat uurtje?”

“Het moet wel, ik ben niet ziek!”

Een wit laken werd over de tafel uitgespreid en de schaal met brood en een karaf met water werden neergezet. Wat later verscheen het beleg. Wolfgang was gaan zitten en schoof zijn zware stoel net zolang heen en weer tot hij goed zat. Hij had nog geen hap gegeten toen zijn vader tot zijn grote verbijstering vroeg:

“Heb je er wel eens over gedacht hoe je toekomst eruit zal zien? Op dit ogenblik heb je werk, maar ver zul je niet komen met zo’n baantje.”

Meteen vulde zijn moeder aan:

“Heb je al eens gedacht aan een eventueel huwelijk met Erica? Een gehuwd werknemer heeft veel betere kansen.”

Wolf voelde hoe zijn gezicht nog meer begon te gloeien. Het kan een manier zijn om me los te maken van alle dwang, bedacht hij. Maar als ik dat zeg wordt het vermoedelijk eerder een enorme ruzie dan een redelijk gesprek. Het beste zou hij een grapje kunnen maken om er vanaf te zijn. Vrolijk lachend zei hij:

“Ongetwijfeld zal ik als braaf burger mijn brood blijven verdienen, maar vandaag staat het al klaar, dus dat probleem is al opgelost.”

Zijn ouders begrepen de opmerking niet goed en waren vasthoudender dan hij had verwacht. Hij kreeg de indruk dat ze deze vragen samen hadden voorbereid. Hoe is het mogelijk dat ze nog zo rustig zijn als ze het over mijn toekomst hebben gehad, vroeg hij zich af.

“Johan heeft een goede keuze gedaan”, begon zijn moeder weer.

“Ik ben Johan niet. Ik heb mijn eigen ideeën.”

“Je moeder is heel goed in staat om te zien wat jij voor opvattingen hebt. Misschien zijn ze wat ondoordacht”, bracht zijn vader in.

“Ja, goed”, zei Wolf nu feller dan de bedoeling was geweest. “Ik wil en zal kunstenaar worden. Het is een enorm belangrijke roeping en ik voel dat mijn mogelijkheden duidelijk in de richting van de kunst wijzen.”

“Net als bij Christiaan, die zo nodig naar de stad moest en nog niets zinnigs heeft gepresteerd?”

Op deze opmerking van zijn vader wist Wolfgang geen antwoord. Hij vond het onredelijk om te verwachten dat Chris in de eerste fase van zijn opleiding al beroemd zou kunnen zijn. Het beste kon hij de kwaliteiten van Chris maar buiten de discussie houden. Waar bemoeiden ze zich eigenlijk mee? Ze wilden hem in het nauw drijven tot hij alleen nog maar toe kon geven dat hij ongelijk had gehad.

“Ik ben Chris niet, zoals ik ook Johan niet ben. Daar komt bij dat ik van plan ben een heel andere richting in te gaan dan Chris. Ik leg me toe op de beweging en de vrijheid die daardoor kan bestaan. Chris wordt beeldend kunstenaar.”

Zijn moeder leek te schrikken en gaf antwoord:

“Het zijn allemaal wegen die doodlopen, dat heeft je vader al vaak genoeg gezegd.”

“Ha, dat is interessant! Wie begon er over Erica? Nou, zij gaat ook naar de stad. Des te beter als ik daar aan de slag kan, nietwaar? Dat maakt de kans op een huwelijk weer groter, moeder!”

“Handig om haar over te halen werk in de stad te zoeken, om dan een reden te hebben er zelf heen te gaan. Dat was alleen niet waar we over spraken!”

Wolf keek zijn vader aan en zei zonder zich in te houden:

“Dat klopt. Ik word danser, daar hadden we het over. Eet smakelijk.”

Hij keek naar het overbodige vierde bord op tafel, dat iedere zondag weer werd neergezet als een soort eerbetoon aan Johan. Zo werd men herinnerd aan de zoon die de goede weg was ingeslagen. Volgens Wolfgang stond dat bord er alleen maar om hem te ergeren, maar zijn moeder beweerde dat het heel goed mogelijk was dat Johan tijdens de avondmaaltijd langs zou komen. Een maand geleden was dat inderdaad gebeurd.

De maaltijd verliep zonder verdere bijzonderheden en Wolfgang zorgde ervoor dat hij geen opmerkingen maakte die in verkeerde aarde konden vallen. Na de maaltijd brabbelde zijn vader een lange monoloog, die voor hem een gebed inhield. Daarna stond men op en ieder ging zijn eigen gang. Wolfs ouders bleven alleen achter in de eetkamer. Zijn moeder maakte een gebaar alsof ze haar handen aan haar schort af wilde vegen, maar hield zich bijtijds in toen ze zag dat ze haar zondagse kleding droeg.

“Hoe komt hij toch aan die vreemde ideeën over kunst?”, klaagde ze tegen haar man. “Weet je zeker dat die school hem niet op verkeerde wegen heeft gebracht?” “Onzin!”, was het norske antwoord. “Die school was prima en hij kreeg meteen werk met dat diploma. Ik ben bang dat we te meegaand zijn geweest in het verleden. Nu kunnen we dat onmogelijk terugdraaien. Hij wordt teveel opgestookt door Christiaan, volgens mij.”

“Maar Johan hebben we toch niet strenger behandeld?”

“Johan is iemand met een ingeschapen wet. Ik ben bang dat we dat van Wolfgang niet kunnen zeggen. Hij heeft altijd een strakke hand nodig gehad. Het feit dat hij nog thuis woont betekent nog niet dat we hem kunnen redden van de ondergang.”

“Trouwde hij nu maar met Erica, dan was het onze zaak niet meer”, haalde ze voor de tweede keer die dag het onderwerp weer aan.

Haar man was het op dit punt nog steeds met haar oneens en ontwijkend merkte hij op:

“Of hij nu hier woont of zelfstandig is geworden, ze zullen ons er toch altijd op aan blijven kijken. Ik vraag me af hoe dat concert van vanavond zal zijn.”

Ze zuchtte en ging verder met het afruimen van de tafel, zonder nog iets te zeggen.

Ik zal me voor deze bijzondere gelegenheid plechtig moeten kleden, dacht Wolfgang. Het is alleen te hopen dat mijn ouders niet weglopen als ze in de gaten krijgen dat het een ballet is. Hoe dan ook, ik blijf zitten.

Hij rukte de kast open waar de fles stond en rommelde wat in zijn kleding rond. Een donker kostuum leek geschikt.

De deur van de kamer van zijn ouders sloeg dicht. Zij gingen zich dus ook al omkleden. Hij moest snel zijn. Zelfs sjaal en handschoenen werden tevoorschijn gehaald. Uiteindelijk pakte Wolf zijn paraplu en verliet zijn kamer. Meteen daarna keerde hij weer terug om nog snel een slok rum te nemen. De drank gaf hem de kracht die hij misschien nodig zou hebben als zijn ouders hun vergissing ontdekten.

Beneden aangekomen bemerkte hij dat het nog wel erg vroeg was, zelfs als hij rekening hield met de reistijd. Er zat dus niets anders op dan te wachten. Om het niet al te warm te krijgen trok hij zijn handschoenen weer uit, deed de sjaal af en pakte een tijdschrift dat hij nog niet helemaal had gelezen.

Zijn ouders troffen hem lezend aan toen ze beneden kwamen. Het artikel moest wel erg interessant zijn, want Wolf reageerde niet. Zijn vader wilde puur uit belangstelling informeren naar het onderwerp, maar hij zag er meteen weer vanaf toen hij een glimp van de titel opving.

Wolf wierp het blad met een achteloos gebaar van zich af en stond op.

“We kunnen kalm aan doen”, zei hij opgewekt, terwijl hij de sjaal en de handschoenen weer oppakte.

Toen ze samen buiten liepen beseftte Wolf dat hij eigenlijk te plechtig gekleed was. Op zich had hij niets verkeerd gedaan, maar het contrast met zijn vader was zo groot dat het onbeleefd leek. Daarom ging hij wat slordiger lopen, zwaaide wat met zijn benen en boog wat voorover. Nu zou zijn keurige kleding zijn vader niet voor schut zetten, want de mensen zouden meer letten op de manier van lopen. Zijn bedoelingen werden helaas niet begrepen, want zijn moeder zei schel: “Wolf, alsjeblieft, loop niet als een voddenbaal.”

Zijn vader voegde eraan toe:

“In een fatsoenlijk dorp geeft het geen pas je als een kunstenaar te gedragen.”

Verontwaardigd nam Wolfgang weer een correcte houding aan. Links van zich zag hij achter een raam het gordijn bewegen. Er verscheen een kier waar van buitenaf niets door te zien was. Iets verderop bewoog nog een gordijn.

De notabele familie werd bespied. Men hoopte op iets afwijkends. Wel, de zoon wist zich beter te kleden dan de vader. Er kon weer geroddeld worden! Hij haatte dit kortzichtige, kwaadaardige volk. Om ze wat meer gespreksstof te geven trok hij wat vreemde gezichten in de richting van één van de ramen. Lang zou hij toch niet meer in deze ellendige omgeving blijven. Of zijn ouders òf hemzelf zou het binnenkort teveel worden. Wat verderop zaten mensen voor hun huizen. Sommigen groetten, anderen keken strak voor zich uit.

Wolf voelde een vreemde stijfheid in zijn onderbenen. Hij vroeg zich af of het iets met de drank te maken had. Volgens Chris had rum een gezonde uitwerking, maar blijkbaar had hij een paar eigenschappen verzwegen. Gelukkig bereikten ze al spoedig de bushalte, maar Wolf was bang dat hij toch nog een tijd zou moeten staan met zijn stijve kuit. Tot zijn opluchting kwam de bus er al na een paar minuten aan.

Zijn vader zorgde voor de kaartjes en Wolf liep door naar zijn favoriete plaats en ging zitten. Het vreemde gevoel in zijn benen was alweer verdwenen, net op het moment dat het niet meer uitmaakte. Nu kwam er vervelend genoeg een gevoel van honger voor in de plaats. Door de spanning die tijdens de maaltijd voelbaar was geweest had hij maar weinig gegeten en dat speet hem nu behoorlijk.

Door de lichte trilling wist Wolf dat ze wegreden. Een eindje van hem af, op een dubbele zitplaats, zag hij zijn ouders zitten. Buiten gleden bomen, water, weilanden en huizen voorbij. Even later flitsten er steeds meer huizen voorbij, alsof het stadje waar ze naar op weg waren zichzelf alvast aankondigde. De bus stopte nu regelmatig en passagiers stapten in en uit. Uiteindelijk verlieten ze zelf de bus en liepen het laatste stuk naar de schouwburg. Wolf bedacht dat deze plaats de naam stad niet waard was. Het was allemaal beneden zijn niveau, tot het verkeer toe. Overtuigd van zijn eigen superioriteit stak hij zonder op te kijken de straat over. Fietsers weken uit en auto's remden. Zijn ouders wachtten daarentegen tot de weg vrij was en staken toen pas de weg over.

Vlak bij de ingang was een garderobe en het was verplicht om de jassen daar af te geven. Wolfgang deed dit en wachtte op zijn ouders. Ze treuzelden nogal bij een aanplakbiljet dat helemaal niet interessant was, blijkbaar om niet te gehaast over te komen. Uiteindelijk gingen ze zich naar de zaal, waaruit een bonte brij van geluiden klonk. De oefenstukjes en toonladders vervlochten zich met het gekwebbel in de zaal. Pas toen de eerste tonen van het muziekstuk weerklonken, stierf het geroezemoes weg. Vrijwel meteen gingen de gordijnen open en werd het podium zichtbaar. In plaats van het orkest dat ze verwachtten, werden de Trivitsjenski's geconfronteerd met iets dat op toneel leek. Tot Wolfs verbazing



mompelde zijn vader: “Een kleine vergissing van Ackertz, geloof ik.”

Hij bleef echter zitten en leek van de muziek en het ballet te genieten.

Prima, dacht Wolfgang. Als Ackertz dit adviseert en mijn ouders vinden het mooi, dan heb ik gewonnen. Ik voer mijn eigen plannen uit. Hij leunde achterover en ging helemaal op in de beweging die hij voor zich zag.

Toen ze uiteindelijk de zaal verlieten om weer naar huis te gaan bleek er een enorm gedrang te zijn ontstaan bij de garderobe. Wolfgang werd daar in het geheel niet door gehinderd, want hij was nog helemaal verdiept in de dans. Stukken neuriënd probeerde hij bepaalde bewegingen uit. Achter hem werd gescholden en al spoedig merkte iemand op:

“Zeg, dat doe je maar op het toneel of ga anders maar naar de kleedkamer.”

Iemand anders zei iets te luid:

“Nou dat hebben we ook weer gehad. In ieder geval kan ik weer een half jaar thuisblijven.”

“Je hebt het zelfs tot het eind toe volgehouden. Lukt best als je wat later komt”, was de reactie.

Verontwaardigd keek Wolf om zich heen, maar de sprekers vielen niet op in de massa.

“Barbaren,” gromde hij.

Ineens voelde hij de koude nachtlucht om zich heen. Doordat hij werd meegesleurd door de stroom mensen was hij ongemerkt bij uitgang gekomen. Dat was niet de bedoeling geweest en nu moest hij wachten tot de drukte afnam. Daarna kon hij weer teruggaan naar de garderobe. Een tijdje later verscheen zijn vader echter en overhandigde hem zijn jas. Doordat hij een bekende figuur was in de schouwburg, had men hem meteen de spullen van zijn zoon overhandigd zonder om een nummertje te vragen. Op zich onaanvaardbaar, maar deze keer wel handig, meende Wolf.

Aan de schaarse verlichting was te zien dat dit stadje nauwelijks een nachtleven kende. Het openbaar vervoer was gebrekkig geregeld en mede daarom waren de voorstellingen in de schouwburg kort. Lange producties konden rekenen op een bijna lege zaal, omdat niemand de bus wilde missen en ook niet wilde betalen voor een halve voorstelling.

Terwijl ze op de bus wachtten zei de heer Trivitsjenski tegen zijn vrouw: “Schandalig zoals ze de muziek durven verlagen.”

Zijn vrouw knikte, maar zei meteen: “Het was wel mooi.”

Daarop richtte zich tot Wolfgang, voor wie de vorige opmerking ook bedoeld was geweest.

“Ik hoop niet dat je in een vergissing van onze vriend Ackertz een rechtvaardiging zult zien van je verwarde ideeën.”

“De straten glimmen zo, maar het heeft niet geregend. Zou het gaan onweren?”, vroeg Wolf. Het hatelijke commentaar van zijn vader negeerde hij volkomen. Hij wist nu hoe zijn vader had gereageerd. Achteraf kon iedereen een politiek correct oordeel geven. Eerst volop profiteren, daarna veroordelen. Te laat en weinig overtuigend! Een drukkend zwijgen volgde en Wolf voelde dat hij erg moe was.

Een dreunende gele vlek die een benzinegeur verspreidde deed hem opschrikken. Willoos liet hij zich opzuigen door het monster, meesjokkend in de stroom mensen. Overall rondom hem waren starre maskers die hem aanstaarden. Ze

doemden op uit het halfduister en verdwenen weer. Ze losten elkaar af en heel langzaam kwamen ze op hem toe. De uitdrukking op deze kunstmatige gezichten was onbeschrijflijk. Er ging een verwoestende kracht van uit. Lang duurde het niet, want ze vervloeiden tot vlekken.

Deze vlekken riepen bij Wolf echter een nog veel grotere angst op. Hij ademde moeilijk en wist niet of hij sliep of wakker was.

Zijn hart kon het nog niet begeven, daarvoor was hij nog te jong. Toch leek zijn borst in een bankschroef te zitten en de geur van verbrande zwavel deed hem bijna kokhalzen. De maskers kwamen weer terug en spraken een eeuwige vervloeking over hem uit. Ze genoten ervan een ander in de afgrond te kunnen stoten. Voor eeuwig verdoemd...

Een zware donderslag liet alles verdwijnen. Er kletterden zware regendruppels op het dak en tegen de ramen. Wolfgang zag hoe ze vervormden en langzaam weg gestuwd werden naar de rubberen banden die om de ramen heen zaten. Er werd op zijn schouder getikt. Hij moest uitstappen.

De lange moedeloze straat waaraan hun huis stond was geheel vervormd door de regen. Het licht leek van beneden te komen door de reflecties. Een dode tak werd weggezogen uit een boom en voor hun voeten op de grond gesmakt, al was de wind niet sterk. Het was de kracht van het vallende water.

Direct nadat ze thuis waren gekomen ging Wolfgang naar boven en hing zijn natte kleding te drogen. Hij nam een bad om weer warm te worden en hoopte een verkoudheid te voorkomen. Zijn ouders waren al naar bed gegaan toen hij klaar was, maar hij had nog geen zin om te gaan slapen. Voorzichtig opende hij zijn raam en voelde of de regen al was opgehouden. Het was droog en dat betekende dat hij zijn plannen uit kon voeren! Nadat hij droge, dagelijkse kleding had aangetrokken ging hij naar beneden en verliet geruisloos het huis.

Zijn doel lag een eindje buiten het dorp. Op zich vond hij het helemaal niet prettig om alleen door nacht te dwalen, maar deze keer zette hij zich over zijn afkeer heen. Hij wilde zijn doel bereiken en daarvoor was deze kleine ontbering nog wel te verdragen. Het bos was somber en onheilspellend, zeker zo vlak na een onweersbui.

Het gebouw dat hij zocht - of eigenlijk de ruïne - lag in een parkachtige uitloper van het bos, waar weinig bomen stonden. Er was nauwelijks meer te onderscheiden dan een silhouet. Een doods, verkoold monument dat nog vaag de geur van rook verspreidde. Een symbool voor de haat van de bevolking tegen alles wat hen vreemd was. Hier had ooit een kunstenaar gewoond, een schilder. Deze onalledaagse verschijning had van de stichting die het landhuis beheerde toestemming gekregen om er tijdelijk te wonen. Men was blij dat het gebouw bewoond werd. Zolang dat het geval was zou het lang niet zo snel vervallen als een verlaten huis. Wolfgang was destijds nog klein geweest, zodat hij weinig had begrepen van alle verhalen die men vertelde.

Omdat de bewoner een kunstenaar was had hij per definitie van alles op zijn geweten. Orgiën, mishandelingen, bedreigingen en zelfs heksensabbats. Er gingen zelfs nu nog verhalen rond onder de oudere bevolking. Op een nacht was er brand uitgebroken, vermoedelijk per ongeluk. Het vreemde was dat niemand bereid was geweest hulp te bieden, integendeel. Er werd niet geblust, geen alarm geslagen, alleen gekeken. Uiteindelijk was de brandweer natuurlijk toch verschenen.

De schilder was toen al gevlucht voor het vuur en pas een paar dagen later teruggekomen.

Toen de brand de volgende dag geblust was, hadden enkele bewoners van het dorp de restanten van de inboedel grondig verwoest en de overige bezittingen uitgestrooid in het bos. Toen het slachtoffer terugkeerde viel er niets meer te halen en het slachtoffer had het dorp berooid verlaten.

Men had zijn standpunt duidelijk gemaakt aan de bewoner en aan de stichting die de eensgezindheid van de bewoners naast zich neer had gelegd.

Nog steeds konden stukken schilderslinnen, kapotte kopjes en resten van meubels in de omgeving worden aangetroffen. Niet meer echt voor het grijpen en natuurlijk grotendeels vergaan in de twintig jaar die voorbij waren gegaan. Hoe klein hij ook was, Wolfgang had vanaf dat moment begrepen wat het betekende om kunstenaar te zijn. Het uiten van eigen ideeën en opvattingen tegen de grote stroom in. Af en toe had hij voorzichtig gevraagd naar de brand en naar de kunstenaar. De vrouwen waar men over vertelde, had niemand ooit gezien. Uiteraard niet, want de schilder had teruggetrokken geleefd. Het was een verlegen en gesloten jongeman was geweest. Lang voordat de brand was uitgebroken werden er bij wijze van tijdverdrijf kluiten aarde en stukken mest tegen de ramen gegooid. Zo gingen de dorpsbewoners nu eenmaal met kunstenaars en andere devianten om!

Het was niet kwaad bedoeld, zo verzekerde men hem. Toch waren er ongeschreven regels en degene die zich er niet aan hield kon moeilijk verwachten dat men dan met warmte werd behandeld.

Wolfgangs vader had natuurlijk niet meegedaan aan deze laffe acties, maar in de huiselijke kring had hij opgemerkt dat deze persoon het zichzelf aan had gedaan. Ackertz had het nog duidelijker gezegd:

“Het is misschien zijn redding. Nu kan hij zich afkeren van al die ijdelheid.”

De jonge Wolfgang had het onrechtvaardig gevonden, net als Chris.

Hoewel deze gebeurtenis zeker niet de directe oorzaak was geweest van hun aandacht en liefde voor de kunst, was deze wel van belang geweest. Het had hen duidelijk gemaakt dat kunst er niet zonder meer was, of uit de hemel kwam vallen, maar door mensen vervaardigd moest worden.

Wolf kwam niet vaak zo dicht bij het huis. Waarom wist hij eigenlijk niet. Misschien was het gebied voor hem min of meer een heiligdom uit zijn jeugd. Het was ook denkbaar dat hij bang was voor zijn familie. Teveel belangstelling zou hem nog verder verdacht maken en hem indelen bij de afvalligen, waartoe de kunstenaar ook behoorde.

Niets gaf voor Wolfgang beter uitdrukking aan de kwaadaardige dorpsgeest dan deze zwartgeblakerde stenenmassa. In de toekomst, als er geld voor was, zou er eventueel gerestaureerd worden. Het gebouw zelf had weinig geleden door de brand, al was het houtwerk na al die jaren grotendeels verdwenen. De muren waren en bleven zwart. Deze mistroostige ruïne kon hem helpen zijn besluit uit te voeren. Hij moest weg uit deze streek, dat was duidelijk.

Met de punt van zijn schoen woelde hij een stuk van een bord los uit de grond. Na zorgvuldig speuren vond hij in een klein bijgebouwtje een restant van een boek, met een stevig stuk papier er los voorin. Vaag waren er nog kleuren te herkennen. Hij was er plotseling volkomen van overtuigd dat het om een aquarel ging, door de schilder zelf gemaakt. Hij deed het in zijn jaszak. Voldaan keerde hij vervolgens terug naar huis.

### 3 Zekerheid

De volgende ochtend brak voor Wolfgang een nieuwe werkweek aan. Hij gedroeg zich zoveel mogelijk volgens verwachting, maar vooral om de aandacht niet onnodig op zich te vestigen. Zijn ouders leken tevreden over zijn houding en vielen hem even niet lastig met hun overtuigingen. Toch was hij er zeker van dat deze vriendelijkheid en soepelheid iets moesten verhullen. Wolf meende al snel dat hij wist waar het om ging. Er was een nieuwe collega verschenen op het kantoor die de naam Ackertz droeg. Hoewel deze jongeman geen zoon van de boekverkoper was, moest het op de een of andere manier wel familie zijn. Dit betekende hoogstwaarschijnlijk dat de heer Trivitsjenski, Wolfgangs vader, zijn invloed had gebruikt om hem aan werk te helpen. Waarom was wel duidelijk. Wolf wist nu dat zijn ouders hem onder alle omstandigheden wilden bespioneren. Daarom vermeed hij het zorgvuldig om over zijn plannen te praten. De plannen die vast omlijnder waren dan ooit. Een van de eerste dingen die hij in werktijd deed was het schrijven van een brief aan de commissie die verantwoordelijk was voor de kunstopleidingen in de stad. Natuurlijk ging hij heel zorgvuldig te werk, want de persoonlijke correspondentie mocht natuurlijk niet in kantooortijd worden afgehandeld en de kersverse spion kon gevaarlijk zijn. Uit voorzorg liet hij een eventuele antwoordbrief naar het adres van Christiaan sturen. Dit kon tot vertraging leiden, maar dat was nog altijd beter dan dat zijn ouders een vermoeden kregen van waar hij mee bezig was. Nee, vermoeden was het juiste woord niet. Het ging om de bevestiging van hun vermoedens. Als ze een brief van de commissie zagen zouden ze zekerheid hebben. Ook als ze de brief niet openden - daarvoor waren ze te beschaafd - zouden ze aan afzender of poststempel kunnen zien waar het om ging. Het feit dat hij meerderjarig was, leek van weinig belang. Zijn ouders hadden hun connecties en dat woog uiteindelijk vele malen zwaarder. Via-via zou er wel een argument worden gevonden waarom men hem af moest wijzen.

Om zich veilig te stellen knoopte hij in de lunchpauze een gesprekje aan met de nieuwe aanwinst van het bedrijf. Ook al werden er niet veel woorden gewisseld, toch zorgde Wolfgang ervoor een goede indruk te maken. In feite betekende dat weinig anders dan het beamen van de opvattingen van de ander.

In werkelijkheid bekritiseerde hij dus zijn eigen ideeën, maar die bleven daardoor een goed bewaard geheim.

De jonge Ackertz leek blij te zijn met wat aanspraak en dat kon natuurlijk werkelijk zo zijn. Wolf zocht er niets achter en vond hem eigenlijk niet onvriendelijk.

‘s Avonds, toen Wolf thuiskwam, overhandigde zijn moeder hem twee brieven. De ene was van Chris en die opende hij meteen. Het was niet meer dan een kort berichtje, waarin Chris aankondigde dat hij even in het dorp zou zijn aan het eind van de week. Wolf wist dat zijn vriend af en toe kon beschikken over het huisje van een neef die nog gewoon in het dorp woonde. Het bezoek betekende dat een brief van de commissie misschien wel meteen naar hem zou worden doorgesluisd, bedacht Wolf. Tenzij het allemaal minder snel ging dan hij verwachtte, maar dat leek niet waarschijnlijk. Op zijn eigen kantoor verliep alles wat stroperig, maar dat was ongetwijfeld te wijten aan de plattelandsinvloed. In de stad werd in een razend tempo gewerkt, zonder overbodig geneuzel. Daar was hij van overtuigd.

Chris zou dus vrijwel zeker een brief meenemen met daarin het antwoord van de commissie. De andere envelop was duidelijk door zijn broer Johan beschreven. Wolf keek op de achterkant, waar inderdaad Johans adres te zien was. Hij opende de envelop nog niet, maar stak deze in zijn zak, zonder er iets over te zeggen. Misschien hadden zijn ouders gehoopt dat hij hun de brief voor zou lezen. Dat was hij vooralsnog niet van plan. Eerst wilde hij op zijn gemak de inhoud bestuderen. Alleen als de tekst redelijk neutraal was kon hij die wel openbaar maken. Veel maakte het niet uit, want zijn ouders konden natuurlijk navraag doen bij Johan. Dan zouden ze alsnog precies weten wat er voor hen was achtergehouden. Toch zou dat heel anders zijn dan wanneer hij nietsvermoedend zelf een verhaal op zou lezen waarin hij werd berispt voor zijn keuzes. Bovendien ging het niet alleen om de informatie in de brief, maar ook om het bepalen van zijn positie. Het wegstoppen van de ongelezen brief was een duidelijk gebaar dat geen tegenspraak duldde.

Overigens was het zeer de vraag of zijn ouders hierover contact met Johan op zouden nemen. Ze hadden voldoende vertrouwen in hun oudste zoon.

De brief bleef ongelezen tot Wolf zich voor de nacht had teruggetrokken op zijn kamer. Bij het licht van twee kaarsen, die hij af en toe gebruikte om zijn handen te warmen, probeerde hij het handschrift van zijn broer te ontcijferen. Na de datum en de plaatsnaam volgde de aanhef, die deze keer 'Beste Wolfgang' luidde. De weinige brieven die hij van zijn broer had ontvangen gaven meestal minder neutrale aanduidingen te zien, zoals 'broertje' en 'verloren zoon'. Niet alleen de aanhef was een verrassing. Ook het begin van de brief klonk positief:

"Uiteraard ben je verbaasd een brief van mij te ontvangen die aan jou persoonlijk is gericht. Het is steeds zo geweest dat ik zowel aan vader en moeder als aan jou schreef, zij het dat jouw gedeelte soms op een apart vel stond."

Wolfgang groef in zijn geheugen en constateerde tot zijn verbazing dat zijn broer inderdaad nog nooit een envelop aan hem persoonlijk had geadresseerd. Hij las verder:

"Zoals je weet maken onze ouders zich reeds geruime tijd bezorgd over je interesses en je handelingen. Op zich is muziek een nobele kunst en het klinkt heel fraai als je zegt dat je beweging en muziek wilt laten samengaan. De praktijk zou dan echter inhouden dat je een danser wordt, een artiest. Zo iemand kan volgens onze ouders slechts een plaats hebben aan de zelfkant van de maatschappij.

Nu ben ik zelf een liefhebber van ballet, maar dat betekent nog niet dat men zich ..."

Wolfgang liet de brief even rusten. Dus zijn broer waardeerde de dans! Er was misschien toch wat begrip in de familie. Hij las verder, maar na een paar regels kreeg hij de indruk dat de toon veranderde.

"Van moeder heb ik begrepen dat je Erica overhaalt om naar de stad te gaan - jouw stad! - om daar een kunstopleiding te volgen. Op deze wijze meen je aan de publieke opinie te kunnen ontsnappen. Men zal het immers nobel van je vinden als je haar volgt? Of je deze slimme constructie werkelijk hebt bedacht durf ik niet te zeggen. Evenmin wil ik beweren dat de stad een poel des verderfs is. Wel wil ik je er op wijzen dat je omwille van de gemoedsrust van onze ouders moet beseffen dat je een droombeeld najaagt. Al lijkt het nog zo haalbaar, het past niet in onze familietraditie. Het leven is niet zo vrij als je denkt..."

Zonder de rest goed te lezen hield Wolf het blad boven een kaars en keek toe hoe het vlam vatte en zwart werd. De zwarte prop liet hij verder gloeien tot er witte as overbleef, die zich gemakkelijk weg liet blazen. Een doordringende brandlucht vulde zijn kamer. Even later trok de geur weer weg - of hij was er al aan gewend.

Het was duidelijk wat hij wilde doen. Hij zou op Chris wachten en de zaak voor de laatste maal met hem doorspreken. Ook als er geen antwoord van de commissie was gekomen zou hij weggaan. Het was een vlucht, dat wel, maar hij zag geen andere uitweg meer. Voor de zoveelste keer werd hij gedwongen harder op te treden en feller te reageren op de uitgeoefende druk. Het was niet zijn eigen keuze, maar een simpele natuurwet. Actie is minus reactie. Was het Newton of Pascal die deze regel had geponeerd? Hoe harder men hem onder druk zette, hoe heviger het verzet zou zijn. De laatste dagen had men hem zo sterk in zijn vrijheid beperkt dat hij geen rekening meer kon houden met de gevolgen van zijn beslissing. Zeker, het leven van zijn ouders kon verwoest worden. In het dorp konden ze hun positie kwijtraken. Ze konden bannelingen worden die weg moesten trekken. Misschien zelfs - wat een ironie - naar de stad. Heel lang had dit besef hem tegengehouden. Er was ook voortdurend aan mogelijke schade gerefereerd.

“Bedenk wel wat de gevolgen voor ons zijn, Wolfgang,” had zijn moeder hem voorgehouden.

En het was waar. Dat besepte hij maar al te goed. Men zou zijn ouders niet vrijpleiten, maar genadeloos aanvallen. De zonden van de kinderen vinden hun oorsprong in die van de ouders. De somberen zouden spreken van erfelijke belasting en de vrijdenkers van negatieve omgevingsinvloeden. Nature of nurture, had Wolf ergens gelezen. Het maakte niets uit. Ouders die via vererving naar hen deze vreselijke misdaden tegen de menselijkheid mogelijk maakten, waren even slecht als ouders die door hun slechte invloeden hun kinderen verpestten. Ook Johan zou meegesleurd worden. Zelfs Ackertz zou niet vrijuit gaan. Hij had zich niet voldoende van zijn taak gekwetend. Daarmee zou de jonge Ackertz ook besmet zijn.

Wolf voelde zich alsof hij een onderdeel van een visnet was, een erg ingewikkeld visnet. Krampachtig hielden allerlei draden hem vast. Hield hij rekening met deze draden, dan zou hij de rest van zijn leven een zeer beperkte bewegingsvrijheid hebben. Wilde hij zich ontplooien, dan moest hij zich weten te bevrijden van deze draden. Ze zouden kapot gerukt worden en hij zou hard genoeg moeten zijn om er steeds maar weer mee door te gaan, want als hij ophield was alles voor niets geweest.

Toen hij in bed lag overdacht hij de situatie voor de zoveelste keer. Allereerst ontslag nemen, op staande voet. Dan zijn ouders het kostgeld vooruit betalen. Tenslotte uit voorzorg zijn bankrekening opzeggen, zodat men hem niet kon op zou kunnen sporen.

Er moesten nog veel meer dingen gebeuren. Heel kort voordat hij in slaap viel wist Wolf ineens dat het losrukken uit het netwerk voor hemzelf net zo fataal zou kunnen zijn.

“Erica is er dan nog... En Chris”, mompelde hij voor zich uit.

Gerustgesteld sliep hij in.

De rest van de week ging moeizaam voorbij. Gelukkig eiste het werk weinig inzicht en creativiteit, zodat het nauwelijks opviel wanneer Wolfgang in gedachten was en met een zeker automatisme zijn opdrachten uitvoerde. Hij zorgde er wel voor dat hij niet opviel. Zich ongeïnteresseerd gedragen was net zo gevaarlijk. De nieuwe collega, hoe vriendelijk en onschuldig ook, zou mensen kunnen alarmeren, al was het maar door een losse opmerking. Natuurlijk bleef hij er rekening mee houden dat de onnozelheid van Ackertz toch perfect toneelspel was, ondanks alle bewijzen van het tegendeel.

Toen eindelijk de vrijdag was aangebroken moest hij zich echter dwingen tot een normaal gedrag. Nu pas beseftte hij hoe moeilijk het moest zijn om uit een gewone gevangenis te ontsnappen. Het ontdekken van een vluchtweg kon op zich nog meevallen. Alleen daarna mocht iemand zich niet te triomfantelijk te gedragen. In dit geval was er echter geen sprake van triomfantelijkheid. Wolf was moe, doodmoe. De afgelopen nacht had hij opnieuw een wandeling gemaakt naar de afgebrande villa, om zijn woede in leven te houden. Pas de volgende ochtend had hij gemerkt dat dit ten koste van zijn nachtrust was gegaan. Op alle mogelijke manieren probeerde hij zijn slaperigheid te onderdrukken.

Toen de werkdag om was en iedereen elkaar een prettig weekend toewenste, voelde hij geen bevrijding. De slaperigheid was geweken, maar had geen plaats gemaakt voor blijdschap. Het was eerder een leeg en afgestompt gevoel dat bleef hangen. Maandag zou hij hoe dan ook afwezig zijn en de dagen die erop volgden eveneens.

Zijn besluit stond volkomen vast en daardoor betekende deze dag het afscheid van zijn collega's, zonder dat ze dat wisten. Sommigen zouden het hem wellicht kwalijk nemen. Vreemd genoeg was dit kantoor een van de weinige plaatsen geweest waar hij zich had kunnen ontspannen. Dan moest de komst van Ackertz even buiten beschouwing blijven, maar de spanning die zijn aanwezigheid veroorzaakte hing samen met Wolfgangs besluit. Op zich was Ackertz trouwens geen onaangenaam persoon. De oude Ackertz eigenlijk ook niet, als mens. Het was nu te laat voor dergelijke beschouwingen. Er moest een punt worden gezet achter de eerste fase van zijn bestaan, dat uitzichtloos was geworden.

De tassen werden ingepakt en de bureaus opgeruimd. Gespannen wachtte de groep op het verspringen van de klok. Om precies 17.00 uur zou iedereen het pand verlaten en het weekend binnenstappen. De eerste draad werd nu verbroken en er zouden nog vele moeten volgen. Strikt genomen was er op dit moment nog niets onherroepelijks gebeurd. Niet tegenover de buitenwereld tenminste. Tegelijk was dit het begin van een nieuwe toekomst.

Chris deed de deur zelf open. Hij had dan dus inderdaad voor een paar dagen beschikking over dit huisje gekregen.

“ ’middag Wolf”, groette hij. “Wat ben je vroeg!”

“Gewoon direct van kantoor.”

“Oh, maar ik dacht dat je later vrij was.”

“Geen minuut eerder weggegaan, ik kijk wel uit.”

“Ik moet langer werken, daar.” Chris wees over zijn schouder in een bijzonder vage richting om de stad aan te duiden. “Vreemd gedroomd, vannacht?”

Wolfgang gaf geen antwoord. Heel even verstijfde hij, het was weinig meer dan een schokje. Hij probeerde zijn stem zo vast mogelijk te laten klinken toen hij zei:

“Nee, alleen weinig geslapen.”

Ondertussen maalden Wolfs gedachten door en zochten een verklaring of een aanknopingspunt. Hij ook al. Wat weet hij van mijn dromen? Niemand is zo diep in mijn leven doorgedrongen. Kan ik Chris nog wel vertrouwen?

“Aha, ik vond je er al zo vermoeid uitzien”, zei Chris. Wolfs gedachtstroom stopte weer. Hij vroeg zich wel af of zijn vriend misschien een of andere alcoholhoudende drank zou serveren.

“Trouwens,” ging Christiaan verder, “we staan hier nou en ik ben niet te beroerd om je binnen te laten, maar het leek me vóór het huis, op de bank veel beter. Ik haal even wat te drinken.”

Wolf knikte en ging zitten. Meteen nadat Chris de gang in was gelopen dacht hij aan de commissie. Zou er geen antwoord gekomen zijn?

Even later kwam de ander terug met een brief in de ene hand, en een rek met een fles en twee glazen in de andere.

“De brief, voor jou.”

“Wist je dat ik geschreven had, nee toch?”

“Nu wel. En je bent ook aangenomen, er zijn zat plaatsjes, bijna niemand meldt zich aan. Ja, hij is wel dicht, maar het is gewoon zo.”

“Ongelooflijk”, mompelde Wolf. “Dan laat ik hem nog even dicht.”

“Zullen we vanavond ergens gaan eten?”, vroeg Chris. “Het is natuurlijk wèl wat, hè?”

“Prima. Ik ga morgen pas naar Erica. Alleen,... Ik wil nog even naar de winkel.”

“Zijn vanavond open.”

“Oh ja. Dat weet je beter dan ik, al ben je verhuisd. Daar kunnen we zo zeker wel even langs?”

“Ackertz zeker! Jij koopt toch alleen boeken.”

“Partituur. Dat leg ik je nog wel uit. De muziek van een ballet en dat heb ik nota bene bij hem zien liggen. Wel wat achteraf, een beetje verstopt.”

“Leg het nú maar uit”, drong Chris lachend aan, terwijl hij de glazen helemaal vol schonk.

Wolf nam een grote slok, wachtte even, en zakte toen onderuit. Hij begon met zijn verhaal bij het besluit dat hij had genomen.

“Wanneer wil je dan vertrekken?”, vroeg zijn vriend, nadat hij alles te horen had gekregen.

Hoewel Wolfgang heel goed wist dat hij de komende zondag al op de trein zou stappen, zei hij: “Zo in de loop van volgende week, denk ik.”

Het was nu eenmaal belangrijk om zich helemaal te beschermen. Hij zou zichzelf kunnen redden in de stad en had geen begeleiding of introductie nodig. Vóór hij precies wist wat hij wilde, moest hij de andere mensen daar zien te mijden. Na een paar dagen kon hij zich wel vertonen en dan terloops meedelen dat hij al een paar dagen in de stad was en zodoende goed op de hoogte van alles.

“Je zou bij mij kunnen logeren”, zei Chris in gedachten. “Ik moet wel eerst toestemming vragen.”

“Hoezo toestemming?”

“De commissie heeft mij een woonruimte toegewezen. Als ik daar anderen huisvest kan dat problemen geven. En als ik de boel verpest kan ik nergens anders heen. Het is een onafhankelijk gebied, hè?”

“Oh ja, dat had ik al begrepen. Goed, ik schrijf wel. Of nee, doe jij dat maar.”

Wolfgang bedacht dat het zinloos was. Het antwoord zou hem niet bereiken. Zelf



wilde hij echter ook niet schrijven. Dan zou de beheerder van het postkantoor bij hen in het dorp misschien alles van zijn plannen te weten komen en dat was uiterst gevaarlijk. De reactie van Chris was onverwacht:

“Van veraf is Metropolis duidelijk zichtbaar, uitgespreid over een helling. Naarmate men er dichterbij komt worden huizen en straten beter zichtbaar, alsook kathedralen, koepels, torens en andere interessante gebouwen. Ondanks de oude traditie die er heerst zijn de wegen ernaar toe modern en breed. ‘s Nachts is er overal verlichting. De bomen en grachten in de stad geven daarentegen weer een rustige indruk en het leven is dan ook niet gejaagd. De mensen zijn vriendelijk. En aan de rand van de stad begint de zee al.”

“Ben je schrijver geworden?”, vroeg Wolfgang en deed alsof hij verbaasd was.

“Deel uit de voorlichtingsbrochure. Zal bij jou ook wel ingesloten zijn, samen met een kaartje van de stad. Het is allemaal wel wat overdreven. Je moet er echt heel hard werken en sommigen halen het niet. Ik wel, hoop ik. Je kunt het zien als een apart gebied met eigen wetten en dat kan moeilijk zijn.”

Chris' woorden leken wat al te somber. In het verleden had Wolfgang wel eens zo'n folder te pakken gekregen. De beschrijving van toen was hem bijgebleven. Chris werkte al aan het nieuwe project en hijzelf binnenkort ook. Alle reden om optimistisch te zijn. Zijn vriend was nu eenmaal met meer vrijheid opgegroeid dan hij. Iemand die de vrijheid niet miste, hechtte er minder waarde aan. Dat gold ook voor Erica. Zowel zij als Chris waren nooit echt gehinderd door hun omgeving. Nee, de brochure overdreef vast niet.

Wolf stond op, want ze hadden ze hun glas leeggedronken. Hij moest nog even naar het kantoor van de bank, om zijn gehele saldo op te nemen. Gelukkig was dat geen groot bedrag, dus niemand zou argwaan krijgen. Aan de andere kant zou het handig geweest zijn om wat meer geld te hebben. Dat was nu eenmaal niet het geval. Waar had hij zijn geld eigenlijk aan besteed? Vooral aan muziek, boeken en kleding. Het bedrag dat zijn ouders aan kostgeld kregen was heel redelijk, bedacht Wolfgang. Eigenlijk was het erg laag, maar zijn inkomen was ook heel laag. De dingen die hij nodig had, of meende te hebben, had hij wel kunnen kopen. In zijn kast hingen keurige kostuums, hij had een verzameling CD's en boeken. Regelmatig ging hij uit eten en naar een voorstelling. Hij had alleen niet veel gereisd. Dat was maar goed ook, want dan had er nu misschien helemaal niets meer op de rekening gestaan.

Zijn geld was er trouwens nog wel, maar in een onbruikbare vorm. Bij zijn geplande vertrek zou hij alles achterlaten. Waarom schreef hij dan geen briefje dat zijn ouders alles konden houden? Op die manier had hij toch in zekere zin zijn kostgeld betaald, terwijl hij contant geld overhield. Het kwam neer op een soort verkoop. Zijn ouders kochten zijn bezittingen zonder het te weten. Ze mochten vervolgens zelf alles weer verkopen - of niet. Dat maakte hem dan niet meer uit.

Cheques of een creditcard had hij niet. Ze waren gevaarlijk om te gebruiken. Het was beter een om paar honderd euro contant op zak te hebben.

“Waar ga je heen? Ackertz is daar”, merkte Chris op, terwijl hij nu heel gericht naar de boekhandel wees.

“De bank. Ik moet even een paar euro opnemen voor het eten vanavond. Wacht hier maar even.”

Gelukkig wachtte Chris inderdaad. Het was wel niet heel veel geld, maar toch meer dan de kosten van een maaltijd in een eenvoudig restaurant. Bovendien was het opnemen van het totale saldo niet hetzelfde als gewoon geld opnemen. Hij had

gewoon geluk, of Chris had aan zijn stem gehoord dat hij geen gezelschap wenste. De boekhandelaar stond rechtop achter zijn toonbank en overzag de gehele winkel. Hij leek zich bewust van zijn sturende functie in het dorp. Hij was degene die uitmaakte wat er wèl en niét gelezen kon worden. Als iets bij hem niet verkrijgbaar was, dan diende het te worden vermeden. Natuurlijk kon iedereen die dat wilde de desbetreffende boeken gewoon in het naburige stadje kopen. Wolf besepte niet dat de boekverkoper een dienst verleende en geen censuur uitoefende. Hij voorkwam confrontaties met ongewenste literatuur, meer niet.

In een duistere hoek van de winkel verdeelde Wolf zijn geld beter over de vakken van zijn portemonnee. De grotere biljetten wilde hij niet laten zien als hij kleine bedragen moest betalen. Er werd gekletst in dit dorp en als iemand meer geld dan gewoonlijk bij zich had, zou het roddelcircuit in werking treden. De bank was tot op zekere hoogte nog wel te vertrouwen.

Toen hij klaar was zocht Wolf in de rekken. In afwachting van een grote verbouwing waren ze wat anders ingedeeld. Daardoor waren er dingen te zien die er normaal niet lagen. Een partituur van het muziekstuk van de vorige avond bijvoorbeeld.

“Dit is wat ik bedoelde”, zei Wolfgang tegen Christiaan.

“Mooi”, antwoordde Chris en staakte ogenblikkelijk zijn geblader. Ze liepen naar de toonbank. Ackertz streek over zijn dunne grijze haar en glimlachte wat pijnlijk.

“Het wordt me niet licht vergeven, geloof ik”, zei hij.

Toen hij zag dat geen van de beide klanten begreep waar het over ging, legde hij uit wat hij bedoelde.

“Ik heb uw vader een concert aangeraden, jongeheer Trivitsjenski.”

“Oh, bedoelt u het zo”, begreep Wolf. “Ja, ik zag wel een verband met deze partituur... Maar dit heeft er niets mee te maken. Dat wil zeggen, niet met mijn vader. Ik ben er ook heen gegaan en ik wist dat u dit had liggen.”

Wolfs verklaring was nogal verward, maar Ackertz scheen te begrijpen wat er bedoeld werd.

“Uw vader was in eerste instantie bijzonder verontwaardigd. Gelukkig is de lucht weer opgeklaard. Dus het stuk beviel u?”

“Zeker”, zei Wolfgang en legde een bankbiljet op de toonbank. De heer Ackertz schreef een kwitantie uit en pakte wisselgeld uit de lade.

“Goedemiddag heren, en tot ziens”, groette hij hen toen ze de winkel verlieten.

Toen ze buiten stonden draaide Wolfgang zich om. Vóór hem benam het rode zonnenscherm hem het zicht op de binnenzijde van de winkel. De laagstaande zon verblindde hem enigszins, zodat alles onder en achter het scherm bruin leek. De blauwe hemel leek verontreinigd met het groene nabeeld. De kleuren waren heel intens op dit moment. Of waren het zijn ogen die alles opeens anders zagen? Chris had het boek genomen en opengeslagen. Het lukte hem om een melodielijn te ontdekken en hij begon te neuriën.

“Sneller. Het klonk echt heel gedreven”, spoorde Wolf hem aan. “Het staat er trouwens bij. Jammer dat je beweging niet in een soort schrift vast kunt leggen.”

Chris stopte met neuriën. “Dat kan wel degelijk,” zei hij verbaasd. “Labanotation bijvoorbeeld, daar werk ik ook wel mee. Er was er trouwens ook een ander systeem. Je hebt wel gelijk dat het bepaald niet de gewoonte is om choreografieën uit te geven als boekwerk. Vreemd eigenlijk.” Chris staarde voor zich uit en leek ergens aan te denken.

Wolfgang was nu oprecht verbaasd. Er was blijkbaar nog veel dat hij niet wist. Ze

slenterden naar de kade, een eindje verderop. Het donkere water schoof allerlei lichtvlekjes heen en weer. Soms leek het alsof er vonkjes af spatten. Het was vrijwel onmogelijk om te zien hoe de lichtjes precies tot stand kwamen, ook al wist Wolfgang dat de zon in de golfjes reflecteerde. De geur van het grachtwater was heel vaag te ruiken. Het was nog te koud voor een zomerse sfeer. Ook de lichtjes leken kouder, blauwiger.

“We kunnen alvast naar het eethuis gaan”, zei Chris. “Ik heb wel honger.”

Langzaam liepen ze verder tot ze op de plaats van bestemming kwamen. Ze liepen het trapje op en gingen de deur door. Na even rondgekeken te hebben gingen ze aan een tafeltje zitten om rustig te kunnen kiezen. Het was een eenvoudige kaart, zonder kreeften of exotische vruchten. Daar hadden ze dan ook geen behoefte aan en bovendien geen geld voor.

Het eethuis zelf was eenvoudig en functioneel. Het was geheel in de stijl van het dorp dat er was afgezien van overdadige versiering en protserigheid. Dat werd gewaardeerd door de klandizie, die van nature een afkeer van klatergoud had.

Plotseling zag Wolfgang Erica op zich afkomen, gekleed als serveerster. Controleert zij me ook al, was het eerste dat hij dacht. Meteen zag hij dat het een vergissing was. Deze vrouw leek nauwelijks op Erica.

“Het komt door de zon”, zei hij tegen Chris, die verbaasd opkeek van zijn kaart. Zonder deze opmerking te verklaren begon hij over het eten te praten. Ze bespraken een paar mogelijkheden en gaven hun bestelling op. Al snel praatten ze weer over hun toekomst in de stad.

#### **4 Losmaken**

“Ik heb een oproep, maar ik maak hem nog niet open”, zei Wolfgang.

Hij ging wat dichtert tegen Erica aanzitten. Het bed kraakte door de beweging. Op de achtergrond rookte een geurstaafje. Het was de modegeur van dat moment, besepte Wolf. Op kantoor hadden de vrouwelijke collega's het er wel eens over. Meestal niet die uit het dorp. Die hielden zich minder met dat soort zaken bezig. Erica was echter modebewust en de laatste tijd lette ze er nog meer op dat ze zich bij de tijdgeest aansloot. Ze keek hem aan en glimlachte spottend.

“Wat voor oproep dan wel?”

“Je weet wel van het project in de stad, nou, ze hebben me opgeroepen omdat ik aangenomen ben.”

“Hoe weet je dat als je er niet naar kijkt? Je moet toch eerst lezen wat ze schrijven?”

“Nee, Chris gaf mij de brief - ik heb het via hem geregeld - en volgens hem waren er genoeg plaatsen, meer dan aanmeldingen.”

“Oh, connecties, ja dan lukt het natuurlijk wel. Op eigen kracht is het minder eenvoudig.”

Wolfgang ergerde zich een beetje aan dit antwoord. Hij vroeg zich af waarom Erica zo hatelijk tegen hem was. Hij had er voor gezorgd dat hij deze zondag niet thuis was, zodat hij geen ruzie met zijn ouders zou krijgen. Daarom was hij bij Erica gekomen, op haar kamer. Lag het aan hem, of aan de dag? Op de een of andere manier ging het hier al net zo moeizaam als thuis. Nu was dit wel de tweede keer dat ze elkaar zagen in dit weekend. De vorige dag was hij met haar uitgegaan, nadat ze de gehele dag samen waren geweest. Misschien werd het haar even te veel. Ze werkte en studeerde natuurlijk de hele week en als ze dan op

zaterdag en zondag samen waren hield ze misschien niet genoeg tijd over om bij te komen. Het kon natuurlijk ook iets anders zijn dat haar humeur beïnvloedde. Ze leek allerminst blij te zijn met zijn succes. Had ze soms met zijn ouders gepraat, of met andere bestrijders van zijn opvattingen?

“Je begrijpt het verkeerd”, legde Wolf uit. “Ik heb alleen Chris’ adres gebruikt, zodat er geen geklets komt. Hij heeft de brief ontvangen. Toen hij hem gaf zei hij dat er weinig aanmeldingen waren.”

“Jammer. Ik dacht dat ik erg geschikt was en op grond van mijn kwaliteiten was geselecteerd.”

“Jij? Op grond van... Wat bedoel je?”

“Je wist het niet, maar ik heb een paar weken geleden geschreven en daar antwoord op gekregen. Als jij dan komt vertellen dat het iets heel gewoons is...”

“Waarom heb je niets gezegd?”

“Heb jij dan wel iets gezegd? Trouwens, je kon het weten, want je drong er zelf op aan. Je zei steeds dat ik het moest doen.”

“Jawel... Ik... Natuurlijk, dat is waar.”

Nu begreep hij wat haar zo had geërgerd aan zijn opmerking. Hij zweeg even. Erica pakte de draad van het gesprek weer op.

“Waarom lees je dat ding niet? Bij mij stond er in ieder geval in dat ik uitzonderlijk geschikt was voor hogere functies, na een algemene training. Zou dat er bij jou net zo in staan?”

Hoewel ze nu niet meer boos was, drong er nog een ondertoon van hatelijkheid door in haar opmerking. Ze was gekwetst en kon dat niet zomaar van zich afzetten. Wolfgang beseftte dat Erica hele andere redenen had om naar de stad te gaan. Hij wilde alleen maar vrij zijn, terwijl zij op weg was naar de top. Welke top zou later pas blijken. Het ging om de intentie.

Hij had zich nooit gerealiseerd dat zijn vriendin ambitieus was. Nu pas was hij zich ervan bewust geworden, doordat hij zich, onbedoeld en indirect, neerbuigend had uitgelaten over haar overwinning. De opmerking was eigenlijk alleen maar neutrale informatie van Christiaan en had alleen betrekking gehad op hem, Wolfgang. Nu hij er nog eens over nadacht, was de opmerking inderdaad niet erg vleiend. Waarom had Chris het gezegd?

Het verschil was wel dat hij de opmerking te horen had gekregen voordat hij zijn brief had gelezen. Bij Erica lag het anders. Zij was trots op deze nieuwe mogelijkheid. Voor haar was de prestatie dus belangrijker dan de vrijheid.

“Waar heb je hem?”, vroeg Erica.

“De brief? Nog steeds in mijn binnenzak. Ja, ik heb hem er niet uitgehaald.”

Wolf stond op om naar zijn jas te lopen die over een stoel lag. Hoewel ze zich veel bezighield met de inrichting van haar kamer, had Erica geen kapstok of garderobe. Ze had nu eenmaal meer oog voor details en verwaarloosde de grotere functionele zaken gemakkelijk. Ze was met de kleuren in haar kamer zo streng omgegaan dat voorwerpen eerder geselecteerd waren op tint dan op bruikbaarheid. Het ergste was nog wel dat dit principe zelfs bij de boeken was doorgevoerd, zodat de meest diepzinnige filosofische en theologische handboeken afgewisseld werden door strips en streekromans. De rij boeken gaf een prachtige kleurgradiënt te zien. Daar was het haar om te doen. Ze schiep kunst uit het triviale.

Toen Wolfgang in gedachten dit laatste woord koos, associeerde hij het met zijn eigen achternaam. Zou ze van hem eveneens een kunstwerk willen maken? Of erger nog, had ze hem gekozen omdat hij op de een of andere manier bij het

interieur paste? Hij zette deze gedachten van zich af. Hij graaide in zijn zak en vond de verkreukelde brief. Om goed voorbereid te zijn scheurde hij de envelop open en las het bericht snel zelf. Lezend liep hij terug.

“Nou, wat staat er? Uitzonderlijk geschikt en zo? Of dat er teveel plaatsen en te weinig aanmeldingen waren?”

De cynische ondertoon was weg. Erica dacht nu alleen nog maar aan de mogelijkheden van een standaardbrief of niet. Ze was gespannen.

Wolf negeerde de vraag en mompelde: “Wacht even, ik zeg het je zo.”

Hij las verder. Er waren stukken die nogal opvielen. Zonder ze hardop uit te spreken nam hij de woorden zacht in zichzelf door:

“...gelukwensen met het feit dat u, ondanks de overweldigende belangstelling, toch bent uitgenodigd voor een beoordeling...

...u kunt beginnen in het laagste niveau, dat echter voor velen later uitzicht geeft op een bevordering...

...onderwerpen aan de voorschriften...

...De uiteindelijke beslissing berust altijd bij de commissie...

...u wordt verwacht op dinsdag...”

Uiteindelijk liet Wolf de brief aan Erica zien. Het leek wel alsof haar ambitie hem had besmet. De brief die hij niet had willen lezen, was voor hem nu ineens een soort statussymbool geworden. Hij was bang dat er niet voldoende erkenning uit zou blijken.

Aan de ene kant was hij blij met het feit dat Erica's aanmelding gunstiger was ontvangen. Zo werd haar ego niet nog meer gekrenkt. Aan de andere kant viel de toon van zijn eigen oproep hem tegen. Het vreemdste was nog wel dat hij voor een beoordeling moest komen - aanstaande dinsdag al! En hij kon beginnen op het laagste niveau. Dan waren er echt voldoende aanmeldingen. De eigenlijke selectie vond dan misschien plaats na een bepaalde opleidingstijd. De bewering dat er voor velen later uitzicht was op bevordering kon immers ook worden omgekeerd. Of het was zo dat een deel van de beginnelingen niet ver kwam en af moest haken. Of sommigen bleven hun hele leven op het laagste niveau. Hij had helemaal niet gedacht aan niveaus of hiërarchieën, maar de expliciete opmerking over het laagste niveau stak hem nu toch. Maar waarom was Erica, die precies dezelfde opleiding en ervaring had als hij, zoveel hoger aangeslagen? Had het gebruik van Chris' adres er iets mee te maken? Was Chris daar in ongenade gevallen? Of strafte men het schermen met connecties genadeloos af? Maar hij had alleen om praktische redenen het adres van zijn vriend gebruikt. Plotseling wist hij weer hoe het met Chris was gegaan destijds. Hij was ook op het laagste niveau gestart en voor zover hij had begrepen was daar geen verandering in gekomen. Er moest dus op de een of andere manier een geheimzinnig criterium zijn. Natuurlijk was Erica een vrouw, dat kon van invloed zijn. Het was verstandiger om daar geen opmerkingen over te maken.

Erica had de brief nu ook gelezen. Ze dacht na. Haar aanmeldingsbrief had blijkbaar een betere indruk gemaakt. Vermoedelijk was het slim geweest om te vermelden dat ze ervaring had in het verenigingswerk.

Wolf had zich alleen met zijn werk beziggehouden en daarnaast hoogstens met wat abstracte theorieën. Voor zover ze wist gold dat ook voor Chris. Toch was het verschil in beoordeling van de aanvragen wel erg groot. Telde het mee dat ze een vrouw was? Dat maakte natuurlijk weinig uit, want het ging uiteindelijk toch om de prestaties. Was het hogere niveau van haar functie misschien minder hoog dan

ze dacht? Had er ook kunnen staan “het op een na laagste niveau?” Met tegenzin pakte ze haar glas op en dronk een slokje. Wolf was de laatste tijd aan het veranderen. Het leek wel of dat iedere week duidelijker werd. In tegenstelling tot vroeger trok hij snel negatieve conclusies uit opmerkingen en zocht overal wat achter. Daar kwam dan nog bij dat hij nauwelijks iets over zichzelf wilde vertellen. Op deze manier zou zijn opleiding geen succes worden. Het was jammer, maar in de toekomst zou ze hem minder kunnen helpen. Het opbouwen van een carrière was belangrijk. Hij zou er misschien van kunnen profiteren als zij succes had. In ieder geval moest hij ophouden met die vreemde verhalen en zeker stoppen met het drinken van die troep. Nu nam hij het ook al mee naar haar toe. Ze ontkwam niet aan een klein slokje, want anders zocht hij er weer wat achter.

Met een vies gezicht zette ze het glas terug. Het was nauwelijks leger dan vóór de slok. Verdween dat spul dan nooit? Het leek wel of het een ritueel was. Een glas wijn was aangenaam zo op zijn tijd, maar dit was te sterk. Wolf mocht dan menen dat het een gevoel van vrijheid gaf, voor haar was het gewoon iets dat zeer deed in je keel. Ze was niet echt blij meer met haar overwinning. De sfeer was bedorven.

Ze maakte zich los uit haar overpeinzingen en richtte zich weer tot Wolf.

“De toon van jouw brief is wat anders. Toch klinkt het in geen van beide gevallen oprecht. Ik zal je laten zien wat ze mij schreven.”

Ze greep een vel papier uit een lade. Hopelijk kon ze hem wat geruststellen. Het was natuurlijk onaangenaam om zo laag te worden aangeslagen, terwijl iemand anders meteen een stuk hoger terecht leek te komen.

Ze zag dat Wolf voor zich uit staarde en in gedachten was. Ze stoorde hem niet, maar wachtte af. Opeens begon hij te praten, al was hij duidelijk nog steeds ergens anders met zijn gedachten. Hij leek wel in trance.

“Ik kan dan net zo goed vergif innemen”, zei hij toonloos.

Erica schrok. Het was blijkbaar erg hard aangekomen. Ze schudde hem door elkaar alsof ze hem wakker wilde maken. Heel langzaam leek Wolf weer in de werkelijkheid terug te keren. Hij keek haar verbaasd aan. Nu pas drong het tot hem door dat Erica iets tegen hem had gezegd.

“Oh, eh, sorry dat ik zo traag reageer. Laat maar zien dan.”

Nadat hij de tekst vluchtig had bestudeerd, keek hij haar aan en zei:

“Nee, het is wel eerlijk denk ik. Hoewel ze het natuurlijk niet zullen laten merken als er minder belangstelling is dan ze gehoopt hadden.

Als ik maar vrij ben. Als dit mislukt kan ik net zo goed vergif innemen.”

“Bedoelde je dat met vergif innemen?”

“Zei ik het hardop? Ik stelde me voor dat het verkeerd ging, dat ik alsnog werd afgewezen. Ik ben blij met dit laagste niveau!”

“Je wordt beslist aangenomen en daarna klim je vast snel op.”

Erica geloofde haar eigen woorden nauwelijks. Ze hoopte alleen dat ze Wolf op kon vrolijken. Dat lukte echter niet. Hij bleef somber. Erica probeerde wat te praten over het project en na een tijdje kwamen ze als vanzelf bij de dans terecht.

“Chris vertelde me dat je beweging kunt noteren”, merkte Wolf op.

“Wat heeft Chris nu met beweging te maken?”, vroeg Erica.

“Het begin van de opleiding is toch universeel? Ik zal afgezien van dans ook wat moeten tekenen en toneel moeten spelen. Misschien is het zelfs nodig om een muziekinstrument te leren spelen.”

“Zover zullen ze niet gaan. Bovendien lijkt het me absurd dat je voor een korte basisopleiding kunst notaties zou moeten leren van muziek en beweging. In de

omschrijving staat heel duidelijk ‘basisopleiding kunst’! Ik vind dat soort dingen juist heel gevorderd. Het zou echt te ver voeren om alle denkbare technieken te leren beheersen.”

“Ik weet het niet. Chris zei dat hij er nog mee gewerkt had.”

“Een middagje dan zeker. Volgens mij is het gewoon opschepperij.”

Wolfgang gaf het gesprek een andere wending:

“Op welke richting wil jij je toeleggen eigenlijk? Je bent altijd met kleur bezig en toch had je het over toneel. Heb je wel een voorkeur genoemd?”

“Wat denk jij! Ik heb mijn voorkeur voor organisatie vermeld, samen met mijn ervaring. In tweede instantie heb ik het over theater gehad.”

“Maar dan begrijp ik het. Jij hebt een voorkeur te kennen gegeven voor een richting die niemand aantrekt. Ze zijn dolblij met je omdat je een zeldzaamheid voor ze bent. Dat is het dus...”

Erica verwonderde zich over haar vriend. Vaak was hij heel achterdochtig en stuurs. Nu was er een onaangename kwestie en hij trok zich er niets van aan. Integendeel, hij was blij met haar succes.

“Ik wil er hard voor werken. Mijn ideeën uitdragen, en door eigen kracht opklimmen”, zei Wolfgang. “Echt, het is voor mij gewoon belangrijk dat ik me kan losmaken van die vaste regels die verbieden dat ik de waarheid aan anderen toon.”

Erica vroeg zich even af wat ze met deze naïeve visie aanmoest. Ze negeerde de stelling.

“Dinsdag al”, zei ze. “Wanneer ga je erheen?”

“Weet ik nog niet, ik zie wel.”

“Heb je wel in de gaten dat ik er morgen al moet zijn?”

“Wat? Deze maandag al? Dat is een dag vóór mij!”

“Natuurlijk. Ik had ook eerder geschreven. Je hebt de datum toch gezien?”

“Niet zo op gelet. Je hebt gelijk. Blijf je er wonen?”

“Het is gemakkelijker als ik eerst bij mijn familie logeer. Jij probeert zeker binnen een dag op en neer te reizen?”

“Jazeker, ik krijg er vrij voor van kantoor”, loog Wolfgang.

Erica voelde dat er iets niet klopte. Wolf had zojuist zijn brief geopend en wist dus op dat moment pas wanneer hij er zou moeten zijn. Toch beweerde hij dat hij al verlof had gekregen. Hij probeerde weer iets te verzwijgen voor haar.

“Je begrijpt wel dat ik vanavond al weg ga?”, vroeg ze.

“Dan al? Ach ja, dat moet ook wel. Dan breng ik je wel naar de trein. Ik neem tenminste aan dat je met de trein reist. Het is wel een heel eind. Haal je dat nog vanavond?”

“Eigenlijk wil ik vanmiddag nog vertrekken. Bovendien stap ik wat eerder uit. Mijn nichtje woont ergens anders.”

“Moet je je koffers nog inpakken?”

“Die staan al klaar. Stel je voor, ik moet zo meteen al weg.”

“Is het al zo laat? Waar zijn ze dan?”

“Onder het bed, je trapt er tegen.”

“Juist, aha.”

Het was Erica nu volkomen duidelijk dat Wolf aan iets anders dacht. Hij stelde de vragen volkomen automatisch en vroeg naar de bekende weg.

Ze gaf het op en vroeg: “Wil jij nog wat? Het is slecht voor me als ik dit nu nog opdrink.”

Ze reikte hem haar glas aan, dat nog bijna vol was. Wolfgang dronk het leeg zonder het te merken. Hij werd al aardig geroutineerd, vond Erica.

Dat Wolfgang nauwelijks had nagedacht bij het stellen van zijn vragen had een duidelijke oorzaak. Hij wilde dezelfde avond nog vertrekken en had misschien samen met Erica kunnen reizen. Dan had ze nog een paar uur moeten wachten en zou te laat bij haar nicht zijn aangekomen. Dat kon niet en het was maar beter zo. Hij wilde haar eigenlijk niet vertellen van zijn vlucht.

Waarom hij het Chris wel vertelde en het voor haar verzwegen wist hij niet. Het was voldoende als er slechts één persoon op de hoogte was van zijn plannen en Chris had hij nu eenmaal eerder gesproken. Zijn plannen helemaal geheim houden was onmogelijk gebleken. Hij had er met iemand over moeten praten. Ondanks zijn beslissing vroeg hij zich toch even af of het wel verstandig was om deze avond al te vertrekken. Een hele dag was erg lang om in een vreemd gebied te overbruggen. Misschien deed hij er beter aan als hij eerst Erica wegbracht naar het station. Even met de bus op en neer. Daarna zou hij thuis in alle rust zijn voorbereidingen kunnen treffen. Daarna zou het wel te laat zijn om weg te gaan. Erica had gelijk dat ze zo vroeg vertrok, want het was een hele reis. Inderdaad, het was beter om er de tijd voor te nemen. Hij kon het beste morgenmiddag op reis gaan. Toch nog een halve dag op kantoor? Hoe zou hij dat aanpakken?

Als een slaapwandelaar had hij Erica's koffers opgepakt en was haar gevolgd naar de bushalte. Het huis waar ze een kamer had, lag er slechts enkele tientallen meters vanaf. Gedurende de korte reis zeiden ze geen van beiden erg veel. Wolfgang werd zich ineens bewust van het feit dat ze op weg was naar een wereld waar ze veel beter zou passen dan hij. Afgezien daarvan werd zij opgevangen door een familielid, terwijl hij alle banden moest verbreken. Daarginds zou hij geheel zelfstandig een plek moeten verwerven. Het zou heel lang duren voor hij bereikte wat voor haar nu al vanzelfsprekend was. Het dorp was werd nu al iets uit het verleden, maar haar loopbaan beschermde haar.

Ze moesten nu afscheid van elkaar nemen, tijdelijk. Na een laatste kus stapte Erica in de trein. Vrijwel meteen sloten de deuren sissend en kwamen de voertuigen beweging. Naarmate de trein zich verder verwijderde, voelde Wolfgang hoe hij dichterbij Erica kwam. Ze vulde zijn gedachten. Toen hij weer in de bus zat, vroeg hij zich af hoe hij zo afwezig had kunnen zijn. Nu zou hij haar een hele tijd niet zien. Het was een weemoedig gevoel. Als ze hem schreef, zouden haar brieven hem mislopen, want de volgende dag zou hij al voorgoed uit het dorp vertrekken. Hij wist gelukkig wel wat háár nieuwe adres was. Haar voorlopige adres, bij haar nicht. De kamer in het dorp zou ze binnenkort wel opzeggen, als ze een woonruimte in de stad zou hebben. Als ze wilde, kon ze op dat moment verdwijnen en hem achter zich laten. Eerst overwoog Wolf die mogelijkheid als een hypothetische ontwikkeling. Even later had hij echter zo verdoorgeredeneerd dat hij zich afvroeg waarom ze hem voorgoed in de steek had gelaten. Hij bedacht dat hij zelf ook wel gauw een nieuw adres zou hebben. De commissie droeg immers zorg voor huisvesting.

Het was avond en het leek te schemeren, al ging de zon nog lang niet onder. De zware wolken gaven de omgeving een somber aanzien. Het was minder koud dan een paar dagen eerder, maar toen had de zon de gehele dag geschinen. Nu kon ieder ogenblik een stortbui losbarsten. Toch was dat nog steeds niet gebeurd toen



Wolfgang de bus verliet en naar huis liep. De lucht bleef grijs, donkergrijs, maar er viel zelfs geen motregen. De lantaarns waren aan gegaan. Dit zou wel niets met de tijd van de dag te maken hebben, maar eerder afhangen van de hoeveelheid licht die werd gemeten op een of ander centraal punt. De stenen onder zijn voeten waren stroef en droog, en het zwakke, gelige licht van de lampen kwam nauwelijks buiten de omhulsels.

Nergens was een reflectie te zien, behalve in sommige ruiten. Pas als het echt donker werd, of als het ging regenen, zouden licht en stenen met elkaar in contact komen. Rondom waren flarden van etensgeuren te ruiken. De avondmaaltijd kwam er weer aan.

Behoedzaam opende hij de voordeur en sloop de trap op. Boven hoefde hij minder voorzichtig te zijn, want zijn ouders zouden hem niet komen storen. Hij wilde alleen vermijden dat iemand hem aansprak terwijl hij de trap opliep. Er was bezoek, meende hij te horen.

Eenmaal in zijn kamer was hij veilig. Zittend achter zijn bureau overdacht hij de belangrijkste dingen die nog stonden te gebeuren. Een koffer met de allerbelangrijkste spullen erin was onmisbaar. Hij stond op en nam een bijzonder lange en dikke overjas uit de kast. Het weer zou wel slecht blijven en dan was een warm kledingstuk een eerste vereiste. Zijn blik gleed over de fles. Op dit ogenblik had hij geen behoefte aan de inhoud, maar het was verstandig om wat mee te nemen. Hij schonk wat over in een zakflacon die hij vervolgens in een binnenzak deed. Voor de zekerheid nam hij toch een slok en legde de grote fles bij de jas. Nadat hij een koffer had leeggemaakt kon hij jas en fles opbergen. Vervolgens zocht hij nog wat kleding uit en ook een paar boeken. In geval van nood had hij dan iets te doen.

Wolf onderbrak zijn werk even en liep naar het raam. Buiten was het nog steeds schemerig door de bewolking. Geen regen. In de verte waren de graanvelden en een stukje van het bos te zien. Veel velden droegen alleen maar stoppels, al waren er uitzonderingen. Hij wilde niets met dit landschap te maken hebben, omdat het nauw verbonden was met de mensen in deze omgeving. Eindelijk zou hij het dorp daadwerkelijk de rug toe kunnen keren. Her en der waren de geelverlichte ramen te zien in het blauwgrijze middaglicht. De schoorstenen en daken waren op weg om silhouetten te worden. Als hij heel erg zijn best deed kon hij zich nu al in een stad wanen. Zonder de context die hem zo benauwde waren dit alleen maar huizen en straten.

Teruggekeerd bij de koffer dacht hij na over wat er verder nuttig kon zijn om mee te nemen. Nog enkele spullen werden ingepakt. Toen sloot hij de koffer af en ging weer achter zijn bureau zitten. Nee, spijt van zijn beslissing zou hij zeker niet krijgen. Er was geen weg terug en Wolf stelde een kort doch duidelijk verzoek om ontslag op. Gedurende de opzegtermijn konden zijn vrije dagen worden opgenomen, schreef Wolfgang.

Men zou hem hoe dan ook wel laten gaan. Of de brief nu fraai of slordig was geformuleerd. Iemand die onverwacht niet meer op zijn werk verscheen, was niet bepaald de favoriete werknemer. Mocht het verkeerd aflopen in de stad, dan zou hij gemakkelijk ander werk kunnen vinden. De gedachte dat hij terug zou moeten keren naar het dorp was echter zo'n nachtmerrie dat hij die meteen wegdrookte. Ergens uit een lade diepte hij een oude postzegel op. De envelop en de postzegel werkten nog met een ouderwetse gomrand. Wolf likte aan beide, plakte de postzegel en sloot de brief zorgvuldig. Voor de zekerheid legde hij de brief nog

even in een dik boek, want het was niet prettig als de zegel losraakte of de gomrand niet goed sloot.

Wolfgang keek nog eens om zich heen. Het was toch wel jammer dat de CD's allemaal achter moesten blijven. De boeken konden ook al niet mee. Een paar had hij in zijn koffer gedaan. Het was nu eenmaal niet anders. Hij was zich er terdege van bewust dat het heel lang zou duren voor hij weer zo rijk zou zijn dat hij weer een geluidsinstallatie zou kunnen kopen. Een draagbare radio was handig geweest, maar zoiets had hij nu eenmaal niet. Om er nu alsnog een aan te schaffen leek niet verstandig. Hij zou zijn geld hard nodig hebben.

Nadat alles was geregeld ging Wolfgang naar bed. Even later hoorde hij nog dat het bezoek vertrok en toen was ook voor zijn ouders de dag voorbij. Ze gingen meteen naar hun kamer.

## **5 Verwondering**

De volgende dag ging Wolfgang in de middagpauze al terug naar huis. Hij had het hoofd van zijn afdeling overgehaald om hem een week vrij te geven. Over zijn ontslag had hij natuurlijk met geen woord gerept. Er was gewoon geen tijd om daarover in discussie te gaan. Wolfs moeder zat in de woonkamer aan tafel. Ze keek verbaasd op toen hij binnenkwam. Nog voor ze iets kon vragen vertelde hij dat hij vrij had gekregen van kantoor om Erica te gaan helpen. Ze had contact opgenomen, zo beweerde hij, en gevraagd of hij meteen kon komen. Het was dezelfde smoes die hij op zijn werk had gebruikt. Het verhaal zou minstens een paar uur werken. Daarna maakte het niet meer uit. Hij kon dan niet meer achterhaald worden en zou ongehinderd de stad bereiken.

De koffer was niet goed gevuld. De inhoud werd heen en weer geschud. Om hier iets aan te doen deed Wolf het deksel weer open en legde er nog een deken in. De blauwgrijze kleur maakte hem plotseling neerslachtig. Het voelde alsof hij met zijn eigen dood werd geconfronteerd. Vele draden zouden nu worden verbroken.

Beneden gekomen zette hij zijn bagage neer en zei hij zijn moeder kort gedag. Toen leek het hem wel erg harteloos om op zo'n manier te verdwijnen. Daarom omhelsde hij haar nog eens en zei dat ze zich geen zorgen over hem hoefde te maken. Het leek alsof ze hem had doorzien, want ze zei:

“Je kunt over je eigen leven beslissen. Wij hebben geprobeerd je te laten zien wat goed is en wat niet, dat is alles. Veel sterkte.”

Ze keek hem doordringend aan en liet haar hand even op zijn schouder rusten. Wolfgang antwoordde dat hij wist wat hij deed. Zonder dat er verder nog iets werd gezegd verliet hij de kamer. In de gang pakte hij zijn bagage op en verliet zonder aarzelen het huis. Het gevoel van bevrijding bleef nog even uit. Als de stad in zicht was, zou hij wel beseffen hoe goed zijn nieuwe leven er uit zou zien. Bij de bushalte wachtten meerdere mensen. Wolfgang kon zich moeilijk aan de indruk onttrekken dat sommige personen hem wantrouwend aankeken. Hij hield ze goed in de gaten, want het was onduidelijk wat ze van hem wilden. Zijn aandacht werd al snel opgeëist door de naderende bus. Bij het naar binnen gaan ontstond wat gedrang, ook al was er genoeg plaats. Zodra hij was gaan zitten schroefde Wolfgang voorzichtig de dop van het kleine flesje in zijn binnenzak en nam er een slok uit. Even onopvallend sloot hij het weer. Het gevoel van neerslachtigheid bleef, al voelde hij zich veilig in de wat bedompte ruimte.

Het station in het kleine naburige stadje had hij de vorige dag voor het laatst gezien. Dat was geweest toen hij Erica had weggebracht. Het was nu eenmaal het dichtstbijzijnde station. Hun dorp had geen eigen station meer, dat was lang geleden opgeheven.

Nu moest hij dezelfde route volgen als Erica. Zij zou inmiddels het gesprek al hebben gehad. Ongetwijfeld was ze geschikt gebleken voor de functie, daar twijfelde hij niet aan! Voor hem was het nog lang niet zover. De komende uren zou hij zich moeten vermaken met lezen en naar buiten kijken. Eventueel kon hij denken en plannen maken, maar voorlopig voelde hij zich daar te leeg voor. De eigenaardige geur van oude rook leidde zijn aandacht af. Er mocht niet meer worden gerookt in dit rijtuig, maar dat was vroeger anders geweest. Dat was nog wel te merken aan de dichtgeschroefde asbakjes.

Wolf keek beurtelings naar buiten en naar binnen. Starend naar het bagagenet, waar ook zijn koffer in lag, doezelde hij weg. De trein stopte alleen bij de grote stations, zodat de rit niet vaak werd onderbroken. Na een paar tussenstops naderde het eindstation al. Bordjes met 'Metropolis' flitsten langs de ramen, net te snel om ze te kunnen lezen. In eerste instantie was Wolf zich er dan ook niet van bewust dat hij zijn bestemming had bereikt. Toen hij in de gaten kreeg dat hij uit moest stappen, haalde hij zijn koffer uit het rek en liep naar de uitgang. De stationshal ademde een merkwaardige sfeer. Hij had het zich anders voorgesteld. Het was alsof hij iets van het dorp met zich meedroeg en tegelijkertijd in het buitenland was. Het depressieve gevoel week niet. Het was allemaal anders dan hij had gedacht, maar als alles verder volgens plan verliep, zou hij spoedig bij Chris en Erica op bezoek kunnen gaan.

Als hij welkom was. Erica was immers zelf te gast bij haar nicht. Ze zou natuurlijk snel genoeg een eigen kamer hebben, maar niet binnen een paar dagen. Chris woonde al zelfstandig, dus dat was geen probleem. De komende tijd was hij wel op zichzelf aangewezen. Niemand mocht immers weten waar hij was, de komende dagen! Hij ging inburgeren en wennen aan de stad. Zou de ontslagbrief al aangekomen zijn op kantoor? Vermoedelijk pas morgen. Op het moment dat hij daaraan dacht, beseftte Wolf ineens dat hij de brief helemaal niet had verstuurd. Die lag nog tussen het boek om de postzegel en de gomrand aan te drukken. Nou ja, dat deed er nu niet meer toe. Met het bereiken van deze stad, begon zijn leven opnieuw. Het maakte niet uit of hij elders een fatsoenlijke indruk had achtergelaten of niet. Volkomen onder de invloed van zijn nieuwe leven probeerde Wolf een paar ingewikkelde bewegingen te maken. De reactie van de anderen was ook hier weinig bemoedigend. Blijkbaar verwachtte men hier, net als in het dorp, een beheerst gedrag. Natuurlijk waren hier in de stationshal wel veel vreemdelingen, maar men slikte niet zomaar alles.

Wolf liep door en zocht de uitgang. Buiten bleek toch dat er in deze stad meer vrijheid was dan ergens anders. De bewoners waren op de meest uiteenlopende manieren gekleed. Het verbazingwekkendste was een meisje dat, hoewel ze niets scheen te mankeren, helemaal in verband was gewikkeld. Aan de manier waarop het was gedaan kon hij wel zien dat het niet het werk van een arts was. Misschien was het kunst. Een performance, of haute couture. Over die zaken had hij wel gelezen. Iedereen was hier blijkbaar doordrongen van kunst en kon van zichzelf een kunstwerk maken. Er ging een enorme inspiratie uit van deze omgeving.

Wolf probeerde weer te dansen, maar ook midden tussen al die artistieke types kwam er commentaar.

“Wat een idioot!” en: “Wat mankeert die kerel?”, was er te horen. Waarom vond men deze bewegingen eigenlijk vreemd en negeerde men iemand die zich opvallend kleepte? Was er misschien een soort geheime code die hij niet kende?

Er kwam een donker geüniformeerde man op Wolfgang af. Hij vroeg:

“Mag ik uw legitimatiekaart zien?”

“Mijn legitimatiekaart? U bedoelt zeker mijn paspoort?”

“U heeft slechts aan het verzoek te voldoen.”

“Ik heb niets, ik kom net aan. Wilt u mijn paspoort...”

“Zorgt u zo spoedig mogelijk voor een kaart en onthoud goed dat u zich in het vervolg fatsoenlijk gedraagt, ongeacht of u zich in het openbaar bevindt.”

Meteen nadat hij de waarschuwing had gegeven verdween de wachter weer. De regels van de stad waren voor een buitenstaander natuurlijk wat verwarrend. Een kwestie van oriënteren, meende Wolfgang.

Een blik op de plattegrond van het wachthuisje bij een tramhalte gaf hem de nodige informatie. De stad had vele musea en tentoonstellingen. Die konden vrij goedkoop worden bezocht. Wolf was blij dat hij de brochures zo goed had bestudeerd, want nu voelde hij zich tenminste enigszins bekend in deze omgeving. De koffer werd zwaar. Een ritje per tram zou prettig zijn. Als hij een hotelkamer nam, zou hij zijn koffer niet steeds mee hoeven zeulen. Helaas waren hotelkamers duur en hij was niet van plan zijn geld erdoor te jagen. Een nieuw bestaan opbouwen was moeilijk en luxe kwam dan op de tweede plaats.

Zou ik ze kunnen bellen of schrijven, vroeg Wolf zich af. Hoogstens via Chris. Die ontslagbrief kan toch maar beter gepost worden, dacht hij.

Als hij nu Chris vroeg om zijn ouders in te lichten over de plaats waar de brief lag en...

Er gleed een geel tramstel voorbij met het goede nummer erop. Toen het tot stilstand was gekomen bevonden de achterste deuren zich vlak vóór hem. Voor de zoveelste maal pakte Wolf zijn bagage op en stapte in. Aangezien hij geen kaart bij zich had, moest hij een plaatsbewijs kopen door wat munten in een automaat te doen. Het was een erg duur kaartje, besefte Wolfgang. Veel keus had hij niet. Zwartrijden was geen optie, hoe weinig hij zich ook aantrok van zijn ouders en de andere dorpsbewoners. Het kaartje moest ook nog worden afgestempeld om het geldig te maken. Dat kon hij natuurlijk vergeten te doen. Misschien zou hij zo een echte stadsbewoner kunnen worden. Wolf verwierp de gedachte meteen weer. Hij wilde niet vervallen tot crimineel gedrag. Kort voor de volgende halte stempelde hij de kaart alsnog af. Hij voelde zich dan ook bijzonder opgelucht toen er, meteen nadat de tram was gestopt, drie controleurs binnenkwamen. Helaas verlieten ze de tram bij de volgende halte alweer. Hij kreeg nu niet de kans om zijn eerlijkheid te bewijzen. De rit ging weer verder.

Even later zag Wolfgang een bord met ‘Museum’ erop. Hij werd er door aangetrokken als een magneet. Zo snel hij kon wrong hij zich naar de deuren en toen de tram stopte sprong hij naar buiten. De koffer stootte tegen de andere voetgangers, maar daar lette hij niet op. Enthousiast liep hij het museum in. Gelukkig was de toegangsprijs belachelijk laag. Een bewijs dat in deze stad de kunst toegankelijk werd gemaakt voor de gewone mensen. Alles en iedereen was hier doordrenkt van kunst.

De koffer kon worden afgegeven in de garderobe. Dat maakte het bezoek veel aangenamer. Wolfgang werd overspoeld door de vele kleuren en vormen. Bijna dronken van de nieuwe ervaringen doolde hij rond. Zelfs gebruiksvoorwerpen en

ingerichte kamers bleken kunstobjecten te zijn. Hier leerde hij in één dag meer dan in de twintig jaar dat hij kon lezen uit de boeken. De schoonheid en kracht waren bijna tastbaar. Alles was hier beter dan wat men in het dorp als 'hoogstaand' beschouwde. Het dorp met zijn blinde starheid, dat nooit toestond dat er grenzen werden overschreden. Het dorp, waar men het juist waardeerde als de platgetreden paden van de voorouders verder werden uitgesleten! Toch knaagde één ding aan hem. Alles wat hij hier zag, behoorde tot de bewegingloze kunst. Als er al een voorwerp bewoog, dan was het volgens een vast, voorspelbaar schema. Het beleven van een dansvoorstelling zou hier in de stad dus een nog grotere verrukking moeten zijn. Met die overtuiging verliet hij tegen sluitingstijd het gebouw weer.

Om wat frisse lucht binnen te krijgen ging hij nu lopen. De atmosfeer was lang niet zo vervuild als werd beweerd. Er viel een bijna onzichtbare motregen. Overal liepen wachters. Wolfgang vroeg zich af waarom ze er waren. Zouden hier toch criminelen rondlopen? Al snel werd het hem duidelijk dat het iets anders zat. Deze mannen met hun zwarte petten en jassen waren er om de openbare orde te handhaven. Even verderop liep een oude gebogen man met een lange baard. Hij leek zich op geen enkele manier te misdragen, maar toch werd hij geheel onverwacht vastgegrepen door drie wachters. Ruw sleurden ze hem mee. De man riep iets over 'niet vernietigd willen worden'. Meer verstond Wolf niet. Hij probeerde te begrijpen wat hij nu eigenlijk had gezien. De betrokkenen waren alweer uit zijn gezichtsveld verdwenen. Hij had hen graag willen volgen om te weten te komen wat er nu precies aan de hand was. De oude man kon natuurlijk een misdadiger zijn, alleen had hij er niet zo uitgezien. Het was natuurlijk ondenkbaar dat men in deze stad naar willekeur mensen oppakte die zich onvoldoende aanpasten. Zoiets gebeurde alleen in totalitaire staten. Metropolis mocht dan buitengewoon zelfstandig zijn als stad, het bleef een stad, in een modern land. Het land waar hij was opgegroeid en dat hij toch voldoende kende. Er moest een andere verklaring zijn. Ging men in het streven naar schoonheid zo ver dat zwervers en andere onaangepasten verwijderd werden? Nee, nu moest hij om zijn eigen gedachten lachen. Dat was onmogelijk.

De vreemde gebeurtenis had Wolf de lust tot wandelen ontnomen. Hij stapte in de eerste de beste bus die hij tegenkwam en bereikte zo het centrale plein van de stad. Daar keek hij eerst om zich heen en ontdekte een fraai gebouw met een zuilengalerij. Op weg naar het museum, vanaf het station, moest hij er al langs zijn gekomen. Het was alleen niet eenvoudig om de omgeving staand vanuit een tram te bekijken.

Wolfgang liep op het gebouw af en ontdekte meteen een aantal aanplakbiljetten, die een balletvoorstelling aankondigden. Hij bekeek de data en ontdekte dat er diezelfde avond nog een voorstelling zou zijn. De toegangsprijs was ook hier bijzonder laag, als hij tenminste genoeg nam met de vijfde rang.

"Daar ga ik beslist heen, vanavond", zei hij. Meteen stond er een voorbijganger stil, die vroeg:

"Pardon, wat kan ik voor u doen?"

Gelukkig was het geen wachter. Wolfgang voelde er weinig voor om opnieuw te worden gewaarschuwd, zeker door zo iemand.

"Sorry, niets", mompelde hij en schoof tussen een paar mensen door. Hij was toch wel wat geschrokken.

Het was nog volop dag, maar de schemering zou niet lang meer op zich laten wachten. Sommige winkels waren al gesloten, tegelijk met het museum. De voorstelling zou pas later beginnen, als het nagenoeg donker was. In de tussentijd zou hij wat kunnen eten en eventueel een slaappleats zoeken. Dat laatste was toch minder eenvoudig dan hij had gedacht. Vroeger had hij verbaasd gekeken naar mensen die rugzakken met zich meezeulden. Of mensen die met een slaapzak onder hun arm liepen. Dat had hem altijd wat onpraktisch geleken. Inmiddels begreep hij dat een deken misschien stijlvoller, maar niet bruikbaar was. De ruimte was van belang. Een afgeschutte, droge en windvrije plek, zoals een kamer. Of desnoods een plaats op een zaal. Hij liep doelloos door een paar straten en keek naar de hoge smalle huizen. Wolf passeerde verscheidene bruggen, want er waren veel kanalen. Iedere keer als hij uitkwam op een wat grotere straat zag hij de wachters weer. Een slaappleats leverde het chaotische rondsjuwen niet op. Wel werden zijn armen moe van het dragen van de koffer.

Zou Chris in zo'n huis wonen, vroeg hij zich af. Hij genoot van de omgeving, al wierp het tafereel met de oude man een schaduw over zijn stemming.

Na een tijdje raakte hij echt vermoeid. Het maakte hem inmiddels weinig meer uit dat hij nog niet wist waar hij zou overnachten. Hij verlangde nu al naar rust. Even later zag hij een bordje met 'goedkope kamer' erop. Dat was wat hij zocht! Hij belde aan. Een klein dun mannetje verscheen een minuut later in de deuropening. Wolfgang zag de steile, smalle trap achter hem oprijzen.

"U verhuurt een kamer?", vroeg hij beleefd en wees daarbij op het bordje.

"Zeker," zei het kereltje, "mag ik wel even uw legitimatiekaart?"

Wolfgang trok zijn paspoort tevoorschijn en liet het zien. De ander trok een vies gezicht.

"Dat kan wel gestolen wezen. Uw stadslegitimatiekaart, graag."

"Die kan ik toch ook gestolen hebben, wat maakt dat uit?"

"Gaat u weg, anders laat ik u weghalen."

Het mannetje werd zenuwachtig en Wolfgang begreep dat het verstandiger was om te vertrekken.

"Waar kan ik dan zo'n kaart bemachtigen, kunt u me dat zeggen?"

De vraag werd niet beantwoord en de deur sloeg dicht.

Zo langzamerhand was het Wolf duidelijk geworden dat een legitimatiekaart belangrijk was. Het probleem was dat hij geen wachter aan durfde te spreken, uit angst voor moeilijkheden. Het wantrouwende gedrag van deze bewoner kon natuurlijk toeval zijn, maar toch leek het rondlopen zonder legitimatie gevaarlijk. Om te controleren of zo'n kaart werkelijk onmisbaar was, meldde hij zich bij de receptie van een hotel. Toen men hem om zijn legitimatie vroeg, toonde hij weer zijn paspoort. Weer hetzelfde resultaat.

Waarom had er geen waarschuwing in de brochures gestaan? Blijkbaar was het niet mogelijk om zonder een speciale kaart ergens te overnachten. Hij was wel eerder in de stad aangekomen dan verwacht, maar dat was toch niets bijzonders?

Het was ook niet zonder meer mogelijk om bij Chris langs te gaan, want die mocht zonder toestemming niemand bij zich op de kamer laten overnachten.

En als het om iemand zonder kaart ging, zou het wel een extra zwaar vergrijp zijn. Morgen kon de commissie het probleem wel uitleggen - of meteen oplossen. Vermoedelijk kreeg hij dan wel een kaart. Ze hadden er natuurlijk geen rekening mee gehouden dat hij eerder naar de stad zou gaan dan op de dag van het gesprek. Erica logeerde bij een familielid buiten de stad, dus zij merkte niets van deze

vreemde regels. Even was hij bang dat zijn visie op de toekomst wat al te simpel en rechtlijnig was geweest. Terugdenkend aan de afgelopen weken vond hij het wel weer meevallen. Ondanks de huidige moeilijkheden was hij vrijer dan ooit tevoren!

Bij een tramhalte bleef hij staan. Aandachtig keek hij naar de stalen goten in het wegdek. Het waren een soort omgekeerde rails, zo leek het. Er hadden zich dode bladeren in opgehoopt. Merkwaardig was dat wel, want in deze tijd van het jaar vielen de bladeren niet van de bomen. Ze zouden allang verdwenen moeten zijn. Het allervreemdste was nog wel dat er in de wijde omtrek geen boom te bekennen was. Toch hing er een bosgeur in de lucht. De stad kende vele mysteries!

Deze keer kwam er een grijs gevaarte aanrijden. De tram reed niet over de rails met de boombladeren. Wolfgang zag nu dat ze een aftakking waren, die blijkbaar in onbruik was geraakt.

Hij nam plaats bij een raam. Met een ruk werd hij naar achteren geworpen toen de tram zich in beweging zette. Meteen daarna begon het voertuig hevig te trillen en boven zijn hoofd hoorde Wolfgang het knetteren van vonken, die ontstonden doordat de beugels het contact met de bovenleiding even verloren. Vervolgens was er alleen een onregelmatig schokken. Buiten waren drommen mensen te zien. In tegenstelling tot wat hij gewend was werd het hier niet rustig als de schemering inviel. Alleen als de schouwburg in hun naburige stadje uitkwam, was er plaatselijk zo'n drukte te zien. Hier waren de straten permanent gevuld met mensen. Er flitste een eetgelegenheid voorbij. Wat het precies was kon hij niet zien, maar de honger die Wolf inmiddels voelde maakte hem goed in het herkennen van plekken waar voeding kon worden verkregen. Bij de eerstvolgende halte stapte hij uit en liep weer terug tot hij bij de cafetaria was. Buiten op straat was de geur van frituur al te ruiken, die door een afzuiginstallatie werd weggeblazen.

De ruimte was blinkend ingericht, leek heel schoon en deed toch slonzig aan. Dat kwam vooral door het achterstallig onderhoud aan tegels en houtwerk. Normaal kwam hij niet in dit soort gelegenheden. Ze waren te ordinair en Wolf zou er tot vandaag niet graag betrappt zijn. Nu was alles anders. In de glazen vitrine lagen beige, gele, rode en bruine dingen die hij niet kende. Op zwarte bordjes waren met witte letters allerlei vreemde woorden aangebracht met daarachter bedragen. Wanhopig liet Wolfgang zijn blik over de bordjes dwalen om te zien of er ook bekende termen op voorkwamen. Bapao, Lihan-boutjes, vlammetjes. Het zei hem allemaal niets. Alleen het broodje kroket kende hij. Dat was ook in hun eethuisje te krijgen. Hij nam plaats op een klein, laag krukje dat aan de grond was vastgeschroefd. Vervolgens bestelde hij twee broodjes kroket en vroeg er een glas tonic bij.

“Als u met een blikje uit de voeten kan, zijn wij ook weer blij meneer,” zei de man achter de vitrine. Wolf beseftte dat het hier geen restaurant was en knikte. De man die de bestelling klaarmaakte stond achter de dampende vetbakken. Hij droeg een broek met kleine ruitjes, die nog eens benadrukten hoe dik hij was. Het sprietige meisje dat serveerde vormde er een schril contrast mee.

De smaak van het voedsel viel niet tegen, maar de sponzige massa vulde zijn maag nauwelijks. Daarom bestelde hij vervolgens nog iets dat de naam loempia droeg. Het leek nauwelijks op wat hij wel eens in een Chinees restaurant had gegeten. De overeenkomst was dat hij ook nu een eetbaar pakket kreeg, dat vol

zat met draden en blokjes. Aangezien het warm en smakelijk was bekommerde hij zich er verder niet om.

Pas bij het betalen had hij spijt van zijn keuze. Voor hetzelfde bedrag had hij een maaltijd kunnen nemen in een simpel restaurant. Een dagschotel bijvoorbeeld. Daar was het nu te laat voor. Het geld was uitgegeven en zijn maag zat vol. Om niet nog meer geld te verspillen ging hij lopend terug naar het plein. De afstand viel mee. Het leek alsof hij zweefde. Op de heenweg had hij ook kunnen lopen, maar toen had hij nog niet geweten waar hij naar toe ging.

Het werd nu echt donker. Overall brandden straatlantaarns en de etalages waren verlicht. De stad zag er feestelijk uit, ondanks het feit dat het een gewone dag was. Op een verlaten terrastafeltje lag een krant. Door het vochtige weer was het papier klam geworden. Wolfgang nam aan dat niemand 's avonds nog belang zou hebben bij een ochtendblad en pakte het op. Ergens voor een etalage, in de buurt van een lantarenpaal, bleef hij staan om te lezen. Voetgangers kwamen en gingen, hier en daar afgewisseld door een fietser. Met regelmatige tussenpozen kwamen er wachters voorbij. Niemand lette op de lezende figuur. Ineens realiseerde Wolfgang zich dat hij veel minder moe was dan eerder op de dag. Raakte hij zo gewend aan de koffer? Waar was het ding? Gestolen? Toen drong het tot hem door dat hij zijn bagage bij de snackbar had laten staan. Hopelijk had niemand deze meegenomen. Ondanks alle wachters leek zoiets vrij eenvoudig. Zolang je maar een legitimatiekaart hebt mag je alles, dacht Wolf en schrok van zijn eigen cynisme. Hij zag weer voor zich hoe de oude man werd weggesleept. De stad was een verademing, maar toch niet in alle opzichten. In de verte klonk een klein carillon. Over niet al te lange tijd zou de balletvoorstelling beginnen. Haastig liep hij terug naar de plaats waar zijn koffer nog moest staan. De man achter de frituurbakken herkende zijn klant meteen.

“Hier is-ie, ik heb er maar op gelet,” zei hij met een merkwaardig accent, dat Wolfgang nu pas opviel. Eigenlijk sprak iedereen hier op die manier. Blij dat zijn bezittingen er nog waren, bedankte hij de man en ging weer op weg naar het plein. Het gewicht trok aan zijn armen en hij raakte nu wel degelijk vermoeid. Voorbij een juwelierswinkel stond hij even stil. Vóór hem was het water, dat er nu donker en dreigend uitzag. Langzaam liep hij de stenen brug op en keek over de leuning in de diepte. Door de duisternis leek de gracht oneindig lang. Boven hem waren sterren verschenen. Huiverend liep hij door.

Er stond een kleine rij met wachtende mensen voor de schouwburg. De meesten van hen droegen avondkleding, zodat Wolfgang het gevoel kreeg dat hij er wat schamel uitzag. Het maakte nu niet zoveel uit, want om geld te besparen zou hij een goedkope plaats vragen. Daar zou ongetwijfeld minder op kleding worden gelet. De rij schuifelde zeer traag naar voren en om de snelheid te kunnen bepalen plaatste Wolfgang de ene voet steeds vlak voor de andere. Behalve dat hij een indruk kreeg van de afgelegde afstand, kon hij zo meten hoe snel hij de kassa naderde. Maar dat was niet de enige reden. De handeling was ook van invloed op het gesprek met de commissie de volgende dag. Als hij een te grote of te kleine stap nam, betekende dat vrijwel zeker een negatieve beoordeling. Waarom was niet duidelijk, maar Wolf voelde dat het zo werkte. Eindelijk was hij aan de beurt en hij vroeg om een kaartje voor de vijfde rang.

“Vierde! Vijfde bestaat niet”, was het afgebeten antwoord. Aangezien hij heel zeker wist dat op de affiche vijf rangen hadden gestaan, vroeg hij nog eens naar



de vijfde rang. Er lag echter al een kaartje vóór hem en van zijn papiergeld waren alleen nog munten over.

“Doorlopen, alstublieft”, zei de lokettiste.

Hier en daar klonken uit de rij opmerkingen als:

“Ja, schiet op, zeg”, of “wegwezen”, of “in slaap gevallen?”

Zo snel als hij kon stapte Wolfgang opzij. Op een veilige plaats telde hij zijn geld na. Het kaartje voor de vierde rang was blijkbaar even duur als dat voor de vijfde. Het had dus geen zin om buiten nog eens te controleren of de vijfde rang nu wel of niet bestond. De voorstelling begon al bijna en hij wilde niet te laat komen.

Toen hij uit de garderobe kwam wees een geüniformeerde heer hem de weg. Het was duidelijk geen wachter.

“Vier trappen op, meneer”, zei de man, en wees op een van de vele gangen. Boven gekomen ging Wolf een deur door, die naar een smalle galerij leidde. Hij had nu uitzicht op de zaal en het toneel, maar ook op het plafond met de enorme kroonluchter. De zitplaatsen waren op een griezelige manier geplaatst. Iedere rij die verder van de rand lag, was veel hoger gelegen, zodat het leek alsof de toeschouwers tegen een steile berghelling waren geplakt. Steun was er nauwelijks. Alleen wat gammele ijzeren staven die flink meebogen bij het leunen.

Het licht in de zaal werd gedempt en het orkest begon te spelen. De muziek was veel traditioneler dan bij het stuk dat hij samen met zijn ouders had gezien. Over de dans kon hij geen oordeel geven, daarvoor was hij niet deskundig genoeg. Eigenlijk wist hij er ondanks al zijn boeken nog helemaal niets van af. De figuren en houdingen die hij hier te zien kreeg waren heel anders dan bij de andere voorstelling. Gelukkig zou het niet lang meer duren voordat hij een glashelder inzicht in deze zaken had. Als hij maar eenmaal het algemene deel van de opleiding had voltooid.

Een paar keer keek Wolfgang geërgerd om. Enkele bezoekers schenen te denken dat ze op de vierde rang gewoon door de muziek heen konden praten. Alsof een goedkoper kaartje inhield dat men minder om kunst gaf.

“Zeg, is dit Próókóówjèw?”, vroeg een stem.

“Je spreekt het uit als Prokòfjev - nadruk op kòf”, zei een ander.

“Koffie, lekker, daar zou ik wel zin in hebben”, begon de derde.

“Ik zei niet dat dit Prokofjev is,” zei de tweede stem. “Ik leg alleen maar uit hoe je het uitspreekt.”

“Struwinski”, klonk het ergens anders.

“Nee, Tsjaikowits.”

Er werd geproest om de verhaspelde namen van componisten. Wolf draaide zich om en keek enkele mensen doordringend aan. Ineens fluisterde er iemand:

“Kop dicht, die meneer vindt het vervelend.”

Er klonk weer geproest en men ging gewoon verder.

“Het was toch een Rús?”

“Ja, dat wel.”

“Dan is het Strawinski.”

“Het zijn allemaal Russen.”

“Romeo en Julia!”

“Dat hebben ze allemaal geschreven.”

“Dit is niet Romeo en Julia.”

“Het is toch Juliet, niet Julia.”

“Echt waar?”

“Dan weet ik het niet, hoor.”

Wolfgang draaide zich opnieuw om en vroeg met ingehouden woede:

“U komt zeker uit een andere stad?”

Iemand antwoordde:

“Mis kerel, we zijn hier geboren en getogen.”

Het geproest en gegiechel begon weer. Op dat ogenblik wenste Wolfgang dat er wachters aanwezig waren, die het gezelschap het zwijgen op konden leggen. Helaas beperkten wachters zich tot de openbare weg. Hier, binnen in een schouwburg zouden ze niet ingrijpen. Waarschijnlijk zelfs niet in mógen grijpen. Na een tijdje hield het gekakel echter op en kon er weer ongestoord naar de muziek worden geluisterd. Toen de pauze aanbrak stond men op en ging naar de foyer. Wolfgang liet zich gewillig meesleuren met de stroom cultuurliefhebbers. Na verloop van tijd kreeg hij sterk de indruk dat er naar hem werd gekeken. Af en toe wees iemand zelfs in zijn richting. Er werd gelachen en uiteindelijk draaide iedereen zich naar hem om. Eén groot koor van honende mensen zag hij om zich heen staan, toen hij in de foyer kwam. Gezichten begonnen te vertrekken en de mensen maakten grimassen die voor hem bedoeld waren. Wolf wist zeker dat hij wakker was. Hij had iets dergelijks wel eens eerder gezien, maar dat was dan in een droom of in halfslaap. Nu drong het tot hem door dat die droombeelden slechts een voorspelling van de toekomst waren geweest. Ze hadden hem gewaarschuwd voor zijn plannen. Ontsnappen was helemaal niet mogelijk! Zijn eigen omgeving haalde hem op deze manier terug. Eerst de legitimatiekaarten en nu dit. De knagende droefheid die hij de hele dag al had gevoeld ging over in angst. Hij was niet welkom in deze stad, of hij werd gestraft voor zijn vlucht. Eigenlijk was dat hetzelfde. Hij deed iets dat verkeerd was en werd ervoor gestraft!

De verwrongen gezichten kwamen op hem af en het gelach ging over in een hatelijk gebrul. Even later stond hij buiten. Het was hem teveel geworden en hij was zo snel hij maar kon de zaal uitgerend, de trappen af en had het gebouw verlaten. In ieder geval had hij nog wel zijn jas en koffer opgehaald. Achteraf verbaasde het hem dat hij daar ondanks zijn paniek toe in staat was geweest. De garderobejuffrouw had hem wel vreemd aangekeken toen hij haar afsnauwde, maar niet geprotesteerd. Ze was blijkbaar wel vreemdere types gewend.

De stad zag er nu anders uit. De mystieke, bevrijdende waas was verdwenen. Wat er overbleef was bleek een vijandige, vreemde omgeving. Het leek wel alsof het dorp zich enorm had uitgebreid en hem ook hier omsloot. Hoewel het nog vroeg genoeg was om terug te gaan, was dat voor Wolf geen optie. Het was hem nu duidelijk geworden dat het vertrek niet de echte vlucht was, maar het beginnen van een nieuw leven. De eerste stap in dit nieuwe leven was het vinden van een slaappleaats. Hij wilde hier hoe dan ook blijven. Thuis zou de situatie nog gevaarlijker en beklemmender zijn dan hier. Heel vaag kreeg hij het idee dat alle haat, angst en dwang uit het dorp in hem was gaan zitten. Dat deze negatieve invloeden overal met hem mee zouden gaan. Hij schudde de beschouwingen van zich af en besloot aan praktische zaken te denken. Voorlopig was het enige waar hij zich druk om moest maken het vinden van een slaappleaats. Hij besloot lukraak een voorbijganger aan te spreken.

“Kunt u mij misschien vertellen of ik ergens kan overnachten zonder legitimatiekaart?” vroeg hij aan een keurig geklede heer die ouder leek dan hij vermoedelijk was.

“Moeilijk, moeilijk”, zei de man peinzend. “Veel mensen gaan in zo’n geval in de tunnel liggen. Dat is zo half-en-half legaal. Toeristen doen het ook. Als ze maar niet zien dat je er echt ligt te slapen, want dat is verboden.”

Wolf was blij met deze opening die hem werd getoond. Gretig vroeg hij:

“Waar is die tunnel?”

“Hier rechtdoor en dan rechtsaf, de straat uit, het plein over en dan over de straat. Daar kun je beter nog eens vragen.”

“Dank u, en een goede avond verder.”

De heer lichtte zijn hoed op en antwoordde:

“Insgelijks.”

Wolfgang begon in de aangewezen richting te lopen. Nu er uitzicht was op een slaappleaats kon hij weer aan de schouwburg denken. In minder dan een minuut was hij van de foyer - via de garderobe - naar buiten gerend. Alleen maar vanwege de dreiging van de andere aanwezigen. Wat hij méénde te hebben gezien kon gewoon niet waar zijn. Het was ondenkbaar dat iedereen zich op hem had geconcentreerd. Ze hadden wel wat anders te doen. Koffie of wijn drinken bijvoorbeeld. Ook al was hij wakker geweest, het kon niet anders dan een waanbeeld zijn geweest.

In zijn gedachten waren de beelden al vervaagd tot een symbolische interpretatie van een onbehaaglijk gevoel. Eigenlijk twijfelde hij er nu aan of hij wel iets vreemds had gezien. Waarom had hij het gebouw eigenlijk verlaten? Toch kreeg de stad haar vriendelijke, bevrijdende karakter niet terug. De omgeving leek nauwelijks op de foto’s uit de brochure. Romantische dromen moesten nu al wijken voor een overnachting in een tunnel. Als de opleiding maar goed was! Morgen zou hij zijn gesprek hebben en daarna was hij geen bezoeker meer, maar een inwoner van de stad. En niet zomaar een inwoner, maar een die op weg was om een erkend artiest te worden.

In de tunnel bleek een grote groep mensen te zitten. Er werd wat gemompeld toen hij erbij kwam. Een van de aanwezigen waarschuwde hem om vooral niet te gaan liggen. Er kwamen regelmatig wachters langs en degenen die lagen waren duidelijk in overtreding. In het gunstigste geval werden alle eigendommen van de boosdoener in beslag genomen, zelf dekens of slaapzakken. De gevolgen waren duidelijk. Over minder gunstige gevallen liet niemand zich uit. Het was de vraag of er wel ergere alternatieven denkbaar waren. Voorzichtig onder zijn jas weggedoken, nam Wolfgang een grote slok uit zijn zakflacon. De verhalen leken hem wat overdreven. Toch was een ding was hem wel duidelijk; als iemand zag dat hij een flesje met rum had, zou men het hem wel afhandig maken. Na een volgende slok was het gelukkig leeg. Er viel dus niets meer te stelen. De warmte en de vrolijkheid van de drank stroomde al snel door hem heen. Zolang de voorraadflus maar verborgen bleef was alles in orde. Hij opende zijn koffer daarom op een kier. Wolf wilde niet dat iemand zag welke bezittingen hij met zich meedroeg. De enorme wollen lap die hij door de kier tevoorschijn trok was al genoeg luxe. Hij wikkelde zich zo goed mogelijk in de deken en leunde tegen een betonnen zuil. Nu mochten de wachters wel komen. Hij hield zich immers aan de regels! Ondanks de kou doezelde hij al spoedig weg.

Na een onrustige nacht werd Wolfgang wakker. Hij was al vaker wakker geworden, door de kou en door het langslapen van wachters. Nu was blijkbaar het

moment aangebroken waarop de dag begon. Iedereen in de tunnel schudde dekens, slaapzakken en kranten van zich af en ging op pad. Even leek het wat raadselachtig waarom iedereen op dit moment weg wilde gaan. Even later werd het hem volkomen duidelijk, want er verscheen een man die de vloer schoon kwam spuiten met een krachtige waterstraal. Wolfgang vluchtte de trap op en wilde op zijn horloge kijken. Zijn pols bleek leeg te zijn, al voelde hij de horlogeband nog wel. De indruk ervan was nog in zijn huid te zien. Op één plek was een schram te zien. Misschien was de band snel doorgeknipt of doorgesneden. Het moest in ieder geval een bedreven dief zijn geweest. De vraag was nu of er nog meer was gestolen. Zijn portefeuille en portemonnee zouden in de koffer moeten zitten. Bij het controleren van de koffer merkte hij dat alles er nog was. Op zich niet zo vreemd, want hij had er met zijn rug tegenaan gezeten, zodat niemand die ongemerkt open had kunnen maken. Hoe iemand zijn horloge ongemerkt had kunnen stelen was niet helemaal duidelijk, maar het dunne leren bandje was gemakkelijker te vernielen dan een metalen exemplaar. Aangifte doen was natuurlijk zinloos. Ten eerste had men in de stad wel iets anders te doen dan goedkope horloges opsporen. Ten tweede had hij zelf geen identiteitskaart en daarmee blijkbaar geen rechten. De afgelopen nacht was dat nog eens duidelijk door een van de wachters gezegd. Wolfgang had er bijna spijt van dat hij de nacht in zo'n stinkend, tochtig hol had doorgebracht. Hij had er natuurlijk wel een aardig bedrag mee uitgespaard, maar de prijs was toch weer betaald door het kwijtraken van een horloge. Nergens was een klok te bekennen, dus vroeg hij hoe laat het was aan een dame met een hondje. Zijn gevoel bleek er niet zoveel naast te zitten, maar dat was wijsheid achteraf. Belangrijker was het dat zijn gesprek met de commissie al gauw zou beginnen. De dame ging weer verder, haar onwillige huisdier meesleurend en Wolf zocht een bushalte. Die was snel gevonden en een paar seconden later stopte er al een rode stadsbus voor hem. Binnen was het warm en al snel dommelde hij in. De buitenwereld drong alleen nog bij vlagen tot hem door.

Een koude nevel hing over het land en het geritsel van dieren was hoorbaar. Wolf ging water halen bij een boerderij aan een zandweg. Zijn vader riep zijn naam die toch zijn naam niet was en praatte met een vreemd accent. Hij schrok wakker en zag dat de omgeving er mooi uitzag in de ochtendzon. De nevel was achtergebleven in zijn droom.

Sommige gebouwen waren helder wit, andere hadden een goudachtige kleur door de oude bakstenen. Dit moest de goede buurt zijn. Het was tijd om uit te stappen. Na enig ronddwalen vond hij de goede straat. De huisnummers liepen op en waren aan de ene kant even en aan de andere kant oneven. Het systeem was nu duidelijk, alleen was het nog een fors stuk lopen. Hij kwam zelfs bijna te laat. In de verte was een ruzie te horen, maar verder was de straat stil en uitgestorven. Wolf keek naar de deur van het pand waar hij moest zijn en zag dat deze open stond. Hij ging naar binnen en zag pijlen die de weg wezen. Toen hij ergens op een deur klopte hoorde hij een vage kreet. Binnen hing een dichte walm van sigarettenrook. Achter in de kamer zat een man met zijn benen op een bureau. De man keek hem aan en las daarna iets van een formulier.

“Wolfgang Tri...Trivezenski, neem ik aan?”, zei hij.

“Trivitsjenski. Ik kom hier inderdaad voor een beoordelingsgesprek met de commissie...”, begon Wolf.

“Kun je lang wachten”, viel de man hem in de rede. “Hier tekenen graag.”

Snel las Wolfgang het formulier door. Het was een contract.

“Kort samengevat,” zei de ambtenaar, “komt het er op neer dat je bij ons in dienst bent. Dus niet zonder melden de stad verlaten, geen ongeoorloofd werkverzuim, aan de voorschriften houden, geen eigen activiteiten ontplooiën. Is dat duidelijk? Mooi zo. Dan hier even met de vinger op het stempelkussen en daar, juist.”

Wolf keek verbaasd naar zijn zwarte vinger. Het kaartje met de afdruk werd verder ingevuld.

“Hier is je legitimatiekaart. Kopie van het contract. Zonder deze dingen ben je niemand, bedenk dat goed. Niets kwijt raken dus.”

“Wordt woonruimte...”

“Kameradres en sleutel, hier. Je benedenburen hebben een nogal aparte godsdienst. Ik moet je even waarschuwen. Je moet een gezondheidsverklaring hebben. Niet dat je gezondheid mij wat uitmaakt, maar het is voorschrift. Daarvoor moet je op dit adres zijn. Goedemorgen.”

De man legde zijn benen weer op het bureau en gedroeg zich alsof zijn bezoeker alweer was vertrokken. Hij pakte een tijdschrift op en begon te lezen.

Wolfgang schuifelde verbaasd naar buiten. Hij vroeg zich af of het allemaal een grap was. Het leek nogal slordig geregeld, maar dat kon ook efficiëntie zijn. Bij de kopie van het contract zat een A4-tje met aanwijzingen. Binnen een paar dagen moest hij al beginnen. Het beste kon hij maar meteen een gezondheidsverklaring aanvragen. Daarna kon hij dan naar zijn nieuwe woonruimte gaan kijken. Misschien was er 's avonds tijd om bij Chris langs te gaan.

Hij pakte zijn koffer op en liep de stille straat in. Hij was nu een inwoner van de stad en had dus voorlopig bereikt wat hij wilde bereiken. Toch voelde het niet als een overwinning...

## **6 Aanpassen**

Er kwam geen einde aan de opleiding. De leerstof was onvoorstelbaar saai en iedereen vroeg zich in stilte af wat de zin ervan was. Toch bleef bijna iedereen, want de opleiding bracht nu eenmaal woonruimte met zich mee. Natuurlijk waren ze op een gegeven ogenblik wel volleerd. Helemaal zonder einde was het project niet. Nadat de eindstreep was gehaald was er helaas geen uitzicht op verbetering. Weggaan was zinloos, want daarmee verviel het recht op woonruimte definitief. Het was dan wel mogelijk om een uitkering te krijgen, maar dat was net voldoende om zeer armoedig te kunnen leven. Tweederde van het geld ging meteen op aan huur, als men al een kamer kon vinden. Het stond iedereen vrij om plannen te maken. Uitvoerbaar waren ze eigenlijk nooit. Het regime bood namelijk de minst ondraaglijke toekomst.

Wolfgang hoopte op de dans. De dans zat niet in de algemene opleiding. Gelukkig kon er ontheffing worden verleend aan degenen die een specialisatie wilden volgen in een richting die niet in het algemene deel voorkwam. Door de ontheffing werd het algemene deel ingekort en kon men sneller aan de voorkeursrichting beginnen. Keerzijde van de medaille was dat iemand die van zo'n gunst profiteerde, strenger werd beoordeeld.

Buiten werd het al licht. Over niet al te lange tijd zou Wolfs wekker aflopen. Vroeg in de ochtend begonnen de oefeningen in kleurenleer, meditatie, vormgeving, klankuitdrukking en vele andere onderdelen. De enige steun

gedurende de lange dagen, was de rum. Gelukkig was deze drank gewoon verkrijgbaar in de winkel. Weliswaar was het verboden om tijdens het onderwijs alcohol te drinken, maar als het onopvallend genoeg gebeurde had niemand iets in de gaten. De collega-studenten waren het gevaarlijkst. De concurrentiedrang was sterk op alle fronten en werd voortdurend aangemoedigd. Solidariteit was een teken van zwakte. Iedereen wilde tonen hoezeer hij of zij bij het project was betrokken. Wolfgang had wel eens het gevoel dat hij als enige teleurgesteld was over de gang van zaken. Chris was zo stil en Erica was blijkbaar heel tevreden over haar omstandigheden.

Wolfgang's gezicht was ontspannen geweest tot het moment waarop de wekker afliep. Met het waken van de slaap leek zijn gezicht ouder te worden. De dagelijkse zorgen namen de plaats in van de vaak veel prettiger dromen. Ondanks het dunne matras en de armzalige dekens was hij deze keer wel goed uitgerust. Binnenkort zou hij lakens kunnen kopen. Hij spaarde er nog voor en in de tussentijd gebruikte hij oude gordijnen. Echte lakens zouden natuurlijk zijn nachtrust niet verbeteren. Het ging meer om het idee dat een klein beetje luxe haalbaar was.

Hij mocht dan wel goed hebben geslapen, de nieuwe dag stond al klaar en zou de nachtrust hoe dan ook teniet doen. Was het mogelijk om zo'n sterke angst voor het wakker worden te hebben? Dit leven was zo anders dan hij had verwacht. Nee, het was erger. Het ging niet om dit leven! Hij was er door zijn vlucht naar de stad achter gekomen dat elk leven een marteling was. Overal en onder elke omstandigheid werd hij belaagd. Iedereen wachtte op een moment van zwakte of aarzeling om hem dan ogenblikkelijk te kunnen verscheuren. In het dorp was het niet anders geweest, maar daar had hij nog hoop gehad. Hoop dat het ergens anders vrijer en beter zou zijn. Nu wist hij wel dat het niet uitmaakte waar hij was. Mensen waren mensen en ze vormden samen zijn eigen hel. Sartre had gelijk. In feite was niemand te vertrouwen. Voortdurend moest hij op zijn hoede zijn. De filosofen die hij had bestudeerd gaven geen enkele steun. Ze namen waar en beschreven. Of ze boden wel oplossingen, maar dan voor een theoretische maatschappij waar iedereen zich aan hun regels zou houden. In de stad waren de regels van het regime bepalend en daarbinnen kon iedereen zijn eigen welzijn nastreven. Hij leefde in een 'prisoners-dilemma'. Overal waren de mensen kwaadaardig, in het dorp en hier. Het maakte niets uit. Toch wilde hij de dans leren kennen en alleen dáárom hield hij vol. Zonder mensen om op te steunen zou hij toch de dans hebben om zijn leven draaglijk te maken.

Wolfgang huiverde. Hij keek de kamer rond die spaarzaam profiteerde van het asgrijs licht buiten. Een oude leunstoel, een klein kastje en een werktafel. Tussen deze meubels in een klein looppadje. Dat was zijn kamer. Hij wilde schreeuwen om ruimte en vrijheid, maar hij besepte heel goed dat hij zelf deze gevangenis in stand hield. Het zou heerlijk zijn als iedereen vrij kon kiezen. Waarom bestonden de gelukzalige, edele werelden uit dromen, gedachten en boeken niet in werkelijkheid?

De overloop was maar drie stappen lang. Aan de overkant van de ruwe kokosloper lag een keuken. Een ruimte die nog veel kleiner was dan de kamer. Anderhalve bij anderhalve meter hoogstens. Een lekkende kraan, een oud gasstel met twee pitten, een kast met een paar kleren en een fles rum. Verder een heel klein opklaptafeltje met een stoel. De stoel deed tevens dienst als bureaustoel. Bureau was trouwens een al te fraai woord voor een oude tafel met twee

sinaasappelkistjes er onder. De kistjes fungeerden als laden. Snel zette Wolfgang een keteltje water op. Hij waste zich en trok wat kleren aan. De lange zwarte jas nam hij alvast mee en de stoel ook. Hij had nog even tijd om zijn droom te noteren. De dromen waren nu nog zijn enige houvast. De laatste dagen was hij zichzelf steeds meer als een mislukkeling gaan zien. Hij was iemand die werkelijk tot niets in staat was. Of hij werd tot niets in staat gesteld, maar dat kwam op hetzelfde neer. Zodra iemand dood was, was er immers geen verschil meer? Men had niets gepresteerd en werd vergeten. Het was bijna te erg om aan te denken. Zonder enige herinnering te verdwijnen! Zijn ouders hadden het gemakkelijker, want zij kozen voor hun religie.

Ineens beseftte Wolf dat hij zijn tijd stond te verdoen, midden op de overloop. De planken kraakten met de dag erger. Zouden ze over een paar weken bezwijken? Nee, ze hadden al zo lang dienst gedaan. Waarom zouden ze nu plotseling onbetrouwbaar worden? Het waren geen mensen. Hoelang hadden ze daar gelegen; wie had er vóór hem gewoond? Wat was er gebeurd met de vorige bewoner? In een plotseling opkomende paniek sprong hij zijn kamer in en schoof de grendel op de deur. De vorige bewoner was natuurlijk dood. Zonder een spoor na te laten was hij verdwenen en hetzelfde lot stond hem te wachten. Hij wilde nog iets doen, iets zeggen. Er was niets vreselijkers te bedenken dan zinloos leven en daarna verdwijnen! De tranen stonden hem in de ogen. Het was een nachtmerrie. Vanavond zou hij in bed gaan liggen en wakker worden in een heerlijke realiteit.

Schichtig, alsof er anderen toekeken, schroefde Wolfgang de dop van zijn zakflacon en nam er een slok uit zonder de fles uit zijn jaszak te halen. Snel zette hij de stoel achter de tafel en legde de jas op het bed. Hij schoof de grendel weer weg en liep terug naar de keuken. Daar aangekomen schonk hij het hete water op een paar losse theeblaadjes. Dat was goedkoper dan theezakjes en met enige handigheid waren ze wel tegen te houden bij het drinken. Een zeefje had hij nog niet, want er waren andere prioriteiten. Het kopje nam hij mee naar de kamer. De keukendeur draaide hij achter zich op slot. Dat was verplicht en bovendien gedroegen de burens zich nogal vreemd. Snel krabbelde hij de aantekeningen van de droom op een vel papier. Weer dwaalden zijn gedachten af, ditmaal naar de dans.

In het algemene deel van de opleiding kwam de dans niet voor als praktisch vak. Ze hadden wel heel even aandacht besteed aan de notatie van bewegingen. Merkwaaardig genoeg niet de methode waar Chris het over had gehad, maar het Benesh-systeem. Dat verontrustte Wolfgang nogal, want hij had het gevoel dat de mensen die deze methode leerden op een zijspoor werden gezet. Misschien was de opleiding niet voor elke groep gelijk. Daar moest hij beslist eens naar vragen. Men sprak trouwens niet van dans, maar van beweging.

“Dans, daar zijn jullie veel te oud voor”, had de docent gebruld. Dat was Wolf niet met hem eens. Het ging immers om het uiten van emotie in bewegingen. De enige complicatie die leeftijd met zich mee kon brengen was een hoger gewicht, of stijfheid. Die konden wat beperkend zijn, maar hinderden het uiten van emoties nauwelijks. Waren de zangers met verweerde en doorrookte stemmen niet veelal de interessantste? Zo moest het met dans ook zijn. Niet de vlinders die het klassieke ideaal volgden en alleen onderhoudend wilden zijn. Nee, het ging om expressie. Helaas mocht hij die mening nog niet hebben zolang hij niet klaar was met zijn opleiding.

Voorzichtig kriebelde hij een paar bewegingen neer. Meteen ontdekte hij een paar fouten, die hij verbeterde. Even later schrok hij op. Het werd steeds later en over niet al te lange tijd begonnen de oefeningen. Afwezigheid werd aangetekend. Te laat komen was derhalve even erg als wegblijven. Snel!

Wolfgang greep een zakje met brood en stak het in zijn zak. Pennen, potloden, verfdoo's en legitimatie. Met veel moeite werkte hij het vaste controleschema af dat hij zichzelf had aangeleerd. Uiteindelijk bereikte hij het laatste onderdeel. Dat was het sluiten van de kamerdeur. Daarna kon hij gaan. De reeks handelingen had hij zichzelf opgelegd, maar ze wilden maar geen routine worden. Halverwege de trap twijfelde hij alweer of het gas wel uit was. Iedere ochtend verspilde hij zo een paar kostbare minuten. De burens sliepen blijkbaar nog. Toch was een van hen betrokken bij een project van het regime! Ze overtraden de regels verbazingwekkend vaak. Op de een of andere manier leek het wel of de oorspronkelijke inwoners van de stad zich meer konden permitteren dan de nieuwkomers.

Na drie lange, smalle en steile trappen kwam Wolfgang eindelijk op de straat. Hij had het ochtendblad in zijn hand, maar keek er niet in. Hij bleef staan en aarzelde. Hij vroeg zich af wat verstandiger was; fietsen of naar de tram lopen. Fietsen was vermoeiend en als hij op de heenweg fietste zou dat meteen een keuze voor de terugweg zijn. Anders zou hij zijn fiets niet meer bij zijn huis hebben en dat was gevaarlijk. Het zou hem kwetsbaar maken. In de tram kon hij de krant lezen. Dat was het enige contact met de buitenwereld dat hij nog leek te hebben. Wat onpersoonlijk wellicht, maar toch contact en daarom stond hij zichzelf de luxe van een goedkoop abonnement toe. Hij keek vluchtig de koppen door. Oninteressant helaas, net nu het blad wel op tijd bezorgd was. Morgen zou de krantenjongen misschien weer te laat zijn en wat was de zin van een ochtendblad in de avond? Was het wel toeval dat de bezorging zo onregelmatig was? Het kon ook een complot zijn! In ieder geval was het vandaag niet nodig om de tram te nemen. Het nieuws was te saai. Het voordeel was dat hij geen slaperige en norske gezichten hoefde te verdragen, want die stonden hem enorm tegen.

De overpeinzingen hadden inmiddels zoveel tijd gekost dat de tram vermoedelijk al weg was. Wolf moest dus wel op de fiets gaan.

Hij liep naar de paal waar zijn kostbare bezit aan vast was geketend. Eén blik op de achterband maakte hem duidelijk dat er van snel wegrijden geen sprake zou zijn, want de band was lek. Zelfs al was het ventiel losgedraaid, dan nog zou het lenen van een goede pomp teveel tijd vergen. Dus toch de tram en dan ook nog te laat komen. Als hij zich niet beter ging voelen dan zou het weken duren voor hij zijn band wilde repareren. En al die weken zou hij met de tram reizen...

Achteloos liet hij de krant in de goot vallen en stak schuin de straat over. Wolf voelde een enorme afkeer van de dagelijkse realiteit die hem in haar greep had. Zijn weerzin uitte zich in traagheid en slordigheid.

Het leek erop dat hij het noodlot tarte, om het beslissingen voor hem te laten nemen. Toch wilde hij overleven. Iets scheppen vóór zijn dood, die misschien niet lang meer op zich liet wachten.

Vastberaden liep hij nu de brug over. Achter hem was de zon boven de huizen verschenen. Het waterige licht viel op de gebouwen aan de overzijde van de gracht. De grauwe gevels veranderden op slag in bronzen schilden, die hem tegenhielden. Wolf wist dat hij vervloekt was en slechts na een zware strijd zou kunnen



passeren. Gewond en verminkt zou hij misschien uiteindelijk zijn weg kunnen vervolgen. De overkant haatte hem, zoals alles en iedereen in deze stad hem haatte. Alleen al het noemen van zijn naam veroorzaakte grote hilariteit. Ook mensen die hem niet kenden spotten ermee. De stad werd bevolkt door mensen uit allerlei landen en van diverse huidskleuren. Iedereen leefde naast elkaar. Alleen hij werd veracht omdat hij Trivitsjenski heette. De eerste reactie was doorgaans: "Oh, een Pool zeker."

Dan kwamen de grappen over Noord- en Zuidpool en de razendsnel verzonnen Polen-moppen.

Het ergste was wel dat hij zelf niet eens wist waar de naam vandaan kwam. Hij kwam uit een immigrantenfamilie. Dat had hij begrepen uit allerlei gesprekken, maar meer ook niet. Hij had er niet naar durven vragen. Hoe was zijn familie er ooit in geslaagd om tot de betere standen van een klein dorpje te gaan behoren?

In de verte zag hij een gele vlek voorbijschuiven. Te laat. Nu zou hij een kwartier moeten wachten. Wachten in een straat die zo lang was dat het perspectief hem angst aanjoeg.

Woede kwam naar boven. De omgeving vormde niet langer een bedreiging meer, maar bestond uit persoonlijke beledigingen, aan hem gericht.

Op de hoek van een huis was een raam ingebouwd. Ongetwijfeld had hij het talloze malen gezien zonder er echt op te letten. Vandaag was het echter een schande om daar een raam te hebben. De bewoners zouden gestraft moeten worden. Zijn bloed kookte en toch slaagde Wolf erin zonder iets te zeggen of te doen bij de tramhalte te gaan staan. Met de punt van zijn schoen wreef hij een vochtige, oude strippenkaart fijn. Er waren geen andere mensen bij de halte, maar wat verderop was getik te horen. Een oude man met een wandelstok liep op de telefooncel af. De woede kwam weer tevoorschijn.

Hoe durfde iemand te bellen terwijl hij in de buurt was! Wolf had het gevoel dat iedereen erop uit was om hem te ergeren. Zo wilde men hem laten voelen dat hij hier niet thuishoorde. Hij keek de andere kant op en zag langs de rand van de stoep een rij vuilniszakken staan. Her en der waren de zakken opengescheurd en verplaatst door honden of zwervers.

De bovenleiding trilde en de grond begon te dreunen. Twee trams vlak na elkaar! In plaats van een kwartier had Wolf slechts drie minuten hoeven te wachten. Niet alles zat tegen. Snel nam hij nog een slok uit de zakflacon en stapte in. Binnen in de wagon voelde hij zich ver verheven boven de anderen. Hij had immers een abonnement en kon zonder meer gaan zitten.

Tot zijn grote verbazing bemerkte Wolfgang dat hij op de gebruikelijke tijd langs de diamantslijperij was gekomen. Dat betekende dat hij ook op tijd in het cursusgebouw zou zijn. Dat was een geruststellend gevoel. Hij ontspande wat. Zijn stemming sloeg echter meteen weer om. Buiten liepen namelijk enkele wachters. Deze zwarte figuren joegen hem angst aan, ook al had hij niets misdaan. In de stad golden zoveel regels, dat er altijd wel één werd overtreden. Op zich was dat geen probleem, maar overmoedig worden was niet verstandig.

Even later bereikte hij de gebouwen waarin hij zijn opleiding kreeg. Eindelijk kon hij de koude barak binnengaan.

Aan de muur hingen wasbakken. De geur was nergens mee te vergelijken. Het was tamelijk koud in het gebouw, want men verwarmde de ruimte niet. Zo werd op kosten bespaard. Iedereen hield zijn of haar jas aan. In deze groep waren overigens weinig vrouwen. De meeste mannen waren ouder dan Wolfgang.

Iedereen zat op een krukje en werd geacht de gehele dag geconcentreerd te werken, soms twaalf uur achter elkaar. Wolfgang had een plank voor zich waar een paar vellen papier op lagen. Vóór in de zaal was een van de studenten neergezet. Hij moest iedere minuut een andere houding aannemen. Bij een werkdag dag van tien uur, de pauze niet meegeteld, betekende dat zeshonderd houdingen. De anderen moesten voortdurend snelle schetsen maken. Wolf was heel tevreden over het slagen van zijn eerste pogingen, maar de docent schudde zijn hoofd toen hij het werk zag.

“Een verkeerde manier van kijken”, merkte hij op. “Een te gePOOLariseerde visie.” Zonder verdere uitleg scheurde hij de vellen doormidden en legde de helften terug.

“Werk maar op de achterkanten verder. Halve vellen zijn wel zo goedkoop.”

Wolfgang ervoer dit als een persoonlijke aanval, die niets met eventuele gebreken in zijn techniek te maken had. Dit ging hem werkelijk te ver en hij viel woedend uit tegen de docent:

“Ik ben in dit land geboren en waar mijn voorouders vandaan kwamen weet ik niet en het doet er niet toe. Waarom zou ik uw beledigingen slikken?”

“U hoort het, hij weet niet waar hij vandaan komt”, ging de docent lachend verder. Aansluitend brulde hij:

“Al had je professor-doctor-ingenieur voor je naam staan, dan kon je nog niks beginnen. Het is crisis, crisis, crisis! Wees blij dat ik je er niet uitsmijt.”

De man wendde zich vervolgens tot een andere cursist en riep:

“Wil jij er uitstappen?”

De aangesprokene schudde zwijsend haar hoofd en werkte door.

“Kunst is discipline!”, schalde de docent, terwijl hij langs de rijen liep.

Snel nam Wolfgang een slokje uit zijn fles, waarna hij weer probeerde te tekenen. Het lukte niet meer, want hij voelde zich afschuwelijk. De beste schetsen die hij tot op dat ogenblik had gemaakt waren vernietigd. Het leek alsof daardoor een brug was verwoest.

Na de korte pauze, waarin Wolfgang zijn droge brood met een klein stukje kaas naar binnen werkte, kwam een ander onderdeel aan de orde. Er moest gemediteerd worden, om zich volledig aan de kunst te kunnen wijden. Iedereen sloot de ogen en zoemde. Wolfgang hield van slapen en dromen, maar niet van deze zogenaamde meditatie. Gedwongen worden om met gesloten ogen in een vijandige omgeving stil te zitten was een marteling voor hem. Het was warmer geworden en nagenoeg iedereen had zijn jas uitgedaan. Zonder jas in de gemeenschappelijke ruimte zitten maakte iemand nog kwetsbaarder. Wolf wist zeker dat het een slimme methode was om de eigen wil te breken. Hij wist dat jonge rekruten ook op dergelijke manieren werden gehersenspoeld. Helaas deelde niemand zijn mening. Hij had wel eens geprobeerd aan anderen uit te leggen hoe alles op hem overkwam. Men vond dan dat hij overgevoelig was. De grapjes over zijn naam waren niet kwaad bedoeld, had men hem verzekerd. De strenge opleiding was natuurlijk iets anders. Je werd geacht ervoor te leven en niets anders te willen.

Wolf had er tegenin gebracht dat hij iets voort wilde brengen en iemand wilde zijn. Daarop was het antwoord heel simpel geweest. Zoiets was alleen mogelijk met een gedegen opleiding. De opleiding die hij nu volgde - en zonder kritiek moest doorstaan.

Na de meditatie kwamen kleuroefeningen.

“Verdraaid, ze zijn hier volkomen Bauhaus-georiënteerd”, gromde Wolfgangs buurman. “Itten. Bah! Ik ga gewoon mijn eigen gang.”

Wolfgang kreeg de indruk dat iedereen hier meer wist dan hij. Als hij bijvoorbeeld een opmerking over het existentialisme maakte werd hij bedolven onder allerlei argumenten en tenslotte uitgelachen. Nu was er weer iemand die meteen leek te weten wat ze aan het doen waren.

“Waarom deugt Itten niet?”, vroeg hij voorzichtig.

Het antwoord deed doordacht aan:

“Als je probeert te objectiveren zonder de fysiologische achtergronden te kennen ben je zinloos bezig. Het is veel zinvoller om ervaringsgericht te werk te gaan en subjectief in te delen.”

De docent had geen commentaar op de afwijkende werkwijze van deze student. Wolf kreeg sterk de indruk dat de leiding inconsequent of zelfs bevooroordeeld was. Hij wist zeker dat hij zelf in moeilijkheden was gekomen als hij zoiets had gezegd.

Inderdaad werd hij die dag nog een tweede keer terechtgewezen. Na de avondpauze zei de docent op een wat vriendelijker toon dan eerst:

“Je probeert te denken en te beïnvloeden, terwijl je dat nog niet kunt. Kunst is in eerste instantie overgave, leeg zijn. Wetmatigheden kennen en toepassen.”

“Waarom wilt u dan dat mensen hun eigen visie...”, begon Wolfgang. Tot zijn grote verbazing onderbrak de leraar de vraag met een heel opmerkelijke mededeling:

“Wat ik vind is onbelangrijk. Het gaat om de totale gedachte achter dit project. Ik ben er om die te steunen. Dáárom ben ik hier gekomen.”

Pas toen werd het Wolf duidelijk dat hij blijkbaar niemand ergens de schuld van kon geven. Iedereen deed dat wat hij of zij moest doen en zorgde dat het eigen leven geen gevaar liep.

“Toch zijn er hier mensen die een andere richting inslaan en afwijken van de voorschriften”, sputterde hij voorzichtig tegen.

“Inderdaad”, antwoordde de docent raadselachtig en liep door.

Tegen het einde van de lessen vroeg Wolfgang aan een meisje dat in zijn buurt zat:

“Wat is volgens jou essentieel in de kunst?”

Zonder te aarzelen gaf ze antwoord.

“Kwantiteit. Alle grote kunstenaars op welk gebied dan ook, hebben alleen iets bereikt door veel te scheppen. De anderen, met een klein oeuvre, zijn vergeten. Of men twijfelt voortdurend aan hun begaafdheid. De trage werkers worden uiteindelijk vergeten. Heel eenvoudig. Daarom worden wij hier getraind op een totale inzet.”

Ze had gesproken met een snobbige stem en op een toon alsof ze lesje opzei.

“Geloof je dat zelf ook?”

“Ja, met mislukkelingen wil ik niks te maken hebben.”

Ze draaide zich om en ging verder met haar oefeningen. Wolfgang kon zich nauwelijks voorstellen dat geen van deze mensen een eigen opvatting had. Ze werkten en deden wat voorgeschreven was. Ze leken gelukkig en werden gewaardeerd. Binnen dit systeem werkte een dergelijke houding, maar de werkelijke kunst was beslist anders. Hoe kon de maatschappij belang hebben bij

slaafse imitators, die nooit tegenspraken? Zou hij het vol kunnen houden om voortdurend de verkeerde kant op te worden gedwongen?

Eindelijk was de dag voorbij. Wolfgang vroeg zich af wat hij zou gaan doen. Hij sprak een paar oppervlakkige bekenden aan en stelde voor om in een café wat na te praten. De één wilde echter op tijd bij zijn vrouw zijn, de ander kreeg bezoek en weer een ander ging uit met een vriendin. Zo hadden ze allemaal een reden om niet op zijn voorstel in te gaan. Hij haalde zijn schouders op en ging weg. Erica durfde hij voorlopig niet op te zoeken. De vorige week had hij voorgesteld om samen iets leuks te doen, maar ze had tamelijk geërgerd gereageerd.

“Dit is al de tweede keer in een week tijd dat je langs komt. Heb je in al die tijd geen vrienden gemaakt? Heb je geen mensen leren kennen? Het lijkt wel alsof je geen poging doet hier te aarden.”

Hij had haar uit willen leggen hoe moeilijk het was om andere ideeën te hebben. Hij wilde zich wel aanpassen, maar iets in hem zei dat het verkeerd was. Dat gewetensvolle deel liet zich de mond niet snoeren. Het was zelfs de reden dat hij naar de stad was gekomen! Omdat hij wist dat het niets zou veranderen aan haar mening, had hij alleen maar zwak geïntereerd.

“Jij bent toch mijn vriendin? We kunnen toch wel iets samen doen?”

Het hielp niet. Dat maakte Erica hem wel duidelijk:

“Ik wil mijn zelfstandigheid bewaren. Er zijn meer dingen in het leven. Ik wil vooruit komen. Vegeteren laat ik aan anderen over.”

Het gesprek was ongeveer op die manier verlopen, herinnerde Wolf zich. In ieder geval zeker op die toon. Erica was harder geworden, de laatste tijd. Chris had gezegd dat hij dat wel begreep.

“Iemand moet nu eenmaal ook kans hebben op een eigen ontwikkeling”, had hij gezegd.

“Maar als dat ons uit elkaar drijft?”

“Dat is het offer dat de kunst vraagt. Ik begrijp dat het vervelend is. Toch gaan de normen van thuis hier niet op. Het is zoeken en zelfstandig worden. Leven is vechten.”

Leven is vechten! En nu stond hij hier alleen in de stad. Vóór de barak. De schouwburg meed hij, na die eerste afschuwelijke kennismaking. De musea waren al geruime tijd gesloten als hij klaar was met een lesdag. Stil op zijn kamertje zitten was ondraaglijk. Gelukkig waren de winkels ook ‘s avonds open. In een warenhuis zou hij zich minder alleen voelen, meende Wolf. Hij liep en dacht na.

De ondergaande zon wierp koperkleurige stralen over de huizen, waardoor er een sfeer ontstond als in een antieke kamer. Zwaar, schemerig, bruin met rood. Het herinnerde aan lang vervlogen tijden. Vooral aan zondagen en dat was allerminst geruststellend. Het gaf hem een benauwd gevoel. Alsof het onmogelijk was om te vluchten omdat de persoonlijke realiteit uiteindelijk altijd meereisde.

In zichzelf mompelend liep Wolfgang verder. Links en rechts kwamen de huizen op hem af. Met hun volle vijandige gewicht drukten ze op hem, zodat hij bang was verpletterd te worden. Wat er verder in de omgeving gebeurde ontging hem volkomen. Terwijl hij de zijstraat inliep zag hij het warenhuis al. Het was een kolossaal gebouw, dat vanonder tot boven met eenheidsworst was gevuld. Die eenheidsworst vertegenwoordigde de goede smaak die de burgers op dat moment mochten hebben. Exclusiviteit op industriële schaal, die het mogelijk maakte dat

miljoenen zich uniek konden voelen. Made in Taiwan, designed by... Het maakte niet uit wie, als de marketingmachine deze persoon maar heilig had verklaard. De verkochte voorwerpen werden ingedeeld op functie en stonden verdeeld over de verdiepingen. Schemerlampen en citroenpersen stonden niet bij elkaar, ook al waren ze van dezelfde ontwerper. Mensen bewezen lippendienst aan de kunst, maar wilden vooral snel klaar zijn en op kunnen scheppen over de prijs. Tussen al deze nietszeggende objecten stroomde een weerzinwekkende mensenbrij. Bij alles wat deze massa ondernam gehoorzaamde ze aan wetmatigheden. Waarschijnlijk was dit de meest hopeloze plaats van de stad. De mens als ontzielde schil was hier tot norm verheven. Nergens was de ondergang van de mensheid zo duidelijk waar te nemen.

Al deze gedachten waren uitingen van één groots, samenhangend gevoel, dat sterker werd naarmate het warenhuis dichterbij kwam. Kleffe lichamen stroomden langs hem heen.

Met moeite wrong hij zich naar binnen. De boekenafdeling leek de minst onaangename afdeling. Tot zijn spijt merkte Wolf dat er weinig was dat hem interesseerde. Niet dat het aanbod karig was! De vreemdste boeken waren er te koop. Titels als ‘Moderne pleinregie’, of ‘De toon als integrerende factor’ en ‘Maatschappelijk kleurbesef’ stonden her en der op de vele planken. Af en toe bladerde hij een boek door. Kopen kon hij niets, want hij was nu eenmaal te arm. Mocht er iets bij zitten dat de moeite waard was, dan kon hij het desnoods lenen in de bibliotheek. Vaak kwam hij daar trouwens niet, want iedereen keek hem er zo eigenaardig aan. Daardoor voelde hij zich weer slecht op zijn gemak. Veel erger was het dat de leners hun boeken niet persoonlijk uit konden zoeken. Er was alleen een catalogus op auteursnaam, waaruit gekozen kon worden. Dat kon door een formulier in te vullen, zonder weglatingen of afkortingen. Had de aanvrager geluk dan verscheen een half uur later het juiste boek uit het magazijn. Voelen, ruiken of inkijken behoorde dus niet tot de mogelijkheden. Vaak was het aanraken van een boek het belangrijkste. Dat verschafte de juiste informatie. Binnen een oogwenk wist hij dan of het boek iets voor hem zou betekenen of niet. Met zijn hand streek hij achteloos over de kaften. Het was aangenaam om ze te kunnen betasten, maar zijn hoofd bleef leeg. Geen leegte zoals bij een meditatie, maar een leegte die op een pijnlijke manier duidelijk maakte dat de tijd ongebruikt voorbij gleed. Steeds minder kansen om iets te doen en iemand te zijn. “Naar huis”, kreunde Wolfgang zacht.

Even later zat hij weer in de tram. Nog een paar haltes en dan kon hij uitstappen. Buiten zag hij wachters. De scène met de weerloze grijsaard kwam weer in hem op en hij kreeg het benauwd. Bovendien ergerde het stadsumoer hem enorm. Buiten was het bijna donker en er viel een trage motregen. De regen maakte geuren uit de kleding los die bleven hangen.

Over twee maanden is alles grijs, dacht Wolfgang. Hij keek door het raam naar de lichtreclames en de lantaarns, die meer begonnen op te vallen naarmate het donkerder werd. Bijna onmerkbaar leek de omgeving achteruit te schuiven. Hardnekkig bleef hij langs de rubber rand van het raam naar buiten kijken. Daardoor verdwenen de afzonderlijke beelden. De ogen bewogen niet meer mee met de buitenwereld en alles werd uitgesmeerd tot één vage brij. Zelfs het lezen van letters op gevels en ramen was op deze manier niet meer mogelijk. Wolf was van plan dit vol te houden tot hij uit moest stappen. Na een paar minuten werd het hem al teveel en besloot het anders aan te pakken. Nu begon hij met kijken langs

de voorste rand van het raam. Wat daar nog net te zien was hield hij vast met zijn ogen tot het achter de achterste rubberrand van het raam verdween. Dan begon hij opnieuw bij de voorkant. Hoewel Wolf hiervoor zijn hoofd voortdurend moest verdraaien alsof hij een tenniswedstrijd bijwoonde, beviel deze aanpak hem veel beter. Het gevolg was dat hij vergat uit te stappen, zodat hij een stuk terug moest lopen.

Schichtig nam hij een slok uit zijn zakflacon. De drank voelde nog steeds warm en branderig in zijn slokdarm, maar had de laatste tijd geen enkele invloed meer op zijn stemming.

Ergens uit zijn broekzak viste Wolfgang een metalen ring met een serie gekartelde plaatjes eraan. Hij staaarde naar de sleutels alsof hij niet wist wat ze waren. Na enig zoeken wist hij echter weer welke hij in het slot moest steken. Op de deurmat lag een feloranje formulier dat een aantal adviezen bevatte. Die werden opgesteld door een of andere stichting. Ze hadden betrekking op een optimale besteding van het inkomen. Wolfgang vertrouwde deze verhalen niet en had geen behoefte om de adviezen op te volgen. Toch was hij bang dat er werd gecontroleerd wat hij nu precies kocht en daarom schafte hij af en toe iets opvallends aan uit de lijst. Daarmee gaf hij in ieder geval het signaal af dat hij de folders las en de raad opvolgde. Het gevolg was natuurlijk dat hij nog minder geld overhield, zodat de uitwerking averechts was.

Traag sloop hij naar boven. De benedenburen produceerden weer een afschuwelijk eentonig gejammer. Ze hielden een 'godsdiensstoefening' en daarbij zongen ze, of spraken religieuze teksten. Vele uren achtereen.

Een paar weken geleden was het hem teveel geworden en had hij hen gevraagd om zachter te zingen, of op andere tijden. Ze hadden hem uitgescholden en bedreigd.

"Jij hebt geen rechten, jij bent in opleiding", had een vrouw gezegd. Vermoedelijk was dat inderdaad zo, dacht Wolfgang. Iemand die in opleiding was had nu eenmaal geen rechten. Toch had hij geprobeerd een redelijk gesprek te voeren:

"Uw man of uw zoon of zo, die is toch ook bij het project van het eh... van de commissie?", had Wolfgang gevraagd.

"Ja, maar wij betalen voor deze kamers. Het is geen toegewezen woonruimte. Hoepel op!"

Dat was de enige keer geweest dat hij tegen het lawaai had durven optreden. Zinloos, want hij was machteloos.

Een snerpand gerinkel deed hem opschrikken. De deurbel! Wie kon dat zijn? Haastig rende Wolf de trappen weer af en opende de voordeur. Te laat had hij er erg in dat hij het stuk papier met bewegingsaantekeningen van die ochtend in zijn hand hield. Voor hem stonden twee wachters.

Iemand had hem verraden. Wie? Wie wist dat hij zelf probeerde om iets te scheppen? Wie wist dat hij zijn dromen opschreef?

"Kunt u ons misschien vertellen...", begon de ene wachter.

Wolfs keel was dichtgesnoerd van angst. Niets kon hem nog redden. Hij trilde, voelde zich misselijk en het klamme zweet brak hem uit. Alles draaide. Terwijl hij tegen de muur zakte strekte hij zijn arm met het papier uit.

"Dit is het", stamelde hij.

De wachter die nog niets had gezegd pakte het velletje aan en keek ernaar. Hij zei iets en gaf het papier weer terug. Wolfgang wist niet meer wat er gebeurde. Hij hing tegen de muur en staaarde. De beide wachters liepen hem voorbij en gingen

de trap op. Hoewel het mogelijk was dat ze bij de kamerdeur van de burens zouden stoppen, dacht hij daar niet aan. Huiszoeking, was het enige woord dat door zijn hoofd maalde.

Even later kwamen de wachters weer beneden. Hoeveel tijd er voorbij was gegaan wist Wolf zelfs niet bij benadering. Seconden? Uren? Langer zou het wel niet zijn geweest, want dan hadden ze moeten overnachten. Ze groetten hem vriendelijk en gingen weer naar buiten. Sidderend ging Wolf op een traprede zitten. Hij was nu volkomen alleen in de kosmos, want iedereen had zich van hem afgekeerd. Nee, het was erger dan alleen zijn. Iedereen was tégen hem. Alles was vervormd en tolde rond. Ieder voorwerp leek hem aan te willen vallen. Zijn ouders kwamen op hem af en beschuldigden hem. Steeds maar weer, zonder ophouden. Nadat hij oneindig vaak was beschuldigd van alle denkbare misdaden was er bijna niets meer van hem over. Stukjes bij beetje was zijn geest afgebrokkeld. Toch bleef hij lijden onder het geweld. Er was geen kans om ooit nog te herstellen, om het ooit nog goed te maken. Iedere seconde stierf hij opnieuw. Zonder overgang was alles weer normaal. Het enige wat hem aan de aanval herinnerde was een hevige misselijkheid. Moeizaam liep Wolf de trap op, naar het gemeenschappelijke toilet op de eerste verdieping. Daar gaf hij over.

## **7 Vervreemding**

Teruggekeerd op zijn kamer vroeg Wolfgang zich af wat er precies was gebeurd. Betekende dit het definitieve einde? Had men hem terecht willen wijzen?

Verwoed zocht hij naar de kleurstudies en oude aantekeningen over de dans die hij ergens in een kier had verstopt. Hij kon ze niet vinden en concludeerde daaruit dat de wachters ze in beslag hadden genomen. Zonder aarzelen of zoeken waren ze naar de juiste plek gegaan en hadden de papieren gepakt. Er was immers niets verplaatst of omgegooid. Dat betekende dat hij verraden was door Chris of door... Hij wilde niet aan het alternatief denken, maar het was niet uit te sluiten. Vanavond zou hij bij Chris langsgaan. Als Chris het niet was geweest, dan had... Erica...

Zij was de andere mogelijkheid, de afschuwelijkste die hij zich in kon denken. Erica was de enige die voor hem nog een draad naar de gewone wereld betekende. Chris had niet bereikt wat hij had willen bereiken en was ondanks zijn voorbeeldige gedrag door de mand gevallen. Erica mocht niet verdwijnen. Dat zou betekenen dat de rest van zijn leven zou bestaan uit één ononderbroken angstaanval. Zoals die van daarnet. Hij haalde de voorraadfles rum uit de keuken en dronk. Grotere hoeveelheden alcohol waren gelukkig nog wel in staat om hem te kalmeren. Wolfgang wachtte een tijdje op de heilzame werking van de drank en ging weer naar zijn kamer.

Verbaasd keek hij naar de doorzichtige koepel die zich boven de trap in het dak bevond. Hoe kon er zoveel licht doorheen vallen? Zijn verdieping lag veel hoger dan de hoogste straatlantaarn. Waren duizenden of misschien wel miljarden sterren in staat om zo'n spookachtige helderheid te veroorzaken? Het was waarschijnlijk de regen die de stad in een aureool van haar eigen licht hulde. Regen! Als hij nog bij Chris op bezoek wilde gaan kon hij beter meteen vertrekken. Het was niet vroeg meer. Wolf zag er tegenop om nat te worden. Op het stukje van de tramhalte naar huis was hij niet erg nat geworden, ook al was het wat langer lopen geweest dan anders.

Ging hij nu nog een keer naar buiten, dan zou hij misschien het kleine butagaskacheltje moeten aansteken. Een andere manier om kleren te drogen was er niet. Helaas was het middel bijna erger dan de kwaal, want het apparaat produceerde zelf ook vocht en verbruikte bovendien zuurstof. Daardoor moest er weer een raam open staan. Het resultaat was uiteindelijk nog meer vocht in huis.

Had hij maar muziek. Een radio of platenspeler. Dan zou hij het bezoek een dag uit kunnen stellen. De muziek zou zijn gedachten kunnen stoppen.

Als Chris hem nu eens niet had verraden? Achterdocht en onrust spanden samen en dreven hem uiteindelijk het huis uit.

Het openbaar vervoer was bepaald geen handige manier om bij Chris te komen. Lopend kon hij er in tien minuten zijn. Bovendien leek het buiten toch droog te zijn. Wolfgang stak zijn hand uit om zich ervan te overtuigen. Toen hij na een paar tellen nog niets had gevoeld ging hij gerustgesteld op weg. Zijn zakflacon was weer vol, maar voorlopig kon hij zonder de inhoud leven. Hij was weer een beetje opgeknapt door de rum en de frisse lucht.

Ook al regende het niet, de lantaarns waren toch omgeven door een lichtende nevelbol, net als vroeger in het dorp. Daar had dit verschijnsel hem aan schijnheiligheid doen denken. Hier in de stad maakte het hem eerder eenzaam.

Wolfgang voelde de neiging opkomen zich in elkaar te laten zakken. Als een baal tegen de eindeloze rij puien die de wanden van de straat vormden. Zowel voor als achter hem liepen deze muren naar elkaar toe en alleen op de plaats waar hij stond leek er ruimte te zijn. Als in een peristaltische beweging werd hij door de straat heen geknepen om aan het einde uitgebraakt te worden. Hij moest verder. Te lang naar de lampen kijken zou hem gek maken.

De mensen die meenden dat er maar één werkelijkheid bestond waren gelukkig. Het waren de armen van geest uit de bergrede. Door hun onwetendheid bleven ze juist verschoond van ellende. Ze zouden eens moeten voelen hoe al zijn afwisselende werelden onophoudelijk in elkaar overvloeiden en geen houvast boden onder welke omstandigheid ook. Hun veiligheid was die van iemand voor een halfdoorlatende spiegel. Zolang iemand meende dat er een echte spiegel was voelde hij of zij zich kalm en veilig. Wist men de waarheid dan kon men niet meer gerust zijn. Wolf staarde angstvallig naar het plaveisel, om zijn gedachten in toom te houden.

De staalkabel die in de lucht hing trilde. Een gele bak met een gekantelde draadkubus op het dak dreunde voorbij. De kubus haperde en gaf een blauwe lichtflits. Daarna keerde de stilte langzaam terug.

‘Sigaren’, stond er op bord vóór hem. Weer een zijstraat. Met de punt van zijn schoenen stapte Wolf steeds op de derde tegel. Deze handeling zou de volgende dag draaglijker maken. Hij wist nog niet hoe, maar het moest heel secuur gebeuren, anders werkte het niet.

Er stonden nu bomen langs het trottoir. Het waren grote, oude bomen, die de buurt deftiger maakten. De huizen hadden niet allemaal een voordeur op de begane grond. Op veel plaatsen was de rij deuren onderbroken door een opening, waarachter een stenen trap omhoog liep. Aan het einde van zo'n steile natuurstenen trap bevond zich een soort portiek met meerdere voordeuren. Naast sommige deuren was een enorm aantal bellen aangebracht. Soms tientallen. Het aantal bewoners in zo'n huis kon zelfs nog groter zijn door de illegale onderhuurders, die werd aangeduid als ‘logerende vrienden’. Woonruimte was nu eenmaal schaars in de stad. De stenen buitentrappen die zich in de huizen boorden



deden aan spelonken denken. De vele lampen konden die indruk niet wegnemen. De treden waren glad en de metalen leuningen waren bepaald geen overbodige luxe.

De wijk mocht voor een vreemdeling dan wel deftig lijken door de brede straat met bomen, maar de bewoners waren arm. Meestal hadden ze slechts één enkele kamer. Ze waren in opleiding en hadden ruimte toegewezen gekregen van de Commissie Culturele Vorming.

In deze omgeving woonde Christiaan. Hij had een kamer op de eerste verdieping, aan de straatzijde. Wolfgang drukte op de juiste bel en wachtte.

“Ben jij het?”, zei zijn vriend verbaasd toen hij opendeed. “Je bent laat zeg. Iets bijzonders?”

“Het loopt niet zo geweldig. Nee, geen bijzonderheden, geloof ik.”

“Bij wie gaat het wel naar wens? Ja, bij jouw Erica misschien.”

Die opmerking trof Wolf pijnlijk. Waarom had Chris het over ‘zijn’ Erica? Waren er zoveel andere? Nee, de overbodige toevoeging suggereerde dat hij een geluksvogel was. Het kennen van een succesvol persoon was al te benijden. Zo diep waren ze blijkbaar gezonken. Hij zweeg even en mompelde toen vaag:

“Ja, met haar gaat het wel aardig, dacht ik.”

“Kom nou. In ieder geval beter dan met ons. Denk eens aan de enthousiaste verhalen die je laatst vertelde!”

Wolfgang kon zich geen geweldige verhalen herinneren. Blijkbaar was het Chris ontgaan dat hij het succes van zijn vriendin met een zekere achterdocht en misschien wel met jaloezie had beschreven. Hij had wat dingen over haar verteld om aan te tonen dat ze zich vreemd gedroeg. In die opzet was hij duidelijk niet geslaagd.

Inmiddels waren ze in Chris’ kamer gekomen. Er brandde geen licht.

“Oh ja, de accu is weer op. Gelukkig heb ik de lantaarn voor de deur, al is dat ‘s nachts ook wel lastig”, verklaarde Chris de situatie. Er was geen elektriciteit in het huis en daarom huurde iedere bewoner een accu, die eenmaal per week gratis werd geladen. Werkte iemand een nacht door, dan kon dat wel betekenen dat er de laatste dagen van de week geen licht meer was. Voor een gesprek, of het luisteren naar de radio, was het licht van de lamp voor het huis voldoende, meende Chris. Wolfgang ontdekte een kaars op de vloer. Hij liet zich op een kussen neervallen en keek naar buiten. Er hingen geen gordijnen voor de ramen.

“Hoe kan je radio werken als de accu leeg is?”, vroeg Wolf verbaasd. Chris riep vanuit de keuken dat hij nog een paar batterijen had gevonden. Wolf keek rond. Op de vloer lagen allerlei losse stukken tapijt over elkaar heen. In de verste hoek lag een matras met wat beddengoed. Uit de radio klonk oude muziek uit de hippietijd.

Chris was weer naar de kamer gekomen om te wachten tot het theewater zou gaan koken. Hij ging zitten en zei:

“Je ziet het, ik heb mijn bed toch maar eens verplaatst. Het licht werd te lastig. Ze doen hem nu opeens de hele nacht aan. Dat schijnt met de bestrijding van de criminaliteit te maken te hebben.”

“Hm, ik dacht dat er anders genoeg wachters waren. Volgens mij pakken ze alles op, behalve de goeie.”

“Die lui zijn nu eenmaal erg handig. Ze blijven buiten schot en dan moet er toch iemand gearresteerd worden.”

“Misschien zijn ze zelf crimineel.”

“Zou best kunnen. Gewoon uit de buurt blijven.”

Er klonk wat bitterheid in hun stemmen. Ze waren teleurgesteld geraakt over de vriendelijkheid van de stad, ook al had dat bij Chris langer geduurd dan bij Wolf. Wolfgang had hogere verwachtingen gehad en dat maakte veel uit. Bovendien wist hij wat er met zijn vriend gebeurde. Doordat Chris verder was dan hij kon hij in feite naar zijn eigen toekomst kijken. Voor Chris was het anders.

“Zit er schot in? Ik bedoel, promotie of zo,” vroeg hij plotseling.

“Ik had gedacht dat de overgang naar de specialisatiefase een verbetering zou zijn, maar het is net zo armoedig. Ik kan zelfs geen verf betalen.”

Chris gaf zijn geld aan andere dingen uit dan Wolfgang. Hij besteedde meer aandacht aan voeding en wat luxe, zoals een radio. Verder reisde hij af en toe, iets dat Wolf nooit deed.

“Ik moest voor de oefenfase wat plakkaatverf kopen”, zei Wolf.

“Ja, gouache, maar wij werken nu op enorme oppervlakken. Het blijft echt steken bij gekleurde aarde, gips en roet. Verder komen we niet. Ik zou er graag meer kleur in leggen, maar ja.”

“Voor mij is het anders. In de algemene fase zit geen dans en beweging, dus het zal in ieder geval nieuw voor me zijn.”

“Nieuw, ja. Dat wil nog niet zeggen dat het beter is. Ik heb gehoord dat het extreem zwaar is. Geen materiaal, erg lange oefentijden en vaak buiten. Jij gaat je dan ook nog vervroegd specialiseren. Denk je eens in! Je moet die rottige zes jaar volmaken. Eén weekje niet goed opletten en je hebt uiteindelijk niks bereikt.”

Chris wond zich op en sloeg een beker door de kamer. Hij stond op om de thee te zetten. Er klonk een vaag gefluit uit de keuken. Verderop in het huis werd gescholden:

“...teringherrie... kan zo niet werken verdomme...”

Wolfgang wilde nu wel eens uitzoeken of Chris iets met de huiszoeking te maken had gehad. Hij kwam juist binnen met een oude koffiepote die ook als theepote diende en Wolf sloeg meteen toe:

“Je zou er toch alles voor over hebben om succes te krijgen. Als die ellendige onzekerheid maar weg is.”

“Inderdaad, als je maar weet waar je aan toe bent!”

“Het schijnt dat de vrijwillige controleurs het al heel wat beter hebben”, zei Wolfgang. “Hier en daar opletten of iedereen zich aan de regels houdt, verder niets.”

“Je bent toch niet van plan om zoiets te gaan doen? Waar ben je dan mee bezig, als je je op moet werken ten koste van anderen!”

“Ik ben niks van plan. Mij moeten ze trouwens toch niet. Er is vanavond huiszoeking bij me gedaan.”

“Huiszoeking! Dat kan niet, zoiets wordt niet bij een gewone cursist in de kunst gedaan.”

“Waarom zou dat onmogelijk zijn. Zo iemand kan ook regels overtreden.”

“Dat nemen ze alleen serieus in oefentijd, in de gebouwen. Ze zullen heus niet bij je thuis... Jou kunnen ze toch nergens van verdenken. Weet je zeker dat het als huiszoeking bedoeld was?”

Wolf gaf een uitgebreid verslag van wat hij had doorgemaakt en gevoeld. Chris was onder de indruk van de gebeurtenissen. Nadat hij even had nagedacht zei hij:

“Daarom praatte je dus over controleurs. Je denkt dat iemand je van een of andere onzinnige misdaad heeft beschuldigd. We leven hier niet in een boek van Kafka!”

“Het is nogal onduidelijk. Ik zal Erica er eens naar vragen. Zij zit meer in die officiële kwesties en misschien kan ze me uitleggen hoe het zit.”

Deze opmerking was nogal dubbelzinnig, maar de verkapte beschuldiging richting Erica ontging Chris volkomen. In alle oprechtheid vroeg hij:

“Heb je haar de laatste tijd nog veel gezien?”

“Weinig. Ze wil haar vrijheid houden.”

“Jawel, maar tussen vrijheid en elkaar nauwelijks zien zit een subtiel verschil.”

“Ze schijnt erg vaak met de directie te moeten lunchen en er zijn altijd besprekingen en bijeenkomsten. Ik ben niet iemand die anderen bespioneert, hoewel je er in dit geval toch bijna aan zou beginnen. ‘s Avonds en ‘s nachts heeft ze zelfs geen tijd. We slapen nooit meer bij elkaar.”

“Nou, zijn er dan geen leuke types in je groep? Ik houd het bij losse contacten. Het gaat toch nooit goed als je weinig geld hebt. Kijk eens wat meer om je heen.”

“Ja, maar...”, begon Wolf verontwaardigd.

Hij was echter niet in staat onder woorden te brengen wat hij van deze suggestie dacht. Enerzijds beschouwde hij mensen met zulke denkbeelden als verwerpelijke wezens, maar aan de andere kant waren dit de ideeën van een vriend. Hij glimlachte vaag en zei:

“Nee, ik ben heel anders.”

“Dat weet ik”, zei Chris. “Je hebt nog de normen van thuis meegenomen. Je wilde vrij zijn, maar dat kan pas als je al die flauwekul van je ouders echt overboord zet. Misschien zelfs met Erica erbij. Het klinkt eerlijk gezegd nogal onbetrouwbaar wat je net vertelde.”

“Erica?”

“Zij werpt zich hier op het stadsleven, terwijl jij geen bewegingsvrijheid hebt. Bovendien klimt ze snel op en wordt rijk. Wij blijven arme sloebers die nergens goed voor zijn.”

“Onze politieke opvattingen verschillen nu eenmaal”, reageerde Wolf zuinig.

Wolfgang was er nu vrijwel zeker van dat hij door Chris was aangegeven.

Of het nu via de formele weg was gegaan deed er niet toe. Chris wilde dat hij zijn opvattingen veranderde en dat was verraad. Hij zou geen middel schuwen en was nu een onderdeel geworden van de vijandige sfeer van zijn collega's en van de hele stad. De vijandigheid had langzaam bezit genomen van Erica en was nu zelfs tot Chris doorgedrongen.

Inmiddels stonden er biologisch-dynamische olijven en rammenas op tafel. Typisch voedsel dat Chris aanschafte, vanuit zijn visie op het menselijk lichaam. Het kon ook heel goed zijn dat het op de lange duur een gunstige invloed had op lichaam en geest. Wolf was daar te ongeduldig voor. Hij gaf de voorkeur aan goedkoop, eenvoudig eten. Sinds zijn kennismaking met de snackbar kwam hij daar vaak. Het dieet werd aangevuld met alcohol. Dat dit volgens Chris funest was kon hem niet schelen. De invloed van de dagelijkse ellende was oneindig veel groter, al wilde niemand dat toegeven. Een gezonde levenswijze kon onmogelijk voorkómen dat hij op een dag van ellende bezweek. Zijn hart zou het hoe dan ook begeven. Het enige waarop hij hoopte was erkenning. De wijze waarop bij hem de vele werkelijkheden dooréén vloeiden, zonder simpele structuur, de tegenstrijdige eisen die het leven aan hem stelde, dat alles wilde hij uitbeelden in beweging. Het zou volmaakt moeten zijn. Iedereen zou het uiteindelijk begrijpen. Het publiek zou zich een speelbal moeten voelen van de kosmos en de sociale wetmatigheden.

Als dat alles doordrong tot de toeschouwers, zou hij erkend worden als een dansende profeet.

“Wolfgang treedt op”, zou men fluisteren. Geen ‘Trivitsjenski’. Heel beroemde mensen als Rembrandt en Rafaël hadden ook geen achternaam meer nodig.

Tussen de dromen over beroemdheid dreef er echter heel vaag de angst rond dat al die anderen gelijk hadden. De angst dat hij ziek was, dat juist zijn geest een verwrongen beeld van de werkelijkheid had. Die angst was erger dan een willekeurige vijandigheid uit de buitenwereld. Wat was ondraaglijker dan weten dat men geen profeet was, maar een gek.

“Je voelt je toch wel goed?”, vroeg Chris. “Ik begrijp dat zo’n opmerking over Erica hard aankomt. Het was alleen mijn bedoeling om je wat wakker te schudden. Hier, neem een stuk rammenas. Volgens de winkelier is het bij nieuwe maan geogst, zodat het een optimale voedingswaarde heeft. Het voelt heel stevig aan.”

Wetend dat Wolf eerder behoefte aan andere dingen had, haalde hij ook een klein flesje tevoorschijn. Hij opende het en bood het aan. Wolfgang nam zonder vragen een slok. De drank smaakte enorm sterk naar anijs. Chris was ook op dit gebied beslist een ingewijde, want hij had iedere keer iets nieuws. Toen hij de warmte in zijn keel voelde ging het al iets beter en na een paar minuten was hij weer helemaal in orde. Er werd nog wat gepraat over onbelangrijke dingen, tot Wolfgang zei dat hij vertrok.

“Morgen praktische muziek en muziektheorie. Dat is voor mij heel belangrijk.”

“Ik heb morgen schilderen”, zei Chris en ze lachten hartelijk. Nadat ze elkaar een goede nacht hadden gewenst sloeg de deur dicht.

Thuis sloop Wolf de trap op. Die leek veel erger te kraken dan overdag. Door het koepelvormige dakvenster straalde nog steeds het geheimzinnige licht. Het was vrij kil in de kamer, maar het butagaskacheltje hoefde gelukkig niet te branden. Beneden klonk een dreigend gegrom. Blijkbaar was het weer een van die momenten die de burens geschikt vonden om hun zangen aan te heffen.

Terwijl hij voor een klein spiegeltje in de keuken stond, zeepte Wolfgang zich in. Hij gebruikte koud water, want anders moest hij eerst een keteltje water opzetten. Het gevolg was wel dat de haren meer uitgetrokken dan afgesneden werden. In een poging de resterende stoppels te verwijderen schaafde hij zijn huid open. De slaolie die hij erop smeerde maakte het branden tot zijn verbazing alleen maar erger.

Even later, onder het uitkleden, zag hij de aantekeningen van de droom van de vorige nacht. Dat deed hem nog heviger naar slaap verlangen. Een paar uur lang zou hij werkelijk kunnen leven.

Er vluchtte een insect weg achter een plint, waardoor het onbereikbaar werd. Wat voor een dier het was kon hij niet ontdekken. Hopelijk kwam er geen plaag van het een of ander ongedierte. Iemand had afschuwelijke verhalen verteld over oorwurmen, kakkerlakken en wandluizen. Misschien waren ze wat overdreven geweest, maar het was toch geen prettig vooruitzicht om met duizenden van dergelijke wezens een kamer te moeten delen. Na een tijd te hebben gewoeld sliep Wolfgang echter in. De burens zwegen plotseling en het werd stil in huis.

## 8 Vluchten

Er waren vele maanden verstreken sinds Wolfgang naar de stad was gekomen. Inmiddels was hij overgegaan naar de specialisatiefase. Wat men op de afdeling bewegingsmethodiek deed, had volgens Wolfgang weinig met dans of beweging te maken. Hij had niet durven protesteren, maar hoopte zelfstandig toch ontdekkingen te doen. Dan zou hij ondanks alle tegenslagen toch iets kunnen scheppen. De druk van de omgeving nam toe en zelfs in zijn slaap was hij gespannen. Zijn dromen waren steeds minder een schuilplaats voor het dagelijks leven. De werkelijkheid begon in zijn dromen door te dringen, zodat de dagen en nachten in elkaar vloeiden tot één geheel. Er was geen hoop meer op een betere tijd. Het enige dat de dromen nog draaglijk maakte, was het feit dat de mensen die erin voorkwamen zich begrijpelijk en voorspelbaar gedroegen. De gebeurtenissen vertoonden in tegenstelling tot overdag een logische samenhang. Zolang hij wakker was leek alles verward, onwaarschijnlijk en onbegrijpelijk.

Wolfgang opende zijn ogen nog voor de wekker afliep. Het ding bleek stil te staan. Vermoedelijk was hij wakker geworden door het wegvallen van het tikken. Langzaam ging hij overeind zitten. Het was erg koud in de kamer. Ondanks alle nadelen was het beter om toch nog even het kachelkje aan te steken. Dan zou hij niet helemaal verkleumd over straat hoeven te lopen. Buiten was het volkomen donker. De massieve bakstenen wand aan de overkant van de straat vertoonde hier en daar wel een verlicht vlak. Daarin waren dan weer silhouetten te zien van mensen die ook vroeg op moesten staan.

Velen van hen werkten op een fabriek. Wolfgang benijdde hen in stilte. Hij dacht dat ze vrijer waren en meer werden gerespecteerd dan hij. Het leven van een arbeider leek hem zoveel creatiever en heroïscher dan het zijne. Zijn dromen waren de afgelopen tijd niet meer de moeite van het opschrijven waard geweest. In plaats daarvan werkte hij in het geheim aan zijn eigen project. Uit voorzorg had hij zelfs niets aan Chris en Erica verteld. Voor hij aan de slag kon gaan, moest hij eerst wat drinken. In de keuken greep hij de voorraadfles met rum en nam twee slokken. Hij dronk om warm te worden en om zich sterker te voelen. Er was maar één uitweg uit deze ellende en die kon hij bereiken door zelfstandig te experimenteren.

De anderen, de buitenstaanders, hielden vol dat hij een comfortabel leven kon leiden als hij leiding wilde accepteren. Dat kon Wolfgang niet. Hij zag hoe zinloos dit afwachten was. Zijn leven zou nagenoeg voorbij als hij iets had bereikt en zelfs dat was niet zeker. Men keerde zich in toenemende mate van hem af, achtervolgde hem of probeerde hem te overtuigen. Steeds vaker werd hij officieel berispt, omdat zijn inzet onvoldoende zou zijn. Toch werkte hij nu in het geheim aan zijn eigen ideeën. Die zouden hem beroemd en gewaardeerd maken, tenzij hij voortijdig moest vluchten...

Nadat hij zich had aangekleed ging hij achter zijn werktafel zitten en rommelde in de losse papieren. Zonder echt met iets bezig te zijn staaarde hij naar de muur. De kans op een voortijdige vlucht was groter geworden. Het was moeilijk om te zeggen wat zijn positie inmiddels was. Hij wilde in geen geval een uitgestotene worden. Liever ontvluchtte hij uit eigen beweging de stad, al liep hij dan het risico het niet te overleven. Als alles verloren was kon hij beter dood zijn dan weten dat hij mislukt was. Weten dat hij nooit meer iemand zou kunnen zijn. Leven zonder

een toekomst was immers ondraaglijk? Zodra er een aanwijzing was waardoor hij wist dat hij uitgestoten zou worden, zou hij vluchten.

Wolfgang huiverde. Hij zette zijn wekker gelijk met het goedkope horloge dat hij kort geleden had aangeschaft. Daarna wond hij de veer van het uurwerkgedeelte op. De veer voor het alarm kwam 's avonds wel. Er was veel tijd verloren gegaan met dit gesuf. Het was verstandiger om nu meteen te vertrekken. Hij draaide de gaskraan van de kachel dicht en voerde zijn ochtendritueel uit. Er lag geen krant op de voordeurmat.

Zodra Wolfgang de deur opende, sloeg er een ijzig koude wind in zijn gezicht. Toch was er 's nachts geen hagel of sneeuw gevallen. De straat was droog. Buiten was het nog steeds donker, maar de lucht leek iets lichter van kleur dan toen hij wakker werd.

Aan de overkant van de straat zag hij een groep mensen. Net toen hij over wilde steken begonnen ze druk met elkaar te praten. Een paar mensen wezen naar hem en noemden zijn naam. Verstijfd van schrik bleef Wolf staan. Hij zag hoe iemand hem aan begon te staren. Niet veel later keek een tweede hem strak aan. Zo ging het door tot er een uiterst dreigende situatie was ontstaan. Wat ze dachten was niet te raden. Het tafereel leek erg veel op een reproductie die hij eens bij Chris had gezien. Dat schilderij was van Munch en heette 'Avond in Karl Johan-straat'. Het was dan nu wel ochtend, maar de sfeer was duidelijk vergelijkbaar. Ondanks de kou voelde Wolf dat er zweetdruppels op zijn voorhoofd kwamen. Hij wilde iets doen en greep naar zijn binnenzak. Op hetzelfde ogenblik beseftte hij dat het wel heel erg dom zou zijn juist nu openlijk naar de sterke drank te grijpen. Midden in de beweging stopte hij. Om toch iets met zijn hand te doen legde hij die op zijn borst. Geen overbodig gebaar, want inmiddels was daar een doffe pijn te voelen.

Het was een eigenaardige, gemengde groep. Er waren mannen en vrouwen bij, kinderen en bejaarden. Ze hadden allemaal wat rommelig door elkaar gestaan, maar nu begonnen ze zich ineens te ordenen. Er werd rekening gehouden met lengte en leeftijd, zodat er een rangschikking in meerdere lagen ontstond.

De hele gebeurtenis had maar een paar tellen in beslag genomen. Wolf had zich laten intimideren door de snelheid van het proces. Nu hij dat beseftte, wilde hij weer verder gaan. Het menselijk bouwsel leek wat op een orgel, maar dat maakte nu geen indruk meer op hem. Plotseling slaakte iemand echter een kreet. Het was een soort gelach. Andere stemmen volgden. Sommige zoemden, andere kraakten of lachten. Het resultaat was een enorm ingewikkeld woord dat steeds herhaald werd. Het leek een toverspreuk. Eén heldere toon leek van de een naar de ander te springen. Alsof er een dirigent was die aanwijzingen gaf nam men de toon op willekeurige momenten van elkaar over. Wolfgang werd alsnog gegrepen door een onbeschrijflijke angst.

“Verraad, het is afgelopen. Verstoten”, snikte hij.

De gehele omgeving vervaagde, behalve het menselijk orgel dat duidelijk zichtbaar bleef. Dit instrument werd hem gezonden door zijn ouders in samenwerking met het regiem. Door deze daad was alles vernietigd. Niets bestond nog. Overal om hem heen liepen lege, levenloze omhulsels, die met een soppend of schrapend geluid bewogen. Ontzield. Vrienden had hij nooit gehad, hij was eenzaam... Feilloos werd nu bewezen dat alles waarin hij geloofde - kunst, wetenschap, liefde - onmogelijk was en niet bestond. Gezongen formules toonden glashelder aan dat hij steeds had vertrouwd op onzinnige, inhoudsloze verschijnselen. Zijn ongelijk was definitief bewezen.

Ineens werd zijn 'ik' naar buiten getrokken, terwijl hij zelf gevuld werd met de omgeving. Gebouwen, mensen. Hij was nu overal om zichzelf heen, maar de omgeving was in hem. Zijn innerlijk was met de buitenwereld versmolten. Wanhopig wilde hij schreeuwen, maar zijn stem was niet meer in hem. Van buitenaf schreeuwde hij tegen zichzelf.

Plotseling sprong hij weer overeind. Hij was omringd door mompelende, lachende en zuchtende mensen.

“Dronken.” “Flauwgevallen.” “...kou...”, “nee, een ongeluk...”, “gek, een gek.”

Hij hoorde zichzelf schreeuwen: “Ik laat me niet vergiftigen. Ik ben binnen in mijzelf. Geen experimenten!”

Terwijl hij wegrende, rolden de daverende lachsalvo's achter hem aan.

Eindelijk zat hij in de tram, trillend maar veilig. Wolf vroeg zich af hoe het kwam dat hij anders was. De gedachte dat alles waarin hij geloofde onwaar zou kunnen zijn was ondraaglijk. Aan het einde van deze dag zou hij vluchten. Er was geen andere mogelijkheid meer. Vroeger in het dorp was de werkelijkheid anders geweest. Dof, knellend en zinloos, maar passief. Hier was het nog erger. Men viel hem actief aan en liet hem geen moment met rust. Hij moest de stad verlaten. Misschien was het toch mogelijk om in de winter zelfstandig te overleven. Eigenlijk was het goed dat er een waarschuwing was gekomen. Dat gaf hem de kans om te vluchten.

De tram remde. Met tegenzin stapte Wolfgang uit bij de halte aan het grote plein. Enkele mannen in lange zwarte jassen schreden voorbij. Hun hoeden bedekten bijna hun gezichten, maar bij het passeren tilden ze die even op. Het waren collega's. Wolfgang boog licht. Voor de zoveelste keer zouden ze zich de gehele dag bezighouden met verstillings. In de praktijk noemde men het 'pleinregie'. De oefeningen en uitvoeringen werden namelijk op grote pleinen gehouden. Een of andere theoreticus had beweerd dat bij de dans de beweging de aandacht afleidde van de ruimtelijke uitgebreidheid. Deze opvatting hing samen met het idee dat in de schilderkunst kleuren onderdrukt werden door de vorm. Het regiem (zo noemde men de commissie tegenwoordig, of was het alleen maar een bijnaam die hij zelf had verzonnen?), had de zienswijze aangemerkt als de enige juiste. Het gevolg was dat iedere als kunst bedoelde beweging slechts zo traag mocht worden uitgevoerd, dat deze beweging voor niemand waarneembaar was. In vergelijking met pleinregie leek Tai Chi op een boerendans. Volgens Wolfgang betekende dit definitief het einde van de danskunst. Zijn leraar had echter in het openbaar bewezen dat die bewering onjuist was. Daarbij had hij zo'n strakke logica gebruikt dat Wolfgang had moeten toegeven dat hij zichzelf tegensprak.

Nu kon hij er onmogelijk nog met een van zijn medestudenten over praten. Toch was hij voor zichzelf bezig gebleven met het uitwerken van alternatieven.

Samen met de anderen ging hij het grote stenen gebouw binnen. Na een korte wandeling door een doolhof van trappen en gangen kwam hij in de zaal. Daar zaten al tientallen studenten. Ze bereidden zich voor op de komende verstillings. Het urenlang bijna onveranderlijk in een bepaalde houding staan, vergde een buitengewone overgave en een volkomen leegheid. Die leegheid bereikte men door met gesloten ogen zacht voor zich uit te zoemen. Wolfgang had er moeite mee, na de schokkende ervaring van een uur geleden. Even later stroomde de zaal leeg door de grote deuren die op een plein uitkwamen. Iedereen nam een vaste positie in. Op het kleine verhoginkje in de buurt van het gebouw verscheen de manipulator, die het proces begeleidde. Hij mocht wel merkbaar bewegen. Hij

maakte namelijk geen deel uit van de groep, maar gaf aanwijzingen. Ongeveer zoals een dirigent, die zelf ook geen instrument bespeelt. De taak van de manipulator was bepaald niet lichter dan die van de anderen. Daarom vermeden de leraren het werk en lieten de functie rouleren onder de studenten.

In de verte liepen enkele wachters, die weer eens iemand meesleurden. Wolf schrok. Opnieuw zag hij de oude zwerver voor zich. Om niet geëmotioneerd te raken keek hij naar de manipulator. Hij probeerde helemaal nergens aan te denken. Met zijn armen zijdelings uitgestrekt, zijn hoofd licht gebogen en een opgetrokken linkerbeen stond hij op het plein.

In de loop van de komende tien uur zouden zijn armen verticaal komen te staan. Het opgetrokken been zou uiteindelijk gestrekt naar opzij moeten wijzen. De kleinste vergissing kon het einde van zijn opleiding betekenen. Dat was natuurlijk niet meer relevant nu hij had besloten om de stad te verlaten, maar hij wilde ook niet opvallen. Als hij zich gedroeg zoals altijd, was de kans op een geslaagde vlucht het grootst. Hij dacht niets meer. Hij stond daar alleen maar en liet zich besturen.

De manipulator stopte wat vroeger dan anders. Het was vrijdag en in het weekend was er geen opleiding. Na het slotteken was Wolfgang in zijn starre houding blijven staan. De gedachten waren meteen weer opgedoken, maar zijn lichaam ontspande zich niet. Pas toen een paar anderen aan hem begonnen te rukken en te trekken nam hij weer een normale houding aan.

Ongebruikelijk was dit niet. Na vele uren van verstarring kwam het wel vaker voor dat iemand vergat te bewegen. Het kwam zelfs voor dat iemand langdurig geschud en geknepen moest worden alvorens weer tot leven te komen. Iedereen ging weer verder zonder nog aandacht te besteden aan het voorval.

Er stond een krachtige wind, die sneeuwvlokken over het plein joeg. Alles was inmiddels bedekt met een dun wit laagje. Erica was vermoedelijk allang terug van haar werk. Haar dagen waren veel korter dan de zijne, terwijl ze meer verdiende. Wolfgang bedacht dat hij net zo goed direct naar haar toe kon gaan. Ze zou zo tegen het weekend wel geen extra besprekingen hebben. Misschien moest ze weer met haar chef op reis, maar dan zou ze pas op zaterdag vertrekken. Dit was het geschiktste moment om er definitief achter komen of ze werkelijk de persoon was die hij meende te kennen. Had ze de hele zaak in gang gezet om hem kwijt te kunnen raken? Eigenlijk had Chris wel gelijk. Er was helemaal geen band meer tussen hen. Hij voelde de loyaliteit die hij hoorde te voelen. Erica leek echter heel andere prioriteiten te hebben. Ondanks alles veroorzaakte deze gedachte een hevige pijn. Die pijn bestond niet alleen in zijn geest, maar was ook fysiek voelbaar in zijn borst. Bijna hetzelfde gevoel als de hevige angsten.

Het was nu volkomen donker geworden. De hele middag had er een soort schemering over de stad gehangen, die werd veroorzaakt door de met sneeuw gevulde wolken. De verlichting was overal aangegaan. De winternacht was ongemerkt aangebroken. Het donkere grachtwater had een groen-bruine tint gekregen. De sneeuwvlokken die erin vielen, veroorzaakten kringen. De kringen versmolten weer met elkaar tot complexe figuren die het gehele wateroppervlak in beslag namen. Een verweekt aanplakbiljet werd door de wind van een muur afgetrokken. Een man in een beige regenjas ging een draaideur binnen. Steeds minder mensen waagden zich nog op straat en het verkeer ebde langzaam weg. Geen fietsers meer. Alleen hier en daar een auto of een tram. Er klonk gebrul wanneer de wind zich tussen een paar huizen door perste. Een kind in haveloze



kleding probeerde een oude paraplu vast te houden die steeds weer omklapte. De sneeuw werd vochtiger. Op sommige plaatsen smolten de vlokken meteen. Elders bleven ze plakken en vrozen vast.

Wolf merkte dat hij automatisch de route naar Erica's kamer liep. Het weer deed hem niet zoveel, maar tegen het bezoek zag hij op. Hij was bang. Die bangheid vond hij eigenlijk niet onaangenaam, want het was geen angst. Het was een normale emotie, die bewees dat hij nog gevoel had.

Tegenover hem hief een kerktoren vermanend zijn spits op. Bomen schudden droevig hun kale takken. Wolfgang voelde dat de realiteit zich weer even uitbreidde tot buiten de grenzen van zijn eigen gevoel. Op de achtergrond was geschreeuw hoorbaar. Links en rechts begonnen de huizenblokken weer. Er waren geen grachten meer, maar alleen nog gangen tussen gevels. Het was een wijk die bestond uit vervallen huurkazernes. Af en toe was er een nauwe doorgang, die toegang verschaftte tot een kleine binnenplaats. Meteen daarna ging de stenen wand met portieken en trappen weer verder. Bij het vijfde kiertje ging hij naar binnen. Een hevige tocht dreef hem naar achteren.

Wolf sloeg zijn mouw voor zijn gezicht om zichzelf te beschermen tegen de bijtende kou en schuifelde de steeg door. Op de binnenplaats was het iets draaglijker. Een paar kinderen sjokten rond. Een van hen liep op blote voeten en hoestte onophoudelijk. De kinderen kwamen op hem af en vroegen om geld of eten. Hij kende deze kinderen niet en had nog nooit zulke armoedige wezens gezien. Ze leken zelfs niet in aanmerking te komen voor de onderste lagen van de bevolking. Misschien waren hun vaders net thuisgekomen en hadden ze de kinderen naar buiten gestuurd om wat rust te krijgen. Het jongetje op de blote voeten was een geval apart. Het had beslist geen ouders, want welke vader of moeder zou een kind dit aandoen? Het was duidelijk dat iedereen in deze buurt hongerig was. Wolf pakte een zakje met een boterham uit zijn jaszak en gaf die aan het hoestende kind. Doordat er geen pauze was geweest, was hij er niet aan toegekomen om het op te eten. De anderen doken er meteen op af en sloegen, traptten en beten de geluksvogel net zolang tot ze het brood hadden afgepakt.

Wolfgang verliet de modderige binnenplaats en liep een trappenhuis in. Rondom hem waren nu vuile muren die op sommige plaatsen schimmelplekken hadden. Het vocht gaf een benauwd gevoel. Vreemde geuren dreven voorbij. Afwisselend de geur van verrotting en van allerlei soorten avondeten. Schimmel met worteltjes en de geur van urine met die van gebraden worst. Hij liep de uitgesleten trappen op, terwijl hij probeerde de natte was te ontwijken. Het geschetter van radio's was overal te horen. Achter de deuren werd geschreeuwd, gejammerd en gescholden. De lucht bleef vochtig, maar werd warmer naarmate hij hoger in het gebouw kwam. Op de bovenste verdieping leek het wel een wasserij. Oorspronkelijk was deze ruimte een berging geweest. Door de woningnood had men zelfs dergelijke ruimtes in kamers omgezet. Een reeks ruwe planken vormde de wand van Erica's woonruimte. Door de vele spleten waren bewegingen van mensen te zien. Er waren twee stemmen te horen. Wolfgang klopte. Even later werd de deur op een kier geopend. Voor hem stond Erica, gekleed in een kamerjas.

"Kun je me zelfs geen week met rust laten?", zei ze onvriendelijk.

"Kan ik binnenkomen," vroeg Wolf, "of heb je bezoek? Ik ben trouwens tien dagen geleden voor het laatst bij je geweest."

"Hou je een telraam bij of zo? Het gaat om het idee. Laat me met rust." Erica gedroeg zich verontwaardigd en ongerust tegelijk.

“Natuurlijk,” antwoordde Wolfgang en zijn stem klonk onzeker, “als je wilt dat...”  
“Kom woensdagavond maar, dat kan wel.”

Wolfgang vergeleek haar met de Erica met wie hij naar concerten was gegaan, en waar hij gesprekken mee had gevoerd in het bos. Ze zag er hetzelfde uit en toch gedroeg ze zich alsof ze iemand anders was. Even hoopte hij dat ze een onbekende tweelingzuster was en dat de echte Erica alsnog zou verschijnen. Hij legde zijn hand op haar arm. Ze schudde hem van zich af.

“Nee, ik wil niet dat je me aanraakt, dat is voorbij. Je maakt je overal belachelijk. Ik wil er buiten blijven.”

“Jij hebt me dus verraden. Je wilde van me af! Jij hebt me laten vernietigen!”

Wolf schreeuwde nu. De deur werd dicht geduwd. Schreeuwend rende hij de trappen af.

“Ze wil me vernietigen, ze zitten achter me aan!”

Op de binnenplaats was alleen het hoestende kind op blote voeten nog te zien.

“Hufter, vuile rotschoft,” schreeuwde het jongetje tegen Wolfgang.

Uit de ramen werden schillen, modder, uitwerpselen en scherven naar beneden gegooid. Wolfgang trok zich er niets van aan. Hij verliet de binnenplaats. “Fijne meneer, hè?”, riep iemand nog.

Op straat teruggekeerd vroeg Wolfgang zich af wat er gebeurd was. De bewoners van het pand hadden hem beledigd en bevuild. Vermoedelijk wisten ze al wat er met hem zou gebeuren. De vraag was alleen of dit door het regiem was geregeld. Erica had het natuurlijk in haar eentje kunnen regelen om hem te kwetsen. Toch moest hij voorzichtig zijn, want het kon ook helemaal niets met haar te maken hebben. In dat geval was het toch een officiële instantie die op hem aasde. Dan keken juist de wachters naar hem uit. Chris beweerde dat de commissie artistieke vorming zich alleen bezighield met de opleiding. Maar waarom zou Chris gelijk hebben? Wolfgang was er van overtuigd dat de wachters een instrument van het regiem waren. Het regiem dat zich zo heerlijk objectief met ‘commissie’ aan liet duiden. Een enorm netwerk dat al gesponnen was op zijn kantoor. Ackertz was de eerste openlijke stap geweest. Ze hadden hem systematisch in de val gelokt. Het regiem volgde hem van minuut tot minuut en zijn ouders waren adviseurs. Was het niet verdacht dat ze nooit iets van zich hadden laten horen? Ze hadden zelfs geen enkele poging gedaan om hem te bereiken. Dat kon maar één ding betekenen. Ze werden via Chris en Erica op de hoogte gehouden van alles wat hij ondernam. Even later twijfelde Wolf toch weer aan zijn eigen gedachten. Er was weer een gracht en er was meer verlichting om hem heen. De wereld werd weer groter en de werkelijkheid omvatte opnieuw weer meer dan hemzelf alleen. Hij was onaan-gepast. Hij had onder dwang geleefd. Was het mogelijk om zich eraan te onttrekken? Nu gewoon doorgaan en ontsnappen? Ongetwijfeld was het station streng bewaakt. Iedere wachter kon aan hem zien dat er iets mis was. Hij was een mislukking, doordat hij niet de kans had gekregen om aan te tonen dat hij talentvol was. Hij had iets te zeggen, maar men wilde zijn boodschap niet horen.

De bus bood nog een uitweg. Met de bus was het mogelijk een flinke afstand te reizen en toch dacht niemand aan die mogelijkheid. Vreemd eigenlijk.

Er kwam een man voorbij. Hij zag er verzorgd uit, precies wat de bewoners van de achterbuurt een ‘fijne meneer’ noemden. Die uitdrukking hadden ze ook voor hem gebruikt, maar dat was als belediging bedoeld geweest. Deze heer was het echt. Een van die burgers die nooit iets misdeden. Ze sloegen niet en pleegden geen moorden. Als je lastig werd waarschuwden ze een wachter, zodat je werd

afgevoerd. Het leek erg onrechtvaardig. Wolf was zich ervan bewust dat iedere stand zijn eigen wapens had. De wachters waren voor de één, wat afval en uitwerpselen voor de ander waren.

Zelf was hij machteloos. Hij zou keer op keer moeten ontwijken. De hele analyse was bijna als één integrale gedachte door hem heen geflitst. Meteen daarna hoestte de heer. Oppervlakkig beschouwd leek het gewoon gekuch, maar Wolfgang beseftte de betekenis ineens. Deze man was een vriend en had gezegd: "Chris is dood." Dat betekende dat hij heel voorzichtig moest zijn. Onopvallend blijven en vooral geen contact met deze man zoeken. Het kon ook een val zijn. In ieder geval had Erica niet alleen gehandeld, of ze had er helemaal niets mee te maken.

Tegelijk wist Wolfgang dat dit allemaal inbeelding was. Chris was waarschijnlijk nog springlevend en de deftige heer had gewoon gehoest. De stad functioneerde gewoon en niemand bekommerde zich om hem. Voor de wachters was hij hoogstens een gewone overtreder die ze op moesten ruimen.

Het was wel vreemd dat beide gedachtegangen gewoon naast elkaar bleven bestaan. Er was een netwerk dat het op hem gemunt had en aan de andere kant was er niets abnormaals aan de hand. Een reeks toevalligheden wekte de indruk van een complot. Afhankelijk van de omgeving was de ene of de andere invalshoek sterker.

Wolfgang wachtte even bij een bushalte tot de bus verscheen. Hij vroeg zich af of er iets zou gebeuren, maar men liet hem gewoon zijn gang gaan. Het was natuurlijk wel een gewone stadsbus. Stadsbussen bleven binnen het bereik van het regiem. Bij de streekbussen was dat heel anders. Het was nog maar de vraag of hij zo gemakkelijk in een streekbus weg zou kunnen rijden. Het was trouwens verstandig om thuis eerst wat onmisbare zaken op te halen.

Daarna zou hij er beter aan doen om niet zomaar bij een tussenhalte te gaan staan. De streekbussen reden hoogstens twee keer per uur en soms zelfs minder dan eenmaal per uur. Twee uur ergens in een straat gaan staan was vragen om moeilijkheden. Er was een busstation bij een van de treinstations in de buurt. Daar zou hij nauwelijks opvallen. Bij dat station was een grote hal waar hij droog en tochtvrij kon wachten. Er viel verder niet veel voor te bereiden. Als hij in zijn kamer was, zou hij wel weten wat hij mee moest nemen.

De bus reed door een winkelstraat. Overal flitsten gekleurde lichten langs. Wolfgang kreeg het gevoel dat de stad hem opslokte. Weer werd het onduidelijk wat binnen en wat buiten was en dat maakte hem misselijk. Hij hield zich in, want het was nu erg belangrijk om niet op te vallen. De bedompte lucht en het flitsende licht maakten het geschud en getril ondraaglijk. Wolf probeerde zijn gedachten te stoppen en het zo uit te houden tot het plein. Kokhalzend stapte hij daar uit. Even later bracht zijn vaste tramlijn hem naar huis. Het was nog niet erg laat. Het sneeuwen was opgehouden en het werd weer wat drukker op straat. Heel langzaam kwam het uitgaansleven op gang. De meer succesvolle stadsbewoners konden zich die luxe permitteren.

De toenemende drukte gaf Wolf een gevoel van veiligheid. Hij nam een slok uit het kleine flesje. Het afgelopen uur had hij er blijkbaar geen behoefte aan gehad. Nee, dat was het niet. Hij was zo in beslag genomen geweest door de gebeurtenissen, dat hij er niet aan had gedacht. Nu kon de rum wellicht de kou verdrijven en de misselijkheid onderdrukken. Na de eerste slok voelde hij ineens de neiging om meer te nemen. Zonder er weerstand aan te bieden dronk hij de rest ook op.

Thuisgekomen hoorde hij meteen al de rituele zangen van de buren. Wolf liep naar boven en kleepte zich om. Met een andere jas zou hij minder gemakkelijk herkend worden. Het korte jack dat hij nu droeg paste goed. De zakflacon vulde hij weer, al was de voorraad net niet meer voldoende. Hij voelde zich op een vreemde manier gespannen, maar nam geen slok. De noodzakelijkste dingen stopte hij in een jutezak. De zak was licht. Eén boek waaraan hij erg was gehecht mocht er nog bij. Dit was dus vluchten. Eigenlijk was het niet de eerste keer. Alleen was het de vorige keer anders geweest. Niet echt een vlucht, maar een tocht naar het nieuwe, het goede. Nu was het alleen maar een poging de ellende van zich af te schudden, zonder te weten wat er kwam. Nu was hij pas een echte vluchteling en geen gelukszoeker meer.

Zodra hij buiten was gooide Wolfgang zijn sleutels in een put. Het verleden kon niet meer terugkeren. Op hetzelfde ogenblik voelde hij dat het flesje met rum niet in zijn binnenzak zat. Gewoontegetrouw had hij het in zijn lange zwarte jas gestopt. Die lag nog over een stoel, omdat hij nu een jack had aangedaan. Nog erger was dat het jack niet zo warm was als het binnen had geleken. Er was helaas geen weg meer terug, want de sleutels waren al gevallen.

Vanaf dit moment maakte het weinig meer uit of er nu een samenzwering was die hem achtervolgde. Hij had er bewust voor gekozen om in overtreding te zijn en er was hoe dan ook voldoende reden om hem aan te houden. Het was daarom raadzaam om uit de buurt van wachters blijven. Die lieden leken een zintuig te hebben voor afwijkingen van het gangbare. De eerste minuten die hij in de stad had doorgebracht, was dat hem al duidelijk geworden. Men had direct in de gaten gehad dat hij een vreemdeling was. Gelukkig zat zijn portemonnee wel in zijn zak. Het restje geld dat erin zat zou hij hard nodig hebben. Een nieuw bestaan opbouwen was niet eenvoudig. Aan de andere kant hadden bijna alle succesvolle mensen het moeilijk gehad. Of waren dat verzinsels achteraf om het volk zoet te houden?

De stalen kabels trilden gewoontegetrouw toen er weer een tramstel verscheen. Wolfgang besepte dat hij nu met een heel ander doel in de wagon stapte dan anders. Een vaag schuldgevoel kwam opzetten. Was het allemaal wel zo erg geweest? Had hij zichzelf niet verblind en alles opgeblazen? Nu zijn besluit vaststond en er geen keuze meer was, ging de wanhoop over in spanning. Het was alsof hij op dit ogenblik over een diep ravijn sprong. Of hij daarin zou slagen of niet, zou later pas bekend zijn.

Deze keer stapte hij niet over bij het plein, maar reed mee tot de laatste halte. Een enorm gedreun en getril schudde hem door elkaar. De tram passeerde een kruising die nieuw voor hem was. Nooit eerder was hij zo ver meegegaan met deze lijn. Eindelijk knarsten de remmen voor de laatste keer. De remise was bereikt.

In de verte stond een enorm, verlicht gevaarte van glas en staal. Alle reizigers moesten de tram nu verlaten. Ze gaven zich over aan de striemende, ijsskoude regen die als een gordijn neerviel. De rechte lijnen in het bouwwerk werden vervormd door de lenswerking van de watermassa. Het dreunen van de trams werd zelfs overstemd door het indringende geruis van de regen. Vage schimmen bewogen zich in de richting van het licht. Ze renden de trap op, die naar de weg leidde. Daar staken ze over en konden dan het gebouw binnengaan. Ondanks de regen bleef Wolfgang staan en bekeek het vreemde tafereel. Pas toen een trambel luid rinkelde, ging hij van de rails af. Juist op dat moment zag hij een van de mensen op de trap struikelen. Misschien waren de treden glad geworden van de

regen? Of ijzelde het? Niemand stopte. Men liep gewoon door zonder zich iets aan te trekken van de kreten en smeekbeden van het slachtoffer. Uit andere trams waren inmiddels nog meer passagiers gekomen. Zij gingen ook de trap op. De ongelukkige werd bijna vertrappt en deed een poging om weg te kruipen. Er liepen twee wachters langs. Wolf wilde beslist niet opvallen en negeerde het ongeluk daarom ook. Hij zag hoe de man zich met moeite omhoog trok aan de slappe, ijzeren leuning. De wachters keken toe. Het hekwerk bood echter geen enkel houvast en de man schoot er dan ook onderdoor. Een kreet werd gevolgd door een plof. Het slachtoffer was een paar meter naar beneden gevallen, op de kasseien. Wolfgang ging de trap op en stak net als alle anderen de weg over. Hij durfde zelfs niet te kijken hoe het met de gevallen man ging.

Zijn eigen veiligheid ging nu vóór alles. De man was er niet mee gebaat als hij hulp ging halen en meteen zou worden aangehouden.

Vóór de stationshal keek hij toch even om en zag dat één van de wachters weer terug liep. Onder zijn arm hield hij een kistje. Misschien een verbandtrommel. Wolfgang liep snel weer verder en ging de grote glazen hal binnen. Eindelijk stond hij op een droge plaats. Gelukkig hield het jack het water wel goed tegen. Dat vergoedde het gebrek aan warmte ruimschoots. Inhoud van de jutezak was er minder goed aan toe. De zak zelf was doorweekt. In een van de hoeken van de hal lag echter een grote, doorzichtige plastic zak. Schichtig keek Wolf rond en toen er niemand oplette, pakte hij het ding. De zak bleek schoon en droog te zijn. Het was een soort tas uit een supermarkt.

Nu werd het even spannend, want de inhoud van de jutezak moest overgeheveld worden naar de andere. Op dat moment was heel even voor iedereen zichtbaar wat hij bij zich had. Daar zouden ze dan hun conclusies uit kunnen trekken. Het was gelukkig niet erg druk in de hal. Wolfgang keek rond. De ruimte was enorm hoog en uitgebreid. Van binnen was het gebouw nog veel indrukwekkender dan van buiten. Vlak achter hem werd gepraat. Wolf schrok, toen hij zich omdraaide en merkte dat er twee wachters achter hem stonden. Een van hen keek hem strak aan. Hij dacht even dat zijn hart stil bleef staan, maar dat was een vergissing. Wel beefde hij nu over zijn hele lichaam en dat was verdacht. Met veel moeite slaagde hij erin kalm te blijven en schaapachtig te glimlachen. De wachter keek weer een andere kant op en liep weg. Om geen enkel risico te lopen stopte Wolf de plastic zak in de jutezak en begon op te tast de inhoud over te hevelen. Eigenlijk was het zo beter, want de nieuwe zak was doorzichtig. De zak zou er dus toch omheen moeten blijven zitten. Het gerommel veroorzaakte helaas wel veel gekraak. Dezelfde wachter die hem zonet had aangekeken, kwam nu recht op hem af. Wolfgang schuifelde een klein stukje opzij en ging tegen het lage muurtje zitten, dat de trap naar de tunnel afschermdde. De wachter keek hem weer aan en bekeek de plek waar de plastic zak had geleden. Daarna liep hij weer terug. Wolfgang durfde pas opgelucht adem te halen toen hij merkte dat de man niemand waarschuwde.

Het werd nu tijd om eens te gaan kijken hoe laat zijn bus vertrok. De dienstregeling was aan de paal van de bushalte bevestigd en niet te lezen vanuit het station. Hij moest dus even door de klapdeuren naar buiten lopen. Na enig rekenen en klokkijken, was het hem duidelijk dat hij nog een flinke tijd moest wachten. Maar weer naar binnen dus. Op het moment dat hij de deur vastpakte durfde hij niet meer verder. Waarom begreep hij niet, dus zette hij door en ging

naar binnen. Wolf wou dat hij zijn voorgevoel niet zo snel aan de kant had geschoven. De grote glazen ruimte leek hem aan te vallen en kwam in golven op hem af. Meteen week de ruimte weer terug. Oneindig ver weg was een kiosk en in een andere richting zag hij heel kleine loketten. De tunnelopening schoof van hem weg. Geen enkel houvast meer. Alles was ver weg! Heel traag schuifde Wolf op een pilaar af en hijgend liet hij zich op de grond zakken. Alles schudde en golfde. Als hij maar niet opviel. Vooral geen aandacht trekken! Nu eens kwam alles op hem af; dan weer zoefde het achteruit tot in het oneindige. Geluiden in de holle ruimte versterkten het effect nog.

“Het is verbeelding”, fluisterde hij tegen zichzelf.

Na heel lang wachten werd alles weer normaal. Hij woelde met een hand door zijn haar en stond op. De zak met spullen nam hij weer mee. Bij een andere pilaar stond een soort drankenautomaat. Wolfgang had dorst gekregen. Hij gooide een munt in het apparaat en drukte op de knop voor ‘cassis’. Tot zijn grote verbazing leek het ding te werken. Er verscheen een plastic beker die met een rozig-paarse vloeistof werd volgespoten. De smaak deed nog het meest aan een zwembad denken.

Hij pakte zijn boek uit de zak, sloeg het met één hand open en begon te lezen. De zak bleef naast hem op de grond staan. Door de geluiden uit de omgeving moest hij steeds weer opkijken. Dat maakte het moeilijk om de tekst goed te volgen. Bij de zoveelste keer dat hij zijn hoofd oprichtte zag Wolf een collega. Ze hadden dezelfde dag nog naast elkaar gestaan, maar Wolf leek onherkenbaar te zijn geworden. Het was toch wel slim geweest om andere kleren aan te trekken. Zijn natte haar droeg misschien ook bij aan de vermomming.

De tijd van vertrek naderde. Uiteindelijk lukte het lezen helemaal niet meer en ging hij naar buiten. De regen was bijna opgehouden. Hij ging bij de halte staan en een paar minuten later verscheen de bus. Nu was er geen weg meer terug. De laatste fase van de vlucht was aangebroken. Het was koud en de wind loeide, maar Wolfgang wachtte kalm op zijn beurt om geen moeilijkheden te krijgen. Hij bestelde een dagkaart. Het klonk wat vreemd, omdat het avond was. Toch was het de voordeligste mogelijkheid, die ook wel als retour werd gekozen. Het was dan ook niet nodig om een bestemming te noemen. Met een dagkaart mocht een reiziger overal heen. De reis mocht worden onderbroken en overstappen was ook toegestaan. De kaart bleef geldig tot ver na middernacht. Nadat hij had betaald liep Wolf snel door naar achteren.

“Die meneer van de dagkaart”, bulderde een stem door de bus. Wolfgang verstijfde opnieuw. Dus zo werkte het! Ze hadden hem helemaal laten gaan, om hem dan op het laatste moment te grijpen. Hij zou zich verweren! Terwijl hij zich omdraaide zag hij dat de chauffeur met een papiertje wapperde. Zijn kaartje! Hij had het laten liggen. Lachend liep hij terug en pakte de strook aan. Er was dus nog niets verloren.

De bus reed na een tijd de stad uit. De berm en leken grijs onder de geel-oranje natriumlampen. Af en toe stond er nog een huis aan de weg. Mensen stapten in en uit. De bus trok op en stopte. Plotseling zag Wolfgang het bord dat de gemeentegrens aangaf. Verder reikte de invloed van het regiem vast niet! Hij was nu eigenlijk een vrij mens. Toch beheerste hij zich. Hij moest een overstap-halte zien te bereiken. Daar zou hij een andere bus kunnen nemen. Een bus die niets met de stad te maken had. Ach, de laatste tijd had hij alle denkbare vluchtroutes

onderzocht. Op kaarten dan, of in boeken. Allerlei mogelijkheden had hij overwogen. Liftend, met de trein, per bus, of zelfs als verstekeling op een schip. Het was de bus geworden. Veel bezittingen had hij niet meer over. Erica en Chris zou hij nooit meer terug zien. Met deze vlucht had hij definitief een tijdperk afgesloten. Wat er nu kwam kon hij onmogelijk weten. Zou hij kunnen dansen in de toekomst? Zou hij toch nog een kunstenaar worden?

De warme lucht in de bus maakte hem slaperig en af en toe dommelde Wolf even in. De dag flitste door zijn hoofd. Nooit meer pleinregie, nooit meer jammerende burens, nooit meer kwaadaardige huizen. Maar ook nooit meer Chris, nooit meer Erica. De stad had hem gestraft door hem alsnog te isoleren. Zou hij ergens eten kunnen krijgen? Hij greep naar zijn borstzak, maar het flesje was er niet. De lichten van de stad waren nog slechts gekleurde vlekjes op de natte achterruit.

Midden op een eindeloze vlakte stopte de bus. De laatste halte was nu bereikt. Wolfgang stapte uit terwijl hij de zak achter zich aansleepte. Uit de dienstregeling bleek dat hij pas over een paar uur verder zou kunnen reizen. Het bushokje was vernield. Overal lag glas en beschutting tegen de snijdende wind werd niet meer geboden. De bus die hem tot hier had gebracht reed ronkend weg. De halfbevroren regen sloeg opnieuw in zijn gezicht. Zijn schoenen liepen vol met water en ook zijn jas begon door te lekken. Wolfgang probeerde zijn handen warm te blazen, maar dat was ondoenlijk. Verkleumd dook hij in elkaar. De houdingen waarin hij langdurig had gestaan bij de pleinregie waren draaglijker geweest dan deze ellende. De stad had haar beschermende mantel van hem weggenomen en nu moest hij de kou en het ongemak alleen dragen. De toekomst was verdwenen, maar de vlucht was geslaagd!





# **De Ståler-synthese**



Ik nam de gang nog eens goed in mij op. Hoewel ik nu al verscheidene jaren in dit land woonde, bleef ik me verbazen over allerlei dingen. Bijvoorbeeld dat een modern gebouw als dit instituut er zo uitzag. In mijn vaderland zou het er heel anders uit hebben gezien en dat was voor mij toch onbewust de norm. Zo had ik het grootste deel van mijn leven plafonds gezien die opgebouwd waren uit geperforeerde metalen platen met glaswol erachter. Of soortgelijke platen van zachtboard. Boven die plafonds liepen dan leidingen voor water, verwarming, gas, lucht, vacuüm en goten voor allerlei kabels. En natuurlijk werden de gaatjesplaten altijd om de twee meter afgewisseld door een TL-bak, diep ingebouwd. Ik was gaan denken dat het zo hoorde.

Hier waren geen verlaagde plafonds. Waar ze de leidingen hadden gelaten wist ik niet. Als ze ingemetseld waren in de massieve zolderingen, zou de eerste de beste lekkage het gehele gebouw onbruikbaar kunnen maken.

(Later hoorde ik dat ze toch minder dom waren geweest dan ik dacht. Er waren een soort lage tussenverdiepinkjes waar alle leidingen en kabels doorheen liepen.) De plafonds waren echt in dit gebouw, massief en witgekalkt. TL's scheen men nog niet te kennen, want om de zoveel stappen was, heel hoog, een zwakke gloeilamp bevestigd. Het deed me wat aan een oude trein denken, nog voor de invoering van de TL's.

Wat ik nog het vreemdste vond, was dat het gebouw slechts een paar jaar geleden was voltooid. Had de architect het bedoeld zoals het op mij overkwam? Mysterieus, als uit een grijs verleden, ontdaan van alle efficiënte en steriele trekjes en toch zo industrieel.

En dan was er nog iets vreemds. Vroeger had ik steeds gezien dat lokalen, zalen en kamers aan een gang lagen, en er met minstens een deur op uitkwamen. De andere zijde van de kamers en zalen bestond dan uit vensters die uitzicht naar buiten gaven. Dat was in dit gebouw blijkbaar opzettelijk anders gedaan. Vanuit de hoofdgang splitsten zich steeds kleine gangetjes af. De ene keer links, de andere keer rechts. Nooit recht tegenover elkaar. Alsof dat niet voldoende was, verdeelden die zich op hun beurt weer in twee nog smallere steegjes. Smal, maar even hoog als de centrale gang.

Eenmaal binnengedrongen in zo'n rotsspleet van de tweede graad, kon men dan eindelijk deuren onderscheiden. De linker, dus de meest naar binnen gelegen deur, verschafte toegang tot een ruimte zonder direct daglicht. Een inpandige ruimte. Deze was dan ook steeds bedoeld als koelkamer, of als explosie-, vacuüm- of opslagruimte. De rechter deur gaf toegang tot het domein van een van de vele medewerkers: een zelfstandig onderzoeker, zoals ikzelf. Van buiten was deze opzet niet te herkennen. Het gebouw was een lang, breed, en hoog blok, zonder in- of uitspringende delen of kieren.

De bovenstaande beschrijving lijkt wellicht wat te uitvoerig, maar ik vond het nodig om de kille, wat onheilspellende sfeer te tonen, waarin zich afspeelt wat ik meemaakte. Zonder een indruk te hebben van dit enorme laboratorium in het voormalig Oostblok, is het moeilijk om de enorme spanning mee te voelen.

Op een dag liep ik weer eens door die eindeloze, verraderlijke gang, niet wetend of het dag of nacht was, want altijd maar brandden die gloeilampjes met hun

gelige licht. De zijtakken van de hoofdingang waren niet te zien van een afstand. Dat was ik nog vergeten te vermelden! De gangen waren zo breed, dat men aan weerszijden van zo'n zijgang kasten had kunnen plaatsen. Op regelmatige afstanden stonden ze tegen de muur en af en toe was er zo'n zijgang tussen, maar soms ook niet. Diepe archiefkasten waren het, van grijs gemoffeld staal - het enige moderne leek het wel.

Overigens noemde ik het Oostblok, maar dit bouwsel was geen overblijfsel uit de communistische tijd. Allerminst. Een of andere 'Treuhand' (een soort trust) had het laten bouwen, met het oog op de economische genezing van het land. Misschien was het wel ontworpen door een Nederlander die dacht dat men dit mooi vond! Ik heb het eerlijk gezegd nooit uitgezocht, want het is mijn vak niet.

Ik liep daar dus weer eens door die gangen. Dag of nacht. Ik wist het op dat moment werkelijk niet meer, want ik had urenlang in een van de donkere ruimtes gewerkt aan mijn onderzoek. Dat betrof dat de invloed van radiogolven op menselijke weefsels. Een onderwerp dat toen veel minder in de belangstelling stond, aangezien er nog nauwelijks mobiele telefoons bestonden. Hoogstens autotelefoons, maar niet die kleine zakdingetjes van tegenwoordig. Een horloge droeg ik niet bij mijn onderzoek, aangezien het ene type stoorde, en het andere kon bezwijken in de enorme velden die ik soms opwekte. Een soort stopwatch had ik wel. Het was eerder een soort computerprogramma, maar dat zei niets over het moment van de dag. Voor de duidelijkheid, gewone PC's waren er ook nog niet, dus even kijken hoe laat het was kon ik ook niet. Sommige collega's wel, maar dat waren echte whizzkids.

Ik wist dus niet hoe laat het was, maar dat vond ik ook niet zo belangrijk. De geheimzinnige omgeving boeide me wel, want ze was zo anders dan wat ik was gewend. Collega's kwam ik niet tegen. Er liepen doorgaans weinig mensen in de gangen, behalve wanneer er een bespreking plaats zou vinden. Iedereen ging zijn eigen gang en had zijn of haar eigen werktijden, want in feite deed elke onderzoeker zelfstandig, onafhankelijk van anderen experimenten. Tenzij er onderlinge afspraken waren gemaakt natuurlijk! Een vreemd gevolg hiervan was wel dat veel mensen geen flauw idee hadden van wat hun buurlieden deden.

Men stoorde of controleerde elkaar niet, en verder was er ook weinig contact. Op groepsbesprekingen werd er gepraat over problemen of algemene ontdekkingen, maar nooit over de inhoud van het eigen werk. Die besprekingen waren meer een manier om op de hoogte te blijven van wat er in de wereld van de wetenschap speelde. Iets waarvoor nu Internet zou worden gebruikt. Er was geen sprake van leren van elkaars resultaten.

Juist doordat ik zo geïsoleerd werkte, begon ik ernaar te verlangen wat meer van het gebouw te leren kennen. Het was hoog, zoals ik al zei, en van de vele verdiepingen was die waar ik zelf werkte vooralsnog het interessantst. Ik maakte wat omwegen door een aantal gangetjes en bekeek bij het schaarse licht hier en daar een naambordje. De titels gaven soms een heel vage aanwijzing omtrent de bezigheden. Alle nationaliteiten leken vertegenwoordigd, en het was duidelijk dat er niet alleen natuurwetenschappelijk en technisch onderzoek werd gedaan.

Opeens, misschien was het de achtste zijgang naar links, begon mijn hart te bonzen. Eerst wist ik niet goed waardoor mijn schrik veroorzaakt werd. Het was een schok van herkenning zonder dat ik wist waarom. Een beetje alsof je een bekende in de verkeerde omgeving tegenkomt. Het duurt even voor je iemand

kunt plaatsen. Toen ik nog eens goed naar het naambordje keek, besepte ik dat ik de onderzoeker kende, al wist ik nog steeds niet waarvan. Ingespannen trachtte ik een verband te vinden. Dat lukt nooit onder druk. Eigenlijk kon ik beter wat associëren of aan iets anders denken. Ik draaide me om en staarde naar de onderzoeksruijnte tegenover de kamer. Deze ruijnte was afgesloten met een zware deur.

‘Streng verboden toegang’ stond er in zeven talen op. En daaronder:

‘Hermetisch gesloten ruijnte, door geen enkele autoriteit te openen’.

Dat laatste verbaasde mij, want was het nut van een kamer die nooit geopend mocht worden? Weer keek ik naar het naambordje op de deur ertegenover, ruim een halve meter er van af.

‘Professor’, stond er voor de naam. Was dat een eretitel, of ging het hier werkelijk om een docent aan de universiteit? Een vlieg of iets dergelijks, achter de naam, ergerde mij en ik strekte mijn hand uit. Het was geen vlieg! Achter de naam van de onderzoeker was een kruisje aangebracht. De man was reeds overleden, en in plaats van de naam te verwijderen had men er gewoon een kruisje achter gezet.

Toen schoot het mij allemaal weer te binnen. Deze man werd door velen als een krankzinnige beschouwd. Hij was een wetenschappelijke paria geworden, omdat hij alle wetten van de chemie met voeten had getreden. Onder meer had hij beweerd dat men de valenties van een atoom af kon laten wijken van de gangbare door de structuur van een verbinding complexer te maken. Het ging om organische stoffen - bij voorkeur door ringverbindingen - die hij ook echt synthetiseerde. Dat beweerde hij althans. Zijn positie was een beetje vergelijkbaar met die van Pons en Fleischman later, met hun koude kernfusie.

Hij had in een publicatie uiteengezet dat hij verbindingen had gemaakt die een ring van twee zwavel - en zeventien (!) zuurstofatomen bevatten. Verder had hij één chloor met acht koolstofatomen verbonden, zonder dat er waterstof aan te pas kwam. Helemaal onbegrijpelijk was het hoongelach van zijn collega’s niet, want de stoffen waren niet uit te tekenen, niet te berekenen, en niet te analyseren.

Herhalingen van zijn experimenten door anderen faalden, dus het bestaan van zijn stoffen was uitgesloten. Nu moet ik wel zeggen dat er bijna niemand was die zijn experimenten wilde controleren, want iedereen was ervan overtuigd dat het onzin was. Volgens zijn publicaties waren de stoffen trouwens donker van kleur, vloeibaar - olieachtig - en vreemd genoeg niet explosief. Om zich te verdedigen tegen alle aanvallen, had hij zijn volledige set protocollen vrijgegeven, met iedere aanwijzing erin. Hij had anderen uitgedaagd om zijn experimenten te herhalen. Uiteindelijk was er iemand geweest die dit inderdaad had gedaan. Vlak nadat hij zijn succes had gerapporteerd was deze persoon echter dood in zijn kamer gevonden. Een paar mensen die aan het schoonmaken waren hadden de volgende ochtend zijn lichaam aangetroffen en de politie gewaarschuwd. Bij nader onderzoek was later gebleken dat ze getuige waren geweest van zijn dood. Volgens hun verklaringen was er een donkere wolk achter de onderzoeker aangekomen toen hij de kamer verliet. Deze wolk had zich verdicht en om hem heen geslingerd, om hem op deze wijze te wurgen. Niemand had het verhaal geloofd, al hadden de rapporten van de politiearts vermeld dat er inderdaad sporen van verwurging waren. Verder was er sprake van gebroken ribben. Er leek maar één verklaring mogelijk te zijn, en dat was dat de man was gedood door een enorme wurgslang. Een krant in de USA of UK had heel veel geld geboden voor het verhaal van de schoonmakers. Nou ja, het zou wel veel geld geweest zijn voor

een inwoner van Oost-Europa; niet voor de eigenaar van het dagblad. Na dat verhaal had ik er niets meer over gehoord. Niet lang daarna was de omstreden hoogleraar die het protocol had opgesteld onder dezelfde omstandigheden om het leven gekomen. Men beweerde dat hij het niet langer kon verdragen dat hij was uitgekotst door de wetenschappelijke wereld, maar ook nu was er sprake van verwurging en gebroken ribben. Zijn naam had in alle kranten gestaan en eerlijk gezegd had ik pas op dat moment zijn artikelen over de onmogelijke stoffen gelezen. Ze leken helder en aannemelijk, behalve dan dat ik niet geloofde dat hij de juiste analyses had uitgevoerd. Ongetwijfeld ging het om bijzondere mengsels, niet om verbindingen. Diverse bepalingen spraken mijn opvattingen tegen, maar ook ik weigerde iets onmogelijks te geloven.

Pas nu ik voor deze deur stond, besepte ik dat ik zelf werkte in het gebouw waar zich een van beide tragedies had afgespeeld. Twee zo vreemdsoortige moorden of ongelukken op geheel verschillende plaatsen in de wereld. Een van die twee plaatsen was dus dit instituut! Een akelig gevoel be kroop mij. Ik stond hier in een schemerige gang, zonder te weten hoe laat het was. Ik had zelfs geen idee of er nog wel iemand anders in het gebouw was.

De deur van de kamer gaf mee toen ik ertegen duwde. In tegenstelling tot wat ik gehoopt had zag ik donkere ramen. Het was nacht en er was geen enkel geluid hoorbaar. Nergens was een lichtje te zien. Op het moment dat ik weer een stap terug deed hoorde ik toch geluid achter me. Het klonk als een heel hevige windvlaag. Het leek uit de verboden ruimte te komen. Verbaasd keek ik om naar de deur. Die stond op een kier en er leek een soort bruine rook uit te kruipen. Veel dikker dan broomdamp. Even moest ik aan het krantenartikel denken. Destijds had ik de angst van de schoonmakers als bijgeloof of sensatiezucht afgedaan. Nu dacht ik er anders over. Ik was gewoon bang. Het bleek echter niets bijzonders te zijn, want de bruine rook werd dunner en dunner en na een tijdje geheel te zijn verdwenen. Nu begon ik mij af te vragen of de kamer van de bewuste hoogleraar nog intact was. Behalve bang was ik ook nieuwsgierig. Ik hoopte eigenlijk oorspronkelijke aantekeningen te vinden, of andere aanwijzingen die te maken konden hebben met zijn dood. Veel kans had ik niet, want de politie zou voor het onderzoek alles wel hebben meegenomen. Toch neemt een onderzoeker niet zomaar iets aan en even later zat ik dus achter het bureau waar eens de gek of het genie had gezeten.

In de kast stond een reeks ordners en gebonden schriften, met op de ruggen data en jaartallen. Ik pakte er een uit die aan het einde van de reeks stond. Bij zijn dood was het natuurlijk afgelopen. Het priegelige handschrift was gelukkig goed te lezen. Ook in het schrift stonden data en zelfs tijden.

'11.00 PM', stond er. En daarachter: 'Onmogelijk monster te nemen van de nieuwe stof'. Ik bladerde terug. Het leek wel alchemie. Om de haverklap waren er tekenjes in de tekst die me niets zeiden, tenminste niet in de chemie. In de elektronica zouden het condensatoren, lampjes en spoelen geweest zijn. In de scheikunde betekende het gewoon niets, zo midden tussen de chemische symbolen.

Daar was het alweer: er was steeds een stof toegevoegd die ik niet kende. Weer met zo'n eigenaardig symbooltje. Vreemd dat de protocollen die hij had vrijgegeven wel leesbaar waren geweest. Had hij ze uitgeschreven in de geaccepteerde vorm? Wat bedoelde hij met al die symbooltjes? Was het gewoon een soort eigen steno geweest dat hij zelf goed kon lezen? Of was de man niet

helemaal meer goed bij zijn hoofd geweest en afgezakt naar middeleeuwse praktijken? Was het een alchemist geweest, zoals ze nu nog wel rondlopen? Nee, dan hadden de gepubliceerde protocollen er niet veel anders uitgezien...

Ik keek weer bij de markering 11.00 uur. Het was in de herfst geweest, net als nu. Het viel me op dat de aantekeningen onregelmatiger en verwarder werden naarmate de tekst vorderde.

‘Vloeit steeds terug, is niet deelbaar, niet snijdbaar; niets. Voelt niet viskeus aan, maar gedraagt zich soms taai als rubber. Negatief tixotroop? Verheft zich uit de bak en lijkt een wolk te vormen. Het is een vloeistof die plotseling gasvormig...’

Uit een inktvlek onder deze regels viel af te leiden dat de professor haastig zijn pen had neergelegd of misschien uit zijn handen had laten vallen.

Hij had zijn zin niet afgemaakt. Meer was er niet geschreven. Dit was het laatste dat hij ooit had opgeschreven. Gezien de datum en het feit dat dit het laatste schrift in de reeks was en de laatste beschreven bladzijde erin, was ik min of meer getuige van zijn dood. Na al die jaren kon ik iets voelen van de schrik en beklemming. Het leek alsof er iemand over mijn schouder meelas.

Dit waren de aantekeningen van de oorspronkelijke onderzoeker. Dit waren de echte protocollen van de Ståler-synthese! Dit was niet de persoon die de onderzoeken had herhaald en daarbij als eerste was verongelukt.

Er klopte iets niet in de chronologie, besepte ik nu. Professor Ståler had onderzoeken gedaan die niemand geloofde. Vervolgens had hij de beschrijvingen beschikbaar gesteld aan anderen. Op dat moment was hij kernegezond. Tenminste, hij leefde. Een andere onderzoeker had het onderzoek herhaald. Die persoon had net zomin als professor Ståler dood moeten zijn, behalve dan door puur toeval. Het kon dus niets met de vreemde stoffen te maken hebben. Toch ging die stelling weer net zo hard onderuit, want niet veel later was professor Ståler ook verongelukt onder dezelfde omstandigheden. Dat kon bijna geen toeval meer zijn, maar het was verkeerd. Professor Ståler had blijkbaar iets gevaarlijks gedaan en zou dus als eerste dood moeten zijn. Daarna kwam de ander pas in de gevarenzone. Natuurlijk was het denkbaar dat de ander - ik kon me zijn naam niet herinneren - iets extra's had gedaan waardoor het mis ging. Dan was het probleem weer dat professor Ståler dat niet kon weten. Ik piekerde over dit raadsel, en kon maar één goede verklaring bedenken. De andere onderzoeker heeft een goed aanvullend idee en schrijft het aan professor Ståler. Die besluit deze aanvulling eens te proberen, want hij weet nog niet dat het bij zijn collega verkeerd is afgelopen. Het resultaat is een tweede ongeval, identiek aan het eerste. Alleen zó klopte het. Maar dat betekende dat er in zijn cor-respondentie misschien iets te vinden was.

Ik ging naar de reeks ordners en pakte de laatste. Een paar bladen terug vond ik de brief die ik al verwacht had. Cavalho was de naam van de andere onderzoeker. Professor Cavalho, zag ik. Verbonden aan de Universiteit van... onleesbaar. De naam was misschien Zuid-Amerikaans. Zou het ergens in Mexico geweest zijn? Het was een fraai logo, maar erg leesbaar was het niet. Verder stond er geen adres op het briefpapier. Goed, het deed er niet toe. Het ging om de inhoud van de brief. Het was alsof het met opzet was gedaan, om mij te pesten. De brief van Cavalho bevatte ook al van die rottige symbooltjes. Minder dan bij Ståler, maar toch hinderlijk. Waren ze lid geweest van een of ander occult genootschap? Na hun dood hielden ze de werkelijkheid nog steeds voor me geheim! Nou ja, ik kon ze niet meer levend maken, dus veel belang hadden ze er vermoedelijk niet bij dat ik het

kon ontcijferen. Ik legde de ordner neer en leunde achterover om verder te denken.

Hij moest iets hebben gezien. Op zo'n abrupte manier onderbreekt iemand zijn werk niet voor een kop koffie. Misschien was het gas naar de open deur gegaan en had hij het tegen willen houden. Zou hij per ongeluk verstrengeld zijn geraakt in de vreemde viskeuze massa die zulke tegenstrijdige eigenschappen bezat? In dat geval was het idee van een wurgslang nog niet eens zover bezijden de waarheid. Het leek allemaal te kloppen. Half gerustgesteld ging ik de kamer weer uit. De verklaring van de schoonmakers, waarover ik in de krant had gelezen, stelde dat Cavalho - die hier minstens tienduizend kilometer vandaan was geweest - achtervolgd werd door een wolk. Dit bleef in mijn hoofd rondspoken. Ik liep weer terug naar de hoofdgang en kreeg daar bijna een hartstilstand. De andere persoon, waar ik bijna tegenop was gelopen, was trouwens niet minder geschrokken. We liepen allebei op zachte rubberzolen en hadden elkaars voetstappen daardoor niet gehoord. Het was een jongeman die ik vaag kende. Naar ik meende te herinneren was hij niet ver van het behalen van zijn titel af. Formeel gezien was hij dus nog student. We verontschuldigde ons, en de student verklaarde dat hij juist zo geschrokken was omdat hij in deze gang liep.

“De gang waar de beruchte stof is opgeslagen”, voegde hij er veelbetekenend aan toe. Hij had nog colleges gelopen bij de hoogleraar en wist van zijn dood.

“Niemand buiten gelooft het,” zei hij, “maar binnen weten we wel beter. Hij was niet gek en die andere twee gevallen zijn duidelijk genoeg.”

“Welke twee andere gevallen?”, vroeg ik verbaasd. “Ik weet alleen van Cavalho.”  
‘Niet Cavalho! Dat was ergens anders. Behalve Michel zijn er nog twee aangevallen, en dat is in de doofpot gestopt. Helemaal binnen deze muren gebleven, maar ze werden op dezelfde wijze vermoord. Ook geen hersenen meer.”

Michel was de voornaam van Ståler, begreep ik. Maar hersenen? Het was allemaal nieuw voor mij. De vraag was of het waar was. De student legde mij uit dat de lijken in dit gebouw, net als Cavalho, zonder hersenen waren gevonden. Bij de laatste twee gevallen was de ene onderzoeker vermoedelijk aangevallen, en de andere hem te hulp gekomen. Zonder succes overigens.”

Ik vertelde hem wat ik even tevoren had meegemaakt en wees naar de deur die om de hoek lag. De jongeman verbleekte. Zijn angst leek besmettelijk en onafgebroken keken we om ons heen, of er geen donkere rookwolk te bespeuren viel. Ik begreep dat het echt om de beruchte stof kon gaan. Iedereen die er nietsvermoedend op inliep kon dat met de dood moeten bekopen! Vreemd dat een hermetisch gesloten deur op een kier kon staan. Dat deed een chemische stof niet zelf. Daar was een mens voor nodig.

We besloten op weg te gaan om nog een paar andere mensen te waarschuwen. Alarm slaan had geen zin. De zaak moest binnen dit gebouw blijven, net als de gevaarlijke stof. Het enige dat we konden doen, was onderzoeken wat er gebeurd was. Als het gas werkelijk ontsnapt was (het kon overigens evengoed de gedaante van een vloeistof aannemen), zouden we het moeten vangen. Bevend en doodsbleek schuifelden we voort. Ik vervloekte de archiefkasten, die het zicht op de zijgangen belemmerden. Overal kon het nu op de loer liggen. Tijdens onze wandeling begon ik echter meer en meer te twifelen aan de geestelijke gesteldheid van mijn metgezel. Als hij colleges bij professor Ståler had gevolgd, was hij misschien besmet door de vreemde ideeën, of zelfs lid van een occult



genootschap. Hij legde namelijk fluisterend uit dat de stof emoties leek te hebben. Alleen negatieve. Tot ieders ontzetting kon het blijkbaar dingen voorzien. Mogelijk kon het zelfs logisch denken. De laatste keer dat het gevangen was, had het ronduit intelligent geleken. Het was kort tevoren ontsnapt door een deur en een kluis te openen. Op normale wijze, zonder sporen van geweldpleging. Het was gewillig meegegaan, alsof het een organisme was, zonder schade aan te richten. Dit waren natuurlijk woeste en overdreven verhalen van iemand die dronken was, of paddestoelen had gegeten. Toch klinkt het in zo'n halfdonker, verlaten gebouw, 's nachts, allemaal heel anders.

Ondanks alles kwamen we levend en wel aan in een van de besprekingsruimten. Hier bleken nog drie mensen aanwezig te zijn. Twee min of meer gevorderde studenten, die deelnamen aan een onderzoek, en een collega-onderzoeker die ik zelfs goed kende. Het was Brasquat, die met ultrageluid werkte, om diepliggende fouten in metalen constructies op te sporen. De ene student bleek Scorefield te heten en biochemisch onderzoek te doen. De andere, Stattenfaser, was bijna afgestudeerd in de psychologie. Van mijn metgezel wist ik nog steeds de naam niet, maar hij werd aangesproken met 'Wellington'. Dat kon natuurlijk ook een bijnaam zijn. Het leek me eigenlijk wel aannemelijk, want wie heet er tegenwoordig nog zo. Ik liet hem zijn verhaal vertellen, want ik ging er vanuit dat hij als organisch chemicus wel toch wel de meeste kennis van zaken zou hebben. Bovendien had hij professor Ståler persoonlijk gekend. Ik luisterde naar de algemene feiten en begreep dat professor Ståler een Fransman was, ondanks het Scandinavische tekenje in zijn naam. Naarmate het verhaal vorderde werden het minder feiten, en meer meningen en conclusies. Ik had eigenlijk aangenomen dat Wellington een objectieve kijk op de zaak had, door zijn kennis. De anderen hadden daar duidelijk een andere opvatting over. Steeds viel men hem in de rede met uitroepen als: "Dat is niet bewezen." Of iets als: "Je breit een compleet griezelverhaal uit gewone gegevens."

"Kalm heren, we moeten wat doen", zei ik nu. Ik was niet zo gespannen meer en vond het tijd worden wat structuur in het geheel aan te brengen. Wellington werd warriger en warriger en dat viel me wat tegen. Hij had nog heel wat te leren.

"Laten we de harde feiten eens noteren", ging ik verder, terwijl ik naar het ouderwetse schoolbord liep.

"Het is bang voor radiogolven", begon Stattenfaser, en de biochemicus vulde aan dat het inderdaad woedend werd door elektromagnetische straling.

Mijn collega kapte deze wilde uitroepen meteen af.

"Bang zijn, kwaad worden," riep hij verontwaardigd, "dat zijn al conclusies. Bovendien is het antropomorfistisch denken. In de drie gevallen waarbij een dode viel door toedoen van deze stof - en zelfs dat staat niet vast - bleek dat vlakbij een onderzoek met sterke elektromagnetische straling werd verricht. Steeds was een klein deel van de straling in de omgeving te meten geweest."

"Hoe zit het dan met licht," vroeg ik, "dat is steeds aanwezig. Het gas of de vloeistof absorbeert al het zichtbare licht, want het is zwart of grijs."

Wellington, die nu heel wat rustiger was, vertelde me dat het in het geval van professor Ståler om een zeer zwakke Röntgenstraling ging, en in de andere gevallen om UHF-radiogolven. Ik zweeg, maar bedacht dat ik zelf met dergelijke golven werkte.

“Hoor eens, Brasquat,” zei Stattenfaser, “ze hebben niet voor niets psychologisch en ethologisch onderzoek naar de stof gedaan. Het spul lijkt werkelijk te kunnen denken.”

Brasquat begon zich behoorlijk op te winden. “Moet je nu eens horen wat je allemaal loopt te beweren. Ethologie en psychologie houden zich bezig met hogere organismen. We zitten hier niet in een boek van Stanislav Lem! Jullie zijn nog echt niet rijp om te worden losgelaten op de maatschappij.”

“Het kan iets veel simpeler zijn”, merkte ik op. “Als door de straling de moleculen extra in beweging worden gebracht, dan kan zo’n hele structuur gaan bewegen.”

Vervolgens legde ik uit wat ik in de aantekeningen had gelezen. Men luisterde maar half, want men had nog behoefte om verder te praten.

“Die verdwenen hersenen zouden kunnen wijzen op vetopname”, begon Scorefield.

Meteen ging het geharrewar weer verder. Het zou teveel tijd gekost hebben om de aanwezigheid bij zo’n emotioneel onderwerp steeds weer tot orde te roepen. Daarom deed ik ook niets anders dan luisteren en aantekeningen maken. Na drie kwartier wist ik meer dan de anderen afzonderlijk en daarom las ik voor wat ik had genoteerd. In feite was het allemaal bekend, maar ik had gewoon de moeite genomen het te noteren.

1 Het betreft een vloeistof, die gas- of dampvormig kan worden.

2 De stof is viskeus, zelfs als gas.

3 De stof bestaat vermoedelijk uit kleine moleculen, die verstrengeld kunnen raken tot complexe ketens. Dit geeft een compacte massa - ook als gas.

4 De stof beweegt zodra er bepaalde vormen van energie worden opgenomen.

5 De stof kan in half-vloeibare, zwevende toestand krachten uitoefenen.

6 Het is onbrandbaar, onoplosbaar, inert.

7 De stof ontwijkt magneetvelden - is dus diamagnetisch.

8 De stof geeft soms energie af, in ieder geval in de vorm van zichtbaar licht.

9 De structuur ervan is niet op te helderen, omdat:

a) Er geen monsters te nemen zijn.

b) De aantekeningen van de onderzoeker onbekende symbolen bevatten.

10 Het gedrag van de stof is niet te voorspellen, maar wij kennen niet alle omstandigheden.

11 Noch het gas, noch de vloeistof kan zonder meer vaste stoffen doordringen.

12 De stof verdwijnt en verschijnt soms, zonder dat duidelijk is waar ze heengaat of vandaan komt.

Tevreden keek ik om mij heen.

“De punten zijn ieder afzonderlijk niet heel erg vreemd - op punt twaalf na. Als het allemaal tegelijk eigenschappen van een stof zijn, wordt het wel irrationeel. Het lijkt dan wel een levende substantie”, zei ik.

We praatten wat verder en al gauw bleek dat Wellington had overdreven met zijn ‘opgegeten hersenen’. Alleen bij de laatste twee doden zouden de hersenen zijn verdwenen. Dat waren nu juist de gevallen waarmee was geknoeid. Men vermoedde dat deze slachtoffers als vermist waren opgegeven en dat men zich van de lichamen had ontdaan.

Ik wilde achterover leunen in mijn stoel, toen er heftig op de deur werd gebonkt. Het was een luid en toch omfloerst geluid. Ik weet niet hoe ik het anders zou moeten omschrijven. Alsof er met bollen wol op een grote trom werd geslagen. We bleven verstijfd zitten, tot de deurkruk bewoog. Brasquat was er met een sprong bij en draaide de hendel van het slot om. De deuren hadden geen gewoon slot met sleutel aan de binnenzijde, maar wel een soort WC-slot. De kruk bewoog heen en weer, maar niet zoals een mens dat zou doen. Er werd zo hard gebonkt, dat de deur kraakte. Vlak daarna was weer het geluid van een windvlaag te horen. Onze psycholoog beefde van top tot teen en was doodsbleek geworden. Hij stamelde: "Dat... was... dus een... voorbeeld - ik wilde juist uitleggen dat het in staat is tot intelligente handelingen. We hebben het getest. Het lijkt op zo'n moment wel een mens in amoebevorm. Het kan niet communiceren, maar feilloos ordenen en herkennen. Dat was toen het in een explosiekamer met glas was. Zelfs dat doen we niet meer, want het is soms te angstaanjagend om te zien."

Eigenlijk geloofde ik niet veel van het verhaal. Maar waarom zou een bijna afgestudeerde zulke wartaal uitslaan? Het was wel vreemd dat beide studenten die hier waren opgeleid, Wellington en Stattenfaser, allebei zo weinig professioneel reageerden. Brasquat en ik hadden gedurende onze studie en in de vele onderzoeksjaren erna geleerd ons tot de feiten te beperken. Deze heren maakten er echt een theatervoorstelling van. Goed, de feiten waren verontrustend, dat moest iedereen nu wel toegeven. Dat was echter geen reden om fabeltjes te verzinnen. Scorefield bleef ook rustig. Was de opleiding hier wel goed? Of werd men op andere gronden beoordeeld dan gebruikelijk was? Ik bleef in gepeins verzonken en overdacht de betekenis van punt twaalf - het verschijnen en verdwijnen alsof de stof buiten onze dimensies stond - toen er een donkere rookwolk langs mij heen schoof. Een weinig geslaagde grap om nu een sigaret op te steken. Het was niet opzettelijk gedaan. Wellington moest zijn zenuwen de baas blijven. Ik piekerde grinnikend verder. Na de eerste schrik was het ook wel grappig dat er een rookwolk langskwam op het moment dat ik nadacht over het plotseling verschijnen en verdwijnen. Het leek me niet aannemelijk dat eens stof echt verdween. Het was vermoedelijk zo dat de stof zo sterk verdunde dat ze niet meer waarneembaar was, bedacht ik. Dan zaten we nog met het probleem dat de stof ook wel meteen vanuit vloeibare toestand verdween.

"Ik zie een oplossing...", zei ik aarzelend.

"Wacht even", viel Stattenfaser me in de rede. Blijkbaar geloofde hij niet in mijn oplossing. Hij ging verder en toen begreep ik dat hij ook een gedachtengang aan het uitspreken was.

"Professor Ståler voegde een stof toe en die gaf hij onder meer aan met een symbool dat geen chemisch symbool was. Kun je het misschien voor me tekenen?"

Zo goed als ik het me kon herinneren tekende ik het symbool op het schoolbord.

"Wacht eens," riep hij uit, "dat is een oud teken om het vijfde element weer te geven...!"

"Borium?", vroeg ik verbaasd.

"Nee, nee, nee. De klassieke Griekse elementen. Buiten de elementen aarde, water, vuur en lucht werd vroeger een vijfde element verondersteld. Het symbool werd later, meen ik, ook gebruikt om de ether aan te duiden. Ik bedoel natuurlijk niet de stof di-ethyl-ether, maar het medium voor golven, overal om ons heen."

“Hoe kan hij zoiets nu hebben toegevoegd?”, vroeg ik verbaasd. “Dat is toch een abstract iets?”

“Natuurlijk,” antwoordde Stattenfaser, “maar het kan een soort steno zijn geweest.”

“Ja, zover was ik ook al”, onderbrak Brasquat hem en haalde de woorden uit mijn mond. Stattenfaser ging onverstoord verder, alsof hij hardop dacht en wij niet in zijn droom voorkwamen:

“Bovendien, stel dat hij wel zoiets bedoelde, dan kunnen jullie de consequenties ervan beter overzien.”

“Het reageert heftig op ethergolven”, mompelde Wellington, daarmee punt vier wat anders formulerend. Het gepraat leidde verder weer tot niets en we lieten de ether voor wat ze was. Plotseling maakte iemand - ik weet niet meer wie, misschien Brasquat - ons erop attent dat een soortgelijke gebeurtenis in een ander laboratorium had plaatsgevonden. Dat wisten we allemaal wel, voegde hij er snel aan toe. Het opmerkelijke was echter dat de desbetreffende onderzoeker een normaal, leesbaar voorschrift van professor Ståler had uitgevoerd. Maar Ståler had toen helemaal nog geen gevaarlijke, agressieve stof ontwikkeld. Dat was pas later gebeurd. Tot dan toe had hij onderzoek gedaan in de uithoeken van de natuurwetenschap en had anderen uitgedaagd hem te controleren.

“Zou de andere onderzoeker iets hebben gedaan of toegevoegd dat niet volgens het oorspronkelijke voorschrift was?”, opperde Wellington. Ik herinner mij dat de moord werd gepleegd nadat de Cavalho een succes had gerapporteerd.”

Ineens beseftte ik dat ik die overweging had gehad en vervolgens op zoek was gegaan naar brieven. Ik wist hoe het was gebeurd en was helemaal vergeten het aan de anderen te vertellen. De hele tijd had ik ze niets over de brief verteld, zo erg was ik in de war geraakt door alle emotionele verhalen. Vervolgens hadden we alleen maar over de stof gesproken en waren Ståler en Cavalho helemaal vergeten!

Ik herstelde mijn verzuim en probeerde zo nauwkeurig mogelijk te vertellen wat ik had ontdekt.

“Het moet dus zo zijn gegaan,” besloot ik, “dat Cavalho verder is gegaan dan Ståler en hem weer heeft ingelicht. Ståler heeft hetzelfde gedaan als Cavalho en is net zo plotseling dood gegaan.”

“Maar zouden ze dan straling hebben toegediend?”, vroeg Brasquat. Dat deed Ståler al. En waarom gebruikte hij dan niet het gewone symbool, een bliksempje? Trouwens, hij had het soort straling en het energieniveau erbij kunnen zetten. De alchemist.”

Wellington vroeg nu voorzichtig: “En telepathie dan?”

Brasquat lachte: “Hoe wil jij telepathie ‘toedienen’? Vertel maar eens.”

Scorefield schraapte zijn keel en tot onze verbazing zei hij:

“Misschien hebben ze geprobeerd contact te leggen.”

Het leek wel besmettelijk, deze onzin. Dronken ze teveel wodka? Alleen Brasquat en ik leken immuun te zijn. In ieder geval waren we het erover eens dat Ståler een experiment van Cavalho had herhaald. Zijn eigen werk was immers door Cavalho herhaald en uitgebreid?

“Moeten we de aantekeningen dan misschien eens wat grondiger bekijken?”, vroeg Scorefield, die nu wat minder zweverig was.

“Jij hebt ze toch al gelezen, Warter?”, vroeg Brasquat aan mij.

Ik zei dat ik er wat in had rondgebladerd, maar dat het te ver ging om te zeggen dat ik de aantekeningen werkelijk had bestudeerd. We moesten dus echt naar de kamer gaan voor de objectieve informatie, rechtstreeks uit de bron.

De moeilijkheid was dat we opgesloten zaten in deze kamer en dat die van Ståler een heel eind verder lag. En ondanks onze strikt wetenschappelijke aanpak, waren we toch wel erg bang voor de stof. We wilden niet het risico lopen dat we iets over het hoofd hadden gezien en de volgende dag dood teruggevonden zouden worden.

Zeker twintig van die verraderlijke zijgangen moesten we passeren, met van die ellendige stalen archiefmonsters ervoor die elk overzicht verhinderden. Niemand voelde enige behoefte om naar die kamer te gaan. We begonnen aan het nut van de onderneming te twijfelen en maakten het er niet beter op door de gruwelijke mogelijkheden met elkaar door te nemen. Loten was de enige oplossing. Dat was gemakkelijk gezegd, maar niet zo snel uit te voeren. Rommelen met munten was niet eerlijk genoeg. We zouden elkaar in de haren vliegen over de kansberekening. Dobbelstenen hadden we niet. Wel krijtjes, maar niemand had een idee hoe daarmee eerlijk geloot kon worden. Normaal kon één van de aanwezigen de rol van scheidsrechter op zich nemen, maar nu wilde iedereen dat wel doen. Daar zouden we dan weer om moeten loten en dat was net wat we wilden doen...

Er was een molecuulbouwdoos aanwezig en de atomen met één bindingsstaafje waren in zes kleuren beschikbaar. We besloten hier blindelings uit te trekken, en dan diegene te laten gaan die de kleur had getrokken die als eerste genoemd werd op pagina 77 of verder van een bepaald aanwezig handboek. Door de zenuwen hadden we er niet op gelet dat er lichtgroene en donkergroene atomen waren en dat de eerste kleur die we lazen natuurlijk groen was. Ik had een van de beide groene kleuren getrokken. Een onverklaarbare aanval van overmoed zorgde ervoor dat ik beweerde de 'meest groene kleur' te hebben. Ik was dus een halve vrijwilliger. Het alternatief was nog eens met een muntje gooien. Nog zenuwslopender. Nu had ik tenminste zekerheid. Iedereen wenste mij succes en voorzichtig verliet ik de kamer.

Ze hadden bepaald opgelucht geklonken, bedacht ik. Meteen al had ik spijt van mijn besluit. De hoge gangen met hun ouderwetse licht, en de zijgangen die ik niet kon overzien, benamen mij bijna de adem. Een beetje vreemd, want een paar uur eerder had ik nog nieuwsgierig door de gangen geslopen. Ondanks het gevaar en de spanning moest ik lachen toen ik bedacht dat onze prachtige en eerlijke lotingsmethode onzinnig was. Bepaalde kleuren kwamen in handboeken veel vaker voor dan andere, dus niet iedereen had dezelfde kans. Ik verbeterde mezelf meteen. We hadden blind getrokken, dus niemand had vooraf een betere of slechtere kans. Nee, het was een eerlijke aanpak geweest en ik had pech.

Voetje voor voetje schoof ik vooruit, zo geruisloos als ik maar kon. Geluid had vermoedelijk niets te maken met de ongevallen, maar het is nu eenmaal een menselijke reactie. We zijn nog steeds ingesteld op luipaarden en slangen. Iedere zijgang voelde als een examen. Bijna hoopte ik de stof te zien, dan was er tenminste een einde gekomen aan de onzekerheid.

Inderdaad doemde onverwachts een zwarte wolk op. In de verte. Geen rook of gas, maar een soort zwevende vloeistof. Het was in de buurt van mijn eigen kamer, en meteen dacht ik aan de UHF-radiogolven die ik gebruikte bij mijn onderzoek. Ongetwijfeld lekte een deel van de energie weg naar de omgeving,

doordat mijn apparatuur volledig in werking was. Het was dus geen toeval dat ik de compacte massa daar voor mijn kamer zag hangen. De enorme druppel verdween ineens, zonder een spoor na te laten. Niet geleidelijk, zoals bij verdamping. Achter mij weerklonk geruis. Terwijl ik omkeek zag ik vanuit mijn ooghoeken reeds een zwarte mist. Ditmaal leek het wel op een gas of op rook en het was dicht bij me dan toen het aan de andere kant zweefde. Niet lang daarna sprong het op dezelfde wijze weer terug naar een plaats voor mij. Deze keer was het nog dichterbij. Mijn gedachten maalden en ik hoopte meer dan dat ik het kon beredeneren, dat het alleen gevaarlijk gedrag vertoonde bij radiogolven met veel energie. Het bleef me echter onduidelijk waarom licht geen invloed zou hebben. Alsof het gedachten kon lezen steeg het gas of de rook op, naar het plafond, en veranderde in de buurt van een lamp weer in een onregelmatige vloeistofvlok. Het zweet stroomde over mijn gezicht en even was ik in staat mijn verontschuldigen aan te bieden aan de stof. Inmiddels was ik net zo wetenschappelijk als Wellington, vreesde ik. Langzaam liet ik me op de grond zakken. Nadat mijn denkvermogen weer een beetje was hersteld begon ik vooruit te schuiven, op het gas af. Op hetzelfde moment was het verdwenen en hoorde ik angstige kreten uit de gespreksruimte, waar de anderen achter waren gebleven.

“Het gas kan niet zonder meer vaste stoffen doordringen”, mompelde ik zacht tegen mezelf. Zo kon ik niet vergeten dat het gas niet daarbinnen was. Langzamerhand drong het tot me door dat zoiets ook niet nodig was. De stof kon op de ene plaats verdwijnen en op de andere verschijnen. Een verplaatsing in de vierde dimensie als het ware. Het was weer stil in het gebouw. Het was dus goed mogelijk dat de anderen aangevallen en gedood waren. Eén ding wist ik nu zeker: het gehele verschijnsel lag voor een groot deel buiten mijn vakgebied.

Voortdurend om mij heen spiedend liep ik de gang door, die nu wel erg naargeestig en donker leek. Na een enorme tijd, tenminste voor mijn gevoel, bereikte ik de kamer van Ståler. Vooralsnog leken de problemen even van de baan. De aantekeningen waren duidelijk, zeker in het begin. Ik wist nu zeker dat Ståler het experiment van Cavalho had herhaald. Bij een nauwkeurige vergelijking met het artikel, dat ik ergens in zijn tijdschriften vond, bleek dat het enige verschil eigenlijk in het onbekende symbool zat. Was het misschien zo dat hij het gevaar had gevoeld en daarom had willen voorkomen dat een ander hetzelfde zou doen? Hij had het natuurlijk weer van Cavalho overgenomen en die had eerst zuiver en alleen herhaald wat Ståler had ontwikkeld.

Mijn oog viel nu op een soortgelijk symbool, dat boven aan de bladzijde was gekrabbeld. Het stond in een zin verwerkt. Met veel moeite kon ik er het volgende van maken:

“Deze toevoeging heeft Cavalho op theoretische gronden gekozen. De invloed...”

Een deel was onleesbaar en vervolgens stond er nog eens hetzelfde symbool met een bliksemstraaltje erachter. Had dit bliksemstraaltje nu de gewone betekenis van Röntgen of gammastraling? Op hetzelfde ogenblik schrok ik van een sissend geluid.

Tot zover kan ik me alles nog herinneren. Daarna is het allemaal rommelig. Losse beeldjes zijn er overgebleven, maar eigenlijk was er een gat in mijn geheugen. Ik zat rechtop in bed, met een paar kussens in mijn rug. Als ik wat dieper inademde voelde ik hevige steken in mijn borst. Het zag er naar uit dat ik een paar ribben gekneusd had. Het onverklaarbare was echter dat ik heel zeker wist dat ik de

vorige avond niet naar bed was gegaan. Bovendien heb ik de rotsvaste gewoonte om mijn wekker op te winden voor ik ga slapen, en dat was nu niet gebeurd. Ik kon me ook niet voorstellen dat ik alles vanaf een bepaald moment had gedroomd. Natuurlijk, ik was erg vermoeid geweest toen ik 's nachts uit mijn kamer kwam. Zou ik in de kamer van Ståler in slaap zijn gevallen? Of zomaar ergens in de gang? Was het hele verhaal over de zwarte, taaie stof een droom geweest? Het was mogelijk, maar waarom had ik dan pijn in mijn ribben?

Terwijl ik de dekens terugvloeg had ik weer een bewijs. Mijn kleren! Ik was nog bijna helemaal aangekleed! Iemand moest mij naar huis gebracht en in bed gestopt hebben. Was ik gewond geraakt en daardoor bewusteloos? Het bleven raadsels en wat me het meest ergerde was dat ik niet wist vanaf welk moment alles een droom was geweest. In mijn zak voelde ik ineens een klein rond voorwerpje. Het was een groen atoompje uit de molecuulbouwdoos - met één binding! Er was natuurlijk een kans dat ik het ergens had gevonden en het in mijn droom had verwerkt, maar de kans was groter dat ik me gewoon herinnerde wat er was gebeurd.

Nadat ik wat lauwwarme pap had gegeten begaf ik mij weer naar het laboratorium. Twijfel en nieuwsgierigheid verdrongen de pijn. Het eerste dat ik deed was Brasquat opzoeken. Ik liep een aantal trappen op en toen ik de gang inging zag ik hem al staan. Hij keek mij ernstig aan. Zijn ene arm droeg hij in een mitella. Mijn eerste vraag, hoe vreemd die ook mocht klinken, was: "Hoe laat is het eigenlijk?" Het bleek al middag te zijn.

"Ook vreemd gedroomd en met je kleren nog aan wakker geworden zeker?", merkte hij bitter op. Nu wist ik zeker dat ik niet gedroomd had. We spraken over wat er gebeurd was, de afgelopen nacht. Wellington was dood. Dat had hij van de beheerder gehoord. Zijn lichaam was even buiten onze gespreksruimte gevonden. De anderen waren in het gebouw teruggekeerd met lichte verwondingen en allen hadden we kneuzingen aan onze ribben. Niemand wist wat er gebeurd was, maar het was duidelijk dat iemand ons had thuisgebracht en wel zonder bericht achter te laten of een dokter te waarschuwen. Als het al goed bedoeld was geweest, dan was de helper toch wel erg in de war. Het leek ons echter waarschijnlijker dat men had geprobeerd de zaak geheim te houden. Brasquat vertelde dat de officiële lezing al bekend was gemaakt. Wellington had - op eigen houtje en tegen de regels - alléén gewerkt aan een explosieonderzoek. Normaal was het verplicht dat met twee personen te doen. Bij het overbrengen van materialen was hij slordig geweest en er had een ontploffing in de gang plaatsgevonden. Enkele medewerkers waren gewond geraakt, maar men had ze niet kunnen bereiken. Vermoedelijk waren ze in de chaos die ontstond naar buiten gegaan en toen naar huis.

Dat was een keurig verhaal. Wij, de vier van de vorige avond die nog leefden, konden inderdaad niet met ons onmogelijke verhaal naar de politie gaan. De zaak moest intern gehouden worden. Hoewel er ooggetuigen waren zou niemand ons geloven. Het verhaal was niet alleen te onzinnig voor woorden, we waren ook nog weggelopen. We waren in dat geval dus verdacht. Hadden we dat niet gedaan, dan waren we pas uren later in het gebouw verschenen en hadden niets met de gebeurtenis te maken.

"De anderen wachten boven," zei Brasquat, "laten we erheen gaan."

De anderen hadden aangenomen dat ik nog leefde, omdat er sprake was van één dode en dat was Wellington.

“Ik was in de kamer”, riep ik ineens verbaasd uit. “Hoe heeft de onbekende mij gevonden? Ik was in de kamer van Ståler!”

“Je zult toch de gang op zijn gegaan,” meende Scorefield, “en daar was je niet moeilijk te vinden.”

“Waar is die stof nu, weet iemand dat?”, vroeg ik.

Niemand wist het. Ik stelde voor dat we naar de kamer van professor Ståler zouden gaan. We gingen samen.

Wat we daar zagen was verbijsterend. De deur van de onderzoeksruimte tegenover de kamer was gesloten en de kamer zelf was leeg. Het naambordje op de deur was weg. Het enige dat bewees dat we op de juiste plaats waren, was het zeventalige verhaal over autoriteiten, op de deur van de cabine waaruit de stof was ontsnapt. Zou de stof door de onbekende opnieuw zijn opgesloten?

“In ieder geval was dit de vierde dode door toedoen van deze stof in dit gebouw”, zei ik. “Nu moet de politie ook wel begrijpen wat er aan de hand is.”

Scorefield vond dit niet voor de hand liggen.

“De andere doden, na professor Ståler, zijn gewoon als vermist opgegeven en hier in het gebouw weggewerkt”, sprak hij met nadruk.

“Voor de politie is dit dus het tweede geval. Daar komt die prachtige verklaring bij. Ik denk dat ze nog snel even een ontploffinkje hebben geregeld. Ik zag daarstraks de zwarte vlekken en brandgaten.”

We vonden allemaal dat de politie moest worden ingelicht over de ware toedracht. Er was al te veel verzwegen. Het werd tijd dat alles boven water kwam. We hadden echter geen schijn van kans. We besloten dat we in ieder geval met de beheerders van het gebouw moesten praten. Zo kon het niet langer!

We gingen naar de kamer van de beheerder, die eigenlijk een vertegenwoordiger was van de investeringsmaatschappij. Het facility-management liet hij over aan een hele staf die druk rondzwermde door het gebouw. Hij hoorde ons verhaal aan en keek serieus. Het was hem volkomen duidelijk dat er een probleem was dat niet vanzelf verdween. Het belang van de investering stond echter voorop. Het gebouw moest zichzelf terugverdienen. In tegenstelling tot Engelse spookkastelen zou hier de waarde van het gebouw niet stijgen door vreemde verhalen. Uiteindelijk bedankte hij ons vriendelijk voor het aanbod:

“Ondanks het voortreffelijke voorstel moet ik toch afzien van uw aanbod. Zoals ik al zei werkt het hier anders dan in de landen die u kent in West-Europa. De waarde van het gebouw zal door uw verhaal niet toenemen, integendeel. Aankoop van uw spookverhaal zal dus een verkeerde uitwerking hebben. Mocht u het verhaal ongevraagd verspreiden, dan zien wij dat niet als promotie, maar als laster.”

Zijn reactie nam wel een heel merkwaardige wending. Het leek alsof hij tegen iemand anders praatte, of met een waarnemer erbij. Toen zag ik dat hij zijn hand op de knop van de intercom had. Meteen liet hij die weer los. Het kwaad was al geschied. Wij waren neergezet als rondreizende artiesten die spookverhalen verkochten. De beheerder liet zijn stem zakken en zei dat de beheersgroep van het gebouw alles zou doen om de zaak te verdoezelen.

“En dan bedoel ik ook alles”, voegde hij er dreigend aan toe. “Het gaat om vele miljoenen in de vastgoedontwikkeling in het voormalig Oostblok.”

Moedeloos keerden we terug naar de hoger gelegen verdieping, waar de kamer van Brasquat zich bevond. We spraken de zaken nog eens door en op een gegeven moment bemerkten we dat we in het geheel geen getuigen waren. We hadden



alleen maar een fantastisch verhaal. De andere drie konden vertellen dat de geheimzinnige stof op een gegeven ogenblik door een kier de kamer in was gestroomd, meer niet. Ik had de stof alleen in de gang gezien. Geen van ons had gezien wat er met Wellington was gebeurd. Toch vertelden we die middag alles aan de deskundigen die de zaak onderzochten. Men geloofde ons direct, toen we vertelden dat we die nacht in de gespreksruimte hadden gezeten. Er was namelijk al aangetoond dat ik tussen twee tijdstippen op het bord had geschreven. Bovendien bleken later de vingerafdrukken op de sigarettepeukjes overeen te komen met die van Scorefield. Zo waren er nog meer aanwijzingen. Tégen ons. We hadden de politie niet gewaarschuwd, maar zonder melding het gebouw verlaten, een kwalijke zaak. De beheersgroep had verklaard dat de kamer van Ståler reeds geruime tijd ontruimd was geweest. De enige die mij nog had kunnen steunen in mijn verklaring van het tegendeel was, ergerlijk genoeg, Wellington geweest. En de politiebeamten waren slechts geïnteresseerd in de wijze waarop wij hem hadden gewurgd. De doodsoorzaak stond namelijk al vast en men vermoedde dat vier mensen wel een wurgslang na konden bootsen.

Uiteindelijk werd ons duidelijk hoe slim de onbekende was geweest. Alle feiten wezen op ons; wij waren de moordenaars. De beheerders offerden ons liever op, dan dat ze een schandaal riskeerden dat tot sluiting van het gebouw zou leiden. Het gas mocht kwaadaardig genoemd worden, sommige van onze collega's waren erger. Er was één uitweg, een bijzonder meedogenloze, maar ik was zo woedend om het onbegrip, dat het me niet kon schelen wat er zou gebeuren. Men verweet mij dat ik fabeltjes uit oude kranten als excuus voor een moord gebruikte. Een moord die wij hadden begaan! Wel, ik zou fabeltjes bewijzen.

Eerst ging ik naar mijn experimenteerkamer, waar ik alle zenders controleerde en zoveel van de afscherming verwijderde, dat er veel energie zou weglekken naar de gang. Vervolgens gingen we naar de 7-talige deur, die niemand mocht openen. Door het dolle heen rukte ik de deur open, verbrak daarbij een zegel, en draaide het licht aan.

“En wat is dit dan?”, schreeuwde ik een rechercheur toe, zonder op de angstige gezichten van mijn drie lotgenoten te letten.

“Nou, vertel!”

Verbluft staarde ik in een lege ruimte.

Verder heb ik niet veel meer te vertellen. Ons verdere lot is voor een lezer niet interessant, en staat trouwens nog niet vast. Ik heb wel in een krant over een geheimzinnig, onverklaarbaar ongeval met (vermoedelijk) een wurgslang gelezen. Dat was een soortgelijke kwestie, maar buiten het gebouw. Veel details bevatte het verslag niet.



# **Grensverleggend onderzoek**



Het was natuurlijk dom dat ik de kaart zo vluchtig bekeken had. Ik woonde al jaren in deze stad en dan krijg je het gevoel dat je alles weet te vinden. Dat is uiteraard ook zo in de omgeving waar je woont, en de mogelijke routes van huis naar werk, maar het geldt zeker niet voor de hele stad. Nauwelijks was ik de tram uitgestapt, of ik besefte dit allemaal. Voor zover ik me kon herinneren moest ik de brede weg tegenover me inlopen, maar daar was alles afgezet met hekken en daarbinnen was weer een enorme bouwput gegraven. Het gebouw links was vermoedelijk van de belastingen. Waar moest ik nu toch zijn? Langs de hekken was een soort sluiproute met planken en verderop een trottoir. Wat kon men toch midden op een weg willen bouwen? Als ik die verdraaide straat nu maar kon vinden. Weliswaar had ik nog heel wat tijd voor de bus zou vertrekken, maar toch wilde ik er snel zijn.

Het was wel druk op straat, maar er liep niemand in mijn buurt. Uiteindelijk naderde er een oud heertje, met een zwart pak en een zwarte wandelstok. De man zag er echt aristocratisch uit. Je zou verwachten dat de stok een zilveren knop had, hetgeen echter niet het geval was.

“Pardon, mijnheer,” zei ik beleefd, “zou u mij misschien kunnen zeggen waar de Musschenbroekstraat is?”

Hij keek mij even aan, ging wat rechter voor me staan, legde een hand op mijn arm en zei plechtig: “ ‘Elisabeth Musch’ is de naam van het boek. Het is van de hand van Jacob van Lennep, Meester Jacob van Lennep, in feite dus een collega van me.”

“Dank u, maar ik bedoelde de Musschenbroekstraat”, viel ik hem in de rede.

De oude man keek mij verstoord aan en ging belerend verder: “Musch, Musch, Musch! Er wordt te weinig gelezen, waar blijft ons vaderland?” Hij stampte nadrukkelijk met zijn stok. Achteraf vrees ik dat ik nogal onvriendelijk was, maar ik had geen zin in een heel verhaal ten gevolge van een misverstand. ‘Elisabeth Musch’ had ik trouwens al op de MAVO moeten lezen. Heel aardig, maar Musschenbroek was een natuurkundige. (In zekere zin dus een collega van mij, bedacht ik grinnikend.)

Wat verderop, bij de hoge gebouwen, hield ik een dame staande, blijkbaar een huisvrouw met boodschappen. Ik informeerde beleefd naar de gezochte straat en kreeg meten te horen dat er met 100% zekerheid in de hele stad geen straat met die naam bestond.

“Dan hebben ze hem zeker net afgebroken”, zei ik, en wees op de gigantische bouwput.

Zinloos. Ik wist dat de straat er was. Musschenbroek was natuurlijk niet zo’n indrukwekkend figuur geweest. Het ‘toestel van Musschenbroek’ had ik op school geleerd. Een bak met staafjes en vetringetjes. Er ging heet water in en bij het koperen staafje smolt het vet aan het uiteinde eerder dan bij het glas - en bij het hout helemaal niet. Of ik haalde alles door elkaar. Bol en ring van ‘s Gravesande? Nee, Musschenbroek, geleiding van warmte door diverse materialen. Ik kon me zo voorstellen dat de Musschenbroekstraat een heel klein steegje was. De veel belang-

rijkere uitvinding van de Leidse fles ontging me op dat ogenblik namelijk even.

Voor me stonden ineens allemaal bussen. Ik was onder een gebouw doorgelopen en had zo blijkbaar het busstation bereikt. Meteen had ik echter ook het gevoel dat de stad achter me verdwenen was. Niet dat ik nu opeens in het bos terecht was gekomen, maar de garageachtige constructie, met de vlakke overkapping een paar meter boven mijn hoofd, was zo anders dan de stad. Stil was het er.

Bij toeval had ik deze straat ontdekt. Ze was inderdaad verwaarloosbaar, hoewel het busstation wel belangrijk leek. Er was tenminste een soort wachtkamer.

Daar binnengekomen was ik helemaal met stomheid geslagen. Het leek wel of ik een schilderij van Edward Hopper was binnengelopen. De grote ruimte met de hygiënische tafeltjes en bijbehorende bankjes, de vreemde lichtval en natuurlijk het eenzame meisje achterin. Afgezien van kou en wind had ik enige ogenblikken eerder nog in de stralende zon op straat gestaan. Nu had ik echter het stellige gevoel dat het avond was en dat de laatste bus over een paar uur zou vertrekken.

Het is niet mijn gewoonte eenzame meisjes aan te spreken en op dit moment wenste ik al helemaal geen storende geluiden te horen, ook niet van mezelf. Met een kop koffie en twee broodjes kaas ging ik aan een tafeltje zitten, tevreden dat ik Hoppers kunstwerk intact had gelaten. Ik zat met mijn rug naar het meisje toe, want anders hadden we elkaar toch maar van tijd tot tijd aan zitten staren. Enige tijd later had ik zin om te lezen. Nu lees ik graag in de bus, of deze nu rijdt of stilstaat en ik overwoog om op te staan en alvast in een van de gereedstaande voertuigen te gaan zitten. In gedachten verzonken liep ik alvast naar de deur, toen ik achter me een heldere stem hoorde die zei: "Oh jeetje, dan kom ik een euro tekort!"

Er was al eerder af en toe gemompeld, maar dat was me min of meer ontgaan. Deze verschrikte uitroep deed me ontwaken uit mijn gepeins. De beheerster van de wachtkamer stond nogal nors te kijken naar het uitgetelde geld op het tafeltje. Zelf had ik meteen afgerekend aan de vitrine, dat voorkomt moeilijkheden. Ik kwam dichterbij en zei tegen het meisje: "Wilt u mij het genoeg doen mij het verschil te laten bijpassen?" Ik sloot mijn lange zware mantel en boog licht. Het meisje tilde met een vinger de rand van haar violette hoed op en fluisterde iets terug terwijl ze de ogen neersloeg. Die hoed had ik eerder moeten noemen. Die vormde namelijk een belangrijk onderdeel van het tafereel. Zonder die ouderwetse dameshoed met de brede rand had ik misschien niet eens aan Hopper gedacht. Ze schudde haar donkerblonde of bruine haar naar achteren en veegde langs haar pony. De ogen bleven neergeslagen. Ik legde de ontbrekende euro op het tafelblad en wilde weggaan. Vreemd, die hoed. Het was geen poging om zich modieus te gedragen. Ze leek eerder op een kostschoolmeisje dat door de directrice was gedwongen een dergelijk hoofddekseel te dragen. Onder de tafel zag ik nog net de jeugdige benen met kniekousjes. Waar zou dit meisje - of was het al een jongedame - heen moeten? Ik betrapte me erop dat ik

stond te staren. Dit had ik willen vermijden, maar door een merkwaardig toeval was het toch zover gekomen. Abrupt draaide ik me om en ging weer naar de uitgang.

Ditmaal betrad ik ongestoord het hangarachtige gedeelte, waar alle bussen stonden te wachten. Een blauw geüniformeerde chauffeur glipte langs me heen. Nog steeds maakte de omgeving een nachtelijke indruk op me, ook al moest de zon buiten schijnen.

Dat gekletter, schoot het door me heen. Er was een voortdurend geroffel boven mijn hoofd. Het fraaie zonnige weer was overgegaan in een stortbui! Nat werd ik niet in het overdekte station, maar toch rende ik naar de bus die het juiste nummer droeg en opende de deur met de hendel aan de buitenzijde. Ik ging op mijn favoriete plaats in streekbussen af. Derde bank van voren, aan de linkerkant van de bus. De lampen brandden uiteraard nog niet, maar ik was goed voorbereid. Als ervaren busreiziger had ik een klem gemaakt, met een klein zaklantaarntje eraan. Dit geheel bevestigde ik op de bovenzijde van mijn boek. Aangezien ik geen snelle lezer ben voldoet deze methode goed. Er zouden nog tientallen minuten voorbijgaan en ik kon me zodoende ongestoord verdiepen in een van de werken van een door mij zeer gewaardeerd auteur.

Misschien zouden anderen het een vreemd afscheid hebben gevonden, ongeïnteresseerd en nuchter. Het was een afscheid, zeker. Ik ging deze stad verlaten en mijn geluk elders beproeven. Dat was echter ook de reden waarom ik beslist niet met de trein wilde reizen. De trein gaat te plotseling van de ene naar de andere plaats. Er lijkt geen overgang te zijn, zodat er een soort gevoel van gespletenheid kan ontstaan. De bus geeft door het frequente oponthoud, de gemaakte omwegen en het onvermijdelijke overstappen, gelegenheid tot meegroeien met de omgeving. Nu moest ik min of meer naar de andere kant van het land. Diep in de nacht zou ik aankomen, dus zou ik een halve dag in de bus meemaken. Eerst de dag, die nu al grijs was geworden. Langs het zilverig glinsterende water dat de wolken zou reflecteren. Later zou de schemering vallen over blauwig-groene weilanden. Uiteindelijk zou alleen de bus zelf er nog zijn. Een gewelf dat mij van de ene onzekerheid naar de andere bracht, of van de ene zekerheid naar de andere. Reflecties van licht in de glazen plaat achter de chauffeur en ook weerspiegelingen in de ramen. Licht van reclames, lantaarns, huiskamers en soms de maan. De mensen zouden soezen en vredelievend voor zich uitkijken, heel anders dan 's morgens in de tram in de stad.

Waar zou dat meisje heengaan? Dezelfde bestemming als ik leek me onwaarschijnlijk. Ik had mijn werk als administratief medewerker op het advocatenkantoor op moeten geven. Het viel niet langer te combineren met mijn studie, aangezien ik zo ver zou moeten reizen voor de contacten met de professor. Als zij ook zo ver zou reizen, zou ze haar baan eveneens op moeten geven. Ach, vandaar die euro te weinig, dacht ik. Een onzinnige gedachte. Ze kon wel degelijk ver moeten reizen voor een bezoek. Een paar dagen later zou ze dan weer op haar werk kunnen verschijnen. Toch bleef het onwaarschijnlijk. Iemand die Growarden als

reisdoel had, zou de trein nemen, tenzij de persoon in kwestie erg weinig geld had, want de bus was inderdaad goedkoop.

Mijn aandacht was helemaal van het boek afgedwaald. Ik fantaseerde alleen maar over mijn nieuwe levenswijze en over het meisje dat me meer boeide dan ik toe wilde geven. Mijn leven was wat traag op gang gekomen, als ik het zo kan zeggen. Mijn ouders hadden er herhaaldelijk op gewezen dat ze een goede opleiding voor me wilden verzorgen. Ze waarschuwden me steeds dat ze na hun emigratie niets meer voor me zouden kunnen doen. Wel, ik had MAVO al heel fraai gevonden en verder had ik gekampeerd, getekend en hier en daar een cursus gevolgd. Uiteindelijk was ik noodgedwongen zelfstandig gaan leven. Ik had mijn baantje op het advocatenkantoor, maar ik wilde uiteindelijk toch verder. Na veel gezwoeg had ik mijn staatsexamens gehaald. De studie die ik koos kon ik volledig voltooien in de stad waar ik werkte, ware het niet dat ik deel wilde nemen aan het onderzoek van professor Barneveld. Die had zijn instituut heel ergens anders en na lang aarzelen had ik besloten mijn baan op te geven en te vertrekken. Een klein bedragje had ik wel bij elkaar gespaard, maar ik zou toch weer aan het werk moeten om het vol te kunnen houden op de lange duur.

De meeste vrienden en vriendinnen die ik had waren getrouwd en hadden een gezin, terwijl ik nu zwoegde om alsnog een of andere wetenschappelijke erkenning te krijgen door samen te werken met de beroemde professor Barneveld. Wat zou het meisje... vroeg ik me af. Onzin, ik wilde niet verder denken. Hoewel, dat haar, die hoed en de kniekousjes...

In mijn ooghoek zag ik haar verschijnen. Ze droeg nu een map. Ik hield mijn adem in. Waarom eigenlijk? Op het moment dat ze de bus waarin ik zat binnenging, voelde ik een schok.

“Dank u vriendelijk voor uw hulp daarstraks,” zei ze met heldere stem. “Ik kan niets terugdoen, maar mag ik u een kauwgompje aanbieden?”

Vermoedelijk reageerde ik wat verlegen. Ze had een westers accent, viel me op. Heel erg licht, maar toch wel hoorbaar. Nadat ik een stukje kauwgom had genomen adviseerde ze me een tweede te nemen, omdat ze dat zelf ook altijd deed.

“Komt u van een kostschool?”, vroeg ik vrij plotseling. Deze vraag leek haar juist verlegen te maken.

“Hemeltje, het is toch niet aan me te zien of zo?”

Wat moest ik daarop antwoorden? Als ik “ja” zei loog ik in feite, want ik wist absoluut niet hoe kostschoolmeisjes eruit zagen, behalve dan uit verhalen en films. Zei ik daarentegen “nee”, dan was dat ook niet waar, want mijn vraag had alles met haar uiterlijk te maken.

“Noem het telepathie, als u in zoiets gelooft.”

In een vlaag van brutaliteit voegde ik eraan toe: “Of anders empathie en sympathie.”

Het was iets te brutaal, vrees ik, want ze sloeg haar ogen weer neer en begon verlegen heen en weer te schuifelen.

“Ik ben blij dat ik eraf ben”, was haar commentaar. “Ik word journaliste, want ik kan wel met taal omgaan. Zodoende moet ik ook een paar stukken bestuderen.”



Ze knikte ineens heel ernstig en volwassen en liep achteruit, verder de bus in. Vaag glimlachend nam ze plaats. De woorden op de voorzijde van haar map had ik kunnen ontcijferen. ‘Knipsels Barneveld’, stond erop. Het zal wel over kippen gaan, of over Jan van Schaffelaar, hield ik mezelf voor. De beroemde professor Barneveld zou er wel niet mee bedoeld zijn. Waar zou ze heen gaan? Ik moest nog wel vier keer overstappen. Misschien ging ze wel naar dat stadje van de map toe.

Een serieuze poging tot lezen had succes. Ik kwam weer in het verhaal. Toen de bus uiteindelijk de garage verliet, zag ik de dag weer. De mysterieuze sfeer van een besloten museum of een parallelwereld loste op in het grijs van de hemel. Er viel nu een soort motregen. Ik keek af en toe naar het landschap, dat toch beslist niet troosteloos was. Een vreemde lichtval deed me zoeken naar een regenboog, maar ik zag er geen. Na een tijd zag ik links van me zilvergrijze golfjes kabbelen. Het meer! Prachtig vond ik het. Ik wist trouwens hoe de reis zou zijn, want ik had dit traject al vaker per bus gereisd. Niet helemaal trouwens. Zo ver als ik deze keer zou gaan was ik nog nooit geweest. Vooral bij het overstappen zou ik lang moeten wachten en na de derde keer zou ik me in onbekend gebied bevinden. De jongedame was in slaap gevallen. Tot waar liepen onze wegen gelijk op?

De eerste overstap vond plaats op een enorme vlakte, winderig en kaal. Mijn reisgenote glimlachte naar me en ik glimlachte terug. Ik schuifelde naar haar toe en probeerde moed te verzamelen, om naar haar reisdoel te vragen. Ik weet niet of ik gewoon verlegen was, of dat ik vreesde een bestemming te vernemen die ver van de mijne lag. In ieder geval kwam het niet zover, want de volgende bus reed voor en aangezien we blijkbaar beiden droog en tochtvrij wilden zitten stapten we weer in. Misschien was het een soort gewoonte, maar we kozen ieder weer dezelfde plaats als in de andere bus. Daardoor kwam er weinig meer van een gesprek.

Bij de volgende overstap ging het net zo, met dien verstande dat er al een bus klaarstond. Aan het einde van de korte reis stapte ze uit en wuifde oppervlakkig. Nu kwam het onbekende deel van mijn reis en het leek me voor de hand te liggen dat dit merkwaardige kostschoolmeisje een andere kant op zou gaan. Ik wachtte nog even met uitstappen en leunde voorover. Op de grond lag een aankoopbewijs. Aangezien ik nogal nieuwsgierig ben, raapte ik het blaadje op om te kijken om welke aankoop het ging.

Ik wist niet dat er zulke goedkope typemachines bestonden, of ze moesten al tweedehands zijn. De rekening was trouwens recent en diende tevens als garantiebewijs, stond er. Wie mejuffrouw Suzie Voorburg mocht zijn was mij meteen duidelijk. Deze rekening was belangrijk en ik moest deze natuurlijk teruggeven aan de eigenares. Ik geloofde mijn eigen smoes. Alsof ik nog werd aangemoedigd, stond het adres van het laboratorium van professor Barneveld er bij, met de aanduiding: ‘Interview geregeld’. Ja, ze had duidelijk een kostschoolopvoeding genoten. Een soort verlegen brutaliteit, waarbij ze ervoor gezorgd had zichzelf niet te compromitteren door haar huisadres te noteren. Dat dit papiertje opzettelijk verloren was wist ik ineens vrijwel zeker. Een heel klein bolletje kauwgom aan de ene

en een kleine voetafdruk op de andere kant, namen alle twijfel weg. Het briefje was op de juiste plaats vastgeplakt op de grond, zodat het niet weg kon waaien. Het was het moderne equivalent van een kanten zakdoekje, dat achteloos werd verloren. Maar dit was nog nadrukkelijker.

De bestuurder had niet op mij gelet en was weggegaan. Nadat ik het papier in mijn zak had gestopt, volgde ik zijn voorbeeld. Buiten de bus merkte ik dat de hele omgeving droog was. Hier had het blijkbaar niet geregend. De lucht was niet echt koud, maar het schemerde al. De sfeer stond me wel aan. Ik snoof een vage brandgeur op, mogelijk afkomstig van open haarden. Het was de geur die zo vaak in de avondlucht te ruiken is. Mysterieus, ook al zal er wel een logische samenhang bestaan tussen brandgeur en schemering. Er was een merkwaardige bedrijvigheid om mij heen. De lichtreclames waren al aan gegaan en rondom werden snoep, tabak, hotels en verzekeringen aangeprezen. Het leek alsof ik me in een grote metropool bevond, in plaats van een gewone provinciehoofdstad.

Even later begreep ik waarom het zo druk was. Het station was het knooppunt van de buslijnen en die avond waren de winkels geopend. Om de lantarenpalen zaten hier en daar affiches, die op hardboard waren geplakt. Ze vertelden me dat het ook nog kermis was in de stad. Vóór me waren enkele telefooncellen, waaronder twee lege, maar ik hoefde niemand op te bellen. De vriend bij wie ik zou logeren had geen telefoon en verder kwam er niemand in aanmerking voor een verstoring van zijn avondrust. Wat verderop stonden wat stoere jongens met cowboyriemen en hoge laarzen hun patat te eten. Er waren een paar meisjes bij het groepje en zij namen af en toe een hapje bij hun vrienden. Voorzichtig, om hun lippenstift niet te laten vlekken. Ondanks alle stoerheid waren het rustige jongelui. Waarschijnlijk zouden ze zo meteen de bus naar de kermis nemen. Ik voelde dat het eten uit de wachtkamer in de Musschenbroekstraat mijn maag niet langer vulde en daarom besloot ik dat het tijd voor patat was.

Met moeite wrong ik mij het hokje in, waar diverse muureters hun best deden om mij te laten passeren. Na een tijdje had ik de anderhalve meter naar het loketje afgelegd en kon ik mijn fastfood bestellen. Met een dampend zakje in mijn hand sprak ik een van de andere eters aan, iemand van ongeveer mijn leeftijd.

“Is er kermis in de stad?”, vroeg ik.

“Kom er net vandaan”, was het antwoord. “Grote markt, Botermarkt. Als je erheen wilt moet je lijn vier nemen, kan niet missen.”

Ik knikte en stak bij wijze van dank mijn vorkje omhoog. Weer op straat gekomen was het nog iets donkerder geworden. Eigenlijk was ik helemaal niet van plan om naar de kermis te gaan. Deze stad was alleen maar een tussenstop, waar ik een half uur op aansluiting moest wachten. Vaag in mijn achterhoofd speelde het argument dat ik niet gescheiden van mijn kostschoolmeisje wilde reizen. Toch was het helemaal niet zeker dat ze naar Growarden ging. Ik besloot te gaan kijken bij de bus die ik eigenlijk moest nemen. Als ze er stond ging ik mee. Was ze er niet dan maakte het weinig uit. Zoveel haast had ik nu ook weer niet.

Ze stond niet bij de halte, niet bij een andere halte en evenmin op het plein met de stadsbussen. Ze was verdwenen. Opeens voelde ik me wat

eenzaam. De kermis was wel geschikt als afleiding. Degene die me zojuist had verteld waar ik die kon vinden, liep me voorbij.

“Daar is lijn vier,” zei hij en wees met zijn hand in de verte. Nu pas zag ik dat hij diverse papieren bloemen op zijn revers en in zijn knoopsgaten droeg. Aan zijn hand bungelde een middelgrote aap. Niet de reuzenteddybeer die iedereen in de film altijd schijnt te winnen. Hij was trouwens de enige met een gewonnen knuffeldier. Ik nam aan dat het wel van de kermis kwam.

“Doen m’jong”, riep hij nog over zijn schouder en wees nog eens. Mogelijk was het een reactie op mijn wat sombere gezichtsuitdrukking. Ik was nog maar nauwelijks aan mijn nieuwe leven begonnen en nu miste ik Amstelfoort al en voelde ik me verlaten. Ja, de kermis was onvermijdelijk, hield ik mezelf voor.

Toen lijn vier ergens tussen de draaimolens en de gokautomaten stopte, probeerde ik uit te stappen. Dat mislukte, want we stonden blijkbaar nog niet op een officiële halteplaats, zodat de deuren gesloten bleven. Een heel eind verderop werd ik pas vrijgelaten. Via een brede, rustige straat liep ik terug naar het licht en de drukte. De suikerspinnen negeerde ik. Ten eerste lust ik ze niet en verder had ik geen zin om de rest van de reis op elke denkbare plaats van mijn lichaam te kleven. Schieten leek me meer iets voor later op de avond.

“Karel, toe nou, Karel!”, hoorde ik achter me. Hoewel ik geen Karel heet draaide ik me toch om. De angstige nadruk in de stem trof me en maakte me nieuwsgierig. Nu zag ik een vrouw die met alle geweld een man, vermoedelijk haar echtgenoot, bij een gokautomaat weg probeerde te sleuren. Het ging om een soort bulldozertje dat munten wegduwde. Door zilverkleurige munten voor de schuif te werpen kon men uiteindelijk een goudkleurige bemachtigen, en die gaf recht op een prijs. Toen ik de man eens beter bekeek zag ik de vreemde glans in zijn ogen. Met een hand bleef hij munten in het apparaat duwen terwijl zijn vrouw hem aan de andere vasthield om hem mee te sleuren. Daarin slaagde ze pas toen Karel geen munten meer had. Met een arm nog reikend naar het apparaat schoof de man weg in de menigte. Ik wist niet wat ik van het tafereeltje moest denken.

Nadat ik het spookhuis had bezocht ging ik naar de draaimolen. Met een schok herkende ik een van de passagiers aan haar kniekousjes. Het was een vergissing, maar mijn hart bonsde inmiddels hevig van de vermeende ontdekking. Nu was het wel genoeg geweest; ik ging verhuizen, of in ieder geval langdurig in een andere stad logeren, voor mijn opleiding. Bij mijn vertrek had ik oppervlakkig kennis gemaakt met een journaliste en nu bevond ik me ineens op een kermis. Geschrokken van het zien van kniekousjes. Wat deed ik hier?

“Drie schoten”, zei ik en legde het geld neer.

“Gadver, hartstikke onzuiver”, hoorde ik zeggen. Een jongen legde aan een meisje uit hoe het kwam dat hij vijf maal had gemist. Het was niet mijn bedoeling allerlei bloemetjes te winnen, dus koos ik het onbetrouwbare geweer dat juist werd neergelegd.

Driemaal raak, drie bloemen. Niet de minste afwijking! Ik was tenminste weer rustig. De bloemen gaf ik aan een bejaarde voorbijganger, die blij

verrast was en me als dank op het hart drukte dat ik ze altijd eerst moest laten praten, zodat je wist waar het over ging. Ik neem aan dat hij het niet over de bloemen had.

Een kwartier later was ik weer op het station. Er wachtte me nog één overstap. Ik was moe, maar het had geen zin om te slapen, aangezien ik een paar kilometer verderop de bus weer uit moest. Inmiddels was het buiten helemaal donker. De bekende sfeer kwam weer opzetten; weinig reizigers, zacht TL-licht, gedreun en de lichtvlekjes buiten, in allerlei soorten en maten. Het had niet geregend in deze omgeving en het was ook niet bepaald koud, dus van beslagen ramen was deze keer geen sprake. De bus was daardoor minder van de buitenwereld afgesloten dan ik had gehoopt. Toch was de reis zo rustgevend dat ik uiteindelijk, na de laatste keer overstappen, indommelde.

Toen ik wakker werd, stond de bus ergens bij een halte aan een landweggetje. Nog wat slaperig stommelde ik naar voren, rillend, doordat het inmiddels kil was geworden.

“Is het nog ver naar Growarden?”, vroeg ik aan de bestuurster. Ze keek me verbaasd aan. “Growarden? Daar zijn we allang voorbij. Ik wist niet dat u daar moest zijn, vanwege die dagkaart.”

Ik was met stomheid geslagen. Hier in de rimboe had men dus de gewoonte om een bus door een grote stad te laten rijden om dan de eindhalte te bereiken, die ergens op het platteland stond. Heerlijk! Het was alleen even wennen aan de plaatselijke gewoontes. Het was de eerste keer dat ik in deze streek kwam. De vriend die mij een slaapplek had aangeboden woonde nog maar kort in Growarden, zodat ik nog geen kans had gezien hem op te zoeken. Professor Barneveld had ik elders in het land ontmoet en verdere afspraken waren in de daarop volgende correspondentie geregeld. De chauffeuse legde mij uit hoe ik weer terug kon komen in de stad. Als ik er in slaagde de hoofdweg binnen drie kwartier te bereiken, dan kon ik nog een bus naar de stad treffen. Ik wist niets beters te doen dan te bedanken en uit te stappen. Meteen sloeg er een kille damp in mijn gezicht. Het zicht was sterk beperkt door een dichte mist. Ik heb geen idee hoe die meters zicht in de radioberichten worden berekend, maar ik zag alleen een waas om me heen. Geen bomen, geen gebouwen, niets! Ik volgde de rand van de geasfalteerde weg.

Plotseling begon er een klok te luiden, bijna vlak boven mijn hoofd. Ik nam aan dat de klok door een mens in beweging werd gezet, met de hand of met een schakelaar. Dat gaf me de kans om hulp te vragen. Misschien kon ik een lift krijgen, of wilde iemand me duidelijk uitleggen waar ik de bus naar de stad kon vinden in deze mist. Er moest trouwens wel iets bijzonders aan de hand zijn, dat er zo laat op de avond een klok werd geluid. Rechts van me zag ik een hek. Ik nam aan dat daarachter de kerk lag. Als ik het terrein opging zou ik wellicht de klokkenluider van dit dorpje ontdekken. Zorgvuldig lette ik op waar het grindpaadje heenliep. Zolang ik het onder mijn voeten hoorde knarsen was alles in orde. Ineens maakte het pad een scherpe bocht en recht voor me was een muur met een poort. De muur bleek een onderdeel van een toren te zijn, en de poort

leidde dus naar het inwendige. De koster of monnik, of wie daar dan ook bezig mocht zijn met die klok, zou wel binnen zijn, bedacht ik.

Terwijl ik nog met mezelf overlegde of ik naar binnen zou gaan, stond er een wezen voor me. Het was onmiskenbaar een mens, maar op dat ogenblik was ik er niet zeker van. Ik schrok enorm toen ik het grauwe, met stoppels overdekte gelaat zag, dat van boven leek over te gaan in een muts. Een grote opening met twee of drie bruine tanden erin, bracht een hikkerig gelach voort dat zich vermengde met klokslagen. De man kwam traag op me aflopen, lachend, maar aangezien hij een touw vasthield was zijn bewegingsvrijheid beperkt. Achter me hoorde ik iemand kracht- termen uitslaan.

“Hij is weer bezig, verdomme. Iedereen schrikt wakker omdat die gek weer lol moet maken. Ik sla hem kapot.” Voor ik precies begreep wat er aan de hand was, had de figuur het touw in mijn hand geduwd en zette het op een lopen. Opnieuw hoorde ik de stem van de andere onbekende, maar nu dichterbij.

“Het is de laatste keer dat hij dit geprobeerd heeft. Ik sla het eruit!” Een misverstand lag voor de hand en het leek me verstandiger om te verdwijnen. Het grindpad zou lawaai maken. Als ik langs de toren liep zou ik wel door een heg kunnen kruipen, of over een hek kunnen klimmen, om zo weer op de weg te komen. Ik liet het touw los en rende weg. Het klokgelui verstomde. Tot mijn verbijstering bemerkte ik nu pas dat ik zonder erbij na te denken nog een paar keer aan het bewegende touw had getrokken, nadat ik het in handen had gekregen. Het was verstandiger geweest als ik mijn aandacht bij de grond had gehouden, want die verdween opeens in de diepte en ik viel in een koude, drassige laag. Met een sloot had ik geen rekening gehouden! Gelukkig was deze sloot vrijwel droog. Ook al liep er een beetje koud water in mijn schoenen, mijn kleren werden verder nauwelijks nat. Toen ik op de kant was geklommen probeerde ik mijn handen schoon en droog te maken met gras en bladeren. Uiteindelijk kwam ik weer op de weg, niet ver van de plaats waar ik had gestaan toen ik de bus uit stapte. De mistflarden rolden langs me heen en het leek alsof ze door de grove stof van mijn jas heen spoelden. Van de drie kwartier had ik nu al ruim vijf minuten verspild met een poging om hulp te krijgen. Om geen risico meer te lopen wandelde ik nu ongeveer in de richting van de bushalte naar de stad, voor zover ik iets van de gebaren en de uitleg van de chauffeuse had begrepen. Waar de vreemde figuur uit de toren en de woedende achtervolger waren gebleven wist ik niet. Mijn sprong in de modder had alleen wat zacht gesop veroorzaakt en ook voor de inwoners van dit plaatsje was het te mistig om iets te zien. Rechts zag ik het hek weer. Er was gekraak van het grind te horen en vervolgens onverstaanbaar gescheld. Ik durfde niet meer om hulp te vragen. Het leek me veiliger om gewoon door te lopen. Het koude water in mijn schoenen begon al warm te worden door het wandelen, maar het bleef onaangenaam door het wrijven en knellen.

Achter me weerklonk een vaag gebrom en toen ik omkeek zag ik twee koplampen verschijnen. Door de mist waren auto's gedwongen om langzaam te rijden. Dat betekende nog niet dat ik de kans zou krijgen om

de weg te vragen. Deze auto stopte echter. De bestuurster opende het portier toen ik de weg vroeg.

“Stapt u maar in”, zei ze, “Met de auto is het vlakbij, maar lopend is het nogal een eind. U zou de bus zelfs kunnen missen.”

“Stopte u toevallig, of zag u me?”, vroeg ik na een tijdje. “Ik had de indruk dat u mijn gezwaai eerst niet zag.”

“Dat klopt, ik kwam juist de laan af en moest even kijken of er iets aankwam. Ik werk daar.”

“Werk? Had u avonddienst?”

“Nou ja, dat niet echt. Ik geef les op een kostschool voor meisjes.”

“Is daar een kostschool? Maar dat...” Ik zweeg abrupt, want ik zag opeens het verband tussen Growarden, het kostschoolmeisje en deze kostschool. Zo vanzelfsprekend was het helemaal niet geweest dat ze in Amstelfoort woonde, deze Suzie. Misschien kwam ze hier juist vandaan en was ze om de een of andere reden naar Amstelfoort geweest. Juist op de terugweg had ik haar dan ontmoet. Ze had geen geld meer gehad voor de treinreis en was met de bus gegaan. Al mijn speculaties waren onjuist geweest!

“Hier is het, ruim op tijd voor de bus”, zei de bestuurster even later.

Ik bedankte haar hartelijk. Ze had me een hoop ellende bespaard en misschien wel voorkomen dat ik van uitputting zou zijn bezwaken, midden op het platteland.

Gelukkig hoefde ik maar kort te wachten. Ik kon daar in het donker niet lezen, maar ik dacht nog eens na over alle gebeurtenissen van die dag en wat ik erbij had gefantaseerd.

Even later zat ik voor de zoveelste keer in de bus. Al snel waren mijn voeten weer droog geblazen door hete lucht uit een verwarmingsrooster. Mijn sokken en schoenen waren allang weer in een acceptabele toestand toen ik uitstapte.

Ik was blij dat ik alle ellende nu achter de rug had. Een paar minuten later zou ik immers het huis van mijn vriend binnengaan en weer helemaal bij kunnen komen. Dan kon ik me voorlopig even kunnen onttrekken aan de vreemde gewoonten die men er in Growarden blijkbaar op na hield.

Helaas vergiste ik me nogal, want een voorspoedige nachtrust zou nog lang op zich laten wachten. Allereerst bleek de vriend bij wie ik zou logeren geen huis of appartement te bewonen, maar een kamer in een kraakpand. Nu zegt dat op zich niets, maar dit huis verkeerde in een niet al te florissante toestand. De gang was onder water gelopen en overall hing rook, terwijl het toch flink tochtte. Ik informeerde bij een van de bewoners waar Henk woonde.

“Zesde kamerdeur rechts, helemaal achterin, vlak voor de vuilnishoop,” zei hij, “maar volgens mij is hij al verhuisd.”

“Verhuisd?”, vroeg ik verbaasd. “Dat zou wel erg onverwacht zijn.”

“D’r is wel meer onverwacht, de rotschoften”, antwoordde hij bitter. “Ze kwamen vanmorgen langs. Alleen mijn vriendin was er, met de kinderen.”

“Wie, hoezo?”

“We zitten hier gekraakt, zie je.”

“Dat begreep ik.”

“Nou, dat zien ze niet gebeuren, dus moeten we weggetreiterd.”

“Hoe gebeurt dat dan? Wie treitert er dan? Je moet toch wonen?”

“Precies, we hebben ook gewone regelingen met gas en elektriciteit. Er is water en riolering. Oké, d’r woont hier ook tuig tussen, dat de boel versmeert. Maar goed. Vanmorgen zijn ze hier langsgekomen en hebben de ruiten kapotgeslagen en de centrale verwarming ook. Dit krot is namelijk centraal verwarmd, of tenminste, dat was het dus. M’n vriendin kon alleen toekijken, Goed, met een bijl hebben ze de buizen van de centrale verwarming gemolesteerd en de waterleiding ook. Vóór de hoofdkraan natuurlijk. Nou, je hebt inmiddels gevoeld hoe koud het is met die tocht en we proberen wat te stoken in een blikken prullenmand, maar alles is nat. We hebben wel geprobeerd de boel te stoppen, maar alles blijft nat. Wij nokken dus ook af, net als Henk en de rest.”

Ik knikte en liep de gang in. Links van me tetterde onheilspellende undergroundmuziek. Niet iedereen was weg, blijkbaar.

Op de deur van Henks kamer hing een briefje: ‘Ben verhuisd naar Domineessteeg 7a. Leg nog wel uit.’ De uitleg had ik inmiddels al van iemand anders gehad. Ik hoopte alleen dat die steeg in de buurt lag. Zuchtend liep ik weer naar buiten. De voordeur had geen slot en werd met een stukje tapijt klemgezet in de deurpost.

Na tien minuten lopen naderde ik het centrum. Ik had me al afgevraagd wat ik het beste zou kunnen doen. Vragen was een mogelijkheid, maar er waren weinig mensen op straat.

Weer dezelfde ellende als in Amstelfoort, dacht ik. Toen ik eindelijk iemand aansprak, wist hij niets van een Domineessteeg af.

“We hebben wel de Meubelmakerssteeg en de Klokkengieterssteeg. U zult de naam wel verkeerd hebben verstaan.”

Voor de zoveelste keer knikte ik maar en liep verder. Midden in de stad was een bord met een plattegrond ervan. Dat was me al opgevallen toen ik er langs kwam op de terugweg uit het dorpje. Nog één straat moest ik door en dan was ik er. Links en rechts waren kroegen. Ik voelde eens in mijn zak, maar erg veel geld had ik niet meer. De paar euro’s die over waren kon ik beter voor noodgevallen gebruiken en voorlopig laten waar ze waren.

De plattegrond was er, maar hoe ongelooflijk het ook mag klinken: er was geen index van straten bij! Er zat dus niet veel anders op dan systematisch ieder vakje uit te pluizen. Ik begon bij A1 en ging toen naar A2, enzovoorts, tot N12. Nergens was een domineessteeg te bekennen. Ten einde raad informeerde ik bij een taxichauffeur naar het straatje. Hij verzekerde me dat deze naam in Growarden niet voorkwam. Een paar dagen later zou ik pas ontdekken dat er een klein verbindinkje tussen twee grote straten was, dat deze naam droeg. Het enige bewoonbare huis was nummer 7a, waar Henk was gaan wonen en er was nog een krot met huisnummer 7. Verder waren er geen huizen in deze steeg, want de andere kant bestond uit een zijmuur van een huis dat aan een van de hoofdstraten stond. Merkwaardig dat de nummers van de huizen in de steeg niet 1 en 1a waren, maar goed.

Aan deze kennis had ik op de bewuste avond nog niets, aangezien die toen nog niet in mijn hoofd zat. Na enkele pogingen besefte ik dat ik beter terug kon gaan naar het kraakpand, om te proberen daar een

slaapplaats te vinden. Het was laat geworden en een andere mogelijkheid kon ik niet bedenken. Behalve Henk kende ik niemand in de stad.

De wandelingen naar de stad en terug hadden me behoorlijk moe en koud gemaakt. In het huis was alles stil. Voorzichtig liep ik door naar de oude kamer van Henk. De deur was niet op slot. Meteen nadat ik de deur had geopend, voelde ik een enorme tocht. De ramen waren kapot en de vloer stond blank. Ergens uit een buis stroomde een klein straaltje water. Het was duidelijk dat de kamer onbewoonbaar was geworden en zelfs niet geschikt voor een overnachting. Ik liep weer naar voren, knipte het ganglicht uit en keek of ergens licht onder een deur uit straalde. Het was doodstil. Onder één deur meende ik een lichte streep te zien. Er reageerde niemand op mijn kloppen en uiteindelijk ging ik maar naar binnen. Het was de keuken. Er stond een stapel vuile pannen en er hing een natte handdoek. De ruimte liet overigens nauwelijks toe dat er twee personen naast elkaar stonden. Er waren slechts twee tweepits fornuizen. Vermoedelijk vanwege het ruimtegebrek. Ik deed het licht uit en ging de gang in. Daar had ik het licht al eerder uitgedaan. Om me te herinneren hoe ik moest lopen streek ik een lucifer af. Daardoor voelde ik pas hoe koud mijn handen inmiddels waren geworden. Terug bij de ingang knipte ik het ganglicht weer aan.

De trap, aan de linkerzijde, was geheel ingestort. Boven was dus vermoedelijk weinig te beleven. Bovendien wist ik niet hoe ik daar moest komen. Inmiddels vond ik het tijd worden om eens te gaan slapen. Ik sloeg met mijn armen om warm te worden, maar dat maakte weinig uit. Het aansteken van een paar lucifers om mijn handen wat te warmen had evenmin zin. Waarschijnlijk ervoer ik de kou als extra hevig, doordat de situatie waarin ik me bevond zo hopeloos was. Na een tijdje ging ik eens bij de vuilnishoop kijken die achter in de gang lag. Het ging voornamelijk om oud papier en wat losse rommel. Er stonden een paar halve meubelstukken bij en zowaar een complete leunstoel. Met veel moeite trok ik het ding tevoorschijn uit het andere wrakhout. Na enige ingrepen viel er redelijk comfortabel op te zitten. Als vlonder legde ik een los tafelblad neer. Zo waren mijn voeten tenminste geïsoleerd van het vocht op de grond.

Nadat ik een tijdje had gezeten viel ik in slaap. De kou deed me echter ontwaken. Een paar oude kranten konden goed als deken dienen, herinnerde ik mij, en ik besloot het te proberen. Het was inderdaad veel warmer. Weer een kwartiertje later werd ik echter opnieuw wakker. Door het slapen daalt de stofwisseling en het lichaam koelt blijkbaar sneller af dan bij gewoon stilzitten. Mijn blaas krampte hevig. Dat was een uur geleden wel het teken geweest dat hij vol was, maar nu leek het iets anders te zijn. Mijn handen waren ijskoud. Ik legde de kranten goed en stopte mijn handen in mijn zakken. Een van de kranten lag over mijn gezicht. Eerst voelde dat warm aan, maar mijn hals werd vochtig. Zodra ik bewoog streek er een luchtvlaag langs mij heen, die extra koud aanvoelde. Mijn handen, die net warm begonnen te worden, moesten weer uit de zakken komen om alles te herschikken. Op zo'n manier sliep ik dan een kwartier, werd wakker, en sliep weer in.



Om een uur of vier dacht ik dat ik aan het bevroren was. En dat terwijl ik fatsoenshalve pas op zijn vroegst om halfnegen in het laboratorium van professor Barneveld zou kunnen verschijnen. Om negen uur werd ik verwacht. Natuurlijk moest ik er nog heenlopen en ik kon nog een kop koffie gaan drinken in een warm café; misschien de stationsrestauratie. Voor korte tijd sliep ik weer in. Gelukkig werd het na een enorm aantal keren inslapen en ontwaken licht. De warmte zou niet lang uitblijven als de zon eenmaal op was gekomen. Buiten kon het dan onmogelijk slechter zijn dan binnen. Overal sijpelde het water; dat was nog steeds hetzelfde. Gezien het feit dat ik het licht in de gang had laten branden gedurende de nacht, had de lucht wat donkerder geleken. Door het raam boven de voordeur was er een stuk van de hemel zichtbaar geweest. Toen ik eenmaal buiten stond bemerkte ik dat het veel lichter was dan ik had gedacht.

Hier en daar was een fietser te zien. Een verlate feestvierende student of een arbeider met vroege dienst. De enige manier om warm te worden was hardlopen, leek me. Dat lukte slecht, want mijn spieren waren stijf. Mogelijk zou ik het met mijn paar euro enige tijd uit kunnen houden in een café. Ik passeerde een afvalbak waar een krant van de vorige dag uitstak. Een goed dagblad en helemaal schoon, dus ik nam het mee. Ik was wel diep gezonken. Mijn schoenen waren bemodderd, mijn kleren roken muf en ik had een stoppelbaard. In het café waar ik de zinloze uren overbrugde kon ik echter het een en ander fatsoeneren. De barkeeper had alle begrip voor mijn situatie. Hij vond wel dat ik een oude student was. Mijn jas kon wat doorluchten. Mijn schoenen wreef ik met wat WC-papier op en met het wegwerpmesje dat ik bij me had kon ik me scheren. Helaas met koud water, maar goed. Een kam had ik ook en er was een spiegel aanwezig. Uiteindelijk waren ook mijn tanden gepoetst en mijn gezicht gewassen. Ik leek weer op een mens, al was een douche beter geweest. Aangezien ik had gerekend op een overnachting bij iemand thuis, had ik maar weinig spullen bij me. Al met al zoveel als in een kleine schoudertas paste. Mijn koffer zou ik pas de volgende dag af kunnen halen. Die had ik apart laten verzenden. Ik zou in de loop van de dag geld op moeten nemen, hoewel ik daar vóór het gesprek weinig meer mee zou kunnen doen.

Juist toen ik wilde kloppen ging de deur open. Professor Barneveld stond voor me.

“Ah ja, daar bent u al, ik wilde juist een kop koffie halen. Wilt u ook een?”

Nu had ik al twee koppen koffie gedronken, maar gezien de ontberingen van de afgelopen nacht lustte ik er nog wel een.

“Zoekt u maar een stoel uit”, zei hij en wees de kamer in. Ik deed wat hij zei en wachtte af. Intussen bekeek ik de muren van de kamer eens. Er hingen allerlei schema's en teksten. Dat was maar goed ook, want de muur zelf was nogal verwaarloosd. Het gebouw waarin deze onderzoeksgroep was gehuisvest, was weinig meer dan een in onbruik geraakt schoolgebouw, compleet met natuurstenen bordes en grote dubbele deur. De gangen waren betegeld. Gelukkig niet wit, maar gelig,

met groene en blauwe siertegels ertussen. De bovenste helft van het gebouw was toegewezen aan de subfaculteit natuurkunde. De universiteit van Growarden was trouwens verspreid over de gehele stad en de meeste gebouwen schenen er net zo beroerd uit te zien als dit. Dat had de portier me tenminste verteld toen ik me meldde. De onderste helft van het gebouw, om precies te zijn alleen de begane grond, werd bezet door een of andere opleiding die niets met natuurkunde te maken had. Het verbaasde me dat een werkgroep die zo slecht was gehuisvest, toch een enorm internationaal aanzien genoot. Mijn ogen gleden verder over de muur en vervolgens naar het plafond. De lappen pleisterwerk konden ieder ogenblik naar beneden komen zetten. Ik zakte wat onderuit om de situatie wat beter in me op te kunnen nemen. Op hetzelfde ogenblik kwam professor Barneveld weer binnen. Hij lachte, terwijl hij de koffie op het lage tafeltje neerzette. Blijkbaar had hij me verbaasd naar het plafond zien kijken.

“Theoretisch werk lukt overal wel en verder hebben we heel aardige apparatuur. Om ongelukken te voorkomen breken we af en toe een stuk van die kalktroep af.”

Ik keek hem aan. Het kleine grijze baardje en de enorm sterke brillenglazen, die zijn ogen heel klein deden lijken, maakten een min of meer stereotype professor van hem. Ondanks het lachen leek hij toch wat bezorgd. Hij ging naar zijn bureau en haalde daar een map tevoorschijn.

‘A.F.C. Rhautier’, zag ik op de map staan. Daar zaten dan zeker gegevens over mij in. Barneveld ging zitten en ik wachtte af.

“Ik heb hier uw correspondentie”, zei professor Barneveld. “Ik had geen tijd om de zaak vanmorgen nog eens te bestuderen, want er werd een interview afgenomen. Heel vroeg al. Een alleraardigste jongedame, maar of het naar haar zin was weet ik eigenlijk niet.”

Mijn kostschoolmeisje met haar hoed en kniekousjes! Dus ze is al geweest, schoot het door me heen. Had het adres dan nog wel zin? Even wilde ik om nadere informatie vragen, maar toen bemerkte ik dat mijn toekomstige leermeester met zijn gedachten al bij iets heel anders was.

“Kijk, u weet natuurlijk wat we hier in deze werkgroep doen”, zei hij. “Toch lijkt het me verstandig als ik alles even in de juiste context zet. U heeft geschreven dat u zich heeft toegelegd op het tijdonderzoek. Dat is ook ons gebied.” Hij wachtte even en begon toen aan zijn hoofdbetog.

“Ons onderzoek heeft enige tijd - een merkwaardige aanduiding in dit verband - enige tijd geleden een dramatische wending genomen. Wat we in het dagelijks leven tijd noemen is niets anders dan het vergelijken van bepaalde processen. Nu kunnen we beweren dat we voortglijden op de as van de vierde dimensie, maar dat helpt niemand verder. In laatste instantie hebben we te maken met biologische, astronomische, geologische of aanverwante ervaringen. Wat we tijd noemen is een veranderingsproces en in zekere zin een vervalsproces. Strikt genomen gaat het om op elkaar geijkte entropietoenames in open systemen. We spreken in het dagelijks leven over bruikbare en onbruikbare energie, bijvoorbeeld elektriciteit tegenover warmte. In feite is energie gewoon energie, verder niet. We maken gebruik van een entropiegradiënt. Zo is het ook met tijd. Het verschijnsel dat wij tijd noemen is de algehele

toename van entropie volgens strakke definities. Klokken zijn geijkte apparaten die entropie aftellen. Nemen we nu het radioactief verval van, laten we zeggen C-14. We tellen een bepaald aantal ontladingen in een telbuis en concluderen een bepaald aantal desintegraties. Naarmate er tijd verstrijkt tellen we minder desintegraties. Dat kan toeval zijn, maar als diverse standaardbronnen op de wereld allemaal verminderd zijn, is het zeer onwaarschijnlijk dat er toch geen tijd voorbij is gegaan. Nog afgezien van andere referenties. Stel nu dat er een achterliggend verschijnsel is dat de werkelijke tijd vormt, dan hebben we daar niets mee te maken. Als de entropietoename in het heelal zou stoppen voor enige miljarden eenheden van die abstracte tijd, dan zou er zeker niets gebeurd zijn. Net als in Doornroosje zou alles verdergaan op het punt waar het ophield. Onze tijd is alleen maar een entropieniveau.”

Hij zweeg even.

“Maar Einstein heeft toch gezegd dat tijd een dimensie is die...”

Hij hief zijn hand op, keek me doordringend aan en zei:

“Mijnheer, als Einstein stil was blijven staan bij zijn voorgangers, dan hadden we daar weinig aan gehad. Waarom zouden wij dan bij Einstein ophouden? Nee, in dit geval is met name de statistische thermodynamica een prachtig instrument. De tijd waar wij over praten is een onderling vergelijken van entropietoenames. En dan kom ik toch even op Einstein. Bij versnelling en in gravitatievelden, loopt de tijd langzamer dan in een onbeïnvloed referentiestelsel. Ophoping van energie, verandert in onze terminologie de wijze van toenemen van entropie. Wel, als men entropie statistisch ziet als een aantal realiseerbare toestanden, dan betekent dit dat het aantal toestanden toe moet nemen in een afgesloten systeem.”

Het begon me wat te duizelen. Ik wist niet of ik nu teveel nieuwe informatie kreeg, of dat ik het allemaal wist, maar zijn tempo van praten niet bij kon houden. Vermoeid was ik in ieder geval - te vermoeid om als briljant student over te komen. Professor Barneveld ging echter onverstoord verder.

“Het systeem begint onwaarschijnlijk en eindigt waarschijnlijk. Daardoor loopt een vacuümpompte ruimte vol zodra de kraan opengaat: er is een onwaarschijnlijke toestand gecreëerd. Eén systeem uit twee. Het gas, in dit geval de lucht, verdeelt zich tot de toestand macroscopisch de meest waarschijnlijke is. Let wel, op microscopische schaal, of subatomair, ligt het anders. Daar bestaat onze tijd dan ook niet echt. Terug naar de versnelling en de gravitatievelden. De entropietoename, die gequantiseerd is, heeft blijkbaar meer overgangen gekregen. Met andere woorden: de tijd lijkt langzamer te lopen dan in het referentiestelsel, maar loopt in feite in kleinere stapjes. De toename van de entropie is anders dan in het referentiesysteem. Onze stelling was nu dat de tijdcontractie ook op moet treden in elektrische en magnetische velden. We hebben daar uitgebreid over gepubliceerd, onder andere in ‘Nature’. Vermoedelijk heeft u dat gelezen?”

Ik was met stomheid geslagen. Traag knikte ik. Het stuk was mij onbekend, evenals de nieuwe theorie, maar ik kon moeilijk zeggen dat ik

er niets van wist. Professor Barneveld ging verder met zijn inmiddels gruwelijke verhaal. Hij schetste een heelal dat van Big Bang via Big Crunch naar Big Bang flitste alsof het een knipperlicht was. Er waren ook andere mogelijkheden; Een heelal dat van maximale onwaarschijnlijkheid uitdijde tot een volkomen lege waarschijnlijkheid. Ik was er niet meer bij met mijn gedachten.

Dat al die processen lang leken was puur relatief, oreerde de professor. Wij leefden met onze biologische processen nu eenmaal op kleine schaal. Los van ons oordeel was tijd helemaal niets, net zoals ver en dichtbij niets zeiden. Alsof hij er niet genoeg van kreeg, ging hij nu dieper in op mijn taak in het onderzoek. Het was aan mij om aan te tonen dat tijd beïnvloed werd door magnetische en elektrische velden.

“We wonen hier in een krot, maar hierachter staat een fraai laboratorium. Er komt veel theoretisch werk bij kijken. Met name de berekening van de realisatiestoelanden voor een eenvoudig systeem”, merkte professor Barneveld opgewekt op. “In feite gaat het om een toename van de realisatieniveaus bij een toevoer van energie, ten opzichte van een onbeïnvloed systeem. Wij stellen dat alleen de energie in een systeem van invloed is. De ene berekening is simpel, en gebaseerd op de Lorentz-Fitzgerald tijdcontractie. Het bewijs moet echter uit uw experimenten komen. Terwijl we dit besproken hebben is het heelal weer een beetje waarschijnlijker geworden, trouwens.”

Hij lachte, keek op zijn horloge en merkte blijkbaar dat hij teveel tijd had gebruikt voor het gesprek.

“Het beste kunt u zelf even rondkijken in het gebouw. Ik ben te laat op mijn volgende afspraak, zie ik.”

We liepen naar de deur. Het was dus de bedoeling dat ik het gebouw ging bekijken.

“Oh, ja.” Mijn begeleider hield me nog even staande. “Het gaat dus om een theorie van datgene dat wij als tijd ervaren. Uiteindelijk zoeken we naar de wijze waarop de energie het aantal entropieovergangen laat toenemen. Het is duidelijk wat zoiets betekent voor de ruimtevaart.”

Aangezien het me allemaal weinig meer kon schelen, zei ik maar heel enthousiast:

“Inderdaad, het is ongelooflijk! Dat biedt perspectief voor de aandrijving.”

Deze opmerking kon niet verkeerd zijn, want uiteindelijk gaat het bij dit soort kwesties in de ruimtevaart toch altijd om de aandrijving. Vanuit de fysica gezien, althans.

Daar stond ik dan in de gang. Van het hele verhaal over entropie was de helft langs me heen gegaan. De andere helft had er trouwens voor gezorgd dat ik me niet erg prettig meer voelde. Ik had gehoopt over een idee van mezelf te spreken, dat bepaalde experimenten en berekeningen met zich meebracht. Het desbetreffende idee was blijkbaar waardeloos. Daar kwam nog bij dat mijn indruk van de aard van het onderzoek grondig gewijzigd was. Het internationaal toponderzoek was minder

romantisch dan ik had gedacht. Nu moest ik uiteindelijk wel erkennen dat mijn komst naar Growarden een mislukking was op alle fronten.

Lusteloos ging ik een trap op. Die leidde naar een halletje waar slechts één deur op uitkwam. Achter de deur bleek een rommelzolder te liggen. Het was er tamelijk licht, door de twee grote ramen.

Links en rechts stonden instrumenten die vermoedelijk voor eerstejaarspractica bestemd waren. Onder andere grote galvanometers, balansen, lenzen in grote vattingen op optische banken en zelfs een elektriseermachine met een enorm aantal Leidse flessen. Het belangrijkste heb ik echter nog niet verteld.

Meteen nadat ik binnenkwam hoorde ik een heldere stem zeggen:

“Wat heeft u me snel gevonden. Hemeltje, wat ziet u er grappig uit!”

Deze stem herkende ik ogenblikkelijk. Ze zat daar zonder hoed, maar was verder onmiskenbaar dezelfde persoon. Eigenlijk geen meisje, maar een jongedame - zoals de professor al had gezegd. Het jeugdige gedrag werkte misleidend. Onmiddellijk nadat ik haar had gezien liep ik op de oude schoolbank af en ging naast haar zitten.

“Ik ben erg blij je weer te zien, Suzie”, zei ik. De brutaliteit was geforceerd, maar een te grote beleefdheid of verlegenheid was zinloos, dat was de vorige dag gebleken. Ze kreeg een wat rode kleur toen ze vroeg:

“Heeft u mijn adres gevonden? Mijn schooladres leek me het beste.”

Verbaasd vroeg ik: “Schooladres?”

Ze legde me uit dat beneden de school voor journalistiek was. Ze had ‘s ochtends inderdaad een interview met professor Barneveld gehad.

“Ondanks al mijn goede voorbereidingen snapte ik er niet veel van”, constateerde ze verdrietig. “Hij heeft geloof ik bewezen dat we niet echt bestaan, of zo. Hoe moet ik dat nu aan de lezers uitleggen, dat is toch nergens goed voor?”

Dat leek me een zinvolle conclusie.

“Trouwens, ik heet Anton, Anton Rhautier,” zei ik, “en ik geloof dat ik nu eindelijk weet waarvoor ik naar Growarden moest komen.” Voorzichtig hield ik haar hand vast.

“Weet je trouwens dat die Leidse flessen daar, zijn uitgevonden door Musschenbroek?”, vroeg ik ineens.



# Het grote werk

[Toneel]





## **Enkele opmerkingen vooraf voor de regisseur**

### *Algemeen*

Dit toneelstuk lijkt nogal wat eisen te stellen op meerdere gebieden. Er is een groot aantal personen, er wordt gemusiceerd, er zijn veel scènewisselingen en er is nogal wat verschil in entourage. In praktijk kunnen deze problemen erg meevallen. Er mag namelijk creatief mee om worden gegaan.

Hieronder worden enkele elementen afzonderlijk besproken en wordt bij voorbaat ruimte gegeven om aanpassingen door te voeren. Dit voorkomt allerlei discussie over de vraag 'of de schrijver dit wel bedoelde'. Laat een ding duidelijk zijn: de schrijver heeft slechts de bedoeling gehad materiaal aan te reiken waarmee kan worden gewerkt naar eigen inzicht.

Natuurlijk is er niets op tegen om het stuk volkomen één op één neer te zetten, maar het blijft steeds de vraag of er niet erg veel inspanning nodig is voor die laatste procent realisme.

### *Belichting en Doek*

De aanwezigheid van een doek is niet relevant. Er wordt wel gerefereerd aan een doek in de zin van het afsluiten van een onderdeel, maar dat kan figuurlijk worden gezien. Tijdens scènewisselingen kan ook met gedoofd licht worden gewerkt. De keuzes zijn niet fundamenteel.

### *Personen*

Het stuk vraagt om een vrij groot aantal spelers. Dat is inherent aan het onderwerp, dat namelijk een groepsproces betreft. Het aantal van dertien kan echter meteen worden gereduceerd tot elf, aangezien de 'Onbekende' (de broer van Suzanne Aenhout) en de andere mannen nimmer samen op het toneel zijn. Hetzelfde geldt voor Natalja, de vriendin van Walter. Zij komt nooit voor in combinatie met andere vrouwen. Beide rollen kunnen dus worden gecombineerd, bv. met Philip en Emma, die beiden een erg kleine rol hebben.

### *Muziek*

Ten aanzien van de muziek is veel creativiteit mogelijk. Er is bij Frederike gekozen voor een stuk van Xenakis. Sommige van zijn werken (bv. Eonta) hebben voor veel mensen een weinig herkenbare structuur. Er kan op gegokt worden dat er weinig Xenakis-kenners in de zaal zijn. Frederike kan dus eventueel "wat raak tingelen". Een alternatief is het draaien van de CD en het maken van armbewegingen. Verder duurt het stuk vrij lang (ca. 20 minuten) en er kan dus slechts een klein deel ten gehore worden gebracht.

Bij Emma en Philip ligt het wat anders. Het zou erg amateuristisch zijn om te playbacken. Emma moet echt zingen, maar het mag best beneden peil zijn. Wel kan er weer een soort 'karaoke-track' worden gebruikt voor de piano. Beide muziekaangelegenheden zijn absoluut niet cruciaal! In een extreem geval kunnen Emma en Philip bijvoorbeeld een zogenaamde 'eigen opname' meenemen en die ten gehore brengen. Ze hoeven dan zelf niets te doen.

### *Ruimten en inrichting*

Het gehele stuk speelt zich af in kamers en zalen. Het verschil tussen de ruimten wordt veroorzaakt door enkele karakteristieke meubels (rotan, klassiek, armoedig)

en verder door de aard van de ruimten. In principe kunnen in het uiterste geval de aanwijzingen met betrekking tot de kamers worden genegeerd. Hoogstens met uitzondering van de deuren, in verband met opkomst en afgang. Er zijn enkele meubels die de karakters helpen bepalen, maar in het uiterste geval geldt dat dit alles kan vervallen. De weinige noodzakelijke rekwisieten (wijn glazen etc.) zullen geen probleem vormen, maar kunnen desgewenst vervallen. Zaken als de schetsen van Ernst zijn voor het publiek toch al niet goed te onderscheiden en kunnen dus weggelaten worden.

### *Kleding*

In de meest extreme situatie kunnen aanwijzingen met betrekking tot kleding geheel worden genegeerd. Indien er wel mogelijkheden zijn voor gebruik van kostuums, drukt de kleding iets van het karakter uit. Met name Asta, Roderick, mevrouw Aenhout en de 'Onbekende' (broer Aenhout) moeten wat boven de rest uitsteken voor wat betreft stijl en kwaliteit.

### *Leeftijden*

De invulling van de leeftijd is voor een groot deel vrij te kiezen. Uit opvattingen en gedragingen blijkt wel dat Asta en Roderick bv. veel ouder zijn dan Reem. Mw. Aenhout en haar broer (de 'Onbekende') zijn wezenlijk ouder (zestigsters?).

### *Taalgebruik*

De schrijver van het stuk neigt zelfs in zijn dagelijkse conversatie naar een wat verouderd taalgebruik. (Deze zin zou ook letterlijk in een gesprek door hem gebezigd zijn en is dus geen speciale 'boekentaal', zoals men soms wel meent.) Het kan derhalve heilzaam zijn de dialogen door improvisatie aan te passen, zolang het karakter ervan maar behouden blijft.

## **Dramatis Personae**

**Suzanne Aenhout:** schijnbare mecenas, maar in werkelijkheid een iemand die mensen manipuleert om een eigen doel te realiseren. Het is het centrale personage. Zestig, misschien zeventig jaar. Wit haar, zeer gedistingeerd.

**Onbekend familielid:** blijkbaar een oudere broer van Suzanne.

**Aernout Zwancken:** vrij instabiel persoon. Heeft gymnasium gedaan en studeert min of meer medicijnen, maar wil dichter zijn. Hij lijdt aan een minderwaardigheidsgevoel, dat soms door superieur gedrag moet worden gecamoufleerd. Heeft hier de rol van ‘dichter’ gekregen. Gaat slordig gekleed, mede door geldgebrek.

**Walter van Swichten:** zeer gemiddeld persoon. Heeft letterkunde gestudeerd, maar werkt los/vast op de fabriek. Hier in zijn rol van schrijver en journalist. Zijn inrichting is ‘rotan’. Zijn muziek is ‘jazz’.

**Talja (Natalja) ...:** vriendin van Walter, maar geen lid van de groep rond mw. Aenhout. Vrij extreem in haar opvattingen en fel in haar gedrag.

**Ernst Hanekam:** veel met zichzelf bezig. Spottend en ‘advocaat van de duivel’. Deels joods en koketteert daarmee. Symbolen als de vierkante baard, davidster, zevenarmige kandelaar en Jeruzalemkruis opgespeld of omgehangen. Is hier in zijn hoedanigheid als kunstschilder te zien.

**Frederike Vlosch:** pianiste met ambities. Wil opvallen en doet concessies aan de kwaliteit, indien nodig. Ze is solopianiste in de groep.

**Philip Ekelaar en Emma Overstift:** een vrij ‘square’ echtpaar waar het gehele proces weinig invloed op krijgt. Emma is als zangeres aanwezig en Philip is haar vaste pianobegeleider.

**Willem Edenburg:** onafhankelijk denker en dwarsligger. Wil op geen enkele wijze beïnvloed worden door anderen, al is dat uiteraard een illusie. Neemt deel aan de groep als filosoof. Kleding is het ‘corduroy’ uit de jaren zestig.

**Charles Maarsen:** wetenschapsvoorlichter (en amateur-goochelaar), met een accent op maatschappij en ethiek. In de groep als schrijver, denker en journalist.

**Asta Pelver:** actrice met een zekere gladde elegantie. Weet mensen te manipuleren. Ze is een nicht van mw. Aenhout en duidelijk gesteld op alcohol, net als haar oudoom (vader van Suzanne Aenhout) dat was. Opzichtig gekleed.

**Reem Karsen:** student psychologie die op kamers woont bij mw. Aenhout. Een verlegen jongen die door haar wordt gemanipuleerd. Gewone, jonge student psychologie. Lid van de groep omdat het Suzanne goed uitkomt.

**Roderick Graaf:** arrogante levenskunstenaar. Flamboyant gekleed.



## EERSTE AKTE

### Scène 1

[Een ouderwets luxueuze woonkamer. De rijkdom blijkt uit enkele kleine details, zoals een wandtapijt en zilveren karaffen. Ouderwetse open haard met grote schouw. Schemerdonker. Rechts een deur.

Twee leunstoelen staan centraal met wat kleine bijzettafeltjes. De ene leunstoel is min of meer van het publiek afgedraaid. Er zit - nauwelijks zichtbaar - een aristocratische oude heer in, gekleed in een zwart pak. Hij heeft een wandelstok met 'zilveren' knop, waar hij af en toe mee speelt. In de andere leunstoel zit, wel goed zichtbaar voor het publiek, mevrouw Aenhout. Gekleed zoals men van een oudere aristocratische dame mag verwachten. Gedistingeerd, maar allerminst saai of 'truttig'. Het gesprek verloopt tamelijk rustig, ondanks spanningen.]

**Mw. A.** Een port, neem ik aan?

**Onbekende** Eén port, dat lijkt me voldoende. Gaarne.

**Mw. A.** Ik stelde de vraag in algemene zin. Ik noemde geen aantallen.

**Onbekende** Ik wel. Eén port is voor mij gewoon genoeg.

**Mw. A.** De insinuatie staat me niet aan. Ik weet wat ik neem.

**Onbekende** Helemaal geen insinuatie. Ik weet dat je op gebied van drank de matigheid zelve bent. Heel knap.

**Mw. A.** *(licht geïrriteerd)* Hij was net zo goed familie van jou. En erfelijk is het volgens mij niet. Ik wil er niet aan herinnerd worden. Het is een schandvlek op ons blazoen.

*[Ze schenkt uit een zilveren karaf twee glaasjes port in en plaatst ze op een tafeltje.]*

**Onbekende** We zwijgen erover. Bovendien zei ik al dat je op dat gebied de matigheid zelve bent.

*[Pakt een glaasje en nipt eraan. Houdt het in zijn hand. Nipt steeds als hij gesproken heeft.]*

**Mw. A.** *(onderkoeld)* Met andere woorden, er zijn gebieden waarop ik onmatig ben volgens jou?

**Onbekende** Laten we ons niet vermaken met woordspelingen. Je weet zelf het beste wat je drijft in het leven en waar je behoefte aan hebt. Dat geldt ook voor mij. In ieder geval had je me niet uitgenodigd als er geen aanleiding was.

**Mw. A.** Dat is waar...

**Onbekende** Vertel me dus maar wat je nu weer hebt uitgebraaid. Ik kan er zelfs niet naar raden.

**Mw. A.** Je weet dat ik niet nostalgisch ben, maar er zijn bepaalde gebruiken die het verdienen om een nieuw leven te krijgen.

**Onbekende** Het leven stroomt voort. Waarom zou je omkijken. Maar ja, ik heb dan ook geen mediëvistiek gestudeerd.

**Mw. A.** Terugkeren is niet wat ik wil. Meer in postmoderne zin. De geschiedenis citeren in de hedendaagse gebeurtenissen.

**Onbekende** (*licht spottend*) Ga verder!

**Mw. A.** Je oordeel is voor mij overigens van belang, dat weet je. Ik zeg niet ‘van groot belang’, maar wel van belang.

**Onbekende** Een kwestie van leeftijd, neem ik aan. Overigens lastig om een oordeel te geven over zo’n vaag concept.

**Mw. A.** Goed. Concreter dan. Denk eens aan de salons waar kunstenaars, wetenschappers en politici bijeenkwamen in Frankrijk.

**Onbekende** Niet zo lang geleden voor mensen van onze leeftijd en zeker geen middeleeuwen.

**Mw. A.** Het bij elkaar brengen van creatieve geesten is een waardevol proces. Geen moment is stabiel en men steekt elkaar de loef af. Karakters komen op en gaan onder. Het beste blijft en... (*kijkt peinzend en zwijgt verder*)

**Onbekende** Je wilt kunstenaars en andere grote geesten bijeen roepen? Dat werkt tegenwoordig niet meer...

**Mw. A.** Niet precies zo. In deze tijd zijn het de mensen met ambitie, de jongeren, die elke springplank willen benutten om iets te bereiken.

**Onbekende** Ambitieuze mensen zijn eigenwijs en doen derhalve niet wat jij zegt. Ik kan me niet voorstellen dat jij je wijnkelder daaraan op wilt offeren.

**Mw. A.** Ik heb toch ook onderdak geboden aan een student?

**Onbekende** (*vrij fel*) Neem me niet kwalijk, zeg!

**Mw. A.** Nee, ik meen het. Je moet hem zien als een soort model voor de mensen die ik zoek.

**Onbekende** Jonge, onervaren mensen met een zekere ambitie. Kneedbaar dus...

**Mw. A.** Kneedbaar is een voorwaarde. Hun kwaliteiten moeten in twijfel getrokken kunnen worden, ondanks hun zelfverzekerdheid. Er zijn altijd een paar touwtjes te vinden aan een marionet. Maslow geeft een prima set met uitgangspunten.

**Onbekende** (*lacht kort en droog*) Ach ja, je bijvak. Die student doet zeker psychologie.

**Mw. A.** Dat is toeval; het gaat om het karakter.

**Onbekende** Ik moet me jouw salon dus voorstellen als een verzameling verlegen jongelui, mèt ambities, maar zonder erkenning. En jij gaat ze een platform bieden.

**Mw. A.** Iets minder snel. Eerst komt het proces van gisting en rotting. Dan pas komt uit de restanten iets tevoorschijn dat het waard is om aan de buitenwereld te presenteren.

**Onbekende** Gaat het je om het proces of om het resultaat?

**Mw. A.** Waar zou het anders om moeten gaan?

**Onbekende** Misschien heb je nog een port voor me?

**Mw. A.** Inconsequent, vind je niet?

**Onbekende** Consequent zijn is voor het volk.

*[Mw. Aenhout staat op en schenkt een tweede glas voor hem in. Zelf drinkt ze nauwelijks.]*

**Onbekende** (*opnieuw na een korte pauze*) Het gaat je om het proces!

**Mw. A.** Ik weet het werkelijk niet. Theoretiseren brengt me niet verder. Ik moet het in praktijk aanschouwen.

**Onbekende** Laat me er helemaal buiten tot je het eerste experiment als afgerond beschouwt. Ik heb er alle vertrouwen in. Zelf zul je aan je trekken komen, daar twijfel ik niet aan.

*[Mw. Aenhout staat op en recht haar rug. Ze verwaardigt zich niet om antwoord te geven. Toneel wordt donker.]*

## **Scène 2**

*[De zaal waar de bijeenkomst plaats zal vinden is zichtbaar. De deelnemers komen aanlopen. Sommigen alleen, anderen ontmoeten elkaar voor ze de zaal binnengaan. Frederike zit al binnen achter de piano. Aan de muur hangen lijsten met etsen.]*

*Aernout komt aanlopen. Hij kijkt uitgebreid rond. Niet lukraak, maar doelgericht, een tijdje in allerlei richtingen, alsof hij iets bekends bestudeert. Ernst komt aanlopen en ziet Aernout staan.]*

### 1e tafereel

**Ernst** Allemachtig, wat een uithoek. Verdomme het hele land door gereisd om hier te komen. Kon het niet gewoon in de stad?  
*(steekt zijn hand uit)* Sorry, Ernst Hanekam. Sjaloom.

**Aernout** (*schudt hem de hand*) Aernout Zwancken. Nou, er zullen genoeg grappen over je naam worden gemaakt sinds de punk. Inderdaad, het is hier nogal afgelegen. En toch flink veranderd.

**Ernst** Flink veranderd? Dus je kent het hier! Ik hoop niet dat ik je geboortestreek heb beledigd.

**Aernout** Welnee, het is echt een gat. Maar goed, kastelen staan nu eenmaal vaak diep in het land. Het moest waarschijnlijk deftig zijn. Ben je een gast?

**Ernst** Ik ben hier als kunstenaar uitgenodigd door ene mevrouw Aenhout.

**Aernout** (*even in verwarring*) Jij ook? Ik was... ja, er werd niet gezegd dat... Eigenlijk had ik die conclusie wel getrokken. Dan kunnen er nog meer zijn. Heb jij een programma?

**Ernst** Geen idee. Er hangt gewoon werk van me. Van jou ook, soms?

**Aernout** Aha! Nee, ik draag een gedicht voor. Dus zo zit het.

**Ernst** Nou, dat is niet avondvullend, een gedicht. (*Kijkt om zich heen*) Ik ben blij dat het binnen is, want dit belooft niet veel goeds.

**Aernout** Het licht is wel heel mooi. De kleuren worden zo véél intenser. Zelfs in het museum merk je dat het invloed heeft op de schilderijen.

**Ernst** Oh, dat museum even verderop? Daar ben ik even wezen kijken. Meteen een discussie met de suppoost over het gebruik van verschillende witten. De man schilderde zelf ook en wist er heel wat van, maar ik vind het gebruik van kleur hoe dan ook een misser.

**Aernout** Dan ben ik benieuwd hoe je schilderijen eruit zien.

**Ernst** Etsen!

**Aernout** Het is hier een echt geheimzinnig plattelandsgebied, met witte wieven, kloosters, kerken en boerderijen. Je bent gek als je dat allemaal laat liggen.

**Ernst** De gedichten van Goethe waren ook volkomen zwart-wit. Denk maar eens aan Erbkönig.

**Aernout** (*neemt wat afstand en lijkt zich af te vragen of de ander gek is*)

Misschien moeten we naar binnen gaan?

[*Ze gaan samen de zaal in en blijven zichtbaar in gesprek, maar niet hoorbaar.*]

## 2e tafereel

[*Emma Overstift en Philip Ekelaar komen aanlopen. Ze praten nauwelijks.*]

**Emma** Zou het hier zijn? Ik hoop dat het een beetje kwaliteit heeft.



**Philip** De akoestiek zal matig zijn. Maar goed, het ziet er aardig uit, zo'n landhuis.

*[Ze gaan naar binnen en komen in de zaal.]*

### 3e tafereel

*[Een tijdje gebeurt er niets. Alleen in de zaal is wat actie met voorstellen, praten etc. Niet echt verstaanbaar. Charles Maarsen komt aanlopen.]*

**Charles** *(in zichzelf pratend)* Hè, verdraaid. Zijn dat nou witte of rode kastanjes? Ik ben toch volkomen ongeloofwaardig als ik dat soort dingen niet paraat heb? *(hij loopt meteen door en voelt aan de wand)* Marmer, welk marmer, welk marmer? *(stamp even geërgerd op de grond en haalt diep adem)* Oké, Oké. Rustig. *(ademt hoorbaar uit en gaat naar binnen)*

### 4e tafereel

*[Roderick Graaf komt aanlopen en gaat naar binnen alsof hij de sloteigenaar is.]*

### 5e tafereel

*[Reem komt samen met mevrouw Aenhout aan.]*

**Mw. A.** Ik ga even naar een aparte ruimte, want ik verschijn pas als iedereen er is. Ga jij maar vast naar binnen.

**Reem** Maar ik ben geen kunstenaar. Wat moet ik zeggen? Ben ik invited?

**Mw. A.** Wàt je bent, word je nog wel duidelijk, maar nu ben je gewoon een gast en psycholoog. De anderen zijn ook geen kunstenaar, al denken ze van wel.

**Reem** Goed. Ik hoop dat de company aangenaam is.

**Mw. A.** *(meer commanderend dan groetend)* Tot straks.

*[Ze gaat naar achteren en verdwijnt uit beeld. Reem gaat de zaal binnen.]*

### 6e tafereel

*[Walter van Zwichten en Willem Edenburg komen min of meer tegelijk aan.].*

**Willem** *(steekt zijn hand afwerend op)* Nee! Zeg me niet hoe je heet; dat kan mijn oorspronkelijkheid beïnvloeden.

**Walter** Zo beroemd ben ik niet, hoor! En, is jouw naam geheim?

**Willem** In orde. Ik ben Willem en ik houd me verre van smaakmakers en denkers. Ik wil mijn eigen weg gaan en ik was bang dat jij een van de genodigden was.

**Walter** Ik ben inderdaad een van de genodigden, maar ik zie niet hoe jou dat kan beïnvloeden. Trouwens, ik heet Walter.

**Willem** Heel simpel, als ik iets zeg en iemand anders beweert dat het plagiaat is, dan kan ik bewijzen dat het niet zo is. Ik neem immers nooit kennis van wat anderen zeggen.

**Walter** Ha ha! En hoe wou je dan omgaan met allerlei losse flodders die achteraf beroemde uitspraken worden. Ik zeg bijvoorbeeld dat de gasten zich voelen als een haring in zwavelzuur. Jij hoort dat en... nou ja. Snap je?

**Willem** Lijkt me niet concurrerend met Plato of Confucius, zo'n uitspraak.

**Walter** Ho, wacht even. Om dat te kunnen zeggen moet je iets van ze af weten. Je beweringen kloppen niet met elkaar.

**Willem** Verdorie. Je hebt gelijk. Ik overdrijf. Het is onhaalbaar, maar toch wil ik mijn eigen weg gaan.

**Walter** Is dat waarom je bent uitgenodigd? Je onafhankelijke denken?

**Willem** Wie zal het zeggen. Jij weet vast óók niet waarom je bent gevraagd.

**Walter** Nou, ik moest een stuk voorbereiden. Dat was de vraag. Ik werd als literator uitgenodigd.

*[Ze lopen samen naar binnen. De dialoog wordt minder verstaanbaar.]*

**Willem** Vreemd. Ik geloof niet dat ik iets speciaals moet doen. Misschien mag ik onafhankelijk beschouwen wat de anderen...

### **Scène 3**

*[In de zaal lopen alle genodigden nu door elkaar. Ze praten hoorbaarder. Het is een levendig gezelschap. Men neemt wat van de drankjes en hapjes die er staan. Mevrouw Aenhout komt op en loopt naar een soort kathedraal die klaarstaat aan de achterzijde. De groep komt dichterbij.]*

**Mw. A.** Geachte aanwezigen! Het doet me genoeg mijzelf bekend te maken als de gastvrouw. Ik heb u allen uitgenodigd om hier vandaag aanwezig te zijn. Ik hoop dat niemand het me kwalijk neemt dat ik wat antecedentenonderzoek heb gedaan, zodat ik wist met wie ik te maken zou krijgen.

**Willem** *(roept)* Ik ben niet te doorgronden!

**Mw. A.** Mijnheer Edenburg. U bent de meest doorgrondelijke van allemaal. Een open boek. U doet me denken aan de gecensureerde stukken van vroeger. Daar vestigden de open plaatsen juist de aandacht op de geschrapte woorden. Meer dan in de oorspronkelijke tekst het geval was en ze waren hoe dan ook te raden.

**Charles** Wat is de gemeenschappelijke noemer in dit gezelschap?

**Aernout** Waarom is één kunstenaar niet voldoende?

**Roderick** De hele groep bij elkaar heeft nog niet het niveau van één kunstenaar.

**Mw. A.** Mag ik daaruit concluderen dat u zichzelf een negatieve waarde toekent, heer Graaf?

**Emma** (*giechelend*) Een graaf? Graaf Dracula?

**Philip** (*sist hard*) Emma, stel je niet aan!

**Roderick** (*licht geïrriteerd*) Mijn naam is Graaf; ik ben allerm minst een graaf.

**Mw. A.** (*wacht even*) Prettig dat ik het woord weer krijg. Ik weet wat ik over me afroep door een groep kunstenaars te ondersteunen. Dankbaarheid is dan ook niet wat ik zoek...

**Walter** Wat dan wel?

**Mw. A.** (*wat minder plechtig sprekend*) De kunst die jullie voortbrengen zal verbonden zijn aan de naam van mijn salon. Meer niet.

**Willem** Is dat geen parasitisme?

**Mw. A.** Noem het symbiose!

**Charles** Symbiose? Dat suggereert dat u ons nodig heeft. Waarvoor dan?

**Mw. A.** Heel simpel. Ik beschouw mezelf niet als een werkelijk scheppende geest. Ik heb een goede opleiding en ik heb geld. Jong ben ik niet meer. Kinderen heb ik niet. Toch wil ik iets neerzetten in de wereld. Kunstenaars kunnen mijn stem zijn.

**Aernout** Moeten we dan uw ideeën uitdragen?

**Mw. A.** Die vraag had ik eerder van de heer Edenburg verwacht! Aan de andere kant... Mijnheer Zwancken, u streeft naar een nieuwe dichtkunst. Die betreft vooral de vorm. Stem en inhoud vormen een eenheid, stelt u.

**Aernout** (*verward*) Eh, zo had ik het nooit bekeken. Ik probeer wel degelijk inhoud over te brengen, maar ik had misschien vergeten het te noemen.

**Mw. A.** Kijk, hier zijn voortreffelijke geesten aanwezig die als klankbord, toetssteen, spiegel of wat dan ook zullen dienen. Daarmee wordt iedereen tot grotere hoogten gebracht. Individuele kunstenaars worden lui. Romantici, die af en toe wat doen.

**Frederike** Moeten we met elkaar concurreren? We doen allemaal verschillende dingen. Hoe kan iemand beter schilderen dan een ander kan zingen?

**Philip** Emma zingt beter dan dat ik piano speel.

**Willem** Hè, ja, laten we met taal gaan spelen.

**Mw. A.** Laten we het proces gewoon een kans gunnen. Wie komt hier staan? Ik geef deze plek graag aan een ander.

*[Mw. Aenhout stapt van de lessenaar weg en dan komt juist Asta Pelder de zaal binnenlopen. Kijkt niet op of om en gaat naar de wijn. Ze slaat een glas achterover, schenkt weer in en loopt dan pas naar de groep.]*

**Asta** Ik ben er helemaal bij, tante! En ik zal graag een betoog houden.

**Mw. A.** *(gespannen, met ingehouden woede)* Jij dacht dat je hier gewoon kon komen? Heb je privileges?

**Asta** *(koket)* Als actrice neem je die! Zo, ik kan er weer helemaal tegen. Beetje gewone wijn, eigenlijk. *(loopt naar de lessenaar)*

Of nee, eigenlijk wil ik eerst iets van de andere kunstenaars horen. Jij! *(ze wijst naar Aernout)*

**Aernout** *(loopt naar de lessenaar, zenuwachtig)* Eh, ja, eh... Ik wil een gedicht zeggen. Natuurlijk is het voordragen, maar dat is te aanmatigend. Toch stel ik dat alleen de dichter zelf de juiste weergave kan verzorgen...

**Ernst** Bullllllshit! Ik ken zat dichters die helemaal niet voor kunnen dragen en hun werk meteen aan een ander moeten geven. Trouwens, ben jij dan ook van mening dat we het werk van Beethoven kunnen verbranden? Die is toch dood?

**Willem** Noem eens een paar van die dichters?

**Ernst** Volkomen irrelevant. Het gaat om het universele waarheidsgehalte van zo'n stelling.

**Aernout** Beethoven schreef muziek en die is te complex voor één persoon. Ik ben dichter. Spencer of Heine kun je nu inderdaad alleen nog maar lezen. De geest is vervlogen.

**Asta** *(aanstellerig)* Oh, mijn beroep wordt ondermijnd. Of mogen toneelstukken wel?

**Emma** Wat een onzinnige discussie. Draag je gedicht voor, dan kan er een ander aan de beurt komen.

**Frederike** Heb je haast?

**Philip** Er zijn niveaoverschillen. Waarom zou de één zoveel tijd claimen?

**Walter** Wat is de bedoeling van deze bijeenkomst? Misschien is de discussie wel heel wezenlijk. Misschien gaat het wel om de discussie en niet om onze producten.

**Roderick** Als je haar maar goed zit!

[Charles en Reem maken absoluut geen aanstalten om mee te doen. Mevrouw Aenhout observeert alleen aandachtig vanaf een plek terzijde.]

**Willem** Volgens mij heb je gelijk. Als er nu eerst eens wordt nagedacht? Maakt niet uit hoe lang.

**Ernst** Het ging om die stelling van jou, Adriaan...  
(*wijst naar Aernout*)

**Aernout** Aernout, zo heet ik.

**Ernst** Sorry, Aernout. Ik moet nog even wennen aan al die namen. We moeten bordjes opdoen. Maar goed, jouw stelling is jouw stelling en meer geldigheid heeft die niet.

**Willem** Moeten we nu bewijzen dat de stelling niet geldt of moet Aernout bewijzen dat de stelling wel geldt?

**Emma** (*geïrriteerd*) Man, hou je kop.

**Asta** (*luid*) En dan geef ik nu het woord aan Aernout.

**Aernout** Ik zal me beperken tot mijn gedicht. Mijn opvattingen draag ik uit door geen gedrukte bundels uit te geven, maar uitsluitend cassettebandjes met voordrachten. Ieder exemplaar spreek ik opnieuw in, zodat het uniek is.

**Roderick** Wat zul jij rijk worden! (*knipooft naar Asta*)

**Aernout** (*nu wat onverstoorbarder, of al in trance*)  
De bom

(*roept*) Bom!  
Bomberdebomberdebom  
De bom valt  
De bom valt  
De bom barst  
Bom barst  
Bombast, larie  
Malaria

...

Maar geen boombast meer.

(*het blijft even angstig stil*)

**Ernst** Jan Hanlo en Paul van Ostaijen hebben zich voortgeplant?

**Charles** Nee, ik vind dat een aardige vondst, zoals je via malaria refereert aan de herkomst van kinine.

**Reem** (*verbaasd*) Als het om een transfer van emoties gaat, wat doet de farmaceutische industrie er dan toe?

**Charles** Kinine werd oorspronkelijk uit boombast gewonnen.

**Ernst** Je moet meer van jezelf uitgaan. Epigonen houden het niet lang vol.

**Aernout** Ik ontwikkel een eigen stijl, maar het gaat meer om wat ik net zei.

**Roderick** Slap geouwehoer!

**Mw. A.** Uitstekend. Wat is de volgende stap?

**Ernst** (*blijft op zijn plek staan*) Ik denk niet dat ik een beurt krijg, want mijn werk is permanent te bezichtigen. Nu moet ik even op dezelfde manier iets vertellen als Aernout. Ik ban alle kleur uit mijn werk, omdat de arme gezinnen in de benauwde wijkjes van Amsterdam, de diamantslijpers, augurkenverkopers en lompenboeren, evenmin kleur kenden.

**Reem** Hoezo, in figuurlijke zin?

**Ernst** Nee, alles was werkelijk grauw en overdekt met een waas. Alleen het grachtwater al.

**Roderick** Ze hadden toen nog geen kleurenfilm, bedoel je!

**Emma** Kun jij wel serieus zijn?

**Asta** Ik vind het wel grappig. [*Ze reageert op Rodericks lichaamstaal. Schenkt weer een glas wijn in. Mw. Aenhout kijkt geërgerd toe, maar zegt niets.*]

**Philip** Emma zal een lied zingen en ik begeleid haar.

**Ernst** En ondertussen kunnen jullie kijken. (*hij wijst langs de wanden*)

[*Philip zet in op de piano en Emma zingt een kort lied. Niet modern, maar bv. Schubert of Brahms. Mag amateuristisch klinken. Na afloop wat obligaats geklap. Roderick klapt overdreven luid en langzaam, alsof hij wil spotten. Emma buigt.*]

**Mw. A.** Zo, nu ben ik benieuwd. Een gestructureerd betoog?

[*Ze pakt Reem bij zijn schouders. Hij verzet zich niet, maar verstijft. Willem, Charles en Walter stappen wat naar voren, steken half hun hand op en mompelen wat. Asta zwiert ze voorbij en gaat naar de lessenaar.*]

**Asta** Dank u, tante! Het lijkt me belangrijk dat ik, als vrouw, een begin maak. Waarom? Omdat ik een vrouw ben en de enige die geen muziek maakt. Ik wil in een paar zinnen een groot onrecht aan de kaak stellen.

**Ernst** Tsalmewatsijn.

**Asta** Een onrecht dat door mannen in deze maatschappij in stand wordt gehouden. Want de ergste metafoor voor de onderdrukking van de vrouw is de manier waarop wij onze deuren openen en sluiten.

**Walter** (*kreunt*) Alstublieft...

**Asta** Het willoze sleutelgat moet wachten op de binnendringende sleutel, die ofwel gevangenschap brengt, ofwel bevrijding. Voor elke overgang moet het slot zich een dergelijke verkrachting laten welgevallen.

**Reem** (*boos*) Och kom, gebruik jij geen sleutels?

**Asta** Heb ik een keus, als de maatschappij mij die niet biedt? Iedere keer dat ik mijn huis binnenga is het met bloedend hart, dat ik deze weerzinwekkende handeling pleeg.

**Willem** Hypocriet.

**Asta** Een hypocriet is iemand die doet alsof hij blanco is. Zo iemand loopt weg voor de vernielingen die hij hoe dan ook aanricht.

**Ernst** Trap jij niet op mieren?

**Asta** (*overdreven*) Ik schaam me daarvoor en ben me permanent bewust van mijn tekortkomingen. Jullie niet!

**Roderick** Ik schaam me wel degelijk. Tenminste, nu je me erop hebt gewezen.

**Asta** (*kijkt vertederd en gaat weer volmaakt onoprecht verder*)  
Ik pleit ervoor dat de methode van de zenderkaart en ontvanger de standaard gaat worden. Een gelijkwaardige communicatie tussen elementen, in plaats van een bruto, middeleeuws ritueel. Bedenk eens hoeveel sleutels er iedere seconde ergens op de wereld in sloten worden gestoken.

**Emma** Ik vind het behoorlijk ordinair.

**Frederike** Wat een niveau!

**Charles** Met die zender en ontvanger ben je kort door de bocht, maar de trant van je betoog is wel humoristisch.

**Willem** Ja, lollig!

**Asta** (*gemaakt verontwaardigd*) Een typisch mannelijke reactie.

**Roderick** Niet alle mannen zijn zo!

*[Asta voelt de signalen aan en gaat bij hem zitten. De wederzijdse aantrekking is duidelijk. Er wordt nu wat door elkaar heen gekwebbeld, steeds harder.*

*Frederike gaat achter de piano zitten en tingelt even. Het wordt stiller. Als het echt stil is zet ze in met een aleatorisch werk, bv. Eonta van Iannis Xenakis.*

*Eventueel een modern, chaotisch klinkend stuk, zelf te improviseren.]*

**Mw. A.** Geweldig. We krijgen hier een spectrum te zien van wat onze hedendaagse denkers en kunstenaars te bieden hebben. Natuurlijk hebben sommigen afgezegd en zijn anderen ongenodigd verschenen.

*(ze kijkt lang naar Asta)*

**Asta** Ik denk dat Roderick iets te bieden heeft, tante! Zijn persoonlijkheid voegt iets toe.

**Frederike** (*terzijde naar Asta*) Kennen jullie elkaar dan al?

**Asta** Al een paar dagen. Ik ben een nicht van Suzanne en niet uitgenodigd, maar Roderick wel. Helaas voor het ouwe kreng hoor ik bij hem. Al haar wijn gaat eraan, al is ze te gierig geweest om haar kelder open te doen.

**Roderick** En heeft een van de aanwezigen esprit?

*(niemand reageert)*

**Mw. A.** Wat kunnen we nog meer verwachten?

**Willem** (*heeft geluisterd naar Asta en Frederike*)

Wat ben jij eigenlijk?

**Roderick** Ik ben een succesvol psychotherapeut, maar in het geval van Asta ben ik vooral in haar lichaam geïnteresseerd.

*(Willem lacht)*

**Willem** (*komt naar voren*) Goed, ik wil iets met jullie delen, maar ik heb zoveel in mijn hoofd, dat ik nog niet weet wat.

**Aernout** Nou, fijn.

**Willem** Wacht, wacht, wacht. Jullie beseffen niet wat ik voor jullie over heb. En voor anderen natuurlijk, want eerlijk gezegd heb ik geen speciale personen in gedachten bij mijn zelfopgelegde beperkingen. Ik onthoud me in feite van de kennis die overal rijkelijk stroomt, om zo des te gevoeliger te zijn voor verborgen bronnen die niemand meer opmerkt. Als je voldoende eet en drinkt, dan ben je niet meer gespist op wat er allemaal nog in je omgeving te vinden is aan eetbaars of vochtigs.

**Asta** (*gniffelt*) Vochtigs!



**Charles** (*langzaam en gearticuleerd*) Ha, ha, ha.

**Willem** Hou toch op, ik ontwikkel een gedachtenlijn. Ik ben een soort hongerkunstenaar, die zich ontzegt wat anderen vanzelfsprekend vinden.

**Walter** (*roept*) En sinds Kafka weten we hoe het hongerkunstenaars vergaat!

**Willem** Nee, dat weet ik niet, want ik vermijd Kafka.

**Emma** (*tegen Philip*) Dit lijkt me werkelijk tijdverspilling.  
(*Philip knikt*)

[*Ze vertrekken nadat ze mevrouw Aenhout een hand hebben gegeven en iets hebben gefluisterd. Willem zwijgt en kijkt ze na.*]

**Willem** Goed, als mijn inspanningen alleen op hoongelach stuiten, kan ik me beter terugtrekken in de woestijn van de intellectuele leegte. (*bitter*) Ik moet zeggen dat ik niet wist dat het nog armzaliger kon. (*gaat weer naar zijn plaats*)

**Charles** (*zenuwachtig, gejaagd*) Helaas heb ik de situatie verkeerd ingeschat. Het zag ernaar uit dat er een lezing moest worden gehouden, en ik heb de dynastieën van het oude China en hun kenmerken gekozen. In deze context is het niet helemaal op zijn plaats, denk ik. Daarom wil ik in ieder geval deze keer afzien van een bijdrage. Misschien een andere keer, als er meer structuur is en ook publiek. Nu hebben we alleen maar kunstenaars en wetenschappers. (*kijkt de kring rond en gaat weer naar zijn plek*)

**Roderick** Poe!

**Walter** (*komt wat stuntelig naar voren*) Eh... Ik ben hier als literator. Walter van Zwichten.

**Ernst** Hé, wacht eens even. Schrijf jij die stukjes in de krant?

**Walter** Ja, inderdaad, eh...

**Ernst** Een hardnekkige anglofiel, of niet?

**Walter** Nou, eh... Inderdaad heb ik wel een voorkeur voor Swift - geweldige observaties en analyses - en Joyce - hecht doortimmerd, bijna mathematisch... Nou ja, ik kan heel wat opnoemen. Shakespeare is eigenlijk de bijbel voor mij. Daar is werkelijk alles van het leven te vinden.

**Willem** Dan ben jij een betere schrijver dan Shakespeare.

**Walter** (*in verwarring gebracht*) Hoe bedoel je dat? Die vergelijking is niet zinnig.

**Willem** Ik bedoel dat als jij alles in Shakespeare ziet, het uit jezelf komt. De schrijver is alleen maar een spiegel die laat zien wat je zelf bent en denkt. Shakespeare zonder lezers is niets.

Walter (*nu helemaal uit het lood*) Dat... lijkt... me... Nee, daar denk ik anders over.

**Willem** Ja, jij denkt, maar wat ik zeg is de waarheid, omdat ik niet napraat wat anderen hebben gezegd.

**Walter** (*geërgerd*) Is het nu de bedoeling dat ik iets voordraag, of kan ik wel gaan.

**Roderick** Ik geloof niet dat je boven het gemiddelde uitkomt, dus je kunt wel gaan.

[*Mevrouw Aenhout pakt een vel papier en begint te schrijven. Ze doet het vel in een envelop en wenkt Reem. Ze fluistert wat en Reem brengt de envelop naar Roderick.*]

**Reem** Please.

**Roderick** (*gaat staan, pakt de envelop, scheurt deze omstandig open en leest het bericht*) Wel, wel, Suzanne. Is dit je meest creatieve manier om van een alcoholische nicht af te komen? Of is het tegen mij persoonlijk gericht?

**Asta** (*licht aangeschoten, houterig bewegend, met weer een glas wijn*) Pardon? Gaat het over mij?  
(*iedereen zwijgt*)

**Roderick** Goed, ik begrijp het. Het lijkt me geen buitengewoon verstandige zet.  
(*hij gaat weg*)

**Walter** Niet iedereen kan de Britse literatuur op waarde schatten, heb ik begrepen. Mijn bijdrage zal dan ook wel niet warm onthaald worden. Ik laat het er even bij. (*verlaat de lessenaar*)

**Aernout** Je kunt toch wel even iets van jezelf voordragen?

**Mw. A.** (*komt naar voren en declameert duidelijk*) Mijn pen is mij een wapen / Het oordeel van de planken / Dat krakend boven mij geveld wordt / Het oordeel verbiedt mij heen te gaan.

**Aernout** (*staart haar eerst sprakeloos aan*) Hoe kunt u dat...?

**Mw. A.** Dat zijn de laatste regels van een gedicht van Aernout Zwancken. Hoe ik eraan kom? Bij mijn onderzoekingen heb ik een eenvoudig bandje ontvangen, waarop de stem van de dichter te horen is. Ik heb meer kennis dan u misschien denkt. Mevrouw Vlosch, heeft u niet gezegd dat u graag Xenakis speelt, omdat de luisteraars de fouten minder snel horen dan wanneer het Chopin was geweest?

**Frederike** (*verontwaardigd*) Nee, zo zei ik dat niet. Ik zei dat de muziek dermate complex was geworden, dat...

**Mw. A.** Nee, niet de politiek correcte uitspraak in het openbaar. Die avond in de tuin, met slechts één andere persoon erbij.

**Frederike** Wat mag het nut hiervan zijn?

**Mw. A.** Helemaal niets. Eigenlijk meer een goocheltruc. (*kijkt Charles aan*) Ik wil iedereen van harte uitnodigen om de volgende keer weer aanwezig te zijn. Overigens wilde ik met deze locatie bewust een drempel opwerpen. We wonen allemaal in dezelfde stad en moesten ver reizen om hier te komen. De volgende keer is het in mijn grachtenpand. Dit landhuis is wel mijn eigendom - ik draag de bijbehorende, weinig indrukwekkende adellijke titel - maar ik heb meer residenties. Het is nu mogelijk om onderling af te spreken hoe de volgende ontmoeting eruit zal zien. De vorm is aan u! Het mag ook een vrijblijvende bijeenkomst zijn. Vandaag was een goede start.

[*Doek.*]

## TWEEDE AKTE

### Scène 1

[Een woonkamer met rotan meubelen. Jazzmuziek op de achtergrond. Fles rode wijn op tafel. Walter en Natalja zitten in de kamer. Ze drinken wijn en discussiëren.]

**Natalja** Het is niet te hopen dat je ervan naast je schoenen gaat lopen. Zo goed ben je echt niet.

**Walter** De reacties op mijn stukken zijn anders positief.

**Natalja** Zo'n inteeltklik? Daar krijg je geen echte feedback van. Ik heb je al zo vaak gezegd dat je je niet kwetsbaar opstelt in wat je schrijft.

**Walter** Hoe kan dat verdomme, als ik me probeer in te leven in de waarnemingen van Swift?!

**Natalja** Dat doet een echte auteur ook niet. Die leeft zich niet in! Die leeft en laat anderen delen in dat leven.

**Walter** Absoluut geen behoefte aan!

**Natalja** Jezelf verstoppen achter zo'n Engelse mummie om je eigen gevoel te kunnen ontlopen.

**Walter** Normaal zou ik dat van die mummie geestig vinden, maar nu gaat het te ver.

**Natalja** Oh, nou, wat dacht je dan van je gelebber aan vrouwenonderdrukkers, kindermoordenaars en andere maatschappijverzekers?

**Walter** Gaat me iets te snel. Waren dat misdaden die Spencer en Dickens begaan hebben?

**Natalja** Ja, want het waren mannen.

**Walter** (*zucht*) Dat weer!

**Natalja** (*fel*) Is nooit weggeweest. Jij hebt een loden last van honderden jaren op je en je moet beseffen dat je het recht niet hebt om trots te zijn op een uitnodiging van dat Aenhout-mens.

**Walter** (*luid*) Dat is toch een vrouw, dan is het toch oké?!

**Natalja** Ze is van adel. Een exponent van de onderdrukking.

**Walter** (*spottend*) Maar toch niet van vrouwen?

**Natalja** Zeker wel. Linnengoed koken en mangelen. Eten opdienen en buigend achteruit de kamer verlaten. Een leven in dienst van een tingelend belletje. En als je versleten bent weggegooid worden.

**Walter** Wel erg overdreven. Ten eerste heeft mevrouw Aenhout zelf geen personeel. Ten tweede was het voor die meisjes een heel fatsoenlijke baan. Beter dan op het land of in de mijnen - of erger.

**Natalja** Alsof jij daar iets van afweet. Jij bent een man. Jij hebt al honderden jaren niet gewerkt.

**Walter** Talja, ik ben dertig.

**Natalja** (*bozer nu*) Met dat soort logische spelletjes red je het niet. Als je een moord pleegt ben je verantwoordelijk. Jij zou je niet voort mogen planten.

**Walter** (*verliest nu zijn flegmatische houding*) Zeg eens even. Als je mij zo behandelt - waarom ben je dan nog bij me?

**Natalja** Ik ben niet BIJ JOU. Jij bent bij mij en ik beslis daarover.

**Walter** Hoeveel glazen heb je eigenlijk op?

**Natalja** Gaat je niets aan.

**Walter** Dom. De fles is halfvol, dus hoogstens twee.

**Natalja** Hufterige controlfreak!

**Walter** Talja. Het ging over die salon. Zoveel stel ik nou ook niet voor. Maar misschien is het gewoon verstandig voorlopig mee te doen - als jij het een goed idee vindt.

**Natalja** (*vertederd*) Hè, nou ben je jezelf weer. Dat opgeblazen gedoe. Ga maar gewoon. Je kunt niet zonder. En wat daar aan vrouwen rondloopt interesseert me niet. Mannen nog minder, trouwens.

**Walter** (*aanhalig*) Mag ik me nu weer voortplanten?

**Natalja** Blijf van me af. We gaan rustig zitten en een goed gesprek voeren. Er worden geen goede gesprekken meer gevoerd, tegenwoordig.

**Walter** Hm. Dat van zonet was geen goed gesprek, lijkt me.

**Natalja** Nee, dat was opvoeden.

**Walter** Zeg eens eerlijk. Zo ga je toch niet met je cliënten om? Hoe wil je ze ooit van hun verslaving afkrijgen?

**Natalja** Dat is situationeel. Jij hebt deze behandeling nodig. Ik word doodziek van dat strakke van je, en een andere manier om je te bereiken is er dan niet. De waarheid is dan het laatste middel.

**Walter** (*begint wat aan Natalja te frunniken*) Lekker muziekje, hè?

**Natalja** Hmm-mm.

**Walter** (*springt op*) Verdraaid, ik moet zo weer aan de slag.

**Natalja** Heb je nu weer avonddienst?

**Walter** Ja.

**Natalja** Man, doe toch eens wat met je studie.

**Walter** Dat zou elitair zijn.

**Natalja** Nee, dit is elitair. Doen alsof je een arbeider bent, terwijl je gewoon je beroep uit moet oefenen. En geen kul over voorzitter Mao.

**Walter** Hoe vaak heb ik al gezegd dat het geen principe is? Ik verdien gewoon niet genoeg als ik die rotfabriek er niet bij doe.

**Natalja** Stop er dan mee.

**Walter** Waarmee?

**Natalja** Met die fabriek!

**Walter** Dan hadden we dus geen geld!

**Natalja** Dan heb je toch meer tijd om te schrijven!

**Walter** (*ongeduldig*) Dan moeten ze mijn stukjes ook nog willen hebben. En als ze ze willen moeten ze ook nog beta-ha-le!

**Natalja** Man, het komt zoals het komt. Zie je wel dat je gewoon geen kunstenaar bent! Dan kwam dat op de eerste plaats.

**Walter** Ik weet niet hoe goed ik ben. Hoe kun je dat nou meten?

**Natalja** En waarom heeft dat mens van Aenhout dan net jou uitgenodigd? Wat zit daar voor volk?

**Walter** Nou, eigenlijk zoals ik. Niet heel indrukwekkend. Beetje allegaartje.

**Natalja** Waarom zou ze een allegaartje willen hebben? Waarom geen stal met raspaarden?

**Walter** Misschien is ze ijdel en heeft ze geen geld?

**Natalja** Zwak verhaal. Waarom types zoals jij?

**Walter** Met wat hulp kunnen we allemaal doorbreken.

**Natalja** En zij is de talentscout?

**Walter** Ik weet het niet.

**Natalja** Er zit iets heel anders achter. Voor mijn part drugsmokkel.

**Walter** Een drugs-mokkel.

**Natalja** Je laat wel weer horen uit welke streek je komt, zeg!

**Walter** Sorry.

**Natalja** Wat zou de werkelijke drijfveer kunnen zijn?

**Walter** Geen idee. Ik zie wel wat eruit komt.  
(*mompelt terzijde*) En tóch ben ik er wel trots op.

[*Doek.*]

## **Scène 2**

[*Doek gaat op. We zien weer de kamer in het grachtenpand, net als in de eerste scène van akte 1. Het heeft nu de inrichting van een salon, met klassiek ogende meubels. Er is geen lessenaar. Men staat op indien noodzakelijk. Er is een gewone huispiano. Aan de muur hangen kleine lijstjes. Roderick ontbreekt, Emma en Philip ook. Er is blijkbaar een bijeenkomst aan de gang.*]

**Ernst** Wat me daarom uiterst geschikt leek is het presenteren van de achtergronden van mijn werk. Zonder die achtergrond zijn het betekenisloze plaatjes. Met de juiste informatie is mijn emotie misschien herkenbaarder en hopelijk kan er dan een gericht oordeel over mijn werk worden gegeven. Een aantal bijeenkomsten terug, toen we op dat landgoed waren,...

**Charles** Ik wil niet vervelend zijn, hoor. Toch heb ik de hele tijd een brandende vraag.

**Willem** Daarvoor zijn we hier! Stel vragen, want het passief consumeren laten we aan onze volgelingen over.

**Reem** Jij hebt volgelingen? Of is het meer een state of mind waarin je ze projecteert?

**Willem** Heel goed gezegd! Charles, wat is die vraag? Brand los.

**Charles** Wel, het vereist een heel goed inzicht in de kleurenleer, of eigenlijk het stelsel van kleurtheorieën in relatie tot de fysieke werkelijkheid...

**Frederike** (*spottend*) Zeg, je had een vraag. Je was nog niet aan de beurt voor een betoog.

**Charles** Sorry, als ik schrijf kan ik het compacter verwoorden. Ik moet met een zekere omtrekkende beweging...

**Asta** Misschien is er een psycholoog in de zaal. Dit lijkt me iets met de hersenen.

**Charles** Dat zou een neuroloog moeten zijn. Verdomme, goed dan. Zou het niet kunnen zijn dat je geen mallemoer van kleuren afweet, Ernst, en daarom alleen zwart-wit gebruikt?

**Willem** Dáár moeten we een psycholoog bij hebben.

**Reem** Ik ben nog...

**Ernst** (*in de rede vallend*) Nee hoor! Je hebt wel een beetje gelijk. Maar ik ben gewoon ook een grafisch type. Potlood, inkt, houtskool. Kan nog veranderen, nietwaar?

**Walter** Waarom hang je dan van die verhalen op? Om belangrijker te lijken?

**Aernout** (*veert ineens op*) Soms moet je jezelf met woorden wapenen om de aandacht te dwingen naar wat essentieel is.

[Iedereen kijkt naar hem alsof hij uit de lucht is komen vallen. Het is een tijdje stil.]

**Aernout** (*naar Asta kijkend*) Asta, dat is toch eigenlijk ook wat jij doet? Je hebt een schil om je heen van een personage en daaronder zit je echte ik.

**Asta** (*wijn inschenkend; heel bedachtzaam*) Mijn eigen ik? Dat is ofwel versnipperd over al mijn rollen, of het is gevormd uit stukjes van alle rollen die ik heb gespeeld. Wie zal het zeggen?

**Reem** (*verbaasd*) Zo oud ben je toch niet?

**Asta** (*flirterig*) Dank je. Ik heb al heel wat gedaan, maar het is lief dat je me zo jong inschat.

**Reem** (*verlegen*) Nou ja, ik vind leeftijdsverschillen niet zo belangrijk.

**Charles** Sorry, mensen. Dit was niet mijn bedoeling. Ik heb Ernst zijn spreektijd afgepakt door mijn vraag.



**Mw. A.** Niemand raakt spreektijd kwijt zolang er iets te zeggen valt. Inderdaad lijkt het me goed om de heer Hanekam het woord weer te gunnen.

**Ernst** Het zijn eigenlijk een paar religieuze anekdotes die ik me herinner uit mijn jeugd en die de enige draad vormen naar mijn Joodse wortels.

**Frederike** Joodse... (*mw. Aenhout gebaart dat ze Ernst even uit moet laten spreken*)

**Ernst** Ik heb trouwens wel kleur gebruikt in deze serie, maar alleen door de ondergrond in kleur te kiezen.  
De gele ets heeft te maken met het altaartje dat ik in onze tuin bouwde. Van gele tegeltjes maakte ik een bak. Dieren wilde ik niet doodmaken, maar ik herinnerde me dat Kaïn graan offerde. Dus nam ik grashalmen, die daar erg veel op leken. Net als Elia wachtte ik op vuur, aangezien mijn ouders me zelfs voor een offer geen lucifers gaven, omdat ik te jong was. [*Er wordt gelachen om deze opmerking.*]

**Mw. A.** Hoeveel anekdotes heb je?

**Ernst** Vier. De tweede is blauw en betreft het water uit de rots slaan, zoals Mozes dat deed. Ik sloeg en sloeg, maar er kwam geen water.  
[*Er wordt weer wat gelachen.*]

**Charles** Dat was toch nauwelijks religieus?

**Ernst** Voor mij wel. Het stond in de bijbel. Het derde voorbeeld is rood en daar ben ik in een soort empathie met Jezus. Al die verhalen over martelingen riepen een soort masochisme in mij op. Het was goed om pijn te lijden. Ik prikte in mijn handen met een scherpe pen en ik draag een rozentak om mijn hoofd. Eerlijk gezegd heb ik mezelf niet echt verwond.

**Reem** Dus je masochisme is te herleiden uit een bijbelse opvoeding? Ik geloof dat ik een afstudeeronderwerp heb.

**Ernst** (*serieus*) Trek het dan breder en neem al deze emoties.

**Charles** In de wetenschap moet je vaak heel smal denken, anders dan in de kunst. Na het smalle denken kun je alles weer samenvoegen tot een geheel.

**Willem** Alsof dat moment ooit aanbreekt!

**Mw. A.** (*wat al te gretig*) Je vierde anekdote, Ernst?

**Frederike** (*peinzend*) Ik herinner me iemand die vertelde dat hij iemand kende die een dode muis weer levend wilde maken. Door zijn wandelstok eroverheen te leggen. Iets met Elisa, of Elia.

**Ernst** Elisa. Dat moet ik ook geweest zijn. (*verbaasd*) Ik wil dan straks meer over onze gemeenschappelijke kennis weten.

**Mw. A.** Je had er nog één?

**Ernst** De groene. Een beetje beschamend, eigenlijk. Mijn ouders rookten en drukten hun peuken uit in een asbak.

**Walter** (*lachend*) Komt vaker voor!

**Ernst** Ja, maar ze kregen zo'n vreemde zigzagvorm. Ik pakte zo'n peuk, prikte die op een afgebrande lucifer en dan was ik Mozes met de koperen slang.

**Reem** Lijkt me niet religieus. Eerder creatief. De aanleiding was een verhaal dat je goed kende. Meer niet.

**Ernst** Ja, maar het gaat erom dat ik die dingen niet deed met Roodkapje en de wolf.

**Frederike** Natuurlijk wel.

**Asta** Je verkleedde je toch ook!

**Ernst** Nou, dan nog ben ik dat vergeten en dit niet. Er is dus een religieus filter opgetreden.

**Charles** Waarom een groene achtergrond bij die laatste? Dat geel-graan, blauw-water en rood-bloed snap ik, maar groen?

**Ernst** Koperen slang. Kopergroen. Puur een associatie.

**Aernout** (*serieus*) Ik vind het sterk. Ja, het doet me echt wat.

**Mw. A.** (*gespannen*) Hoe sta je nu tegenover het idee van jezelf offeren ten behoeve van een groots werk?

**Ernst** Tja, het zit er nog wel in, diep van binnen, maar eerlijk gezegd ben ik meer bezig met tekenen en doorbreken.

**Frederike** Het lijkt me een geschikt moment voor muziek. Een stuk met een hoog meditatief gehalte. Ik wilde een stuk van John Cage uitvoeren dat geheel uit stilte bestaat.

**Walter** Stilte? Hoelang dan?

**Frederike** Er is natuurlijk een stilte voordat het stuk begint, dan het stuk en uiteindelijk een stille periode om de overgang...

**Willem** Mens, wat een ongelooflijk geouwehoer. Hoe! Lang! Duurt! Die! Stilte!

**Charles** Vier minuten en drieëndertig seconden. Zo heet het stuk ook.

**Willem** Hè, hè.

**Reem** Volgens mij is het puur jatwerk. Het is opgebouwd uit stukjes stilte van Bach, Schubert, Allegri en zelfs Schutz.

**Frederike** Hoe kom je... *(ze begint te lachen. Charles lacht hartelijk mee)* Ik wist niet dat je grappig was.

**Mw. A.** Kom, kom. Zijn er maar twee die voldoende eruditie hebben om dit grappig te vinden?

**Aernout** Spotten met stilte is nooit grappig. Stilte is een van de meest zuigende aspecten van de kunst. Stilte en leegte. Niets grappigs aan. Ik ken het stuk ook en het is bloedserieus. Het geeft ruimte aan andere kunstenaars, omdat Cage alle modder al over zich heen heeft gekregen.

**Asta** *(drinkt van haar wijn en kijkt nukkig de andere kant op)*  
Kunnen we onze tijd ook zinvol besteden?

**Mw. A.** Ik kan me niet voorstellen dat jij je tijd op een zinnige manier zou kunnen invullen.

**Asta** *(gaat dreigend voor haar tante staan)* Ik zou een stukje uit Oidipous kunnen nemen om voor te dragen. Iokaste. Maar die was niet bewust op jacht naar jongens.

**Mw. A.** *(met ingehouden woede)* Ik weet niet waarom JIJ op zoek bent naar jonge jongens, maar voor de salon is het volkomen IRRELEVANT.

**Asta** Oh, ik ben niet oud, zoals Iokaste. En het is mijn smaak ook niet.

**Mw. A.** *(laat zich meeslepen door haar ergernis)* Elementen voor een hoger doel zijn niet hetzelfde als persoonlijke lust. *(zwijgt plotseling geschrokken)*

**Charles** Laten we het werk van Ernst bekijken en dan vertrekken. Het is al laat. *(instemmend gemompel vanwege de beschamende situatie)*

*[Men staat op en loopt naar de muur om de kleine etsen te bekijken. Er wordt wat gebabbeld. Doek.]*

### Scène 3

[Een café-interieur - inrichting lijkt op die bij Walter en Natalja. Aan een tafel zitten Aernout, Walter, Ernst, Frederike en Charles. Eventueel figuranten aan andere tafeltjes.]

**Frederike** We zitten hier niet als goede vrienden bij elkaar, maar wel in alle rust. Die bijeenkomsten zijn zo gespannen, zo agressief. Hoe komt dat toch?

**Charles** Het verschil zit in een paar mensen die er nu niet zijn.

**Walter** Willem, Asta, Reem.

**Charles** Ja, ik begrijp wat je bedoelt.

**Walter** (*verbaasd*) Ik bedoel niets. Ik noem de namen op van de afwezigen.

**Charles** Laat ik het anders zeggen. Doordat je de namen opnoemde, besepte ik dat die verklaring niet goed is.

**Frederike** Hoezo?

**Charles** Reem is rustig. Asta misdoet niet echt iets. Willem is zo dwars als een deur, maar daar prikken we allemaal zo doorheen. Nee, ik zie twee dingen.

**Aernout** In hoeverre zijn we professionele artiesten? Ik twijfel wel eens aan mezelf.

**Charles** Drie dingen dan.

**Ernst** Professionele artiesten? Wat maakt dat uit?

**Walter** Nou, ik werk op de fabriek om geld te verdienen. Daarnaast schrijf ik. Ik heb wel letterkunde gestudeerd.

**Aernout** Ik studeerde eigenlijk medicijnen.

**Charles** Precies. En bij mij is het nog duidelijker. Ik ben een chemicus die als wetenschapsjournalist aan de slag is gegaan. Gewoon ambachtsman dus.

**Frederike** Ik heb een zeer langdurige opleiding gevolgd om de piano te leren beheersen.

**Charles** Wees eerlijk. Heb je conservatorium? Waar verdien je je geld mee?

**Frederike** (*zacht*) Ik ben onderwijzeres.

**Ernst** Ik heb wel op de kunstacademie gezeten en ik ben illustrator.

**Charles** Ook afgemaakt, die opleiding?

**Ernst** Oké, nee. Ik ben eruit gekeild in mijn tweede jaar. Maar je moet zo'n opleiding niet afmaken. Dat sloopt je creativiteit.

**Charles** Daar heb ik geen verstand van. Geen oordeel dus. Maar wel iets anders. Suzanne Aenhout heeft toch gezegd dat ze antecedentenonderzoek had gedaan? Nou, ik ook.

**Aernout** Heb je háár nagetrokken?

**Charles** Via vriendjes op de krant lukt dat wel...

**Frederike** Wacht even. Waarom deed je dat dan?

**Charles** Er is iets met die sfeer. Net wat je zei. Het viel me de eerste keer al op. Ik vroeg me af of ze echt kunstenaars zoekt, of een bepaald soort mensen.

**Walter** Is ze een van de heksen uit Macbeth of zo?

**Charles** (*serius*) Dat zou best wel eens kunnen.

**Ernst** Wacht even. Is de sfeer beroerd door mevrouw Aenhout?

**Charles** Erger. Ze houdt het bewust in stand. Waarom heb ik nog niet helder, maar er zijn aanwijzingen.

**Ernst** Aanwijzingen? Willem is de stoker van de groep.

**Charles** Nee, Willem is voorspelbaar en daar maakt ze gebruik van!

**Frederike** Ze wil geen professionele kunstenaars en houdt de sfeer opzettelijk slecht? Dat slaat toch nergens op? Ze geeft me een kans om door te breken.

**Aernout** Speel dan eens iets fatsoenlijks.

**Frederike** Dat had ik willen doen. Dat van Cage was een inval. Ik had verdorie een Sonatine van Andriessen ingestudeerd. Cage was een grap.

**Walter** Dus jij provoceerde ook? Hoe kwam dat?

**Frederike** Ergernis, denk ik.

**Walter** Waarover?

**Frederike** Mijn stemming sloeg gewoon om.

**Aernout** Ik voel me eigenlijk heel beroerd tijdens de bijeenkomsten. De eerste brief was ook misleidend.

**Charles** Daarom wilde ik jullie brieven ook lezen. Die waren vaag opgesteld, maar suggereerden het verkeerde. Het moest wel tot wrijvingen komen. Suzanne Aenhout is moedwillig iets teweeg aan het brengen.

**Ernst** Wat heb je dan ontdekt? Het moet iets met Asta te maken hebben, want die relatie is niet gezond.

**Walter** Voor zover ik begreep is Asta nooit uitgenodigd.

**Aernout** Ze kwam met Roderick mee. Die is weggestuurd en Asta zou er niet meer bij moeten zijn.

**Ernst** Wat heb je nou ontdekt? Een misdrijf?

**Charles** Nee, freule Suzanne Aenhout heeft mediëvistiek gestudeerd, in combinatie met Latijn!

**Walter** Letteren en geschiedenis?

**Charles** Ja, andersom. De middeleeuwen als hoofdonderwerp met fors tweede hoofdvak Latijn.

**Walter** Vermoedelijk om de teksten uit die tijd te kunnen lezen.

**Charles** Ja, dat denk ik ook.

**Frederike** Nou ja, zeg. Alleen omdat het een vrouw is, vind je dat vreemd.

**Walter** (*ineenkrimpend*) Alsjeblieft, je klinkt als Talja!

**Frederike** Talja?

**Walter** Mijn vriendin, Natalja. Ze ziet overal complotten tegen de vrouw. Ik was even in een andere situatie en je treft me in mijn rug met je dolk. (*mompelt*)  
Dagger.

**Frederike** Sorry. Nee, ik ben helemaal geen feministe. Ik wil alleen mijn carrière op gang helpen. Nee, ik bedoelde alleen dat het allemaal wat mager is, met dat onderzoek.

**Ernst** Zo mager ook weer niet. En bij een man was het niet anders geweest.

**Aernout** Zie jij er dan een of ander patroon in?

**Ernst** In zoverre dat ik middeleeuwse kunst heb moeten bestuderen. Veel 'Memento Mori'. Religieus, maar met een vreemdheidens mengsel. De tarot komt daar ook uit voort.

**Walter** Die is ouder.

**Ernst** Uit die heidense invloeden, bedoel ik.

**Charles** Mensoffers...

**Frederike** Gadver. Hou je fatsoen.

**Charles** Vruchtbaarheidsriten...

**Frederike** *(geeft hem een klap, staat op en gaat weg)* Ik ben het zat!

**Walter** Wacht even. Asta is er niet. Willem niet, mevrouw Aenhout niet en toch dit.

**Ernst** Nou ja. Maakt niet uit.

**Charles** Volgens mij is er al iets in gang gezet dat niet meer kan worden gestopt. Het hangt niet meer af van locatie of groep. Het zit in ons.

**Aernout** Wat dan?

**Charles** Laat maar. Ik klets wat.

**Ernst** *(opgewekt)* Zeg dat wel.

*[Op dit punt laat Charles een goocheltruc zien. Het kan met kaarten, met een balletje of touwtjes. Dit is aan de regie om te beslissen en aan de capaciteit van de spelers. Bijbehorende teksten kunnen ad hoc worden afgesproken, of worden geïmproviseerd.]*

**Charles** Kijk, dat bedoel ik nu. Dit is vermaak. Entertainment. Mijn artikelen zijn dat ook. Ik ben van de serieuze wetenschap overgestapt naar de 'glitter and glamour'. Ik heb mijn ziel aan de duivel verkocht en ben er heel gelukkig mee. Maar ik ben een ambachtsman en hoor niet thuis in deze salon. Ik heb jullie aanwijzingen gegeven. Doe er wat mee! *[Charles exit.]*

**Ernst** Vreemde snuiter.

**Aernout** Voel ik me nou niet goed door hem, of heeft hij me er alleen maar op gewezen?

**Walter** Het zit me niet lekker. Hij deed alsof hij wazig was, maar op de een of andere manier was er iets tussen de regels te lezen.

**Ernst** Waarom dan dat doordrammen tegenover Frederike?

**Aernout** Ze is ambitieus. Ze laat zijn opmerkingen links liggen. Misschien wilde hij iets heel duidelijk maken.

**Walter** Ik kan er niets mee. Laten we de komende bijeenkomsten eens kijken wat er gebeurt.

**Ernst** *(lachend)* Ze zal ons toch niet vergiftigen? Of paddo's door de hapjes doen?

**Aernout** Dat hoop ik niet. Aan de andere kant... *(staart voor zich uit)*

*[Er valt even een stilte. Dan valt het doek.]*



## DERDE AKTE

### Scène 1

*[Opnieuw de salon uit scène 1 van de eerste akte. Mw. Aenhout staat en Reem hangt ontspannen tegen een leunstoel. De sfeer is nog gemoedelijk.]*

**Mw. A.** Het valt niet mee met de woonruimte voor studenten, volgens mij.

**Reem** Het is een ramp!

**Mw. A.** Dus je bent een van de gelukkigen die een dak boven zijn hoofd heeft.

**Reem** Ik ken nog steeds mensen die in caravans wonen, of uren moeten reizen. Verder mensen zonder toilet of wasgelegenheid. Wel geen jaargenoten, die hebben inmiddels wel iets gevonden, maar toch...

**Mw. A.** Dan zul je wel niet snel vertrekken. Nou ja, je bent natuurlijk bijna klaar met je studie.

**Reem** Ik zou graag als klinisch psycholoog aan de slag willen, maar mijn mentor vindt me te verlegen.

**Mw. A.** Ik heb wel de indruk dat je op sommige punten wat geremd bent!

**Reem** *(verbaasd)* U vindt dat ook?

**Mw. A.** Ja, toch wel. Laten we de bijeenkomsten van de salon eens als voorbeeld nemen.

**Reem** De salon?

**Mw. A.** Hoeveel keer is de groep nu bijeengewees?

**Reem** Eh... ik dacht dat u dat bijhield. Nou, toch wel zo'n dozen times.

**Mw. A.** Is het je wel eens opgevallen dat je overal een Engelse kreet doorheen gooit?

**Reem** Eh, dat geeft me wat houvast. Is dat niet goed?

**Mw. A.** *(gaat naar hem toe en aait hem over zijn rug)* Jongen, het gaat om je eigen persoonlijkheid. Als je jezelf er goed bij voelt is het prima, maar het lijkt wel eens een façade.

**Reem** Oké, ik probeer erop te letten. Maar u vroeg naar de bijeenkomsten en dat was naar aanleiding van mijn mentor?

**Mw. A.** Al die tijd ben je er wel bij geweest, maar je hebt nooit gevraagd wat het doel is.

**Reem** Het doel?

**Mw. A.** Heb je je nooit afgevraagd waarom ik zoiets heb opgezet?

**Reem** In het begin voelde ik me niet zo thuis tussen al die gevestigde kunstenaars. Na een tijdje merkte ik dat het heel gewone mensen waren. Sommigen mag ik wel.

**Mw. A.** Maar het zijn niet je echte vrienden geworden...

**Reem** Nee, dat nou ook weer niet. Ik blijf een buitenbeentje, als student.

**Mw. A.** Welnee. Charles is chemicus, dat is niet verder buiten de kunst dan jouw vak. Bovendien heb ik jouw deskundigheid meer nodig. En daarmee komen we op je verlegenheid.

**Reem** Charles is een chemicus? Maar wel wetenschapsjournalist.

**Mw. A.** Dat kun jij morgen ook zijn. Gewoon een kaartje laten drukken.

**Reem** Begrijp ik dan goed dat u een vooropgezet doel heeft waar ik een rol in speel?

**Mw. A.** Zou kunnen spelen. Je moet zo'n rol wel op weten te pakken. Met wie verschijn ik steeds samen?

**Reem** Met mij.

**Mw. A.** Juist. Wie zou dan belangrijk kunnen zijn voor mij?

**Reem** (*verbaasd*) Ik?

**Mw. A.** Ik breng een stel zeer verschillende karakters bijeen om zich te ontwikkelen als groep. Als individu stellen ze niets voor, maar in een groep bloeien ze op.

**Reem** De groep als greenhouse voor kiemplantjes?

**Mw. A.** (*plagend*) Something like that...

**Reem** (*verlegen*) Oké, sorry. Maar wat doe ik daar dan?

**Mw. A.** Kijk, de jeugd van tegenwoordig is niet zoals in mijn tijd. In mijn tijd onderdrukte je bepaalde gevoelens.

**Reem** Ja, daar weet ik alles van - niet uit ervaring natuurlijk.

**Mw. A.** Nou, jij weet natuurlijk uit ervaring dat je gevoelens niet moet onderdrukken. Zowel geestelijk als lichamelijk moet je ze de ruimte geven.

**Reem** (*knikt heftig*) Anders komen de neurosen op. En de hysterie. Misschien is de huidige tijd gezonder en is er daarom minder hysterie!

**Mw. A.** Beslist. Alleen moeten de ouderen een voorbeeld nemen aan de jeugd.  
[*Ze gaat wat dichter tegen Reem aan staan.*]

**Reem** (*nietsvermoedend*) Ja, het gaat om de tijdgeest, niet om de leeftijd.

**Mw. A.** Bepaalde gevoelens zijn leeftijdloos, tenminste bij sommigen.  
[*Ze slaat haar armen om Reem heen en trekt hem naar zich toe.*]

**Reem** (*nu wat angstiger*) Ik weet niet...

**Mw. A.** Je zei toch dat je hier prima woont? Waarom zou je dan niet wat verder deelnemen aan wat hier allemaal gebeurt?  
[*Ze betast hem bij zijn billen en drukt zijn hoofd tegen zich aan.*]

**Reem** (*schudt wat onzeker, trilt*) Ik... Dit...

**Mw. A.** Ontspan jezelf toch. Gaat het je alleen om het leeftijdsverschil? Jongen toch! [*Ze probeert hem nu op de mond te zoenen en drukt hem helemaal tegen zich aan, haar been tussen zijn benen door.*]

**Reem** (*begint te huilen*) Dit kan niet goed zijn! Ze zullen me vervloeken. Het staat misschien nergens in de bijbel, maar dan zijn er toch dingen die ze afkeuren.

**Mw. A.** We moeten niet in een keer de hele weg gaan. Wen gerust aan het idee. Het is een heel belangrijk onderdeel van de salon. Je kunt de kans grijpen, of jezelf voorgoed buitensluiten.

**Reem** [*Hangt trillend over een leunstoel en geeft bijna over; snikkend.*]  
Het gaat niet om u. Het is niet persoonlijk en ik woon hier graag. Alleen als ik terug zou komen in mijn dorp, dan, dan... Ik zou het moeten vertellen.

**Mw. A.** Ik wil nu juist zo graag dat je van mij een duister geschenk krijgt, dat je je hele leven meedraagt en verborgen moet houden. Dan betekenen mijn acties pas echt iets.

[*Reem rent de kamer uit.*]

**Mw. A.** (*voor zich uit sprekend, in gedachten*) Jonge kneedbare geesten. En toch duurt het even voor ze de goede vorm aannemen. Hoeveel tijd heb ik voor het werk? Wie zal dat kunnen zeggen?

[*Doek.*]

## Scène 2

*[Weer de salon. De bekende groep, maar wel uitgedund. Mw. Aenhout, Aernout, Walter, Ernst, Frederike, Willem, Reem en Asta. Geen opgewekte gezichten. De sfeer lijkt eerder grimmig. Er wordt stevig doorgedronken van de rode en witte wijn. Iedereen is min of meer aangeschoten - behalve mw. Aenhout.]*

**Frederike** Alsof dat bijdraagt aan een doorbraak. Het spijt me wel, maar ik ben hier in de eerste plaats voor mezelf.

**Aernout** Ik zit hier voor mijn publiek, maar dat bereik ik zo allerminst.

**Walter** Waarom zet je geen gedicht van Aernout op muziek, Frederike? Dan wordt je uitstraling groter en bereikt Aernout ook zijn doel.

**Frederike** Ik ben een hèscheppend toonkunstenares.

**Willem** Wat mag dat dan wel zijn? Verbeter jij het werk van de componist?

**Frederike** We zijn niet allemaal zo arrogant als jij. Nee, ik breng het werk van anderen tot leven.

**Ernst** Reanimatie van dode kunstenaars!

**Frederike** Ha, ha. In ieder geval leeft Aernout nog, dus weet je meteen waarom hij niet in aanmerking komt.

**Willem** Ik vind hem behoorlijk dood. Misschien moet je hem in de slaapkamer herscheppen. *(lacht hard)*

**Mw. A.** Waarom niet?!

*(allemaal kijken ze geschokt naar mevrouw Aenhout)* Stelletje pseudo-bohémiens. Jullie staan stijf van de Victoriaanse normen en waarden. Zelf zou ik... *(ze kijkt Reem strak aan)*

**Reem** *[Verstart, kijkt angstig terug - dan vlucht hij zonder verdere woorden af te wachten de kamer uit.]* Sorry.

**Ernst** *(vrolijk)* Dat is nog eens iemand de deur uit kijken!

**Asta** Als we bohémien moeten zijn mag er wel meer wijn komen. *[Ze omhelst Walter en danst met hem rond.]*

**Willem** Waarom neem je mij niet?

**Asta** Liever gebonden mannen, die zijn kneedbaarder!

**Walter** *(maakt zich beledigd los)* Nou, dank je wel.

**Willem** Wat is de bedoeling eigenlijk van deze hele zooi?

**Mw. A.** Als je hier al meer dan tien keer komt zou je het moeten weten.

**Ernst** En als je het nog steeds niet weet, waarom kom je dan?

**Frederike** (*minachtend*) Voor de drank.

**Walter** We heten geen Asta!

**Aernout** (*verbaasd*) Zo'n giftige opmerking ben ik van jou niet gewend.

**Walter** (*lijkt een beetje aangeschoten*) Moet ze maar gedichten van jou op muziek zetten.

**Aernout** Dat ging over Frederike, niet over Asta.

**Walter** Ach, die vrouwen. Allemaal eender.

**Frederike en Asta** (*door elkaar*) Smeerlap. / Hufter.  
[*Frederike komt dreigend op hem af; Walter krimpt in elkaar.*]

**Frederike** Die Natalja van jou zou je eens beter op moeten voeden.

**Walter** Probeer het maar op iets anders te gooien. Je bent bang voor zijn gedichten. (*wijst naar Aernout*)

**Aernout** (*nu ook driftig*) Mijn gedichten zijn mijzelf. Ik draag ze voor - en verder niemand. Er mag geen muziek aan te pas komen, dat verwoest ze.

**Willem** Die bandjes van jou? Pathetisch, man.

**Ernst** Je bedoelt zeker het Engelse pathetic. Dat is zielig.

**Asta** Welja, nu we dat snoepje van een Reem niet bij de hand hebben mag iemand anders Engels gaan blaten.

**Mw. A.** Wat ben je toch ordinair!

**Asta** (*wankelend*) Problemen mee?

**Mw. A.** Allerminst. Ik haal zelf de wijn wel even die jullie zo hard nodig hebben om jezelf te kunnen zijn. [*Gaat de deur uit.*]

**Willem** (*met dubbele tong*) Mediëvistiek, zei Charles. Goeie, ouwe, Charles de goochelaar. Kon er niet meer tegen.

**Aernout** Hij zei dat hij teveel ambachtsman was.

**Willem** Ambachtsman? Te nuchter bedoelde hij.

**Ernst** Dan zou hij nu geen problemen hebben gehad. Nuchter, daar doen we hier niet aan. [*Heft zijn glas en drinkt.*]

**Frederike** (*half serieus*) Het lijkt hier verdorie wel een scène uit “La damnation de Faust”.

**Asta** (*vrolijk*) Dat lijkt me wel wat. Gezellig met de duivel dansen.

**Mw. A.** [*Komt binnen met wat flessen wijn, die Ernst overneemt en ontkurkt.*] Die gelegenheid zul je nog krijgen.

**Asta** (*loopt langs de heren*) Nee, geef mij Roderick maar, die heeft tenminste ballen.

**Aernout** Maar goed dat Philip en Emma er niet zijn. Die haakten al af toen er nog niks aan de hand was.

**Ernst** Je begrijpt zelf niet eens wat je bedoelt.

**Aernout** Dat weet ik niet zeker.

**Willem** (*zwaait met zijn handen door de lucht*) Ach, we konden ze missen als kiespijn. Ik had liever Charles hier gehad, om ons tegen het Latijn te beschermen!

**Walter** Charles heeft geen letteren gestudeerd.

**Mw. A.** Ik heb Latijn gedaan. Wat is daar mis mee, mijnheer Edenburg?

**Willem** (*wankelend*) Mis mee, mis mee? Memento mori, memento mori!

**Mw. A.** (*spottend*) Een grondige kennis van het Latijn, mag ik wel zeggen. Toch niet slecht gekozen.

**Asta** (*zo ongeveer ladderzat*) En ik kom voor in een gedicht van Ostaijen. Ik citeer: Asta, bid voor ons moeë mensen...

**Aernout** Dat gaat over Asta Nielsen.

**Asta** En wie zegt dat ik dat niet ben?

**Walter** (*hangt zwierend om haar nek*) Voor mij ben je Asta Nielsen. (*probeert haar te kussen*)

**Mw. A.** Een vocht, niet kostbaarder dan wijn, als begin van het grote werk.

**Ernst** (*ineens heel lucide*) Die tekst ken ik.

**Mw. A.** (*aangenaam verrast*) Dat is heel goed! Ik zag een pad die zo snel dronk, dat zijn ingewand barstte... Ken je die tekst ook?

**Ernst** (*verbaasd*) Komt me ook heel bekend voor. Horen ze bij elkaar?

**Mw. A.** Ik denk dat wij een keer apart met elkaar moeten praten.

**Willem** (*komt erbij staan*) Onderonsje?

**Mw. A.** Dat wil jij niet weten, want dat zou je oorspronkelijke denken in gevaar brengen.

**Willem** (*gekwetst*) Wat een zwakke poging om mij buiten te sluiten. Goed, ik ga al. Maar dan ga ik ook echt! [*Zwalkt de deur uit.*]

**Ernst** Was dat nou wel of niet de bedoeling?

**Mw. A.** Als mensen geen werkelijke ontwikkeling doormaken, hebben ze hier niets te zoeken. Maar het oordeel over die ontwikkeling is niet aan mij. Je ziet dat verschillende mensen zijn weggebleven in de loop der tijd.

**Aernout** (*hoort het en neemt deel aan het gesprek*) Hoe zat het dan met die donker geklede, deftige figuur in het begin?

**Asta** (*mengt zich er nu ook in*) Roderick, mijn therapeut!

**Aernout** Je therapeut?

**Asta** Voor lichaam en geest!

**Aernout** Die kreeg een brief.

**Mw. A.** En toen koos hij ervoor om te verdwijnen.

**Asta** En ik niet, hè tante?

**Mw. A.** Ik moet toegeven dat ik daar bijna bleef haken op een persoonlijke zwakte. Ik ben blij dat je erbij bent. Je hebt me zelfs op het goede spoor gebracht.

**Ernst** Goede spoor?

**Mw. A.** Dat was nu juist waar wij het samen nog eens over gingen hebben.

**Ernst** Heeft het met de Kabbala te maken?

**Mw. A.** Wie zal het zeggen?

[*Lichten doven.*]

### Scène 3

*[Licht aan. Opnieuw de salon in het grachtenpand, in een opstelling als in de opening van akte 1. Ook nu weer mw. Aenhout. De onbekende vreemde is blijkbaar zojuist gearriveerd en staat nog voor de fauteuil, zonder jas of hoed, met wandelstok. Aangezien hij met de rug naar het publiek staat, is hij niet herkenbaar. Weer dezelfde, wat ouderwetse, kleding.]*

**Mw. A.** Neem plaats, neem plaats. We zijn niet binnen een paar minuten met het probleem klaar.

**Onbekende** *(gaat zitten)* Ik ben me er niet van bewust dat ik een probleem heb, Suzanne. Misschien jij wel?

**Mw. A.** Goed, ik weet dat je het expliciet wilt horen. Je weet dat ik het haat om gunsten af te smeken.

**Onbekende** Och...

**Mw. A.** En ik weet dat je er omheen zal blijven draaien, tot ik het heb gevraagd.

**Onbekende** Ik weet zelfs niet waar ik omheen zou moeten draaien.

**Mw. A.** Goed, ik heb je hulp nodig. Ik ben nu eenmaal geen vaardig astroloog.

**Onbekende** Maar Suzanne, is het alleen een horoscoop. Hoe moeilijk kan zoiets zijn?

**Mw. A.** Ik ben nu eenmaal bekwaamd in letters, niet in getallen.

**Onbekende** Een logaritmetafel is voldoende. Of een simpel computerprogramma.

**Mw. A.** Jij hebt ook geen computer.

**Onbekende** Wel logaritmetafels! Laten we niet langer een kat-en-muis spel met elkaar spelen. Je hebt een horoscoop nodig.

**Mw. A.** Het moment is zo langzamerhand gekomen, denk ik.

**Onbekende** Dan moeten er andere tekenen zijn. Een tijd geleden dacht je nog dat je je vergiste.

**Mw. A.** Ik liet me misleiden door eigen voor- en afkeuren.

**Onbekende** Daarbij speelde drankmisbruik zeker een rol?



**Mw. A.** Nu moet ik eerlijk toegeven dat ik op dat punt fouten maakte. Asta was toevallig verschenen in de salon. Misschien was het ook niet toevallig. Op de een of andere manier was ze meegekomen met een van mijn gasten, die onbruikbaar was. Ik wilde ze allebei verwijderen.

**Onbekende** Asta kennende negeerde ze alle tekenen, en jij kon niet duidelijker worden zonder aan stijl in te boeten.

**Mw. A.** Volkomen juist. Er was een vrij complex spel nodig om haar uit te schakelen en toen begreep ik ineens dat ze een geschenk was.

**Onbekende** Drank kan drempels wegnemen.

**Mw. A.** Inderdaad. Niet alleen bij haarzelf, maar ook als voorbeeld naar de anderen. Wat ik het meest verafschuw bleek de sleutel naar het grote werk te zijn.

**Onbekende** Dus het overvloedig beschikbaar stellen van allerlei alcoholica maakt de deelnemers lossier.

**Mw. A.** En eindelijk verdween het lieverige sfeertje. Ik had de teksten honderden malen gelezen en niet begrepen...  
Een vloeistof niet kostbaarder dan wijn...  
...Ik zag een pad die zoveel dronk van het vocht, dat zijn ingewand barstte...  
De groep versmelt tot een geheel door de wijn, en barst uiteindelijk uiteen. De steen komt binnen bereik.

**Onbekende** Zo achteraf lijken de teksten duidelijk. Toch denk je gemakkelijk in chemische termen, in retorten en kolven. In schalen en flessen. Groepen mensen die bij een teveel aan wijn versmelten tot één organisme...Tja...

**Mw. A.** Dus je ziet het ook. De eerste signalen zijn de spanningen, de openlijke kritiek. Die had ik voorzien. Het zijn allemaal amateurs die menen dat ze iets voorstellen. Eigenlijk zijn het drop-outs, die een plek in de maatschappij hebben gevonden op een ander vlak.

**Onbekende** Dat maakt ze sterker. Je opgave wordt zwaarder.

**Mw. A.** Ze hebben allemaal hun zwakke punt. Ze willen iets voorstellen op het artistieke vlak. Daar grijpen ze elkaar, tot ze breken en een homogene massa worden.

**Onbekende** En dat studentje van je?

**Mw. A.** Reem? Die hier een kamer heeft?

**Onbekende** Ja, die met die Engelse termen.

**Mw. A.** Dat was mijn eerste plan.

**Onbekende** Het is geen kunstenaar.

**Mw. A.** Toch maakt hij deel uit van de groep.

**Onbekende** Wat draagt hij bij?

**Mw. A.** Dat mijn oude opzet niet goed was, betekent niet dat het materiaal niet deugt. Ik heb hem klem in een dubbele aanval. Jij weet dat, je schaakt ook.

**Onbekende** Dus ongeacht zijn volgende zet heb je hem? Bij schaken mag je slechts één zet tegelijk doen, maar in het echte leven zit het anders.

**Mw. A.** Het was een metafoor. Hij kan doen wat ik zeg en dan is hij zijn verleden kwijt. Of hij kan weigeren en dan heeft hij geen toekomst meer. Wat hij niet weet is dat in dat dorp van hem alleen gestraft wordt. Beloningen kent men niet.

**Onbekende** Dus is het gebeurd met hem.

**Mw. A.** Ik heb het gif in hem gespoten en hij verteert nu van binnenuit. Het enige dat ik hoef te doen is hem leegzuigen.

**Onbekende** Het lijkt me meer een pleziertje dan een onderdeel van het grote werk.

**Mw. A.** Alsof jij dat belangrijk vindt!

**Onbekende** Alleen een constatering!

**Mw. A.** Hoe dan ook, het proces lijkt te werken. We moeten er alleen zorg voor dragen dat de climax astrologisch correct valt.

**Onbekende** En nu mag ik dat berekenen.

**Mw. A.** Je hebt het al vaker gedaan.

**Onbekende** Zonder succes, terwijl er niets aan de horoscoop leek te mankeren.

**Mw. A.** De horoscoop is een voorwaarde. Er zijn geen garanties.

**Onbekende** Zodat je het nog eens probeert.

**Mw. A.** Zolang ik de kans heb.

**Onbekende** Het is niet de eerste keer dat ik dit zeg: je vergooit je jeugd en je rijkdom, om jeugd en rijkdom te verwerven.

**Mw. A.** Je maakt nu een fout. Ik heb tijdelijke jeugd en tijdelijke rijkdom ten dele opgegeven, om de eeuwige terug te krijgen. En dan vergeet je nog het genoeg dat ik eraan beleef.

**Onbekende** (*spottend*) Zoals het verpletteren van je studentje.

**Mw. A.** Waarom niet. Hij stamt uit het graauw.

**Onbekende** Het is geen kritiek. Ik vermaak me om je kinderlijke lusten.

**Mw. A.** Dit kan ik niet uitstaan. Je praat zoals vroeger. Alsof ik je kleine zusje nog ben.

**Onbekende** Dat blijf je hoe dan ook! En ik help je ook nog steeds.

**Mw. A.** Moet ik je de noodzakelijke voorwaarden geven?

**Onbekende** Die heb ik nog. Het zijn geen zeldzame constellaties. Men beweert van wel, maar dat ik slechts dikdoenerij.

**Mw. A.** Ook de conjunctie?

**Onbekende** Ook die.

**Mw. A.** Dat heb je nooit verteld.

**Onbekende** Je vroeg er niet naar. En nu ontglipte het me.

**Mw. A.** De voorbereidingen zijn dus belangrijker.

**Onbekende** Mogelijk. Wat zou ik ervan weten? Ik behoor tot de logici, de wetenschappers.

**Mw. A.** En die trekken horoscopen?

**Onbekende** Ik kan het. Dat betekent niet dat ik erin geloof.

**Mw. A.** Waarom doe je het dan?

**Onbekende** Het is een kunstje, meer niet. Kunstjes doe je graag omdat je ze kunt.

**Mw. A.** Ik stel het op prijs. Voor jou stelt het niets voor, maar voor mij is het van levensbelang.

*[Doek.]*

## VIERDE AKTE

### Scène 1

*[Een kleine groep zit weer bij elkaar in het café dat al eerder te zien was. Frederike, Aernout, Ernst en Walter zitten bij elkaar en praten rustig.]*

**Frederike** Het is gewoon onaangenaam. Je wordt angstig en durft niets meer te presenteren.

**Ernst** Dat valt toch wel mee. Kritiek is overal.

**Walter** Nee Ernst, dit is geen kritiek meer, dit is regelrecht afbranden.

**Ernst** Frederike wordt afgebrand? Nou, zo mals ben ik anders ook niet aangepakt.

**Aernout** Nee, iedereen zegt elkaar de keiharde waarheid. Ik ben bang dat we stuk voor stuk niks voorstellen.

**Frederike** Dat is de uitwerking van de stroom negatieve commentaren. Ik voor mezelf, weiger het te geloven.

**Aernout** Dat je niks voorstelt? Ja, maar jij presteert iets. Ik knoei in de marge. Ik ben niet oorspronkelijk.

**Ernst** Mijn werk is mijn werk. Maakt me niet uit wat ze ervan zeggen. Kritiek maakt me sterker.

**Walter** Is het niet zo dat de mensen met eelt op hun ziel overblijven?

**Ernst** Misschien, maar wat zou het doel achter de verharding zijn?

**Aernout** Doel? Het gebeurt gewoon.

**Walter** Nee, dat geloof ik niet. Het wordt aangewakkerd. Er is ineens ook veel wijn en dergelijke.

**Aernout** Wat heeft dat ermee te maken?

**Walter** We drinken en worden minder geremd. En dat houdt in dat we ook harder in ons oordeel zijn.

**Ernst** Je kunt ook milder worden en alles mooi vinden. Soms word je heel sentimenteel van drank, hoor! Ik heb cultuurfreaks meegemaakt die Hazes meezongen met tranen in de ogen.

**Aernout** Die was onder studenten heel populair.

**Frederike** Dat was geen oprecht gedrag, dat was politiek correct.

**Aernout** Nee, dat politiek correcte was een dekmantel om niet toe te hoeven geven dat ze het mooi vonden.

**Ernst** Het wordt wel heel gelaagd, zeg. Bijna een spionagefilm. Daar doen de goeien ook of ze slechten zijn die doen alsof ze goed zijn.

**Walter** (*ernstig*) Nee, even serieus. Waarom is de sfeer zo beroerd? Ernst heeft gelijk. Het kan niet de dag of de omgeving zijn. Die staan vast.

**Aernout** Geen aardstralen.

**Ernst** Ha ha, maar wat dan wel?

**Walter** Iets door de wijn?

**Aernout** Als er iets door de wijn zou zitten waardoor we agressief en scherp naar elkaar worden, wat is dan het voordeel daarvan?

**Frederike** Heeft Charles daar een tijd geleden niet iets over gezegd? Ik werd toen kwaad omdat hij van die smerige persoonlijke opmerkingen maakte over mijn lichaam.

**Aernout** (*verbaasd*) Ja, je liep toen kwaad weg, maar waarom was niet helemaal duidelijk. Het ging over vruchtbaarheidsriten.

**Ernst** En de Sacre du Printemps dan?

**Frederike** Dat is gestileerd en in muziek. Dat van Charles vond ik hoogst ongepast en ik heb geen spijt van die klap die ik hem gaf. Eigenlijk vind ik het prima dat hij weg is. Maar die suggestie van hem blijft knagen.

**Ernst** Suzanne, die Mediëvistiek en Latijn studeerde.

**Frederike** Ja, waarom?

**Aernout** Heksen en zo?

**Walter** Kom op zeg, ze kan niet toveren.

**Ernst** Oh nee?

**Frederike** Nee, begin nou niet weer. Waarom zei Charles dat toen? Hij had aanwijzingen.

**Ernst** Hij heeft gezegd dat hij er niet bij hoorde en afhaakte. Als voorbeeld goochelde hij toen. Dat weet ik nog.

**Aernout** Het leek een beetje een geforceerd argument om eruit te stappen. Hij was niet op z'n gemak. Het had iets met alchemie te maken, dat heeft hij me buiten apart genoemd. Hij wilde er niets mee te maken hebben.

**Walter** (geschrokken) Alchemie? Hoe dan?

**Aernout** Het vreemde is dat hij er eigenlijk niets over wilde zeggen. Hij kon ontsnappen, maar de prijs was zijn zwijgen.

**Frederike** Ach kom, we zitten toch niet in de film.

**Ernst** Er mag dan wel een rotsfeer hangen, echt gevaarlijk kan het niet zijn.

**Walter** Dat zou ik niet zeggen. In de zeventiger jaren hielden ze zogenaamde sensitivity-trainingen. Die deden iets soortgelijks en waren allerminst onschuldig.

**Aernout** In een bijvak werden ze genoemd. Hebben ravages aangericht.

**Frederike** Waarom zou mevrouw Aenhout zoiets met ons uithalen?

**Ernst** Wie zegt dan dat ze dat doet?

**Walter** Naar wat ik van Charles heb gehoord, komt het wel in de buurt!

**Aernout** Wat heeft Charles dan precies gezegd?

**Walter** Ik kan het moeilijk herhalen. Het was soms meer wat hij níet zei.

**Ernst** Kom, kom. Wat zei hij nou?

**Walter** Nee, zo simpel ligt het niet. Hij sprak in metaforen en vergelijkingen. Net als die truc die hij toen deed.

**Frederike** Truc?

**Walter** Toen was jij al weg.

**Frederike** (*boos*) En terecht.

**Aernout** We hebben allemaal onze zwakke plekken.

**Ernst** Hoezo? Wat bedoel je?

**Aernout** (*schreeuwt*) Jahweh!

**Ernst** (*afwerend*) Stop! Stop! Zeg 'Adonai'!

**Aernout** Duidelijk?

**Walter** Wat zou ze willen met onze zwakke plekken? Van Charles begreep ik dat ze machtig is en dat je maar beter niet tegen haar in kunt gaan.

**Frederike** Zou Reem dat hebben gedaan? Die was doodsbang.

**Aernout** Reem was inderdaad volkomen van de kaart. 'Terrified', zei hij.

**Ernst** Ja, het zal eens geen Engels zijn.

**Aernout** Ik bedoel niet het Engels, maar de emotie die het woord uitdrukt.

**Frederike** Ik ben niet bang. Als ze machtig is, is dat des te beter voor mijn carrière!

**Walter** Waarom hecht je daar zo aan?

**Frederike** (*fel*) Waarom zijn we in de eerste plaats gekomen? We willen niet allemaal in de fabriek werken!

**Ernst** Iedereen heeft zwakke plekken. Ik ook, zoals net zo deskundig werd aangetoond. Ik vergeef het je, overigens. (*knikt naar Aernout*)

**Aernout** (*glimlachend*) Het was nodig... (*ernstig*) Het maakt me allemaal doodsbang. Waarom zou ik geen gevaar lopen? Omdat ik er zelf van overtuigd ben dat ik dichter ben? En als er nou niemand is die mijn gedichten wil horen?

**Walter** Wat me niet aanstaat is het feit dat ze ons kan maken of breken.

**Frederike** Trek je dan terug, net als Charles. Hij gaf toch aan dat het kon? Die trut van een Overstift met haar gejammer en die pseudo-pianist van haar zijn ook weggegaan.

**Aernout** Dat was al snel. Ik heb geen keus. Ik moet blijven, anders is het voor mij afgelopen.

**Walter** Er zijn toch andere mogelijkheden?

**Aernout** Nee, maar daar wil ik het niet over hebben. Ik moet de gok wagen.

**Ernst** Ik geloof in mezelf en ik hou vol.

**Walter** Ik weet het niet. Waar zou ze op uit zijn? Ik ben niet zo'n held dat ik de gok neem.

**Frederike** Hoe zit het met Asta en Roderick?

**Walter** Voor zover ik begreep was Roderick uitgenodigd en is Asta zo binnengekomen. Bovendien is ze de nicht van Suzanne.

**Ernst** Suzanne? Intiem hoor!

**Frederike** Volgens mij gaat haar intieme gevoel meer naar Reem uit. Als vrouw voel je zoiets.

**Walter** Ja? Dat zou ik eens aan Talja moeten voorleggen.

**Ernst** Ja zeg, wat vindt die Natalja van jou ervan?

**Walter** Ze is er niet zo enthousiast over, maar volgens mij is dat meer omdat ze bang is dat ik doorbreek.

**Aernout** Neem me niet kwalijk. Jij bent net zo goed als ik.

**Walter** Dank je.

**Ernst** Dat was geen compliment. Of wel, Aernout?

**Aernout** Ik zeg niets. Sommigen hebben geen keuze. En een deel van hen weet het.

**Frederike** Wel, ik moet verder. Ik heb nog een optreden in een restaurant. Niet geweldig, maar het verdient.

**Aernout** (*somber*) Mijn kansen zijn bijna nul. Nu ik dit weet is het vrijwel zeker afgelopen met me.

[*Doek.*]

## Scène 2

### 1e tafereel

[*Kleine kamer. Wit en hoog. Kaal, geen versiering, alleen een kantoortafel met een stoel erachter. Een paar planken met boeken. Hoog achterin ramen, die voor het onderste deel uit matglas bestaan. Leunstoel en een chaise-longue of divan. Asta ligt erop, gekleed in een lang gewaad. Ze gedraagt zich als een filmster, maar de problemen breken af en toe door de façade heen. In de leunstoel zit Roderick. Hij is blijkbaar in functie als therapeut. Tegen de muur een kastje met daarin een open fles wijn.*]

**Asta** Man, laat dat geleuter achterwege.

**Roderick** Interessante woordspeling.



**Asta** (*kwaad*) Kom hier en raak me aan.

**Roderick** Dat kan niet. Je weet dat ik als therapeut daar niet aan toe mag geven.

**Asta** (*furieus*) Omgekeerd. Slapjanus. Je neemt plotseling de rol van therapeut in om me niet aan te hoeven raken. Je dekt je gewoon in, omdat je weet dat ik het niet meer uithoud.

**Roderick** Maak je eigen keuzes dan. Is Reem niet iets voor jou?

**Asta** Dat is een kind. En bovendien zo religieus dat hij zijn gulp niet eens open mag doen om te zeiken.

**Roderick** Hm, is dat je eigen taalgebruik?

**Asta** Nee, staat in mijn tekst. Hufter. Natuurlijk is dat mijn eigen taalgebruik. Kom hier en raak me aan.

**Roderick** (*treiterend*) Misschien kan ik van rol wisselen, maar eerst wil ik meer over je tante weten. Het staat me niet aan wat er gebeurde.

**Asta** Neem je nu wraak op mij, omdat tante Suzanne je eruit flikkerde?

**Roderick** Nu dicht je me wel heel primitieve emoties toe!

**Asta** Je bent impotent.

**Roderick** (*geamuseerd*) Haha, wat doorzichtig. Nee, dat werkt niet. Je hebt trouwens teveel drank op.

**Asta** Ik heb te weinig drank op!

**Roderick** Terug naar je tante. Ik had ook kunnen blijven, maar ik wist niet waar ze op uit was. Ik geef me niet bloot, dus...

**Asta** Wat een woordspeling. Meneer de Freudiaan.

**Roderick** Laten we even ieder in onze eigen rol blijven. Je tante.

**Asta** Vind je háár soms wèl aantrekkelijk?

**Roderick** Je blijft er omheen draaien.

**Asta** Man, er is niets met haar. Je wil macht hebben, volgens mij, en ik weet dat ik haar kan pesten met drank. Ze kan niet tegen zatlappen, omdat haar vader zich kapot heeft gezopen. Schande voor zo'n deftige familie.

**Roderick** Ze is van adel, hè?

**Asta** Ach wat. Zo'n kasteeltje? Nee, het is gewoon een landhuis. Nou, èn.

**Roderick** *(in gedachten)* Dus ze wil de familie-eer hooghouden. Ze wil macht. Gebruikt ze dat zootje zielepoten op de een of andere manier om iets te bereiken?

**Asta** Volgens mij geniet ze van die sessies. En ze heeft gemerkt dat het toch leuker is als je ze zat voert. Bij Reem werkt dat niet, dus die knijpt ze in zijn ballen. Arme jongen. Schaamt zich dood. Zo'n type dat in staat is zelfmoord te plegen, omdat het hem is overkomen. Ik moet kotsen.  
*(pakt een prullenbak en kokhalst)*

**Roderick** Teveel drank, ik zei het toch.  
*[Staat op en schenkt ergens een glas wijn in. Loopt naar Asta en geeft het haar. Ze slaat het in een teug achterover en steekt het lege glas uit. Roderick schenkt het nog een keer in.]*  
Het raakt je wel, dat van Reem.

**Asta** Welnee, ik gun haar dat pleziertje wel. God, wat zit die jongen vast in zijn eigen denken. Die studie psychologie is helemaal nergens goed voor bij zo'n type.

**Roderick** Therapeut zal hij niet worden, nee. Toch is zo'n titel handig.

**Asta** Om in de fabriek te werken, zoals die Walter.

**Roderick** Daar zeg je wat. Het is wel een compleet would-be zootje, hè?

**Asta** Zwak uitgedrukt. Wij waren de enige professionals, waarbij ik aan jou nog twijfel. *(sleurt hem op de divan en begint hem te zoenen)*

*[Lichten doven.]*

## 2e tafereel

*[Weer vergelijkbare kamer. Nu alleen een kantoortafel met een stoel erachter. Op het kastje nu een stel boeken. Aernout zit op de stoel achter de tafel, met een cassetterecorder voor zich.]*

**Aernout** Verdomme. Zo werkt het niet!

*[Hij prutst aan het apparaat, zet de kleine, goedkope microfoon goed en doet een bandje in de recorder. Start de opname, wacht even en begint dan te spreken.]*

**Aernout** *(gedragen)* Zware, zwaaiende zaklantarens / Dringen door de dichte duisternis / Brengen aards heil op andere planeten / zonder te weten wat het leven daar is...

Snijdende straling snerpt het leven weg / Van tere juist ontstane moleculen / fragieler dan ons DNA en zoveel jonger / De kans gevend op een andere lijn / Als ze konden spreken hadden ze dan in het licht geroepen /  
*[Aernout richt zich op, haalt adem.]*

**Aernout** *(nu wanhopig uitroepend)* No diejenee, no diejenee, no diejenee!

*[Klikt de recorder uit.]*

**Aernout** Tamelijk geslaagde opname. De vraag is nu of het gedicht ook geslaagd is. Beetje natuurwetenschappelijk. Of erger nog, sciencefiction. Verdomme. Zo kan ik geen serieuze dichter zijn.

*[Bereidt zich voor op de volgende opname. Gaat rechtop zitten. Ademt in en uit. Start de cassetterecorder weer met opname.]*

**Aernout** *(weer gedragen)* Laat op de avond na een korte wandeling / voelde ik de lichte siddering / die golvend door de straten ging / Deuren, ramen gingen open, huizen stroomden leeg / als een bezwering, tot de aarde zweeg / Integendeel, in één tel zeeg / de hoogbouw naar beneden / in één tel was mijn toekomst het verleden / En ik een zwerver wie de mensen meden / vanaf die enkele tel / die tot de drempel van mijn hel / mij bracht en daar liet leven / het leven zonder waarde, het leven zonder aarde...

**Aernout** *(schreeuwt ineens)* Nee, nee! Waardeloos!

*[Spoelt het bandje terug, luistert een stuk. Spoelt weer verder, luistert weer een stuk.]*

**Aernout** Als ik er zelf niet in geloof, hoe kan ik anderen er dan van overtuigen? Ze hadden gelijk.

*[Laat zijn gezicht in zijn handen zakken, met de ellebogen op tafel.]*

**Aernout** Ik moet ermee ophouden. Ze hebben me door. Ik hoor er niet thuis. De rest is ook brandhout...

*(ineens krimpt hij in elkaar, laat zich op de grond vallen en gilt) Neeeeeee, neeeeeee. Nu komen ze me halen. Het is te laat. Alles is fout, alles is onder de maat. Ik ben niemand, niemand, niemand. Niets gepresteerd, niets, niets. [Valt snikkend op de grond. Blijft een tijdje liggen en springt dan op. Hij probeert blijkbaar in of door de muur te klimmen onder het slaken van angstige kreten. Hoewel er voor de toeschouwer niets te zien is - er worden geen geesten of figuranten opgevoerd - kan met de belichting worden gewerkt om een onaangename sfeer te bewerkstelligen.]*

*[Doek valt of lichten worden gedoofd.]*

### 3e tafereel

*[Weer dezelfde kamer, maar nu met Reem. Hij ligt voor de tafel op zijn knieën en lijkt te bidden.]*

**Reem** Oh God, help me. Wat ik ook kies, het is verkeerd. Als ik weiger, dan zal ze me op straat zetten. Dan is het gebeurd met me. Geen enkele toekomst. Mijn

studie kan ik vergeten, die pak ik nooit meer op. Zelfs als ik een kamer zou vinden. En wie zegt dat ze dan niet naar... Oh, wat een schande.

*(zwijgt even)*

**Reem** En als ik toegeef. Ik moet er niet aan denken. Alleen de gedachte dat ik toe zou geven maakt me een monster, verwerpelijk. En ik mag het niet afwijzen omdat ze niet aantrekkelijk zou zijn voor me. Dan zou ik het toch juist moeten doen - als het mocht. Ik weet nu hoe Jozef zich voelde. En hij ging de gevangenis in. *(zwijgt weer)*

**Reem** *(lachend door zijn tranen heen)* En onderkoning van Egypte word ik echt niet...

**Reem** *(naar adem snakkend)* En als ik nou gewoon toegeef. Als ik doe wat ze me opdraagt? *(schudt zijn vuist naar boven)* Is dat fout? Dan draag ik maar een geheim met me mee, de rest van mijn leven... *[Klapt voorover en blijft wiegen met zijn bovenlichaam.]*

**Reem** Dan ben ik een stuk vuil, dat niets kan. Nu kan ik ook niets en geprezen om mijn zuiverheid word ik ook niet. Ik gebruik Engelse termen om interessant te doen. *(tegen de zaal schreeuwend)* Ja, ik weet het wel...!

**Reem** Wat heb ik misdaan dat dit mij moet overkomen. En nu al, waarom niet later?

*[Lichten doven.]*

#### 4e tafereel

*[Opnieuw dezelfde kamer, maar nu met rotanstoelen. Jazzmuziek op de achtergrond. Walter en Natalja zitten in de stoelen en praten met elkaar.]*

**Natalja** En dan zeg je dat je niet ambitieus bent!

**Walter** Dat ben ik ook niet. Anders zou ik toch niet in de fabriek werken?

**Natalja** *(lacht spottend)* Juist wel. Dat overleef je alleen maar door je ambitie. Je gelooft zo in jezelf, dat je er zelfs voor op de fabriek wilt werken.

**Walter** Het houdt me wel in leven.

**Natalja** Je zou gewoon les kunnen gaan geven.

**Walter** Dan slokt dat al mijn tijd op.

**Natalja** Precies. Je zou dan alle aandacht op je werk richten. En je zou in een dergelijke omgeving naar buiten moeten treden met je werk. Nu is het allemaal lekker anoniem.

**Walter** Als de tijd rijp is breng ik het integraal naar buiten. Bovendien schrijf ik nu toch materiaal dat gepubliceerd wordt?

**Natalja** Bekijk het anders. En begin nou niet weer met die angst voor castratie door feministen. Ik moet jou gewoon wel op je kop zitten, anders gebeurt er niks.

**Walter** Dat weet ik wel. Je wilt dat ik extroverter word, maar dat ben ik niet.

**Natalja** Nee, dat je keuzes maakt wie je bent en wilt zijn. En eraan werkt om te worden wie je wilt zijn.

**Walter** Daar ben ik nog niet aan toe, maar de salon kan me helpen.

**Natalja** (*venijnig*) Helpen? Je bent er na al die bijeenkomsten slechter aan toe dan voor je erheen ging.

**Walter** Op de een of andere manier ben ik hogere eisen gaan stellen.

**Natalja** Helemaal niet. Je hebt gewoon na de eerste bijeenkomst geen letter meer op papier gezet.

**Walter** In mijn hoofd is het er wel.

**Natalja** Wees wat existentialistischer. Je weet wat Sartre zei.

**Walter** Jawel, maar...

**Natalja** Er is geen 'maar'! Speculeren over wat zou kunnen zijn of wat geweest zou zijn is betekenisloos. Alleen dat wat is bestaat ook. Die verhalen in jouw hoofd bestaan niet, tot ze onder de mensen zijn verspreid. Die salon voegt niks toe, die sloopt je.

**Walter** Er gaat een soort zuiverende werking vanuit.

**Natalja** (*staat op en roept kwaad*) Wat doen ze daar door het eten en drinken? Ben je verslaafd aan iets? Zie je het werkelijk niet? Ik sla je nog net zo lief neer als dat ik je d'r nog een keer heen laat gaan.

**Walter** Ben je zo bang voor mijn succes?

**Natalja** (*schreeuwt*) Helemaal niet! Ik wacht er al jaren op en dat mens heeft je er verder vanaf gebracht dan ooit. Je hebt me van die Reem verteld. Wat voor een wrak heeft ze dáárvan gemaakt?

**Walter** Misschien wilde ze hem een wat bredere kijk op de wereld geven?

**Natalja** Dat mens is een machtswellusteling die jullie stuk voor stuk wil pletten. Ze heeft allemaal van die aarzelaars uitgezocht. Van die afwachters en onzekere

types die ze kan manipuleren met hun angsten.  
Allemaal types die hun achilleshielen op een dienblaadje voor zich uitdragen.

**Walter** Zou je denken?

**Natalja** Hoe kun je denken dat ik je tegenwerk? Ik wil juist dat je iets bereikt en ik weet zo langzamerhand niet waar ik tegenaan moet schoppen. Zelfs als ik je in je ballen trap zeg je nog 'sorry'.

**Walter** Je vindt dat ik alleen jou moet vertrouwen. Jij zegt dat Suzanne mij niet ondersteunt?

**Natalja** Hoe kun je toch zo blind zijn. Oh, wat ben je toch een... een man!

**Walter** (*zuchtend*) Dus ik kan beter wegblijven.

**Natalja** Wat wou je anders doen?

**Walter** Erheen gaan en zeggen dat het misschien beter is...

**Natalja** Kappen, stoppen. Laat het achter je en ga verder!

**Walter** Als je dat wilt.

**Natalja** Het moet. Ik ben nu gewoon even je moeder en ik verbied je er nog heen te gaan. Duidelijk?

**Walter** (*berustend*) Oké. Dat was het dan wel.

*[Natalja staat op en haalt glazen en wijn uit het kastje. Ze schenkt twee lage glazen in, dus zonder voet of steel. Geeft een aan Walter.]*

**Natalja** (*het glas heffend*) Op de nieuwe start.

**Walter** (*aarzelend*) Op de nieuwe start.

*[Doek valt.]*

### **Scène 3**

*[Weer de salon. Nu zijn alleen Frederike en Ernst aanwezig - samen met mevrouw Aenhout uiteraard. Mw. Aenhout draagt een blauwe tulen jurk, ceremonieel aandoend.]*

**Mw. A.** Het lijkt misschien vreemd dat het zo leeg is.

**Ernst** We weten dat er een paar afhakers zijn.

**Mw. A.** Ik heb al het mogelijke gedaan om ze aan boord te houden, maar het is niet voor iedereen weggelegd.

**Frederike** Wij willen graag gebruik maken van de hulp die u geboden heeft. Het lijkt me zinloos om er allerlei bijbedoelingen achter te zoeken.

**Mw. A.** Bijbedoelingen heb ik niet. Wel bedoelingen. Jullie kunnen trots zijn, want alleen jullie hebben de eindstreep gehaald.

**Ernst** Er was toch geen test?

**Frederike** *(bijna tegelijk)* Was dit een soort toelatingsperiode?

**Mw. A.** Het is heel simpel. Als je iets wilt scheppen, moet je accepteren dat slechts een deel van het materiaal bruikbaar is. Je mag je normen nooit laten zakken.

**Frederike** Natuurlijk niet!

**Mw. A.** Jullie zijn nu nog het lood, maar weldra zal het om goud gaan.

**Frederike** Dus nu kunt u mijn carrière echt in gang zetten?

**Mw. A.** We zullen een ritueel kiezen als markering van de overgang.

**Ernst** Wat voor ritueel?

**Mw. A.** Er zijn bepaalde gewaden voor nodig. Jullie zullen bepaalde voeding en drank krijgen. We gaan straks oefenen, want het is van groot belang.

**Frederike** Ik heb geen problemen met rituelen.

**Ernst** Ik ben ermee opgegroeid. Leviticus!

**Mw. A.** Jullie zijn professionals, nietwaar?

**Ernst** Nou, mijn inkomsten...

**Mw. A.** Wacht even, het gaat niet om hoe of waarmee je je brood verdient. Ik bedoel je houding.

**Frederike** Ik ben een professional. Ik leef voor mijn vak.

**Ernst** Hoe bedoelt u dat nu precies?

**Mw. A.** Laat me het even uitleggen. Als een amateur zich niet lekker voelt, laat hij of zij verstek gaan. Pavarotti daarentegen moet met meer dan veertig graden koorts nog optreden.

**Frederike** Terecht.

**Mw. A.** Als een schilder een opdracht heeft, dan staat het resultaat er op tijd. Het is een genadeloos project.

**Ernst** Hangt ervan af. Er zijn uitzonderingen.

**Mw. A.** Als het concertgebouworkest moet spelen, dan repeteren ze een paar uur samen en dan moet het goed zijn.

**Frederike** Anders zouden ze niet veel bereiken.

**Mw. A.** Eigenlijk wil ik heel simpel zeggen dat er vanaf nu geen ruimte meer is voor plezier of vrijblijvendheid. Ik moet volledig van jullie op aankunnen.

**Ernst** (*minder vrolijk*) Ja, dat begrijp ik.

**Frederike** (*verbeten*) Alsof ik ooit zo'n houding heb gehad.

**Mw. A.** Goed, dus al zijn jullie halfdood, afzeggen is ondenkbaar.

**Ernst** Hm, lijkt me in orde. Er mag iets van me worden verlangd. Ik krijg maar één kans.

**Frederike** Als ik verstek laat gaan wordt het hoe dan ook mijn dood. Dan is alles voor niets geweest.

**Mw. A.** Dat bedoel ik! Overigens wil ik jullie deze keer niet op zaterdag zien, maar op donderdagavond. En niet hier, maar op het landgoed van de eerste keer. Kom niet later dan zeven uur in de avond aan. Geen minuut later.

**Ernst** En nu zou de repetitie zijn?

*[De deur gaat open en Asta komt binnen met een krant in haar hand. Frederike en Ernst zwijgen een hele tijd verbaasd.]*

**Asta** Tijd voor een glaasje wijn, tante?

**Mw. A.** Besef je wel wat je doet?

**Asta** Ja, ik kom op bezoek.

**Mw. A.** Dit is een heel ongelukkig moment!

**Asta** Misschien is dit wel een heel ongelukkige salon en kom ik net op tijd.

**Mw. A.** Jij hebt geen besef van de juiste tijd.



**Asta** (*uitdagend*) Oh nee, tante Suzanne. Of moet ik zeggen ‘magister Aenhout’, of ‘magistra Suzanne’ ? Bezig met het Opus Magnum?

**Mw. A.** Kind, bespaar me in ieder geval je kromme Latijn.

**Asta** Oh, maar het gaat helemaal niet om het Latijn.

**Ernst** Asta, je tante en wij zijn midden in een heel belangrijk ritueel.

**Asta** Wees maar heel blij dat ik het verstoort.

**Frederike** Als dit het echte ritueel was, zou ik je vermoord hebben. Je bent behoorlijk onbeleefd.

**Mw. A.** Misschien kun je nu beter vertrekken Asta, voor je werkelijk schade aanricht.

**Asta** Twee van ons weten wie er werkelijk destructief is, tante.

**Frederike** Ik denk dat we dat allemaal wel weten.

**Asta** Oh nee, allerminst.

**Ernst** Mis ik iets?

**Asta** Jazeker, en je zult me dankbaar zijn.

**Frederike** (*kil*) Dat kan ik me niet voorstellen.

**Asta** Weten jullie wat Walter over Charles zei?

**Ernst** Ja, natuurlijk. Hij had hele complottheorieën. Ik heb ervoor gekozen om die te negeren.

**Asta** Omdat je onvoldoende informatie had.

**Frederike** Kunnen we verder?

**Mw. A.** Er is nu toch teveel verstoring. Laat Asta haar verhaal maar doen. Jullie mogen dan zelf kiezen.

**Ernst** Nou, kom maar op dan. (*pakt een glas wijn*) Lechajim.

**Asta** Charles praat moeilijk. Hij is wetenschapsjournalist en schrijft liever.

**Frederike** Goh, dat is nieuws. We hebben heel wat bijeenkomsten samen meegemaakt.

**Asta** Daarom kreeg hij zelfs het woord alchemie niet over zijn lippen. Hij wist dat hij zijn vermoedens niet kon onderbouwen.

**Mw. A.** Vermoedens zijn vermoedens. Het is zo eenvoudig om patronen te zien waar ze eigenlijk niet zijn.

**Asta** Maar er zijn ook indexen...

**Mw. A.** Indices!

**Asta** Goed dan. Ze vermelden publicaties. En de 'Foreign Index of the Occult' vermeldt namen. Iemand heeft me daarbij geholpen.

**Ernst** (*opgewekt*) Je klinkt als Reem.

**Asta** Dit ding heet nu eenmaal zo. En de naam Aenhout komt er met meerdere publicaties in voor. Sommige over alchemie, andere over astrologie. Twee verschillende reeksen voorletters trouwens, maar die bij alchemie is S.A.G.M. en die 'S' staat ongetwijfeld voor 'Suzanne'.

**Frederike** (*geërgerd, haalt ook een glas wijn*) Zeg eens, als we naar je voorstelling willen komen, dan kopen we wel een kaartje. Je bent een egotripster, dat is alles.

**Mw. A.** Ik ben bang dat mevrouw Vlosch gelijk heeft. Je bent jezelf aan het profileren ten koste van anderen.

**Asta** (*houdt de krant omhoog*) Heel toevallig heeft onze Charles een uitgebreid artikel gepubliceerd in het wetenschapskatern. Het gaat over alchemie...

**Mw. A.** Boeiend. Ik heb in mijn studie daar nog teksten over moeten bestuderen. Alleen zie ik het verband niet.

**Asta** Lood in goud omzetten.

**Frederike** Figuurlijk gebeurt dat hier ook.

**Ernst** Wacht even. Asta, vertel eens iets duidelijker wat je bedoelt.

**Asta** Ernst, we kunnen samen rustig ergens gaan zitten en een kop koffie drinken. Dan lees je dit artikel. Er wordt natuurlijk nergens een verband gelegd, want tante heeft Charles de mond gesnoerd, maar ik begreep het toch.

**Ernst** Ik denk dat ik meer wil weten.

**Mw. A.** (*dreigend*) Kies nu of je er zult zijn op het juiste moment.

**Ernst** Dit staat me niet aan. Het klinkt me teveel naar de Kabbala.

**Asta** (*sleept Ernst mee*) Kom!

[*Ernst en Asta vertrekken samen.*]

**Frederike** We kunnen hem toch wel missen?

**Mw. A.** Zo simpel ligt het niet. Met minder personen slaagt de transformatie zeker niet. De koning en de koningin zijn cruciaal.

**Frederike** (*kwaad*) Wacht even, hangen mijn kansen af van die van een ander? Dat accepteer ik niet!

**Mw. A.** (*mat*) Het is de loop der dingen. Om de een of andere reden mislukken mijn pogingen. Ik zal mijn broer eens vragen om mijn geboortehoroscoop er op te onderzoeken. Of nee, de kwal kennende heeft hij dat allang gedaan en de uitkomsten verzwegen.

**Frederike** (*schreeuwt*) En wat heb ik nu bereikt?! Ik voel me hier volkomen voor schut staan. Alsof ik naakt in een drukke winkelstraat rondloop.

**Mw. A.** (*zuchtend*) Kind, ik kan één ding voor je doen.

**Frederike** (*nog steeds agressief*) Wat mag dat dan wel zijn?!

**Mw. A.** Ik herken in jou mijn eigen ambitie. We kunnen samen een nieuwe poging doen. Jij zult uiteindelijk mijn opvolgster zijn. Aangezien ik geen kinderen heb en mijn nicht liever kwijt dan rijk ben...

**Frederike** (*aarzelend*) Wat betekent dat voor mij?

**Mw. A.** Als je bereid bent je piano te vergeten en je te concentreren op macht, dan heb je een gouden toekomst. Je wordt zelfs mijn erfgename.

**Frederike** Het klinkt als een gouden kans. Ik denk dat ik de professionele muziek wel kan missen.

**Mw. A.** (*drukt Frederike tegen zich aan*) Wie weet zullen we samen binnenkort wèl slagen!

[*Doek.*]



# **Korte Verhalen**



## Hoe een dreiging werd afgewend

Het bos dreunde al een paar dagen, maar het leek steeds heftiger in beweging te komen. Als dit nog langer doorging, was er misschien gevaar voor de jongen, die elk moment uit konden breken.

Olok en Esme waren bezorgd over de toekomst van hun nageslacht. Het liefst zagen ze alle kinderen gezond en wel opgroeien. Onder deze omstandigheden werd het echter twijfelachtig of dit wel zou gebeuren. Bovendien waren ze ook bang voor hun eigen leven, maar dat wilden ze voor zichzelf niet weten en gaven het tegenover elkaar ook niet toe. Daardoor gingen de gesprekken alleen over de kinderen, al klonk er wel steeds persoonlijke angst in door. Esme had Olok gevraagd of hij niets kon doen, maar hij had geantwoord dat het gevaar achter vele vijandelijke gebieden lag. Bovendien was hij de hele dag bezig met het zoeken van voedsel. Daar kwam nog bij dat hij af en toe hun gebied moest verdedigen, zodat het niet verstandig was het te verlaten.

Het gevaar leek toch minder groot dan ze eerst hadden gedacht en korte tijd later legden ze zich helemaal toe op het zoeken van voedsel. De ouderlijke taak was min of meer een plicht die ze voelden en ze werkten samen dan ook hard aan de opvoeding van hun jongen. Een opvoeding die grotendeels uit voeding bestond.

Laat in de ochtend zag Esme hoe Koem niet ver van hun boom op een tak neerstreek. Ze waarschuwde Olok, die zich hevig opwond over de brutaliteit. Hij nam plaats in de buurt van de indringer en stiet een reeks sputerende klanken uit. Daarbij zorgde hij ervoor zijn zwarte borststreep goed te tonen. Het merkwaardige was dat Koem niet reageerde. Hij dreigde niet, maar erkende zijn fout evenmin. Hij maakte geen aanstalten om weg te gaan, maar zei ook niets. Esme werd nieuwsgierig. Ze zag hoe Olok aanstalten maakte om de indringer met schijnbewegingen te verjagen en vergat even de plicht van het voedsel zoeken. Koem leek volkomen kalm.

Plotseling zag ze Sloe zitten. Dat was Koems vrouw. Er moest iets vreemds aan de hand zijn als ze zich allebei in vijandelijk gebied begaven. Ze vloog naar haar toe.

“Voel je dat trillen,” vroeg Sloe, “daar wilden we het over hebben.” Esme luisterde en riep ondertussen dat Olok ook moest komen. Olok was woedend, maar gaf toe omdat zijn vrouw het wilde. Hij had het gevoel dat Esme Koem beschermde. Desnoods zou hij drastische maatregelen moeten nemen. Zo ver kwam het niet. Koem begon uit te leggen:

“Door dat hevige getril zijn de eieren van mijn vrouw gebroken en haar jongen gedood.”

“Jullie jongen? Wat erg”, tsjilpte Olok zacht en hij meende het oprecht.

“Mijn jongen”, viel Sloe hem in de reden. “Koem heeft net zomin jongen als jij. Jullie hebben geen deel aan ons voortplantingsproces. Jullie mogen blij zijn dat jullie je aanvals- en verdedigingsspelletjes uit kunnen voeren, terwijl wij werken. Of ben je nog moe van de bevruchting? Wat een karwei!”

Ze float het allemaal in hatelijke klanken. Esme keek bewonderend naar haar soortgenote.

“De mannelijke vogels zorgen toch dat het voedsel...”, probeerde Olok.

“Zo gaat het worden”, zei Sloe schril. “Jullie gaan werken, ja.”

“Kijk,” mompelde Koem, “Sloe wilde dat ik een oplossing vond voor het gedreun. Als het gevaar geweken is, wil Sloe me opnieuw een nageslacht schenken.”

“De oplossing heb ik al”, zei Sloe, zonder acht te slaan op hetgeen Koem uit wilde leggen. Ze ratelde verder.

Olok keek naar het donkere kapje op haar hoofd. Het was niet zwart, maar een soort donker violet. Hij herinnerde zich weer wat Koem in het voorjaar had gezegd. Het was misschien een belangrijke genetische eigenschap, die hij graag met de zijne vermengd zou zien. Olok had toen onverschillig opgemerkt dat ze een mutant was, maar Koem bleef bij zijn besluit. Sloe was zich bewust geworden van haar macht en had die goed gebruikt. Olok besepte nu dat haar slechte genetische eigenschappen niet beperkt waren gebleven tot een violet kapje. Nee, het leek wel of bepaalde instincten ontbraken in haar gedragspatroon.

Hij luisterde hoe Sloe er meer en meer in slaagde Esme te overtuigen van haar ideeën. Belangrijk was dat Look en Seem, Omok en Eles, en nog een aantal anderen het er helemaal mee eens waren. De noodsituatie moest worden uitgeroepen en eenieder die niet mee wilde doen zou gedwongen worden. Olok dacht na over een tegenactie, maar hij besepte dat het voedsel niet vanzelf naar de jongen toe zou komen.

“Territoriumdrang is een soort tijdverdrijf van de mannelijke mezen”, snerpte Sloe. “Ze zijn te lui om iets te doen en gaan daarom agressieve toeren uithalen, die ons zouden moeten imponeren. Kortzichtig gewoon.”

Esme probeerde het zachtjes met: “Ik vond het ook niet leuk toen jullie ons territorium binnenkwamen.”

“Natuurlijk, maar dat was een gevoel dat je werd opgedrongen door Olok. Hij wil je in zijn macht houden, terwijl het in feite andersom hoort te zijn. Het zou veel beter zijn als wij samen voor je jongen zorgden. Helaas is het nog niet zover”, sneerde Sloe weer.

Olok begreep het niet. Zijn enige zorg was het nageslacht, hùn nageslacht. Ze werkten er allebei hard voor, zodat de vogeltjes voorspoedig op zouden groeien. Ze klaagden nergens over. Hij keek naar Koem. Deze liet het hoofd niet direct hangen, maar het leek er sterk op dat hij dat wilde doen. Olok nam hem zijn houding niet kwalijk. Hij handelde met de belofte van een nageslacht in het vooruitzicht. Als hij Sloe gehoorzaamde zou hij misschien ook zijn genetisch materiaal uit mogen dragen. Olok was blij dat de situatie bij Esme en hem anders lag.

Daarin vergiste hij zich echter. Esme begreep heel goed wat Sloe wilde en hoewel ze het goed had gehad met Olok, trok het idee dat ze macht zou hebben haar wel aan. Wat is het goed dat er mutaties zijn, dacht ze. Op deze wijze komen er nog eens waardevolle ideeën boven. Vol enthousiasme luisterde ze naar het gefluit van Sloe. Olok luisterde ook, maar de woorden sneden hem door zijn instinct. Het scheen haar niet eens te interesseren wat er met de jonge vogeltjes ging gebeuren. Het was gewoon een voorwendsel. Ze had het steeds weer over zichzelf en soms over de andere vrouwelijke vogels.

Olok hield het niet meer uit en vloog weg. Sloe floot en meteen verschenen Eles en Seem, de vrouwen van Omok en Look. Samen met deze beide buurvrouwen en zelfs bijgestaan door Esme, viel Sloe hem aan. Ze verwondden hem. Hij begreep dat hij beter terug kon gaan.



Wat later ging Koem verder met het verhaal:

“Kijk, in de winter vormden we een troep, totdat we uitzwermden en afzonderlijke paartjes vormden. Toch zouden we nu weer bij elkaar kunnen komen. Ik zou het dan liever een groep willen noemen, omdat het een meer bewust verband is, los van instincten gekozen.”

Sloe brak hem alweer af en zette in korte afgebeten kliktoontjes haar ideeën uiteen. Het kwam erop neer dat alle territoria zouden worden opgeheven en er een grote groep moest worden gevormd. Alle beslissingen aangaande foeragering, bevruchting en verdediging zouden gezamenlijk worden behandeld in een raad van vrouwelijke koolmezen. Die raad zou dan ook controleren of de mannelijke dieren voldoende voedsel voor de jongen aanvoerden. De rest van de vrouwelijke vogels zou onder leiding van Sloe het dreunende gevaar gaan verkennen. Als één van de mannelijke vogels in de tussentijd negatief beoordeeld zou worden, moest zijn nageslacht dood worden gepikt of worden doodgehongerd. Al deze bevrijdende plannen zouden worden doorgegeven aan de jonge vogels. Ze zouden dan niet in de verleiding komen om mannelijke instincten te accepteren als gangbare regels voor een samenleving van koolmezen.

Een van de eerste dagen klaagde een oudere mees, Mook, dat zijn jongen werden benadeeld bij de foeragering. Zijn vroegere echtgenote, want echtparen bestonden niet meer, doodde hun jongen eigenhandig. Zij, Lees, beseftte dat dit een terechte straf was, die het groepsproces ten goede zou komen. Mook kwam de dag erna overigens onder verdachte omstandigheden om het leven.

De groep van Sloe keerde een week later niet meer terug van de dagelijkse expedities. Het gerucht ging dat enkele roofvogels gebruik hadden gemaakt van deze unieke kans. De expedities waren niet bijster zinvol geweest, want het gedreun was opgehouden. Het had plaats gemaakt voor een veel luider gegier, dat bovendien snel dichterbij kwam, maar dat werd niet onderzocht. Door het wegblijven van de verkensters waren er nog maar weinig vrouwen. Het aantal mannelijke vogels was echter net zo sterk afgenomen, om over de jongen nog maar niet te spreken. De groepsprocessen hadden zoveel tijd in beslag genomen, dat van foerageren niets meer terecht was gekomen. Daar kwam nog bij dat de vrouwtjes doorgaans het eerst gevoerd wilden worden.

Op een nacht ontmoetten Olok en Esme elkaar in het geheim. Olok had gehoord dat op niet al te grote afstand van hun bos een territorium was vrijgekomen. In het andere bos zouden ze een nieuw leven kunnen beginnen. Hun jongen waren verhongerd, zodat niets hen tegenhield. Mits ze voorzichtig waren.

In het nieuwe gebied zagen ze slechts één bekende: Koem. Hij had een vrouwtje met een normaal, zwart kapje dat voor eieren had gezorgd. Koem verdedigde zijn territorium zoals het hoorde en Olok deed hetzelfde. Allebei brachten ze hun jongen groot, samen met hun vrouwen. Ze bemoeiden zich niet met elkaar. Misschien schaamden ze zich ervoor dat ze elkaar nog van vroeger kenden.

Alle jongen groeiden voorspoedig op, behalve één dochter van Koem en Leos, die de eindstreep niet haalde. Sommige mezen zeiden dat het jammer was, omdat ze zo'n mooie paarsige gloed over haar zwarte kapje had gehad. Koem had eerst wijs gezweven en tenslotte gekwetterd:

“Ach, een mutant.”

Van de troep in het oude bos bleef geen vogel meer over. Een groep biologen vond de verschijnselen zo opmerkelijk, dat ze alle dieren afschoten en de nesten leeghaalden. Op die manier konden ze de situatie zo nauwkeurig mogelijk beschrijven. Er zat misschien wel materiaal voor meerdere publicaties in. Een van de onderzoekers, die sociobioloog was, vond vooral het DNA van belang en hoopte erop te promoveren.

Een oudere collega, die met de supervisie belast was, lachte hen allemaal uit en zei:

“Jongens, dit is gewoon massahysterie, de invloed van de nabije bosontginning, damp van een chemische industrie of weet-ik-wat. De biologie houdt zich bezig met dat wat in 99% van de gevallen voorkomt en niet met uitzonderingen. Vergeet de hele rommel en ga wat nuttigs doen.

## Staatsgeheim

Toen ik nog in Leipzig woonde, rees het plan voor een reis naar Oostenrijk. Ik had mijn eerste examen gedaan en was daarom nog maar een halve ‘Herr Doktor’. Ik moest nog een groot onderzoek doen, maar dat mocht ook in het buitenland plaatsvinden. Voor een goede voorbereiding kon ik het beste een van onze emeritus-hoogleraren, die in Oostenrijk woonde, raadplegen. Om redenen die na het lezen van de titel duidelijk zullen zijn, geef ik geen verdere details.

De universiteit gaf mij introductiebrieven mee en al spoedig was ik op weg naar het landelijke plaatsje waar mijn adviseur zich had gevestigd. Het grootste deel van de reis beviel mij goed. Pas toen ik de trein verliet, bekwam mij een vreemd gevoel. Het was nog licht, maar de zon kleurde reeds rood en deed het landschap in vlamme tinten opgloeien. Toch was het anders dan ik thuis gewend was. Natuurlijk gebruiken we in het dagelijks spraakgebruik uitdrukkingen als brons, roodkoper, messing en zilver of goud. We bedoelen dan bepaalde eigenaardige kleurschakeringen van bomen, wolken of waterpartijen. Hier ging het echter niet om kleurschakeringen, maar de werkelijkheid. Om boomstammen die werkelijk brons leken te zijn, met kruinen van wolken geoxideerd koper. Gele, rode en bruinachtige vloeistoffen spoelden om pilaren heen. De weiden waren overdekt met krioelende, vingerachtige structuurtjes en de bergen in de verte flakkerden als ijsskoude vuren.

Een vreemde uitdrukking, ijsskoude vuren. Toch wist ik dat het zo was. Ik voelde het als het ware aan. Het gaat hier niet om een poëtische weergave of een ver doorgevoerde vergelijking, het was wat ik werkelijk waarnam. Het deed allerminst denken aan de foto’s die ik voor mijn vertrek had bekeken. Voor zover er nog iets te beoordelen viel, deed het heel vaag denken aan een bepaald industrieel gebied in Frankrijk. En toch had dat een geheel ander karakter dan dit berglandschap in Oostenrijk. Nu zijn foto’s wel vaker bedrieglijk, maar wat ik nu zag, klopte op geen enkel punt. Het was mij allemaal bijzonder onaangenaam en ik was blij toen ik de juiste straat had gevonden.

De confrontatie met deze verwrongen realiteit had mij grondig voorbereid op wat volgde. Ik schrok dan ook nauwelijks toen ik de villa van mijn adviseur ontdekte. Werkelijk, een bouwwerk van Gaudí zou streng gotisch hebben geleken naast deze fluide wanorde van bouwmaterialen. Het huis leek te zijn gesmolten en de stenen dropen over de grond. Toch was er een voordeur en de professor deed zelf open.

“Laat mij uw hoofd insluiten”, lispelde hij. “Ik hoop dat u zonder hoofd nog kunt spreken?”

Het was een vreemde manier om mijn hoed aan te duiden, vond ik. In plaats van mij te onthoofden, pakte hij namelijk mijn hoed aan en legde die op een plank boven de kapstok. Dat dacht ik tenminste, maar de beweging stopte en hij begon tegen mijn hoed te praten die hij op een armlengte van zijn gezicht hield. In zekere zin stelde dit mij gerust. Als ik al krankzinnig was geworden, dan was ik toch bepaald niet de enige. Ik zou dus niet meteen opvallen in dit huis.

Na een interessant en volkomen normaal gesprek, stelde mijn gastheer mij voor om zijn orgel te bezichtigen. Ik had wel behoefte aan muziek gekregen en ik nam aan dat hij wel iets zou spelen.

Onderweg naar de orgelkamer ontmoetten wij zijn zoon en we werden aan elkaar

voorgesteld. De zoon was in vergelijking met zijn vader bijzonder jong - een jaar of twintig, schatte ik. Gedrieën gingen we de orgelkamer in. Het was een afgeschut stukje van de zolder.

Nadat er een paar registers waren uitgetrokken, leek het instrument te groeien. De professor speelde en ik verbaasde me erover dat hij de toetsen, die inmiddels zo groot waren geworden als pocketboeken, nog kon bedienen. De oplossing van dit raadsel werd al snel zichtbaar. Zijn vingers werden langer en aan de uiteinden hadden ze knolvormige verdikkingen gekregen, waarmee hij als het ware hamerslagen uitdeelde.

Rechts van het orgel was een raam in de achtergevel. Het stond open en ik snoof de geuren van de late avond op. Achter mij voelde ik de zoon duwen. Het leek veel op een moordaanslag, want de vensterbank zat op nog geen halve meter hoogte van de vloer. Een kleine struikeling kon fataal zijn. Om niet onbeleefd over te komen, zette ik mij ongemerkt schrap en zocht steun bij een van de zijden van het raamkozijn. Het gevaar was geweken. Misschien was het een achteloos spelletje, gespeeld in jeugdige overmoed.

Misschien verbaast u zich als lezer nu over de kille opsomming van feiten en dat kan ik mij voorstellen. Lang heb ik gearzeld, maar uiteindelijk kwam ik tot de conclusie dat aandikken mijn verhaal niet geloofwaardiger zou maken. Aan de andere kant was het allemaal te bedreigend om de nog sfeer goed te kunnen schetsen. Daarom heb ik gekozen voor een vrij klinische verslaglegging. Ik heb de feiten zo helder mogelijk genoteerd en het trekken van conclusies is aan u, de lezer. De eerlijkheid gebiedt mij wel te zeggen dat de omgeving grotendeels normaal was. Dat gold ook voor de meeste gebeurtenissen. In dit verslag leg ik juist sterk de nadruk op de groteske, afstotelijke afwijkingen van de werkelijkheid.

Het orgelspel was fraai, maar op een gegeven moment raakten we allemaal vermoeid en zochten we onze slaapvertrekken op. Het was heel lastig dat er een knoop in de sleutel van de logeerkamerdeur zat. Deze kon daardoor niet ver genoeg in het slot worden gestoken en dat maakte het weer onmogelijk om de deur te openen. Na enige tijd werd er een andere sleutel gevonden en ik kon alsnog het gastvertrek binnengaan. Het lekte nogal in de kamer en dat trof me onaangenaam. Lekken was niet het juiste woord, want het water spatte uit het plafond. Ik hoorde de zoon dan ook roepen: "Vater, es regnet schon wieder drinnen!"

Ik fantaseerde dus niet, terwijl ik toch droog bleef. Het verschijnsel was dan misschien onverklaarbaar, ik kon toch rustig gaan slapen. Ik liet alles dan ook voor wat het was, bedankte de anderen en wenste hen een goede nachtrust.

Toch zat de moordaanslag me niet lekker, en wat ik verder had meegemaakt en gezien, was me ook slecht bekommen. Mijn besluit stond al snel vast. Ik zou de volgende morgen meteen vertrekken en haar huis teruggaan. Onderzoek of geen onderzoek.

Vlak voor ik insliep meende ik een belangrijke ontdekking te hebben gedaan: de regen hierbinnen gedraagt zich precies zoals de wind buiten, wist ik opeens. Daarna moet ik in slaap zijn gevallen.

De volgende ochtend leek de ontdekking me toch onzin. Ik besepte niet meer dat

ik de sleutel in handen had. De luciditeit die mij in staat had gesteld het begin van het raadsel te ontsluiëren, was alweer verdwenen.

In overeenstemming met mijn eerder genomen besluit, ging ik op pad. Ik liep in de richting van het dorp. Het landschap was nog steeds niet erg normaal met zijn violette en gouden tinten, maar ik wende noodgedwongen snel aan deze absurditeiten. Onderweg ging ik een soort eethuisje binnen. Laat ik zeggen dat het een soort Konditorei met hartige hapjes was. Nu is het altijd mijn gewoonte geweest om in het buitenland alleen vegetarische maaltijden te nemen. De meeste sterfgevallen onder vakantiegangers zijn volgens mij terug te voeren op vlees van twijfelachtige kwaliteit. Oostenrijk mag dan beschaafd zijn, maar na de gebeurtenissen van de vorige avond nam ik geen risico's meer.

Ik bestelde brood en camembert. Een tafeltje verderop zat een gast die iets dergelijks at. Ik zat geduldig op mijn maaltijd te wachten toen de gast ineens opsprong en met overslaande stem brulde: "Hochstapler, Schwein, du, du..."

Verder piepte hij nog iets dat niet te verstaan was. Hij rende naar de vitrine vooraan in de zaak en graaide er een kaasje uit. Hij brak het doormidden en er rolden meteen bolvormige dingetjes uit. Vanuit het breukvlak staarde een aantal oogjes mijn kant op. Behoeftte aan een verklaring had ik niet. Ik smiet een biljet op tafel en rende weg, terwijl achter mij de "Hochstaplers" en "Aber-abers" nog nagalmden.

Vegetarisch eten in het buitenland. Wat verstandig van mij. En dan een kaas met oogjes, maar natuurlijk!

Alsof ik nog zwaarder beproefd moest worden, verscheen er een vreemd wezen achter mij op de weg. Het deed aan een heel mager paard denken en leek te zijn samengesteld uit grote lycopodiumtakken. Of een soort bruine pijpenragers die in elkaar waren gedraaid. Gezicht en ogen hadden een wezenloze uitdrukking. Het dier rende op mij af en omhelsde mij. Alles in dit land stond mij inmiddels tegen en ik zette het dan ook op een lopen, tot het dier uiteindelijk achterbleef. Een dame aan de kant knikte mij toe.

"Een hele eer, hoor", verklaarde ze. "Het vierstrengenpaard wilde eieren in u leggen."

"Vierstrengenpaard?", herhaalde ik vragend. "En dan?"

"Binnen vierentwintig uur bent u dan dood", antwoordde ze glimlachend en liep weer verder.

Dat was wel het laatste dat ik mee wilde maken in die krankzinnige streek. Zo snel als ik kon zocht ik het station op. Met de eerste, de beste trein zou ik naar huis gaan. Ik bleef liever de rest van mijn leven assistent, dan ooit camembert met oogjes te moeten eten. Laat staan dat ik als broedmachine voor de eieren van een vierstrengenpaard wilde dienen!

Helaas was zelfs een spoedig vertrek mij niet vergund, want vóór de gewone trein kon arriveren zou eerst het grafelijk vervoer een tussenstop maken op het station.

Na ongeveer drie minuten verscheen er inderdaad een indrukwekkende trein. Een rood met koperen stoomlocomotief met daarachter een reeks wagons, eveneens uitgevoerd in fraai bordeauxrood met koperen beslag. De rijtuigen naderden stapvoets.

Op de deuren waren klonten zichtbaar, die gevormd werden door gekleurde insecten. Wespen, vlinders, lieveheersbeestjes en veel andere wezens krioiden door elkaar. Men vertelde mij dat deze afbeeldingen het grafelijk wapen weergaven.

De graaf stapte uit. Eigenlijk was zijn vader de echte graaf, die nog daadwerkelijk over een groot gebied heerste. De oude graaf was echter bijna blind, kon nauwelijks meer lopen en was eigenlijk over het algemeen te zwak was om nog iets te doen. Daarom nam zijn zoon in feite permanent voor hem waar. Hij deed dit met een vrijwel algehele zelfstandigheid, maar deze zoon was dan ook al tweemaal zo oud als ik. De bevolking hield niet van ingewikkelde verhalen en was ongetwijfeld tevreden met de oplossing. De zoon werd dus eenvoudigweg aangeduid als “de graaf”. Deze complexe werkelijkheid zou ik nooit te horen hebben gekregen als de uitbater van het plaatselijke Wirtshaus niet een amateur-jurist was geweest. Hij onderzocht namelijk wat de werkelijke rechtsgeldigheid was, van de besluiten van de zoon. Een lastige klus, erkende hij, aangezien de oude graaf in dit gebied vaststelde wat wel en niet rechtsgeldig was.

Ik keek naar de persoon die in praktijk de graaf was. Tot mijn verbazing, als ik daar nog toe in staat was, liep hij meteen op mij af en zei vragend:

“Herr Doktor Warter?”

Hoewel ik al heb uitgelegd dat ik toen nog maar een halve “Herr Doktor” was, wilde ik niet onbeleefd zijn. Ik bevestigde zijn vraag daarom met een kleine buiging. Even twijfelde ik tussen “Euer Gnaden”, “Exzellenz”, “Seine Hoheit” en “Euer Durchlaucht”. Ik wist niet wat bij welk niveau hoorde. “Seine Hoheit” leek me geschikt.

“Sie sind Biochemiker?”, vroeg hij en ik boog weer ten teken van bevestiging.

We gingen de grafelijke wachtkamer binnen, dronken een kop koffie en spraken elkaar aan met “Hoheit” en “Herr Doktor”. De graaf hield me een kogel voor en verzocht mij die door te slikken. “Misschien ziet het er wat vreemd voor u uit,” voegde hij er snel aan toe, “maar het is slechts een capsule. De inhoud is een aan largactil verwante stof.”

“Chemisch dwangbuis, chloorpromazine?”, riep ik verschrikt uit.

“Een stof met beduidend minder bijwerkingen, met behoud van de zinvolle effecten, zoals het afbreken van de werking van bepaalde hallucinogenen.”

Ik kende dergelijke middelen. Om een zogenaamde ‘trip’ van bijvoorbeeld LSD stop te zetten waren ze zeer geschikt. De onaangename bijwerkingen waren echter reden om ze niet zomaar in te nemen. Ik vertrouwde nu op de geruststellende woorden van de graaf. Bovendien hoopte ik dat er op een of andere wonderbaarlijke wijze een eind zou komen aan de nachtmerrie van de afgelopen avond en ochtend.

“De koorden van een reeds aanwezig dwangbuis zullen worden losgemaakt,” verzekerde de graaf mij toen ik de capsule aarzelend voor mijn lippen hield.

Na ongeveer een kwartier begon de omgeving te veranderen. Eerst merkte ik het niet, maar toen ik plotseling de normale gebeeldhouwde wapens op de wagondeuren zag, werd ik alert. De omgeving leek meer en meer op de foto’s die ik in Leipzig had gezien. Ondertussen voerde ik een normaal gesprek met de graaf. Het was geen moment in mij opgekomen dat de vreemde hallucinaties door mijn eigen hersenen werden veroorzaakt. Op de een of andere manier was ik mijzelf als referentiepunt blijven beschouwen. Wat er nu werkelijk was gebeurd en wat niet, kon ik niet meer zeggen. Blijkbaar was aan mij te merken dat ik was teruggekeerd in de realiteit, want de graaf veranderde van onderwerp.

“Er staan enorme belangen op het spel”, vertrouwde hij mij toe. “De kwestie moet beslist geheim blijven en u bent de aangewezen persoon. We kregen uw naam door van een emeritus-hoogleraar die vroeger in Leipzig werkte.”

Hij zweeg even en vervolgde: “Ik ben slechts een bestuurder, een soort vorst, maar geen wetenschapper. Ook al heb ik geneeskunde gestudeerd en zou ik mij arts mogen noemen, het is te lang geleden. Een van de weinige medische handelingen die ik op mijn naam heb staan, is trouwens het overhandigen van een narcolepticum aan u, daarstraks. Weet u, hier in de omgeving is een bedrijf gevestigd dat tweedimensionale polymeerplaten vervaardigt. Geen vezelstructuren, maar echt geordende molecuullagen, zo heeft men mij verzekerd. Buitengewoon sterk en bijvoorbeeld geschikt voor de luchtvaart. Het probleem is nu...”

Hij fluisterde en boog zich nog verder naar mij over, ondanks het feit dat iedereen de kamer was uitgestuurd.

“Het probleem is dat er een initiator voor dat proces nodig is die hallucinogene eigenschappen heeft. Van deze stof komen minieme hoeveelheden vrij, via rookgas, afvalwater en weggestoven poeder. Het is een stabiele stof. U kunt zich voorstellen wat onder meer de gevolgen zijn voor het toerisme.”

Dat kon ik mij inderdaad heel goed voorstellen.

“Aber Eurer Gnaden,” riep ik verbaasd uit, “de oplossing lijkt mij toch niet zo heel moeilijk. Anderen hadden deze ook wel kunnen geven.”

Hij schudde zijn hoofd en ik ging verder:

“De industrie kennende gebruikt men ruwe mengsels, die ongetwijfeld racemisch zijn. De hallucinogene werking zal alleen aanwezig zijn bij het L-isomeer, of heel misschien juist het D-isomeer, maar zeker niet bij beide. De menselijke hersenen en in feite alle enzymen en receptoren in het lichaam zijn gevoelig voor symmetrie. U kunt het bedrijf dwingen om een zuiver spiegelisomeer in te zetten. Aangezien het om een initiator gaat kunnen de kosten hierdoor onmogelijk sterk beïnvloed worden.”

“Kosten kunnen geen belemmering zijn,” wuifde de graaf mijn bezwaren weg. “Als u wist hoeveel er wordt uitgegeven aan voorlichtingsmateriaal, sponsoring en andere gelden... Overigens met het doel alles geheim te houden en de bevolking daarmee rustig...”

“Het is een kans”, stelde ik vast.

De graaf was zeer verheugd. Duidelijk was echter te merken dat hij een echte bestuurder was. In plaats van weg te rennen naar het bedrijf en ze de oplossing te vertellen, bestelde hij opnieuw koffie en gebak. Hij wist beter dan wie ook, dat de waarheid gedoseerd moest worden. Het probleem moest geleidelijk uitdoven, om zo aan te tonen dat het een complexe aangelegenheid was geweest. Er was zelfs een adviseur uit het buitenland voor geraadpleegd!

Het gesprek werd informeel. Ik vertelde van het vierstrengenpaard en sprak mijn verbazing erover uit dat ik er een gesprek over had kunnen voeren met een willekeurige voorbijgangster. De graaf vertelde me over een volksverhaal dat in de omgeving nog de ronde deed. Het ging over een zeer mager, mishandeld paard. Op een dag had het, ondanks zijn zwakte, de vier touwen verbroken, waarmee het aan de wagen was verbonden.

Om de omvang van de prestatie aan te geven, noemde men het dier een “vierstrengenpaard”. De eigenaar, die eierhandelaar was, raakte bij deze ontsnapping gewond en overleed binnen vierentwintig uur. Aan de dorpsweg was een kunstwerk opgesteld dat het dier uitbeelde, voegde de graaf nog aan zijn uiteenzetting toe.

Ik was verbaasd over de verschillende elementen van het verhaal, die in mijn hallucinatie waren opgedoken zonder dat ik het verhaal kende.

Het gesprek liep ten einde, maar er was nog één brandende vraag die ik beslist wilde stellen.

“Hoogheid,” zei ik, “uw kraag lijkt uit levende dieren te bestaan. Ik heb de indruk dat er af en toe een naar mij kijkt. Nu heb ik het medicijn ingenomen, maar dat effect blijft!”

“Ik ben blij dat u ernaar vraagt”, antwoordde hij. “Ziet u, ik ben vegetariër en ik verafschuw de jacht, die bij de adel schijnt te horen. Ik draag zelfs schoenen van biezen, die met was zijn bestreken. De bontkraag leeft inderdaad. Het zijn kleine pelsdieren, die overdag rond mijn hals hangen en ‘s nachts hun gang gaan. Weet u, ik heb een contract met ze, Herr Doktor!”



## Het uitbannen van defecten

De man tegenover mij kneep zijn ogen tot spleetjes. Was ik niet overtuigend genoeg? Twijfelde hij aan mijn antwoorden?

Ik had deze baan nodig en kon het me niet permitteren om afgewezen te worden. De financiële ondersteuning van rijkswegen was beperkt in tijdsduur. Voor het einde van de huidige periode, zou ik in ieder geval weer een aanstelling moeten hebben. Al was het maar voor de minimale werktijd die men eiste bij de aanvraag van een vernieuwde ondersteuning, maar die gedrevenheid mocht nu niet doorschemeren. Mijn sollicitatieadviseur - die ik kon bekostigen door al een jaar geen koffie meer te drinken - had me gewaarschuwd. “Voel je die angst, die dwang opkomen? Zet hem meteen om in een positief gevoel over de organisatie waarin je binnen wilt komen. Je kunt vanuit de slipstream in de mainstream opschuiven en je bent er.” Het had me nauwelijks Nederlands geleken, maar ik voelde wel aan wat de bedoeling was. Niet: “Ik moet een baan hebben”, maar: “Wat een voorrecht om hier te mogen werken!”

Er was iets mis, dus. Een gaatje in mijn zorgvuldig opgebouwde façade.

Het ergste was dat ik niet het gevoel had iets te zeggen waar ik niet achter stond. Oké, als ik het koel en rationeel bekeek, dan kòn ik het niet eens zijn met mijn eigen antwoorden. Dat kon de conclusie uit een analyse zijn. Toch voelde ik het niet zo - en alleen mijn emoties zouden me kunnen verraden.

Weer een vraag. Afgevuurd vanuit een onverwachte hoek. De personeelsfunctionaris, die de hele tijd stil had geluisterd naar de vragen van de General Manager en mijn antwoorden erop, maakte geluid.

“En in een crisissituatie? Niemand om mee te overleggen, iedere aarzeling kan te laat zijn? Kiest u een eigen, passende oplossing of gaat u uit van de traditionele keuzen - hoe slecht ze ook lijken te passen bij de omstandigheden?”

Bliksemsnel schatte ik het bedrijfsprofiel in. Ergens in de hoek van Sdu en Johan Enschedé, leek me. Degelijkheid en veiligheid voor alles. Hij probeerde mij op het verkeerde been te zetten met “slecht passen bij de omstandigheden”, terwijl hij zich meteen weer verraadde met het woordje “lijken”.

Ik glimlachte en nam de tijd. “Kijk,” zei ik, “ik ben geen jonge hond en zo zie ik er ook niet uit. Helaas weet ik dat maar al te goed. Kiezen voor creativiteit lijkt mooi en helpt de samenleving soms vooruit. Toch kan dat juist niet in crisissituaties. De traditionele keuzen zijn erop gericht om in 98 van de 100 gevallen de zaak tot een goed einde te brengen. En wat belangrijker is, de handelswijze is verdedigbaar en te verkopen naar bijvoorbeeld de pers. Nu kan iemand altijd denken dat hij juist in een van die twee bijzondere situaties terecht is gekomen en zelf mag gaan beslissen. Daarmee haal je uiteraard het principe achter de standaardafhandeling onderuit.”

De GM nam het woord weer. “U lijkt mij een analytische geest. Dat blijkt uit uw testen en uit uw CV. Afgezien daarvan bent u blijkbaar ook in staat om in een team te functioneren.”

Ik kon mij nauwelijks voorstellen wat een team was, in een bedrijf als dit. Het leek een compliment. Wilde hij me uit de tent lokken? Zat de val in de hoek van de tijd-oriëntatie? Persoonlijke emoties? Prestatiedrang? Dat laatste moest het zijn.

Alsof hij me wilde helpen voegde hij eraan toe: “U moet een team tot grote prestaties kunnen inspireren.” De bijklank in het woord ‘inspireren’ waarschuwde me. Ze waren hier vies van alles dat op eigen initiatief leek, dat werd me wel duidelijk.

“Ik denk dat teamwork iets anders is dan een groep mensen om een inspirerende leider heen. Het is juist een kwestie van gezamenlijk de vaste bedrijfsprocedures invullen, in de context van de omgeving.”

Wat was dit voor gebrabbel? Ik begon op mijn sollicitatieadviseur te lijken. Twee jaar training ging me blijkbaar niet in de koude kleren zitten.

Het antwoord werd bijna met gejuich ontvangen. Vindingrijkheid binnen de gestelde marges, zonder een spoor van een hinderlijke eigen visie. Ze begonnen me te accepteren. Ik besloot nu geïnteresseerd over te komen en te laten merken dat ik het bedrijf kende.

“Het personeelsverloop is de laatste jaren...”

“Hoog, zeker! Daar schamen wij ons ook niet voor. Het is echter wel van belang om te weten hoe dit cijfer tot stand komt.” De personeelsfunctionaris sprong meteen op mijn vraag in. Het was iets waarmee ze blijkbaar in hun maag zaten.

“Kijk, uit het jaarcijfer blijkt niet hoe lang deze mensen bij ons werkten. Van de 18% verloop is 16% verklaarbaar uit het feit dat de nieuwe collega’s door de mand vallen in de proefperiode. Deze periode beslaat de gebruikelijke twee maanden. In die periode zijn we echter niet passief. We zorgen ervoor dat iemand geconfronteerd wordt met echte crises en we kijken dan hoe hij of zij reageert...”

Mijn ogen dwaalden het vertrek door. De grijze pakken konden mij niet langer boeien. Er was niets aan te doen, het gebeurde gewoon. De wanden zagen er helemaal niet degelijk uit. Een echte stijl had het ook niet. Grauw, eenvormig, saai. Dat men zulke enorme eisen stelde aan het personeel, had niet te maken met de uitstraling van het bedrijf. Stelde men eigenlijk wel eisen? Men verwachtte een soort zombies. Mondenloze, hersendode slaven die een verlengstuk waren van het topkader. Overal hingen een soort posters aan de muur. Klokken. Niet te geloven! In een inrichting als deze zou je toch iets anders verwachten. Ja, ik weet het, de juiste term was correctieoord, maar voor mij bleef het een inrichting. Blijkbaar was het niet gewenst dat men aan iets anders dan de nobele taak van het bedrijf dacht. Overal stompzinnige posters met klokken, pendules, wekkerradio’s of horloges erop. Alleen in het bedrijfsrestaurant was iets anders te zien dan uurwerken. Met een schok besepte ik dat het rondje onderop de stropdassen ook zo’n verdomde klok was.

Na diep adem te hebben gehaald, vroeg ik of de stropdas tot de bedrijfskleding behoorde. Een zuinig glimlachje van de GM. “Nee, daarvoor moet men een bepaald niveau bereikt hebben. Begrijpt u mij niet verkeerd. Als stafmedewerker functioneert u natuurlijk op een zeker niveau, maar ik bedoel meer zoiets als zijn sporen verdiend hebben...”

Het was gewoon doorrookt, vuil en slecht onderhouden, dit gebouw. Zoals te verwachten was bij een aan de overheid gelieerd bedrijf, waarover men liever niet praat. Een nuttige functie in onze door tijd geobsedeerde maatschappij. Toch wil niemand het weten. Vroeger was de beul ook niet bepaald een volksheld en cipiers waren evenmin populaire lieden. Een 'correctieoord ter uitbanning van defecten in tijdsinformatie'. Hoever ging zoiets? Atoomklokken die een nanoseconde per eeuw afweken, werden die hier ook vastgehouden?

Het laatste dat ik wilde, was nog meer woordenbraaksel uit de grijze pakken, vastgeklemd tussen overheidsverf en klokkenposters.

Met het jaar zonder koffie in mijn achterhoofd en het vooruitzicht van een vervallende financiële ondersteuning, kon ik mijn motivatie weer naar voren persen. Zo sterk dat het te ruiken moest zijn voor deze zelfingenomen veldmuizen. Ik was erdoor. Moesten ze niet op de gang met elkaar smoezen? Nee, handdrukken, bemoedigende woorden. De proefperiode zou beginnen, de volgende dag al.

Alsof ze het hadden afgesproken, stormde er een verwarde medewerker naar binnen. Keurig in het pak, zonder dat het hielp. "Bent u te spreken? Een crisis!"

Blijkbaar was de General Manager nodig. Ik wilde al opstaan, maar hij gebaarde mij te blijven zitten. "Voor een crisis een crisis is moet er heel wat gebeuren."

De medewerker struikelde over zijn woorden: "Weer een die doordramde. Erfstuk. Weet ik veel. Wilde hij meteen terughebben. Functionaliteit was niet aan de orde, maar de wijzerplaat moest en zou erop blijven. Werd kwaad en smet een baksteen tegen drie wekkers. In de observatiezaal."

Tamelijk onsamenhangend voor mij. Voor de GM niet. Toch wilde hij dat deze persoon alles rustig op een rijtje zette, leek het me.

"Onze trainee, Nolte", stelde hij de medewerker aan mij voor. "Nolte, dit is de nieuwe beleidsmedewerker 'Opslag- en Verplaatsingsproblematiek' - Seunfelt - zojuist aangenomen. Je hebt gevoel voor timing, Nolte."

Zenuwachtig gegiechel van Nolte. "Timing, ja, wat u zegt."

"Nu het verhaal nog eens, begrijpelijk voor meneer, hier. En Arend... Uurwerken in de observatie hebben nog geen definitieve status. Kunnen derhalve formeel geen wekker zijn. Ze kunnen het wel lijken, maar dat is irrelevant. Duidelijk?"

"Zeker, meneer van Velsen. Het was meer een shortcut, gezien de problemen.

Goed. Wel, dit was weer een bezoekje van een individu met acceptatieproblemen, schat ik in. Leek mij geen actievoerder. Uiteraard was hem een vervangend uurwerk van overheidswege beschikbaar gesteld, tegelijk met de kwitantie. Het ging hem echter om het principe. Overheidsdictatuur."

"Geen politiek bezwaar tegen de werkwijze, dus," concludeerde de GM.

Ik zweeg. Ik kon mij voorstellen dat iemand het niet slikte wanneer er een erfstuk met emotionele waarde werd weggehaald op niet ter zake doende gronden. Aan de andere kant was het wel weer erg rigide om dan toch te weigeren de wijzers te verwijderen. Het kon tot verwarring leiden wanneer er een defect uurwerk mét wijzers in een kamer stond. De emotionele waarde werd er nauwelijks door aangetast, terwijl de kans op vergissingen tot nul gereduceerd werd.

“... smeeet een baksteen naar een van de planken. Drie te classificeren uurwerken defect. In ieder geval de glazen.”

“Meteen laten herstellen. Breng straks de bon maar voor een handtekening.”

Nu was ik verbaasd. Uit de uitvoerige documentatie had ik begrepen dat het correctieoord alles deed, behalve repareren. Ik wilde hier meer over weten en besloot te vragen hoe het zat. Nolte was alweer weggerend. Vermoedelijk om een bon in te vullen.

“Allereerst iets buiten uw vraag om, meneer Seunfelt. Denkt u nu niet dat wij de heer Nolte meteen zullen ontslaan voor zijn slordige rapportage. Evenmin voor zijn onbegrip voor de statusverschillen tussen geclassificeerde en ongeclassificeerde uurwerken, of voor zijn gebrek aan zelfstandigheid. Hij had hier kunnen komen met een bon en daarbij kort en duidelijk rapport uit kunnen brengen over het gebeurde. Echter, ten eerste is hij een magazijnmedewerker. Van u verwachten wij natuurlijk wel iets meer inzicht. Verder is hij nog maar kort in dienst. Gedurende de proefperiode krijgt men meerdere kansen. Blijft het zo, dan moeten we er nog eens over nadenken. Dan uw vraag, ja. Het is een misverstand dat wij hier alles op zijn beloop laten. Beschadigingen aan lak, glas, ornamenten, enzovoorts, worden vakkundig hersteld. Wij hebben zes restaurateurs rondlopen voor deze zaken...”

“En geen enkele horloge- of klokkenmaker?!”

“Geen enkele horloge- of klokkenmaker, correct. Daar ligt de basisfilosofie. Volgen van het overheidsbeleid, dat een politieke keuze is.”

Zolang ik maar werk had, vond ik het best. Ik zweeg.

De volgende ochtend bevond ik mij in een vergaderzaal, die er niet veel beter uitzag dan de ruimte van het sollicitatiegesprek. Ik moest het nu allemaal zelf doen. Het netwerken, profileren. Bij dit bedrijf? Ondenkbaar! Had Vestdijk niet eens iets gezegd over een postbeampte, die uit louter balorigheid misschien zomaar - rats! - een velletje postzegels doormidden zou scheuren? Zo'n sfeer was het hier. Geen suiker in je koffie doen, kon je tot volksheld verheffen, al hing het gevaarlijk dicht tegen sympathieën voor het verzet aan.

Geneuzel over binnenkomende en uitgaande aantallen uurwerken. Liters olie voor de dompelbehandeling. Kosten van verzekeringen. Aantallen personeelsleden in en uit. Ik was in de maandelijkse rapportagevergadering van het Management Team terechtgekomen. Alle cijfers, tabellen en staatjes werden opgelezen. Grafieken kende men hier niet. Overheadsheets en dia's evenmin. Kleur was vermoedelijk verboden.

Mijn buurvrouw leek mijn gedachten te raden. “De lamp van de overhead bleek dóórgebrand te zijn. Er wordt een nieuwe gehaald, maar ondertussen lezen we alles op.” Gelukkig. Het was op dit niveau dus wel een bedrijf. Ik had gewoon pech met het moment. Dom, dat ik dat niet beseft had. Op mijn bureau had immers een stapeltje overheadsheets gelegen, met een pakje stiften. Kleur was gewoon toegestaan. Ineens dook er een krachtige stem op. Deze spreker ging ook staan tijdens zijn voordracht.

“Mijnheer de voorzitter! Ik meen, voorlopig althans, een oplossing te hebben gevonden voor de structurele budgetoverschrijding in de afgelopen maanden.

Als verantwoordelijke in het traject voorbeoordeling kan ik u meedelen dat een van onze medewerkers ‘Classificatie’ de VUT-gerechtigde leeftijd heeft bereikt. Ik wil voorstellen deze plaats niet opnieuw in te vullen, maar...”

Hij zweeg voor het effect. “Maar dat kan natuurlijk niet zonder meer. Wanneer wij de ‘Wet op de Marges bij Tijdsaanduiding’ strikt interpreteren, dan is er weliswaar sprake van een afhankelijkheid van het uurwerktype, maar deze afhankelijkheid wordt verder niet gekwantificeerd.”

“In de circulaire is een tabel opgenomen, die de marges aangeeft in absolute eenheden.” Een interruptie van de andere kant van de tafel.

“Daar wilde ik juist naar toe, dank u. De door u bedoelde circulaire van drie jaar geleden, geeft honderdzeventien klassen aan, met ieder drie tot vijf subklassen. Het totaal komt op vierhonderdachtennegentig subklassen.

Zoals bekend wordt de hoofdingdeling door juniorclassificators gedaan en de subclassificatie door de duurdere en oudere seniorclassificators.

Wij hebben hier op advies van de commissie Berkel zevenhonderdtwaalf klassen ingesteld. Uiterst secuur, maar niemand dwingt ons ertoe. Daarbij komt dat de bijzondere gevallen niet de gebruikelijke drie, maar vier margemetingen ondergaan. Ik kijk hier naar mijn collega Verveen, van de afdeling marge-analyse. U begrijpt waar ik heen wil. Eén medewerker bij mij en misschien dat collega Verveen ook ...”

Een enorm geroezemoes brak uit. Getallen rolden over de tafel als waren het knikkers op een schoolplein. Sheets en cahiers werden uitgewisseld als zeldzame postzegels. De rust keerde niet weer. De vergadering ging naadloos over in de koffiepauze.

’s Middags stond er een kennismaking met de chef van het magazijn op het programma. Dat was op zijn minst eigenaardig, want die had ik kort tevoren uitvoerig gesproken, meende ik. Dat bleek niet het geval te zijn. Er waren namelijk twee magazijnen. Het goederenmagazijn en het objectenmagazijn. Het objectenmagazijn had een beduidend hogere status, zo werd mij via allerlei omtrekkende bewegingen duidelijk gemaakt. Hier ging het namelijk om het primair proces. Het was de plaats waar de defecte uurwerken werden bewaard, tot ze terug konden keren in de maatschappij.

“Doet u er nu iets mee?”, vroeg ik. Een domme vraag, want ik wist heel goed dat het absoluut niet toegestaan was ook maar iets met de uurwerken te doen. Behalve cosmetisch herstel, zoals gisteren was gebleken.

Toch kreeg ik antwoord en wel een verrassend antwoord. “Op zich niet, maar we hebben hier vijfendertig gediplomeerde uurwerkherstellers in dienst. De gemiddelde burger noemt ze ‘klokkenmakers’. In het kader van een werkgarantieplan mogen ze hier aan de slag.”

“Dus er worden wel degelijk reparaties uitgevoerd?”

“Absoluut niet! Het idee. Er worden oliebaden gegeven. Daar is echter wel vakkennis voor nodig.”

“Is dat niet frustrerend voor die lieden?”

“Thuiszitten is veel erger. Hier hebben ze contact met de uurwerken. Bovendien halen ze het loopwerk eruit, voor het gedompeld wordt. Dat is toch wat ze goed kunnen.”

“Dat dompelen, geldt dat alleen voor mechanische uurwerken? Ik neem aan dat de digitale...”

“U bedoelt elektrische en elektronische, kwartsgestuurde, satelietgestuurde en dergelijke?”

Ik bedoelde helemaal niets. Nou ja, ik dacht aan dingen zonder radertjes. Die

vakidioten hier waren volkomen onverteerbaar.

“Het lijkt mij dat in een correctieoord...,” probeerde ik.

“Een onjuiste term! Wij zijn hier een observatie- en onttrekkingsinrichting.”

“Maar ik had begrepen dat de officiële term...”

“Vermoedelijk uit een verouderde brochure. De raad van Bestuur heeft een jaar geleden een koerswijziging aangekondigd, die onder meer uit een wijziging van de naam bestaat.”

“En verder?”

“Uittrekken van gelden voor studie naar de mogelijkheid van intensieve stimulering van elektrische en elektronische uurwerken. Meteen antwoord op uw vraag, dus.”

Ik werd gek van deze man, maar hij ook van mij, blijkbaar. Het was nogal vreemd allemaal. Een magazijnchef in een driedeling antracietkleurig kostuum, met een geaffecteerde uitspraak.

“Tot mijn spijt moet ik nu dringend elders zijn.”

Het speet hem helemaal niet, en mij evenmin. En dan te bedenken dat ik zijn problemen met het overvolle objectenmagazijn op zou moeten lossen.

Onvoorstelbaar. Het was een probleem dat door de politiek was gemaakt. Natuurlijk leefden we in een door tijd geobsedeerde samenleving. De uurwerk-onttrekkingswet was er een symptoom van. Gezien het aantal klokken in iedere kamer, op iedere straathoek, om iedere pols en in iedere personal computer was verwarring omtrent de juiste tijd uitgesloten. Toch was het wettelijk bepaald dat ieder uurwerk dat een onaanvaardbare onnauwkeurigheid vertoonde in beslag werd genomen voor een bepaalde periode. Een constitutioneel arbiter beoordeelde de ernst van de afwijking, aan de hand van meetrapporten van deskundigen. (Constitutioneel? Waar in de grondwet stond iets over tijd? Hadden ze de grondwet soms gewijzigd. Of was het weer ambtelijke kletsboek?) Er was ruime jurisprudentie. Het verwijderen van de wijzers was zoiets aardigs. Zonder wijzers was er geen sprake meer van een uurwerk en kon men oma's klok als stijlobject, ornament of wat dan ook laten staan. Zo was het ooit besloten door een CA. Sommige mensen vonden het verminking.

De straf die op onnauwkeurigheid stond was ‘onttrekking’. De eigenaar was niet strafbaar. Nee, de klok – sorry, ik moet zeggen ‘het uurwerk’ - werd onttrokken vanwege maatschappelijke disfunctie, of iets dergelijks. De mate van afwijking bepaalde de duur van de onttrekking. Het uurwerk werd in het objectenmagazijn gezet en allereerst beoordeeld. Was er sprake van een afwijking, dan werd er geclassificeerd. Daarna werd de klasse- en subklasse marge bepaald. Er werd advies uitgebracht aan de Constitutioneel Arbiter, compleet met gemiddelde en standaarddeviatie. Na bevestigde onttrekking kwam het uurwerk voor de gestelde periode in het objectenmagazijn, waar het volkomen verstofte. Om het eventueel te verbeteren werd het in olie gedompeld. Vanwege het groeiende aantal objecten (honderdduizenden, miljoenen?) gebeurde dit niet al te frequent. Bovendien had de afdeling ‘Inkoop’ een goedkopere soort olie aangeschaft en wel 3000 gallon. Volgens de uurwerkhersellers was dit het verkeerde type, dat stroperig kon worden na een aantal jaren, waardoor de uurwerken na de onttrekkingstijd er nog beroerder aan toe waren dan voor die tijd.

Uurwerkherstellers werden echter niet gehoord. Het was ook helemaal niet van belang of er iets goed of fout ging. Iedere gemiddelde wandelaar of wandelaarster die zou worden aangehouden voor het gebouw, zou zeggen dat het allemaal volslagen waanzin was. Geldverspilling. Toch werden er duidenden mensen aan het werk gehouden met deze activiteiten. Er was een politieke noodzaak.

De medewerkers hierbinnen moesten het allemaal toch wel als een grote grap zien, leek mij. Nu ik eenmaal hier aan het werk was zou het zo'n vaart niet lopen. Ik zou eens wat voorstellen lanceren. Ondanks de politieke wenselijkheid van deze branche, die volslagen nutteloos was, voelde men toch de noodzaak van gestroomlijnder en efficiënter werken.

De volgende dag liep ik door het objectenmagazijn. Achteloos pakte ik hier en daar een klok op. Sommige waren open en zaten vol stof. Ik blies tussen de radertjes en pakte mijn zakdoek. Op hetzelfde ogenblik hoorde ik een zoemend geluid. Boven mijn hoofd draaide een videocamera naar mij toe. Was dit een automatisch bewakingsgeval? Of zat er iemand achter zo'n enorm controlepaneel en vertrouwde hij mij niet helemaal?

Even later bleek het inderdaad om een controlepaneel te gaan. Er zat geen 'hij', maar een 'zij' achter. En ze vertrouwde me wel. Ze was alleen bang dat ik in de verleiding zou komen om iets in orde te maken, zei ze.

“Met een zakmes of een sleutel de zaak weer aan de loop brengen. Vooral mannen hebben er last van. Heel raar.”

Zo raar vond ik het niet. Bij kleine jongetjes leidden dergelijke handelingen in de helft van de gevallen tot herstel. De andere 50% eindigde in verwoesting van het uurwerk. Daarbij hoorde dan de mededeling dat er 'toch al niets meer aan te doen was', of 'dat het een oud kreng was'. En zulke jongetjes werden soms ook nog arts, later.

Om de een of andere reden was deze dame (juffrouw, meisje?) anders. We gingen wat drinken in de bedrijfsbar, die 'Time-out' heette. Nee, dat verzin ik niet om weer eens een vrolijk krentje in deze woordenbrij te stoppen.

Ik zag al taferelen uit 'The Loved One' van Evelyn Waugh, voor mij. Een meisje dat helemaal 'devoted' was. Dithe (van Afrodite) was wel gehecht aan haar werk, maar niet doordrenkt van het universele nut van de onttrekkingsinrichting.

Nee, er kwam geen romance, we gingen niet trouwen en er kwamen geen kindertjes met klokrammelaars in hun knuistjes. Laat ik het maar meteen vertellen, want dit is een kort verhaal. Ze was blijkbaar een spionne van het management, of van personeelszaken. Op de een of andere manier was het hoge personeelsverloop een gewenst verschijnsel, dat enerzijds fors bekritiseerd werd vanuit, onder andere, regering en tweede kamer. Anderzijds werd het echter in stand gehouden. Vermoedelijk omdat het de enige methode was om mensen voor een bepaalde periode aan het werk te helpen - schijnbaar op het juiste niveau. Na deze korte periode van werken kwam men weer in aanmerking voor een financiële ondersteuning van overheidswege. Het woord 'uitkering' was als onmaatschappelijke term geschrappt, al jaren geleden.

Dit is trouwens geen erkende lezing van de gang van zaken. Het is mijn reconstructie en analyse van wat er allemaal gebeurt in de maatschappij.

Het zal nu wel duidelijk zijn geworden. Ik werd er al spoedig uitgegoid. Waarom? Dithe had een kopie van een poging tot een beleidsnotitie aan een van de directeuren gegeven. Dat werd mijn einde.

Toch, nu ik erover nadenk, was het misschien echt vriendelijk van haar bedoeld. Dan vond ze het stuk gewoon goed en wilde ze mij helpen. Ik had gemeend dat ze een draai aan het verhaal had gegeven toen alles misliep. Het was echter heel goed denkbaar dat ze toch geen spionne was. Dat haar goede bedoelingen helaas een verkeerde uitwerking hadden.

Wat er in die nota stond? Ik was ook wel onnozel, moet ik achteraf toegeven. Mijn voorstel kwam erop neer, dat de mechanische uurwerken met perslucht gereinigd konden worden, vóór het oliebad. Dit zou in ca. 10% van de gevallen de afwijking reduceren tot een waarde die binnen de marge viel. Bij een tussentijdse herbeoordeling zou er dan besloten kunnen worden dat het uurwerk niet meer behoefde te worden onttrokken. Dit zou een bezettingsreductie van ca. 7% tot gevolg hebben in de objectenmagazijnen. Geen 10%, omdat er een zekere frictie-onttrekking zou blijven bestaan. Ach, daar gaat het nu niet om. Allemaal droge getallen.

In ieder geval zou er dan ruimtewinst geboekt zijn en daar hadden ze mij toch voor aangesteld? Een misverstand. Overschrijding van lid 14 quater of zoiets. Daarin scheen te staan dat ingrijpen in het wezen van het uurwerk nimmer diende te geschieden... Bla, bla, bla. Ontslag op staande voet.

Het aardige van de hele geschiedenis is dat ik al snel in de politiek verzeild ben geraakt. Geen beoordeling meer door rare lieden in donkergrijze pakken. Wel keiharde confrontaties, maar die liggen me wel.

Binnen die politiek heb ik een zekere deskundigheid op het gebied van uurwerk-onttrekking. Ik heb een nota geschreven over de interpretatie van het beruchte stukje tekst, over ingrijpen in het wezen van het uurwerk. Reinigen met perslucht måg. Reinigen met perslucht móet. De GM werd onlangs bijna ontslagen op grond van nalatigheid en inefficiënt beheer. Hij wist zijn huid te redden met een oude beleidsnotitie - de mijne! Daaruit bleek dat het onderwerp zijn aandacht reeds had.

Het veroorzaakte natuurlijk wel een probleem. Er ontstond ruimte in het magazijn. Daar hebben we wat op gevonden. Morgen stel ik een stuurgroep 'kliklijnen' in. Er komen gratis telefoonnummers voor meldingen. Oh ja, de normen voor Swatches zijn met 2% verscherpt. Die ruimte in het objectenmagazijn komt wel vol. Politiek ligt me gewoon beter dan het ambtelijke.



## De generaal en de danser

De avond viel altijd snel, in landschappen als deze. De bergen op de achtergrond onderschepten het licht plotseling, ook al waren ze vanuit de jungle zelf niet zichtbaar. Een kampvuur verdreef de verveling en diende als kookgelegenheid.

Voorzichtig was de troep allang niet meer. Ze genoten een zeker aanzien in de omringende dorpen. Het was niet helemaal duidelijk of ze in stilte geliefd waren, of slechts ontzag afdwongen, deze guerrilla's. Hun reputatie hielden ze hoog door, als het zo uitkwam, de regeringslegers zwaar te belagen en veel materiële en menselijke schade toe te brengen. Ze konden overal zijn en vanuit hinderlagen genadeloos toeslaan. In de tussenliggende tijd schoten ze hier en daar eens een boer in de omgeving dood. Naar aanleiding van eigen rechtspraak, dat wel. En ze zorgden ervoor iemand te kiezen die toch niet meer goed lag, binnen een gemeenschap. Een gevoel van opluchting verdrong dan de ontzetting. Plunderen deden ze niet. Hoogstens 'inden ze wat beschermingsgeld' of 'belasting' in de vorm van een paar kippen of broden. Zo nodig werd wat wasgoed meegenomen, verder niets. Hun aanvoerder kende zijn Machiavelli. Andere noden werden gelenigd in een strikte 'pikorde', die af en toe herordend werd ten gevolge van kleine strafmaatregelen. Homerus in het heden.

De generaal liet zijn blik over de manschappen glijden. Een zootje ongeregeld was het, maar zonder wortels in de directe omgeving. Opzettelijk had hij de groep meegesleept gedurende vele dagreizen. Daar waar hij noch de anderen iemand kenden, waren ze in evenwicht. Men gehoorzaamde omdat hij visie had. Wie weet hoe het zonder hem zou lopen.

Toen de generaal nog in het regeringsleger zat, was hij minder belangrijk geweest. Korporaal, op het punt van bevordering toen de plicht en het vaderland hem riepen. Hij had bij de desertie met zijn waterdichte verhalen een omvangrijke groep soldaten om zich verzameld. Gladjes redenerend had hij aangetoond dat zijn bevorderingen een logisch verlopende lijn waren, waardoor hij voortdurend nieuwe rangen aannam. Nee, hij had zich niet zomaar tot generaal gebombardeerd. Dat soort lieden haatte hij, zo vertelde hij zijn troep. Gestage bevordering volgens de regels, in de lijn der verwachting. Inmiddels was hij dan generaal. Concurrentie was er niet geweest, vandaar.

Veiligheidshalve had hij enkele anderen bevordering in het vooruitzicht gesteld. Omdat zijn eigen logica door anderen gekopieerd zou kunnen worden, kende hij aan 'toekomstige bevorderingen' een bijzondere status toe. Na vele jaren zouden sommigen misschien sergeant zijn. Nu waren ze bijna iets en waren daar trots op. Ze herhaalden de gegeven bevelen en mochten soms zelfs nadenken, al kwam daar niet veel van terecht.

Een allegaartje was het, dat op het eerste gezicht verbonden leek door de grauwbroune camouflagekleding. Deze kleding was oorspronkelijk echter even divers als de dragers. Een laag van modder, schimmel, bloed en plantensappen had de uniformen doen ontstaan uit nachthemden, hoofddoeken, dekens en kniekousen.

Eénmaal had er een aanslag op zijn leven plaatsgevonden. De dader meende de steun van de anderen te hebben. De volgende ochtend lag hij echter gekneveld in de omgewoelde humus, overdekt met bloedzuigers en gezwollen door

musketenbeten. Zijn gewezen kameraden hadden hem zonder veel wroeging doodgeschoot. Kogels waren er voor “die rode collaborateurs” van het regeringsleger. Iemand die een aanslag pleegde op degene die hem had bevrijd uit de klauwen van de marxisten, zo iemand verdiende zelfs geen kogel.

De generaal had destijds een voorgevoel gehad. Vanavond had hij weer een voorgevoel en dat beviel hem niet. Ten eerste was hij niet bijgelovig. Hij had zelfs een heel redelijke opleiding genoten, voor hij was geronseld door het leger. Inclusief Machiavelli en de klassieken. Ten tweede kon het voorgevoel juist zijn en in dat geval was er een risico.

De stank van de kleding en de latrine vermengde zich met de walm van het kampvuur en de drukkende geur van het woud. Ondanks deze massieve geurdeken rook de generaal parfum. Of het werkelijk te onderscheiden was, wist hij nog niet. Het kon een hallucinatie zijn. Wordt het voorgevoel veroorzaakt door de geur, of riep het voorgevoel deze zinsbegoocheling op?

Lang hoefde hij niet op het antwoord te wachten. Ineens dook een ranke gestalte op. Slechts gekleed in een strak shirt en een maillot. Ondanks de hobbelige en glibberige bodem danste hij voort. Zijn gezicht stond in een permanente glimlach. Wat aannemelijk zou moeten zijn, bleef uit: niemand greep naar zijn geweer om de vreemdeling te bedreigen. Ademloos keken de soldaten toe. Waren ze betoverd door de kunstzinnige bewegingen? De generaal besloot dat er eerder sprake was van totale verbluftheid. Iets dat zo uit de context viel, schakelde de agressie uit en blokkeerde de normale functies. Het was zoiets als de wortel van min één uit laten rekenen door een antiek mainframe. Onvermogen, niet meer reageren. Gevoel hadden zijn manschappen niet, dus ook niet voor kunst. Zelf had hij wel eens theater- en balletvoorstellingen bezocht, als hij bij zijn oom en tante in de stad was. Zij waren degenen die gezorgd hadden voor brokstukken van een goede opleiding.

Het leger trok hem en daarmee was hij een andere weg ingeslagen, maar de terugkeer was steeds mogelijk geweest. Tot die vuile, rode honden waren gekomen. Zijn oom en tante leefden nog, zeker, maar de schilderijen, het kristal, de boeken en de grammofonplaten lagen nu te rotten in het presidentieel paleis. Als afschrikwekkend voorbeeld voor de bevolking van boeren en arbeiders.

Het land ging dezelfde weg die Allende voor Chili had gepland: de ondergang. En zelfs het ondenkbare was gebeurd. Het leger had gesteld passief te zullen blijven, onder strikte voorwaarden. Deze overwegingen flitsten door hem heen terwijl hij zijn wapen richtte en riep: “Halt, dit is een bevrijde zone.”

Was dit een spion, die door de honden was gestuurd? Zouden ze zo geslepen en indirect zijn? Een danser sturen? Waarom geen zwerver, of een moeder met kind? Waarom zoiets absurds als een danser? Of werd er verwacht dat hij zou reageren als de anderen?

Aangezien er geen reactie kwam opende de generaal het vuur. Een stroom kogels spoot in de richting van de bleke vlek. De danser veranderde in een Indiase godheid en toonde vele armen. Ook meerdere benen leken zichtbaar. Direct na deze metamorfose was de lichte vlek weer een menselijke danser. Gracieuw bewegend naderde deze vijand het vuur. Hij was niet onkwetsbaar voor kogels, daarom ontweek hij ze.

“Beweging met beweging bestrijden is niet goed”, sprak de vreemdeling. “Er komt slechts meer beweging en dat is goed.”

Deze kromme logica bezorgde de generaal een woede-aanval. Hij opende

opnieuw het vuur. “Loco”, brulde één van zijn manschappen en wilde het geweer wegduwen. Bijna was hij geraakt. Zijn kameraden hielden hem tegen, beseffend dat zijn uitval schadelijker zou zijn dan de rondgesproeide kogels.

Eindelijk ontwaakten de anderen uit hun trance. Ze wilden de danser grijpen, maar deze bleek zich te kunnen verplaatsen zonder dat men begreep hóe.

“Expressieve beweging onderscheidt het dier van de plant”, sprak de danser.

“Betekenisloos communiceren door beweging is slechts voor de mens weggelegd.”

Goedkope paradoxen, die gelukkig zelfs niet de hersenschors van zijn volgelingen zouden bereiken, meende de legerleider.

Hij vergiste zich deerlijk. Op een of andere magische wijze wist de danser deze hersenloze wezens in te palmen. Het kon onmogelijk komen door wát er gezegd werd. De klank, was het de klank? De ongenode gast kon plaatsnemen aan het vuur en brak het brood samen met de anderen.

Door zijn formidabele mensenkennis wist de generaal dat deze danser geen verfijnde cultuurminnende geest was. Tegelijkertijd wist hij ook dat hij tegen deze slinkse zet van de vijand geen wapens had. Als een hand die een spinnenweb wegveegt, zo verwijderde deze infiltrant het ijzeren netwerk van discipline dat de generaal had opgebouwd in de loop van de jaren. Deed deze pias dan werkelijk iets? Hij verzorgde een voorstelling die geheel aansloot bij de behoefte van de mannen, die niets meer gewend waren. Het begon gracieus. Een dans met sluiers, waarbij de sluiers slechts werden gesuggereerd door de bedwelmende kracht van de beweging van de danser. Op het moment dat het te zoetig kon worden, veranderde de toonzetting naar gewaagd en zelfs ruw. De danser bleek inderdaad allerminst de verfijnde geest te zijn waar men hem voor had kunnen houden. Een gewetenloze manipulator was het, zo zag de generaal. Iemand die de sterke plekken van de groep wist om te zetten in zwakke.

De generaal had er op advies van de beroemde Italiaan voor gezorgd dat zijn manschappen de vrouwen en dochters van de boeren ongeschonden lieten. Zo kon hij immers steeds op een brede sympathie rekenen. De Griekse stijl had hij zo ver tot dogma weten te verheffen dat zijn moordmachine die het land moest redden nu bezweek voor dit wezen. Een man van het gracieuze type, die niet te beroerd was om mee te gaan in alle verlangens van deze uit de drek getrokken wormen.

De generaal voelde bijna jaloezie onder de haat. Ze werden ondermijnd, maar niemand zou hem willen geloven, zeker zijn hersenloze gevolg niet. Had hij verder nog gesprekspartners? Andere generaals? Alsof hij die getolereerd zou hebben!

Het opruimen van concurrenten was blijkbaar uitstel van executie geweest. Deze concurrenten hadden nu medestanders kunnen zijn. Mensen die verder vooruit konden denken dan het volgende orgasme.

Het werd een onrustige nacht voor de generaal. Zoals altijd sliep hij met de ene hand op zijn - op scherp staande - vuurwapen en met zijn andere op zijn mes. Het besef dat hij vrijwel meteen na het verschijnen van de danser zijn zelfbeheersing had verloren, deed hem gloeien alsof hij koorts had. Nachtmerries scheurden zijn uit evenwicht geraakte leven aan flarden. Hoe kon hij weer vat krijgen op deze varkens, die hij nodig had om de troep te redden? Moest hij boeren mobiliseren? Misschien kon hij zijn manschappen beter zelf vernietigen, met de hulp van anderen. Anders zouden de collaborateurs het doen en dan was zijn reputatie ten einde. Een heroïsche dood was voor hem niet voldoende. Macht, overwinning en

uiteindelijk het presidentschap. Eerder mocht zijn leven niet eindigen.

Overnieuw beginnen? Met een paar boeren die gevoelig waren voor zijn vermogen woorden te kantelen, te rollen en te keren tot men er diamanten in zag? Er was nog een ander middel. Sommige van zijn volgelingen waren hem werkelijk trouw, terwijl de anderen meelopers waren. Opportunisten. Er was nog een kans. Hij zou in een korte uiteenzetting vertellen dat de danser een pest was, gezonden door de rode honden. Een virus, dat hen zou veranderen in zakken met etter. Stijf richtte hij zich op. Een klein eindje verder zag hij de danser, die bezig was een van de mannen met olie te masseren. Hoeveel waren er al behandeld met dit snelwerkende vergif? Was het gedurende zijn onrustige nacht al in zijn oor geschonken?

Het leek helemaal geen vergif. Een van de andere militairen kwam overeind en kreunde van genoegen. Hij bedankte de danser, die even knikte en zei dat deze olie de spieren versoepelde. Het was een oud middel dat hij zelf altijd gebruikte. De plant die het leverde was in deze jungle te vinden en op de juiste wijze behandeld, gaven de bladeren hun olie af.

Nu werd het hem duidelijk wat de bedoeling was. Iedereen werd gemasseerd met een olie die een heilzame uitwerking had, behalve hij, de grote leider. Kromgetrokken en verzwakt zou hij tegenover zijn volgelingen staan. Een bespottelijke karikatuur van een bevelhebber. Een stroman, die alleen nog in zijn dromen iets mocht bevelen. Weldra overgeleverd aan de lage lusten van deze zwijnen, die werden opgehitst door deze duivel.

Alsof de danser hem ook zijn analytisch vermogen af wilde nemen, kwam hij op hem af en stak zijn vette handen onder zijn jack. Met vaardige handen kneedde hij de rugspieren van de generaal. Deze besepte gekweld dat hij op de grond lag, aan de voeten van de danser. Deze danser nam ogenschijnlijk een dienende positie in, maar zonder dat hem dit bevolen was. De generaal was nu eerder een onderworpen, die het spel mee moest spelen terwijl hij zich volledig bewust was van zijn positie.

Niemand zou het met hem eens zijn geweest als hij zijn overpeinzingen van het laatste halve etmaal openbaar zou hebben gemaakt. Zich afzonderen met enkele trouwe volgelingen, dat was zijn enige kans. Pedro, Ricardo en Zao koos hij uit voor een korte verkenningstocht. Enkele mijlen verderop, vroeg hij hen wat ze dachten van de danser. Uiteraard meenden ze alle drie dat hij 'een aanwinst' was, een juweel.

“Hebben jullie wel eens bedacht,” sprak de generaal behoedzaam, “dat zoveel luxe en genot ons kunnen verzwakken?”

Niet begrijpende ogen starden hem aan.

“We hebben een keihard leven geleid in de jungle. We hadden ook geitenmelk kunnen drinken en maïskoeken kunnen eten, terwijl we dubbelden en dansten.

We hadden een zorgeloos leven kunnen leiden. Toch kozen we voor het harde bestaan in de jungle.”

Haat groeide in de zes ogen tegenover hem. Hun leider had ze een leven vol genoegens onthouden! Hoe durfde hij dit zo zelfverzekerd te zeggen?

“Het zou maar kort geduurd hebben. De rode honden zouden jullie geiten hebben gestolen. Het dansen zou je vergaan zijn als jullie vrouwen en dochters als slavin waren meegevoerd naar hun marxistische paleizen. Iedereen die hard zou werken om iets voor zichzelf op te bouwen, zou doodgemarteld zijn en een parasiet genoemd worden. Pas als het hele land in zombies was veranderd zouden ze hun

zin hebben gehad. En door wie zijn ze tegengehouden? Wie zorgen ervoor dat er straks een leven mogelijk is dat echte vrijheid kent? Een leven waarin de geitenmelk niet opdroogt en de dansen jaar in, jaar uit doorgaan?”

In de ogen stond weer trouw te lezen. Hun leider wees hen de weg!

“En als die vuile rode honden jullie nu week willen maken, door je toch een zoet en rustig leven in te lokken? Dat doen ze dan alleen om meteen daarna genadeloos toe te slaan! Willen jullie zo’n week leven, dat je tot slaven maakt voor je het weet?”

Niemand wilde het.

“Dood dan dat zwijn, die danser. Hij maakt jullie week en legt jullie klaar als prooi voor de marxisten en hun collaborateurs!”

De mannen voelden de werking van de olie, de dans en de nachtelijke strelingen. Ze konden zich niet voorstellen dat de vijand zulke zaligmakende wapens had en aarzelden.

“Oh nee, zijn bedoelingen zijn goed, maar niet iedereen met goede bedoelingen leidt ons naar ons doel. De geurige bloemen die in de jungle staan kunnen ons ook afleiden en de vijand zo de kans geven om toe te slaan.”

Om het gemeenschapsgevoel te versterken, gaf de generaal opdracht om te vuren. Waarop maakte niet veel uit. Iedereen schoot in dezelfde richting, daar ging het om.

“Meteen neerschieten”, zo luidde de opdracht. “Daarna verklaren we de rest dat hij een spion was. Dat hebben we ontdekt op onze verkenningstocht.”

Ternauwernood waren ze teruggekeerd in het kamp, of de danser had geroepen dat ze moesten wachten met schieten. Nog voor iemand aanstalten had gemaakt, wist hij wat hem te wachten stond. Niemand - behalve de generaal - hield dit voor een doortrapte sluwheid. Inzicht in wat gebeuren ging, meenden de trouwe volgelingen. Hun eigen leider kon zo ver in de toekomst kijken, dat ze zijn voorspellingen al vergeten waren op het moment dat ze uitkwamen. Vandaar dat ze meer waardering hadden voor iemand die het onheil van de komende momenten af kon weren. Deze vreemdeling was een visionair, dat was nu wel bewezen.

Er werd niet geschoten. De danser waarschuwde de mannen tegen de dreiging van verwenning en verwekelijking. Daarom zou hij niet te vaak masseren en evenmin voortdurend dansen. Hard moesten de mannen zijn als ze zich aan hun vaderland wilden wijden. De generaal twijfelde. Als hij de anderen niet van zijn visie kon overtuigen, hadden zijn ideeën dan nog wel waarde?

Zou een opgetrommelde groep boeren in staat zijn dit ongedierte uit te roeien?

Zou hij de bevolking wijzen op de walgelijke praktijken die deze hitsige onverlaten beoefenden in de nacht? Als hij de goede personen wist te rekruteren, goede katholieken in woord, maar niet in daad, zou hij een kans hebben. Zonder enige vorm van proces zou de troep afgeslacht worden.

Toch was hij niet gerust. Zou de danser het niet voorzien en ook de aanwinsten bedwelmen?

Niemand merkte hoe de generaal zich terugtrok uit de groep en op weg ging. Nee, het had geen zin deze danser te bestrijden. Er was maar één oplossing. Hij, de generaal, zou een andere naam aannemen en een lagere rang kiezen. Het beste kon hij in een hinderlaag een hogere officier van het regeringsleger neerschieten, om dan van identiteit te wisselen. Zolang hij maar bij een ander onderdeel

terugkeerde dan dat waartoe het slachtoffer behoorde, had zijn plan kans van slagen. Een nieuwe carrière in het regeringsleger. Een onderscheiding zat er zeker in, vooral als hij aangaf waar een groep guerrilla's te vinden was in dit woud. Eindelijk kon hij helpen de wereld vorm te geven. Al die slaafse onderkruipsels zouden de plaats krijgen die ze verdienden. De weg naar de partijtop kon voor hem toch niet onbegaanbaar zijn?

## Het verplaatsen van een steen

“Idioot, weet je wel wat de gevolgen zijn?”

De aangesprokene probeerde zijn gezicht te redden met een achteloos schouderophalen en wat gegrom. “Bepaal ik zelf wel en bovendien is er niemand in de buurt.”

In werkelijkheid voelde hij zich niet erg comfortabel. Het was een achteloze handeling geweest, symbolisch eigenlijk, want met de droge, niet al te dikke tak zou de steen geen micrometer bewogen hebben. Ervan uitgaand dat de steen bewogen kon en mocht worden, want dat was het grote discussiepunt.

“Ik zet mijn toekomst heus niet op het spel om te laten zien dat ik een eigen mening heb”, begon de eerste spreker weer.

Het was een jonge man, net als de ander die een tak tegen de steen had geduwd. De toekomst was voor hen van groot belang, want het grootste deel van hun leven bestond uit toekomst. Anderen beslisten of ze die nuttig zouden kunnen besteden en of deze aangenaam zou zijn.

“Bakoenin had een eigen mening, maar ik weet niet of hij er gelukkig van is geworden.”

Dit raakte een tere snaar bij de jongeman met de tak en hij viel uit:

“Er zijn ook nog universele waarden, die beschermd worden door individuen die niet alleen aan zichzelf denken. Als iedereen zo dacht, dan leefden we nog in de feodale tijd en mochten we ons af laten slachten.”

“We leven niet meer in de feodale tijd en daarom kunnen we het ons permitteren om aan onszelf te denken. Bovendien geloof ik helemaal niet in universele waarden. Ik geloof in mezelf en als ze zeggen dat deze steen niet verplaatst kan worden, dan vind ik dat prima. Al hebben ze ongelijk, dan nog hoeven ze geen ongelijk te krijgen. Weet je, je kunt gewoon op het verkeerde moment op de verkeerde plek zijn.”

“Homoseksueel zijn in het verkeerde land, bijvoorbeeld”, mengde een jonge vrouw zich in het gesprek. “Ik zou niet weten of ik daar wat tegen kon doen. In ieder geval zit ik in het goede land. De steen mag dan een hot item zijn, andere zaken lopen hier op rolletjes.”

“Precies. Jij weet wat je wel en niet kunt doen en zeggen, maar Orlando zet zijn geluk op het spel. Puur om te laten zien dat hij iemand is. En later, als-ie geen droog brood te vreten heeft en ik een schatrijk advocaat ben, ziet niemand hem staan. Dan zeggen ze niet ‘die had een eigen mening’, maar ‘hij was zo dwars als een deur’. Waar rook is daar is vuur, Orlando, zo simpel werkt het!”

Orlando prikte grimmig met de tak in de grond. “Je hebt ergens wel gelijk. Toch is het te zot dat een of andere bunch of idiots iets beweert, en dat je dan niet eens meer na mag denken.”

“Je mag juist wel nadenken, maar je moet je aan hun regels houden. Je moet laten zien dat je het spel van de volwassenen kunt spelen. Pas dan ben je een betrouwbare partner en een mogelijk lid van de broederschap - sorry Anousj, ik bedoel natuurlijk de Geschwisterschap.”

De uitwerking van het laatste deel van de zin was averechts. Darius wist dat Anousjka bijzonder gevoelig was voor strikt manlijke aanduidingen, zoals ‘broederschap’. De snelle poging om een neutraal Duits equivalent te gebruiken, maakte het beeld grotesk. De raad van volwassenen bestond allerminst uitsluitend

uit mannen, hoewel ze wel de meerderheid vormden. Dit hing mogelijk samen met de vreemde leeftijdsgrens van minimaal dertig jaar.

De raad werd nimmer - ook niet in het verleden - aangeduid met 'broederschap', zodat de steek onder water onmiskenbaar was voor Anousjka. Orlando greep het voorbeeld meteen aan:

“Kijk, nu durf je wel tegen de normen in te gaan. Waarom? Omdat Anousj geen invloed op je toekomst heeft en dus geen gevaar voor je vormt?”

Darius, die eigenlijk meer had willen plagen, zag een gelegenheid die hij niet voorbij kon laten gaan. “Zwakkeren kun je zonder pardon de grond inboren. Je moet je uitsluitend richten naar de machtigen en de sterken.”

Olando leek te gaan ontploffen. Hij zweeg even, maar kreeg vervolgens de kans niet meer om te reageren, door een onverwachte gebeurtenis.

Vervae, de natuurkundeleraar, leek uit het niets op te duiken en tikte Orlando op zijn schouder. “Ik denk ook dat het kan, maar daarom ga ik het nog niet proberen. Een actie is pas zinvol als er maatschappelijk draagvlak voor is. Dus houd ik me bezig met berekeningen en ga ik niet als eenling te werk, maar rapporteer in het team. Op een dag is die steen weg, daar ben ik van overtuigd. Weet je wat er gebeurt als je het ding verplaatst zonder dat er consensus over is? Dan stellen ze gewoon dat het geen relevant probleem was en dat jij hun tijd hebt verspild.”

Hij wees naar de dorre tak, die Orlando in zijn opwinding weer tegen de steen had geduwd. Orlando schrok en trok de tak weer weg.

“Er zijn mensen die het verkeerd uit zullen leggen en je een lesje willen leren, gezien je gedrag in het verleden. Voor mij hoeft je niet bang te zijn. Ik houd me aan de natuurwetten en de sociale wetten, de ongeschreven regels. Kijk, je zult nooit kunnen bewijzen dat het moedwillige discriminatie is, want men zal het wijten aan een gebrek aan bepaalde capaciteiten.”

“Dat zei ik ook, net”, stelde Darius.

De heer Vervae keek hem strak aan en zei toen bedachtzaam: “Jij zult het nog ver brengen, Darius. Ik weet alleen niet of ik daar zelf blij mee zou zijn.”

Darius vertrok geen spier en antwoordde: “Tussen principieel en pragmatisch ligt een enorme glijdende schaal. Ten eerste weet ik niet of dat ook de schaal van goed en kwaad is. Ten tweede denk ik dat alleen de grenzen die door de invloedrijken worden gesteld, ertoe doen. Als ik naar een andere plaats ga, pas ik mijn visie aan. Heel natuurlijk. Darwin heeft er veel over geschreven. Ik speel het spel en ontnem een ander zijn kansen niet. Iedereen kan kiezen voor de meest begaanbare weg. En kom nou niet aan met John Bunyan, of andere religieuze crap, Anousj”

Anousj mompelde - juist hoorbaar - voor zich uit: “Een volk dat voor tirannen zwicht, zal meer dan lijf en goed verliezen. Dan dooft het licht...”

“Oh nee,” protesteerde Darius, “dat was geen spel. Dat was vals spelen. Men ontnam de anderen kansen. Discriminatie op vaststaande eigenschappen is verfoeilijk. Discrimineren op gedrag is iets anders.”

“Er is nog een vacature bij de Inquisitie. Stond in de ‘Intermediair’, deze week”, merkte Orlando vals op.

Darius voelde zich ongemakkelijk. Tè aangepast bestond blijkbaar ook.

Hij moest voortaan wat beter oppassen met de keuze van zijn gezelschap. Deze negatieve uitlatingen konden onaangename bijeffecten hebben. Rook en vuur. Zo was het nu eenmaal, ook al was het onzinnig. Vanavond, als ze de raad bijwoonden, zou alles wel weer ten goede keren, daar was hij van overtuigd.



Eenmaal in de week kwam 's avonds een kleine groep bijeen in het gemeentehuis. In principe mocht iedereen die een ingezetene van het dorp was de vergadering bijwonen. Als het op stemming aankwam hadden alleen de personen van dertig jaar en ouder recht op een mening. De anderen mochten meepraten en proberen de discussie te sturen. De voorzitter en de secretaris hadden daarbij wel een enorm arsenaal aan instrumenten om de mogelijkheden weer in te perken. Verkeerd verstaan, vergeten, volgordes op de agenda wisselen, tijd uitrekken of inkrimpen en open of gesloten stemmingen. In principe was alles mogelijk. Als iemand de rechtsgeldigheid van een methode in twijfel trof, riskeerde hij of zij de oprichting van een commissie. Die zocht de zaken dan tot op de bodem uit en legde daarmee alle andere zaken lam. Degene die verantwoordelijk was voor zo'n onderzoek werd niet populair bij de dorpsgenoten en al evenmin bij het plaatselijk nieuwsblaadje. Toevallig waren zowel de voorzitter als de secretaris er redacteur. Om de schijn van partijdigheid te voorkomen, bestreden ze elkaar in allerlei artikelen te vuur en te zwaard. Deze schermwedstrijd met de pen had vreemd genoeg nooit verdere consequenties gekend. Dit was te verklaren uit het adagium 'leven en laten leven', dat beide heren hoog in het vaandel hadden.

Misschien was dit complexe mechanisme van de dorpsdemocratie er de oorzaak van, dat er zelden meer dan dertig personen de vergadering bezochten. Van die aanwezigen had dan bovendien de helft doorgaans geen stemrecht. Problemen met een quorum kende men in feite niet, omdat er met voorlopige plannen, principebesluiten en intentieverklaringen werd gewerkt. Dat deze nimmer herroepen werden, hing samen met het feit dat ze nooit bekrachtigd waren. Iets dat niet bestaat, kan immers niet vernietigd worden?

De afgelopen maanden hadden de bijeenkomsten in het teken van 'de steen' gestaan. Over het algemeen kon men wel lachen om wat er gebeurd was, en van verontwaardiging leek geen sprake te zijn. Toch was het oorspronkelijke probleem steeds verder op een zijspoor geraakt. Niemand wist of het proces de democratie waarborgde, of dat er sprake was van een bewust uitgelokte impasse.

Het oorspronkelijke probleem was triviaal. De jeugd van het dorp verveelde zich. Er waren wat vernielingen geweest en groepen jongeren hadden voor overlast gezorgd. 's Nachts hadden ze luidkeels schunnige liederen gezongen en glaswerk kapot gesmeten op de openbare weg. Afhankelijk van positie en inkomen van de ouders waren er forse bekeuringen uitgedeeld, of gesprekken gevoerd met de ouders, in de huiselijke omgeving. Over het algemeen gaf men de voorkeur aan de laatste methode als de ouders wezenlijk bijdroegen aan het welzijn van de gemeente. Forse boetes waren weggelegd voor minvermogenden. Zij deden reeds een beroep op de gemeentelijke middelen. Dus konden ze zich niet nog eens een extra aanslag op de gemeenschapsgelden veroorloven door te vernielen en te ergeren. Degenen die daarentegen door hun activiteiten en donaties bijdroegen tot het welzijn van het dorp, konden in bescheiden mate op clementie rekenen. Hun kinderen verminderden uiteraard het effect van de bijdrage, maar het saldo bleef positief. Een redelijke visie, waar iedereen zich in kon vinden.

De stijl van de bestuurders was echter verlicht. Niet repressie, maar preventie zou de oplossing moeten brengen. Een eigen jeugdcentrum, waar men de grijze marges van het toelaatbare kon verkennen, was de beste vorm. Volgens het bestemmingsplan was er slechts één plek waar dit centrum kon worden neergezet. Een uitstekende locatie, waar met beschikbare materialen en gemeenschappelijke

inzet snel een bouwwerkje kon verrijzen. De enige belemmering vormde ‘de steen’. Deze steen was een enorme kei, die zich deels onder en deels boven de grond bevond. Het ding had geen enkele historische waarde. Het maakte geen deel uit van een hunebed en had evenmin een emotionele lading, zoals de kei in Amersfoort. Het was een lelijk, onregelmatig gevormd stuk steen dat op breukvlakken blauwzwart was.

Het grootste deel van het oppervlak was vuil. Modder, mayonaise, snot en uitwerpselen maakten het tot een object dat afkeer oproep. Moeders trokken hun kinderen erbij vandaan onder het uitroepen van magische woorden als ‘bacteriën’, ‘infectie’ of gewoon ‘bah, vies’.

Niemand had zich ooit bewust afgevraagd waarom de steen zich nog op die plek bevond. Op een gegeven moment had men de intentie uitgesproken om juist daar een voorlopig bouwwerk te plaatsen. De raad was in principe akkoord gegaan met dit experiment en toen was de steen ineens een obstakel geworden.

De eerstvolgende vergadering was gewijd aan de mogelijkheden om het onding te verwijderen. Na een korte brainstormsessie, waarin graafmachines, dynamiet en Nijlslib werden genoemd, stelde de voorzitter een punt van orde. Er moest een plan worden gemaakt. Zonder plan konden er doden en gewonden vallen. Niemand was immers deskundig genoeg om het probleem op eigen houtje aan te pakken. Een aannemer die had geroepen dat hij zo’n klus al driemaal had geklaard in zijn loopbaan, werd verzocht de bescheiden te overleggen met omvang, gewicht, ligging en samenstelling van de bedoelde objecten, alsmede datum en aard van de opruimactiviteiten en eventuele getuige-deskundigen.

De uitroep “Zijn jullie nu helemaal van de pot gerukt?!” had een breekpunt gemarkeerd. De dreiging van een onderzoekscommissie hing toen zwaar in de lucht. De persoon in kwestie had de vergadering verlaten. De secretaris had geglimlacht en gesteld dat iedereen wel iets kon roepen, maar dat de veiligheid van de bevolking vóór alles ging. Hij doelde daarbij niet alleen op veiligheid in mechanische zin, maar ook op de epidemiologische consequenties. Om een aanwezige medisch specialist de mond bij voorbaat te snoeren, had hij nog toegevoegd: “En natuurlijk zouden we bij wijze van aflaat uitspraken kunnen ontlokken aan de medici of ingenieurs onder ons. Maar zou het moreel verantwoord zijn om leden van onze gemeenschap te dwingen verstrekkende uitspraken te doen over het welzijn van ons allen? Uitspraken die bij het minste of geringste falen - door welke oorzaak dan ook, zich als een boemerang tegen de verantwoordelijke richten? Ik denk het niet. We moeten eerst draagvlak creëren en tot een gemeenschappelijke visie komen. Vanuit die gemeenschappelijke visie kunnen we tot een plan komen.”

De voorzitter had toen een geheel eigen geluid laten horen.

“Is het opportuun om onder druk van de waan van de dag binnen enkele maanden een jeugdcentrum te willen plaatsen? In de gehele historie van ons dorp heeft zoiets niet bestaan. Misschien ook wel, maar moeten wij ons dan laten verleiden tot ad hoc beslissingen en een trail-and-error benadering? Die zal misschien slachtoffers vergen onder de leden van onze gemeenschap en - ik zeg dit met nadruk - en misschien daarbuiten. Nogmaals, wij beslissen ook voor de vreemdelingen die hier zullen vertoeven. Mogen wij in het licht van de geschiedenis misschien een kleine periode van bezinning en planning inlassen, om zo tot een optimale aanpak te komen van het fundamentele probleem waarvoor we ons hier gesteld zien? Ik denk dat ieder weldenkend lid van de vergadering de

voorkeur zal geven aan een goed doortimmerd plan, dat enerzijds recht doet aan de zo noodzakelijke preventie van ongenoegen, maar anderzijds verspilling van mensuren, materialen en financiën voorkomt. Met het oog op het late tijdstip stel ik een open stemming voor, waarin de aanwezigen zich uitspreken òfwel voor een plan, òfwel voor een ad hoc benadering.”

Olando herinnerde zich die stemming maar al te goed. Met verbijstering had hij waargenomen hoe iedereen de planmatige benadering koos.

In die vergadering had hij zijn, toch al slechte, reputatie nog verder verwoest. Na de stemming had hij namelijk opgemerkt dat dit de manier was om niets te bereiken.

Men had hem duidelijk gemaakt dat zijn eigen belang moest wijken voor dat van de gemeenschap. Toen hij had uitgeroepen dat het hem juist om de gemeenschap ging, had men hem verkeerd begrepen. Het zich verschuilen achter zogenaamd gemeenschapsbelang om egoïstische doelen na te streven was walgelijk, zo had een van de aanwezigen hem toegebeten. Als hij ooit ergens een positie van enig belang wilde verwerven, dan zou hij nog een lange weg te gaan hebben. Gezien zijn opleiding leek hij mee te dingen naar een verantwoordelijke betrekking, maar dat was niet voldoende, meende de spreker. Mensen met dergelijke karakterdefecten konden beter onder toezicht van evenwichtiger personen staan.

In het licht van deze woorden zou men later zelfs het met een tak tegen de steen duwen afkeuren. Iedereen zou achteloos een tak tegen de steen mogen plaatsen en deze door laten buigen. Alleen bij Olando zou dit worden uitgelegd als een daad van verzet, een poging de gevestigde orde te ondermijnen!

Anousjka en Darius waren ook op de bewuste bijeenkomst geweest. Ze hadden naderhand ieder op hun eigen wijze gereageerd. Terwijl Olando schuimbekkend van woede had geroepen dat hij (wetenschappelijk) zou bewijzen dat deze benadering zinloos was, hadden de anderen hun schouders opgehaald. Ze waren samen naar een van de twee dorpscafés gegaan. Daar meenden ze vrijuit te kunnen spreken en dat deden ze dan ook. Anousjka begon haar betoog met de mededeling dat ze alle drie ver boven de leeftijd van de doelgroep voor het jeugdcentrum waren. Die was in het bereik van tien tot en met achttien gesteld. Zij waren al ver in de twintig. Eigenbelang was dus niet aan de orde, tenzij iemand wilde schitteren door als eenling te scoren. Het zwaartepunt lag voor haar bij de locatie. Die was gunstig en bevorderde de veiligheid voor meisjes. Dat was belangrijker dan een geforceerde beslissing, die ook in kon houden dat het centrum in de bush-bush werd geplaatst. Het kwam uiteindelijk altijd goed in het dorp. De bestuurders draaiden al zo lang mee, dat ze wisten wat het beste was. Olando probeerde voorbeelden van corrupte oligarchieën aan te halen en ontmaskerde notabelen, die in feite crimineel waren. Anousjka zag het nut van dergelijke onthullingsjournalistiek niet in. Het schaadde de gemeenschap en de bestuurder die er het slachtoffer van werd. ‘Je eigen nest bevuilden’ noemde ze het. Ook de Watergate-onthulling was volgens haar smerige sensatieschrijverij geweest, die had geleid tot aantasting van het gezag, met stijging van de criminaliteit als gevolg.

Darius had simpelweg gemeend dat “het honk hem aan zijn reet kon roesten”. Hij zag slechts een unieke kans om het spel van de democratie te spelen. Het bood hem de gelegenheid een netwerk op te bouwen en deze kwestie zag hij als een vingeroefening voor het echte werk.

“If you cannot beat them, join them, old man,” probeerde hij Olando een hart

onder de riem te steken. Meteen voegde hij er echter aan toe: “In jouw geval ben ik bang dat het andersom wordt. If you cannot join them, beat them. Het zal je niet lukken.”

“Als een knikker tegen een biljartbal botst, verandert die knikker de koers van de biljartbal een heel klein beetje”, had Olando geantwoord.

Darius had met een cynisch lachje gevraagd of de knikker daar veel mee opschoot. Volgens hem konden knikers beter niet botsen, want dan kwamen ze het verst.

Toch had Olando nog een poging gewaagd. Hij had zich gewapend met statistieken over ontwikkelingen in de leeftijdsopbouw van het dorp, schattingen van de doorlooptijd van de plannen en overzichten van overtredingen en misdrijven per leeftijdsgroep. Vervolgens had hij getracht om aan te tonen dat het jeugdcentrum voltooid zou zijn op het moment dat het niet meer nodig was. De preventie zou haar doel missen.

De voorzitter had achteloos opgemerkt dat hij deze cijfers niet kende. Daarmee stond blijkbaar automatisch vast dat ze niet deugden. Vervolgens zei de secretaris dat Olando zich vastbeet in het preventieaspect, maar dat dit totaal niet aan de orde was. Het ging om een breder maatschappelijk belang, ook al wilde hij, Olando, dat blijkbaar niet inzien. Opnieuw bleef Olando verbijsterd achter. Hij merkte dat geen van de aanwezigen zich leek te herinneren dat het jeugdcentrum zou worden gebouwd ter voorkoming van onlusten onder jongeren. Darius en Anousjka waren volkomen oprecht toen ze bekenden van niets te weten. De notulen van de vergadering waarin over preventie was gesproken, bleken niet te zijn uitgewerkt, door ziekte van de notulist. Toch werd soms gerefereerd aan die niet bestaande notulen, met name als het gebrek aan structuur in het denken van Olando moest worden geïllustreerd. Tot vijfmaal toe had hij gevraagd of hij een afschrift kon krijgen van de notulen waar men uit citeerde. Dat werd toegezegd, maar toen hij er de zesde maal naar vroeg, was men het erover eens geweest dat hij zich als querulant opstelde. Men sprak af niet meer op de zaak terug te komen. De voorzitter berispte zelfs iemand die uitspraken uit de bewuste bijeenkomst citeerde.

“Het karakter van onze vriend van Wessem, Olando, is genoegzaam bekend. Ik stel voor dat we hem de ruimte geven zich te ontwikkelen tot een evenwichtig burger. We moeten dan niet steeds opnieuw aan komen zetten met kleine versprekingen. Bovendien ben ik ervan overtuigd dat hij zijn woorden keer op keer herlezen heeft en terdege beseft waar de schoen wringt.”

Hier werd gesuggereerd dat hij de afschriften van deze niet bestaande notulen in zijn bezit had en hij kon zich niet verweren. Iedereen roemde de milde houding van de voorzitter, behalve de secretaris, die meende dat men geen beschermelingen kon hebben die boven kritiek stonden.

“Juist iemand die zich zo op de voorgrond dringt als onze dorpsgenoot van Wessem, moet beseffen dat hoge bomen veel wind vangen”, betoogde hij.

Het jachtseizoen was geopend.

Hoewel de steen tijdens latere bijeenkomsten geen hoofdonderwerp meer was, werd er toch steevast minstens een half uur aan de problematiek gewijd. Er was een commissie in het leven geroepen - geen juridische, maar een wetenschappelijke - die de mogelijkheden tot verwijdering van de steen in kaart

zou brengen. De commissie, die onder voorzitterschap stond van Vervaeet, de natuurkundeleraar, was in één week tijd driemaal bijeengekomen. Men had gesproken over zaken, het weer en sportevenementen. Opgelucht had men zich uiteindelijk akkoord verklaard met een stuk dat Vervaeet op een avond had samengesteld. Dit stuk analyseerde de mogelijke benaderingen van het probleem. De drie primaire benaderingen behelsden 'verplaatsen', 'vernietigen' en 'negeren'. De laatste twee opties vereisten een uitgebreide medische rapportage. Bij negeren zou men namelijk aan ziektekiemen op de ingebouwde steen blootgesteld kunnen worden en bij vernietiging zouden ziektekiemen en stofdeeltjes vrij kunnen komen. Bovendien was in dat geval nog een aanvullend onderzoek door een ingenieursbureau wenselijk, alsmede een rampenplan. Dit laatste vanwege mogelijke neveneffecten, die in het uiterste geval zelfs evacuatie noodzakelijk maakten.

Men had de voorlopige voorkeur gegeven aan de eerste optie: 'verplaatsen'.

De unanieme aanbeveling van de commissie was overgenomen door de vergadering. Vervolgens had men het voorlopig besluit genomen om de consequenties van een eventuele verplaatsing na te gaan.

Er was een nieuwe commissie samengesteld. Weer onder leiding van Vervaeet. Deze groep praatte slechts kort over het weer en had volop aandacht besteed aan de problemen rondom de eventuele verplaatsing. Na enkele bijeenkomsten was men het eens geworden over de primaire probleemstelling: de massa (of het gewicht, maar dat maakte in dit geval niet uit) moest worden geschat. De commissie was tijdelijk opgedeeld in twee subcommissies, die onafhankelijk van elkaar methoden uit zouden werken ter schatting van de massa. De meest ingenieuze benaderingen (grondwatermetingen, ultrageluid, seismisch onderzoek) waren besproken. Uiteindelijk was een simpel en elegant voorstel van Vervaeet overgenomen. Aan de hand van afgesprongen schilfers kon men de dichtheid (een minderheid wenste van soortelijke massa te spreken) van het materiaal bepalen. Men behoefde alleen maar het volume te bepalen, om zo de massa te kunnen berekenen.

De vorige week was deze benadering in een voorlopig commissiestandpunt voorgelegd aan de vergadering. De jongeren die de vergadering bijwoonden hadden het voorstel zonder meer begrepen, maar sommige notabelen hadden wat ongemakkelijk op hun stoel heen-en-weer geschoven. Men had het agendapunt afgesloten met de afspraak dat er pas weer gerapporteerd zou worden, indien de massa voldoende nauwkeurig was geschat. Voldoende nauwkeurig werd omschreven als 'binnen een marge van 0,72% naar boven of naar beneden'. Dat merkwaardige getal was een compromis geweest tussen de 1 promille, die een grote minderheid voor aanvaardbaar hield, en de waarden van 1%, 3%, 5% en zelfs 10%, die ook waren voorgesteld. De voorzitter had geprobeerd een absoluut zekere schatting te eisen. Een hatelijke opmerking van een van de kroegbazen over schuimkragen op het bier, had echter de lachers in stelling gebracht en het compromis was aanvaard.

Deze avond zou er dan misschien een doorbraak komen. Sommigen verwachtten dat er al een schatting zou zijn van het gewicht van de steen. In dat geval kon er nader onderzoek worden gedaan naar zwaar materieel. Het bepalen van de kracht van graafmachines, draglines, vijzels en dergelijke in relatie tot de kosten ervan,

zou een volgende stap kunnen zijn in het proces. Het agendapunt was bijna aan de orde. De vergadering werd echter verstoord door enkele jongeren, die joelend binnenkwamen. “E per si muove”, riep een meisje dat de stoet leek aan te voeren. “Dat zei Galileo Galilei bij de inquisitie”, fluisterde Vervae in het oor van de dominee. “Vertaal het eens in het Grieks, dan kan ik er wat mee”, antwoordde deze.

“Sorry, in het Nederlands is het ‘en toch beweegt ze’, maar in het Grieks weet ik het niet.”

“Ze hebben het geprobeerd”, reageerde de dominee verschrikt.

“Wij eisen...”, begon het meisje.

“Mevrouw Venninga...”, onderbrak de voorzitter haar.

“Nee, wij hebben een manifesto en...”

“Mevrouw Venninga, ik geef u drie minuten spreektijd”, zette de voorzitter door. De vergadering joelde, maar Darius merkte laconiek op: “Dan moet het meegedeelde in de notulen worden opgenomen.”

“Regelneef”, mompelde Olando en Anousjka viel bij: “Dat zullen ze je in dank afnemen.”

Mathia Venninga begon haar verhaal:

“Met vijftien jongeren, thans nog behorende tot de doelgroep van het toekomstig jeugdcentrum, hebben we een experiment doorgevoerd.”

“Germanisme”, mompelde Darius.

“Hieruit is gebleken dat met behulp van hetzelfde aantal hefboomen met verhouding 1-op-20, de steen vijf centimeter kan worden opgelicht. U kunt hieraan uw eigen conclusies verbinden. Dank u voor uw aandacht.”

Zonder verdere plichtplegingen verliet de groep jongeren de zaal weer.

De voorzitter klopte met zijn hamer op de tafel en riep:

“Dank u voor deze constructieve bijdrage, die ongetwijfeld bedoeld was voor agendapunt nummer vijf. Ik stel voor...”

Hij klopte nogmaals en ging verder: “Ik stel voor dat we de uitkomsten van dit experiment doorspelen aan de commissie die de mogelijkheden tot verplaatsing onderzoekt.”

Toen boog hij zich glimlachend naar Olando en zei zacht: “Meesterlijke zet, ik heb je onderschat.”

Olando, die geen enkel contact had gehad met deze groep jongeren onder aanvoering van Mathia Venninga, was even uit het veld geslagen. Meteen herstelde hij zich. Blijkbaar beschouwde men hem als het brein achter deze actie. Hij glimlachte mysterieus terug en zei slechts: “Tja... Dank u.”

In enkele seconden was hierdoor zijn reputatie herzien. De voorzitter erkende hem als een waardig tegenstander.

Merkwaardig genoeg werden de vijf jongeren dezelfde week nog voor enige tijd geschorst door hun school, die in een naburig stadje lag. Er bestond geen verband tussen de schorsingen, zo gaf de PR-medewerker van de school aan. Een toevallige samenloop van omstandigheden, want de schorsingen betroffen respectievelijk frequent verzuim, bedreiging, vernieling, diefstal en aanstoot geven.

Die laatste schorsing werd al snel ongedaan gemaakt door toedoen van Anousjka, die aantoonde dat men een lesbische inslag had verward met aanstoot geven.

Olando had na de volgende vergadering opgemerkt dat de schorsingen statistisch

onwaarschijnlijk waren. De secretaris van de vergadering had hem uitgelegd dat er minstens één schorsing per week was, op de desbetreffende school.

“Zulke dingen gebeuren, daar moet je je niet druk om maken. Bovendien, het was toch jouw plan? Het schijnt dat Vervaet een schatting heeft kunnen maken van het gewicht.”

Olando straalde. “Dat is zo. Geweldig nieuws, zeg.”

Toen hij naar buiten liep, riep de voorzitter hem nog na:

“De marge is helaas nog 1,2%, maar we vorderen!”





## Redding

“Je weet dat het niet mag, hè?”, zei Joris terwijl hij halfslachtig de lijn van de reddingsboei afwikkelde. Op een of andere manier leek hij geen vrede te hebben met het bevel dat van hogerhand was uitgevaardigd. Aan de andere kant was hij gewend te gehoorzamen. Bevelen moesten echter redelijk en gegrond zijn, en in dit geval was het niet duidelijk of er een grond was. Redelijk leek het in geen geval.

“Quotum overschreden?”, vroeg Cornelis. “Dat weten we toch niet. Moeten wij kunnen tellen?”

“Je hebt gelijk”, gromde Joris en gooide plotseling heel energiek de boei naast de boot. Even later werd een druipnatte, uitgeputte drenkeling over de reling gehesen.

“Gelukkig, ik dank jullie van harte”, hijgde het slachtoffer.

“Ze schoten zomaar, we hadden niet eens waardevolle zaken aan boord.”

“Volgens mij schieten ze om het schieten en niet om de buit”, zei Tjerk tegen niemand in het bijzonder. “Het is een soort sport, lijkt het.”

De opmerking lokte Joris en Cornelis uit hun tent.

“Zouden ze de oorzaken niet aan moeten pakken?”

“Ze zeggen dat ze dat juist doen.”

“Door een quotum in te stellen.”

“Schijnt van wel.”

“Zie jij het verband?”

“We moeten vertrouwen in ze hebben.”

“Hebben ze dat verdiend?”

“Wantrouwen ook niet.”

“Weet ik niet.”

De snelle dialoog was voor de drenkeling niet te volgen. Tjerk wist waar het over ging, maar hield zich afzijdig. Allemaal hadden ze zo hun eigen methode om de bevelen te negeren.

Cornelis hield vol dat hij een zwak geheugen had en niet goed kon tellen. Doordat de geredde drenkelingen meteen benedendeks gingen, kon hij ze ook niet af en toe opnieuw tellen. Daardoor wist hij nooit zeker of het quotum van die dag al bereikt was. Het zou immoreel zijn om mensen te laten verdrinken ten gevolge van een telfout, die te wijten was aan zijn zwakke geheugen.

Joris probeerde te gehoorzamen, maar redde per ongeluk af en toe iemand die niet in aanmerking kwam. Hij liet de boei dan achteloos uit zijn handen glippen. Cornelis' woorden hadden hem zojuist voor een keer daadkracht verleend.

Tjerk stond er daarentegen op dat er een officiële melding kwam dat het maximum-aantal van die dag was bereikt. Officieel: van de commandant of zijn waarnemer. Zolang dat niet het geval was, ging hij door.

Ze waren niet de enigen die twijfelden aan de besluiten. De schout-bij-nacht had al meerdere malen gemeld dat er een absolute noodzaak voor scheen te zijn. Hij kon echter niet helder aangeven wat de achtergrond was van het plotselinge quotum.

“We kunnen zinken ten gevolge van een te grote belasting”, had hij gesteld.

“De enige oplossing bestaat uit het beschikbaar stellen van extra schepen en extra

commandanten. Zolang men daar niet toe besluit, zal het quotum nodig zijn. Niet wij zijn onmenselijk, maar de bestuurders, die veilig aan de wal zitten.”

De commandant van hun vloot had echter wat later duidelijk gemaakt dat het iets anders was. De aantallen mochten op termijn langzaam toenemen, mits er eerst een forse daling was opgetreden. De daling van het aantal geredde drenkelingen zou te wijten zijn aan de toenemende werklast. Meer en meer kwam het voor dat iemand gewond was, waardoor de werkzaamheden verzwaard werden.

Tjerk had geopperd dat het aantal zware gevallen juist afnam. Hij had er geen uitbrander voor gekregen. Nee, er was hem zorgvuldig uitgelegd dat hij zich misschien minder inzette de laatste tijd. Dat was nog geen reden om hardwerkende collega's voor schut te zetten. De collega's die op moesten boksen tegen steeds zwaardere taken. Deze woorden van de schout waren zo oprecht en overtuigend geweest, dat zijn maten hem kwaad hadden aangekeken. Een spelbreker, dat was hij. Er was zelfs een extra oorlam toegezegd, vanwege de bijzondere prestaties van de laatste weken. Men had er alle begrip voor dat de aantallen terugliepen, gezien de enorme fysieke belasting.

Cornelis en Joris hadden hun hoofd geschud en later tegen Tjerk gezegd dat hij zich niet openlijk moest verzetten: “Gewoon doen wat je doet.”

“Jullie doen niet gewoon wat je doet. Jullie gaan tussen je oude prestaties en de eisen in zitten,” had hij geroepen. “Uiteindelijk krijgen ze hoe dan ook hun zin! In de oorlog waren er heel wat met die houding.”

“Denk aan jezelf, Tjerk, je wilt toch niet zelf een drenkeling worden?”, was de waarschuwing geweest. “Bovendien was het in de oorlog heel anders, toen werden er mensen vermoord. Wij kunnen ze gewoon niet allemaal helpen.”

Hij had erover nagedacht. Zelf een drenkeling worden. Wat zou dat betekenen? Geen dreiging. Niet van Joris en Cornelis. Van de anderen, misschien? Er waren een paar die graag een betere positie wilden hebben. Lieden die bij voorkeur commandeerden en daar nu de kans voor kregen. Er kon met minder inspanning meer gepresteerd worden. De prestatie was nu immers om níet te helpen! Dat het niets was om trots op te zijn wisten die lieden maar al te goed. Dus rapporteerden ze dat ze met bloedend hart alweer twee mensen voor hun ogen hadden zien verdrinken. Simpel en alleen doordat het hun collega's te zwaar was geworden. Dat er in werkelijkheid was bedreigd, en verboden een lijn uit te gooien, dat was allemaal in het belang van de opvarenden. Ze zouden zich namelijk kapot kunnen werken en uiteindelijk helemaal niets meer kunnen doen. Deze zich spontaan vormende laag van een zelfbenoemd middenmanagement kreeg al gauw een officiële status. Het was een status die broos was en ieder moment ontnomen kon worden, zelfs bij de minste twijfel aan de bevelen van boven. Daardoor was er voortdurend de keuze voor zichzelf of de voor de ander. Zichzelf verloochenen was een zware misdaad, want het kwam neer op het weigeren van de gaven Gods - een mateloze arrogantie die niet onbestraft zou blijven.

Dus was de nieuwe elite verplicht om aan zichzelf te denken, door het beste met hun collega's voor te hebben. De enigen die eronder leden waren de drenkelingen. Niet voor lang, gelukkig - ze bezweken spoedig aan kou en uitputting. Een milde dood.

Op een gegeven moment had Joris het nog eens geprobeerd: “Kunnen we er niet zoveel doen als we kunnen?”

De schout-bij-nacht had geglimlacht. “Joris,” was zijn vraag geweest, “weet jij het verschil tussen optimaal en maximaal?”

Zo geletterd was Joris nu ook weer niet.

“Wel,” legde de schout uit, “stel dat je een maand lang tien mensen per dag redt.

Dat zijn er driehonderd. Een prima prestatie. Maximaal. Dan is het gebeurd. Je bent kapot, of het schip zinkt. Je redt niemand meer en misschien worden we allemaal zelfs drenkelingen. Zowel onze bemanning, als de drenkelingen die eindelijk aan boord waren geraakt. Geweldig, tussen de nul en de driehonderd. Maximaal!

Nu vijf per dag. Week in week uit. Misschien een jaar lang. Dat zijn er bijna tweeduizend! Dat is optimaal. Natuurlijk, als we er schepen en bemanning bijkrijgen, kunnen we nog meer doen. Die keuze is helaas aan de bestuurders aan wal, niet aan mij.”

Iedereen knikte: meer doen door minder te doen, het was zo eenvoudig. Joris was net zo slim als zij en moest niet denken dat hij tegen de bevelen in kon gaan. Een extra oorlam voor het harde werken was trouwens geen gek vooruitzicht.

Vanaf dat moment konden Tjerk en Joris geen argumenten meer aanvoeren. Ze waren besmet, want ze wilden hun maten in gevaar brengen met hun domheid. De egoïsten!

Natuurlijk had ieder zo zijn eigen oplossing om zijn geweten te sussen. Freek ging benedendeks als hij de vijfde had geteld. “Het is beter om ze geen valse hoop te geven”, meende hij. “Dat is pas onmenselijk.”

De officiers vergaderden druk. Het quotum moest omlaag, dat was duidelijk. Alleen als er minder drenkelingen werden gered, zou duidelijk worden dat extra schepen ingezet dienden te worden. Met extra bemanning. Een verzwaring van hun taak, dat wel. Ze hadden het er echter graag voor over. Het effectieve aantal redders was overigens al afgenomen, doordat sommigen hun maten konden behoeden tegen overijverig gedrag. Spontaan leiderschap, dat ze in de schoot werd geworpen. Helaas een verdere verzwaring van hun taak.

Met een paar simpele sommen werd duidelijk dat de vloot met een kwart moest worden uitgebreid. Zowel schepen als manschappen. Anders werd het redden op termijn een hopeloze zaak.

De aantallen geredde drenkelingen namen verder af. Het was onvermijdelijk. Uiteindelijk werden wel extra schepen ter beschikking gesteld. Het aantal bijbehorende manschappen was echter minder groot dan verwacht. Daardoor steeg het aantal opgehaalde drenkelingen slechts licht. Daarbij kwam dat het aantal aangetroffen drenkelingen juist toe leek te nemen.

Freek wist dat niet, want hij ging nog steeds benedendeks. Na vijf reddingen de dag - behalve woensdag. Dan waren het er zes, ten gevolge van de nieuwe middelen en zijn twee assistenten. De assistenten leerden het vak op de andere dagen, maar woensdag mochten ze zelfstandig werken. Ze kweten zich zo goed van hun taak, dat Freek zich terug kon trekken. Terecht, want hij voerde nu ook het bevel over anderen en het zou verspilling van tijd geweest zijn als hij mee was blijven werken. “Paard achter de wagen. Een landrottenkreet, maar wel duidelijk”, had hij gelachen.

Het lachen werd echter minder toen het voedsel opraakte. De hoge heren hadden

in hun wijsheid schepen en manschappen gestuurd, maar geen extra voedsel. Men verzwakte en het redden van drenkelingen werd uiteindelijk een bijna onmogelijke opgave.

Toen de nood hoog was opgelopen, riep de commandant iedereen bijeen. Hij vertelde van het voedselgebrek en wees er terloops op dat sommige schepen in het geheel geen drenkelingen meer redden. “Zo ver willen wij niet gaan. Sterker nog, wij zien dergelijke lieden eerder als vijand dan als vriend. Vijanden hinderen onze reddingsacties. Men vaart, men eet en drinkt. En wij? Wij werken tot we er dood bij neervallen - twee, soms drie drenkelingen op een dag, terwijl we ons zelf ternauwernood in leven kunnen houden. Wat moeten we doen?”

“Ze doen hun werk niet”, opperde Krelis, een van de rijzende sterren uit het nieuwe middenkader.

“Wie niet werkt, zal niet eten.” riep iemand.

“Schiet ze lek!”, riep een ander.

“Schiet ze lek”, joelden een paar bemanningsleden.

De commandant streek nadenkend over zijn kin. “Zoiets mag natuurlijk niet. Toch, om eerlijk te zijn, zou ik er alle begrip voor hebben! Overigens kunnen we ze dan wel redden. In zo’n geval moeten de quota maar even genegeerd worden. We zijn geen onmenssen. Het waren ooit onze collega’s.”

De honger knaagde en het brood op een naburig schip zag er aanlokkelijk uit. Bovendien zat men daar te eten, zonder zich iets aan te trekken van de drenkelingen die overal in het water dobberden, smekend om hulp.

Een enorme verontwaardiging borrelde collectief op. De kanonnen, die een defensief karakter hadden, werden spontaan correctief ingezet. Twee welgemikte schoten onder de waterlinie.

Een uur later waren alle opvarenden gered. Het schip was gezonken, niet lang nadat de voorraden waren overgehaald. De commandant was tevreden. Een groot aantal drenkelingen werd aangetekend in de statistieken. Genoeg voor een hernieuwd verzoek naar de wal om schepen en manschappen. En voedsel natuurlijk. Vaatjes brandewijn waren inmiddels de kurk waarop de operatie nog dreef. In afwachting van de nieuwe situatie zou er misschien nog enkele malen correctief geschoten moeten worden. Dat was onvermijdelijk. Triest was het feit dat volledige redding van de opvarenden niet haalbaar zou zijn - niet voordat de extra voorraden en manschappen beschikbaar waren.

De vertienvoudiging van de omvang van de vloot op termijn zou een enorme winst zijn. Hun taken zouden beter kunnen worden uitgevoerd dan ooit tevoren. Er waren nog enkele correcties noodzakelijk, maar dan was de stijgende lijn weer in zicht. De bestuurders aan wal waren gelukkig wijzer dan menigeen dacht!

# **Extra**

## **Voorbeeld van een verhaal uit de oude periode**

(In het voorwoord is gerefereerd aan de alleroudste verhalen, die niet geschikt waren voor uitgave. Er is hier toch één opgenomen, als representatief voorbeeld.)



## Het verlies

Er was tamelijk veel verkeer in de stad. De automobilisten hadden hun raampjes opengedraaid, zodat ze bij het wachten niet zouden stikken. Het was warm, want hoewel het omstreeks vijf uur was, scheen de zon volop. Karel haastte zich niet. Hij had er geen enkele reden toe. Deze middag had hij helemaal vrij gehouden, om op zijn gemak door de stad te kunnen wandelen, iets waar hij zelden aan toe kwam. Het was bijna slenteren, wat hij deed. Bij iedere etalage stond hij even stil, onderzocht de uitgestalde waren op hun bruikbaarheid, fantaseerde erover en ging dan heel rustig naar de volgende winkel. Inmiddels was hij bij de muziekhandel aangeland. Behalve bladmuziek, standaards, kleine blaas- en strijkinstrumenten en allerlei accessoires, waren op de achtergrond vleugels te zien. Reusachtige piano's – 'echte piano's', placht zijn leraar te zeggen. Door het zien van de instrumenten begonnen zijn gedachten af te dwalen naar zijn jeugd. Helder herinnerde hij zich hoe hij op de zondagmiddagen de stad in ging, ongeveer net als nu, al was deze dag een werkdag. Nooit had hij verzuimd om even langs deze zaak te gaan en een blik in de etalage te werpen, ervan dromend dat hij eens zou studeren aan het conservatorium. Vanuit dit verleden keek hij naar de toekomst, naar de accountant die nu dromerig voor een etalage stond. Had hij het echt zo graag gewild; had hij de strijd niet te gemakkelijk op gegeven, of zelfs nooit gevoerd? Zijn gedachten dwaalden verder af. De muziekboeken die hij altijd kocht verschenen voor zijn ogen en samen met deze werken doemden ook de andere boeken op, boeken met letters erin. Hij kocht ze van zijn zakgeld, dat hij steeds op een speciale plaats opborg. Wetenschap en kunst, dat waren toen twee onmetelijk hoge en verheven zaken geweest. Deze beide verschijnselen hingen nauw samen en konden niet zonder elkaar bestaan. Wetenschap werd beoefend door verstrooide mannen, die reeds lang deze wereld niet meer toebehoorden. (Vreemd eigenlijk, dat er toen geen vrouwen in dat beeld pasten. In die tijd scheen dat niet mogelijk te zijn.) Onderzoekers waren mensen die vrij waren van het lage en het aardse. In mystieke orden wijdden ze hun leerlingen in. Sprekend over de problemen die ze zelf hadden opgesteld, liepen ze over de heuvels die verlicht werden door de ondergaande zon. De boeken die ze schreven konden door weinigen gekocht worden. Eigenlijk alleen door filosofen - de personen die het contact tussen kunst, wetenschap en het gewone leven regelden - en hemzelf, Karel. Verder door nagenoeg niemand. Deze geschriften stonden in een oude boekhandel, waar tweedehands boeken te koop waren. Wanden vol! Bij het doorzoeken van deze stellages bleek steeds weer dat er iets verhevens en mysterieus bij was gekomen. Waarvandaan wist niemand. Vermoedelijk door geesten meegedragen en 's nachts geplaatst. Misschien was het ook wel zo dat de boeken daar zonder meer verschenen, als idee dat geleidelijk tastbaarder werd gedurende de nacht. Het was onmogelijk om het systeem erachter te ontdekken. Met de kunstenaars ging het net zo. Merkwaaardig genoeg was kunst wel iets dat door vrouwen beoefend werd. Was kunst vrouwelijk?

Wetenschap betekende destijds voor hem natuurwetenschap. Economie, dat was iets heel anders; hij had ook vrouwelijke collega's. Tijdens zijn studie had hij gemerkt dat het er allemaal heel anders aan toe ging, en dat bleek los te staan van zijn richting, de economie. Bij de natuurwetenschappen was het net zo. Men

bestreed elkaar, was oneerlijk en iedereen wilde beroemdheid of geld. Naam maken, publiceren, dat telde. Of de wereld gediend werd, mee kon profiteren van een afspiegeling van het hemelse weten, dat deed er weinig toe.

Zijn oude opvattingen betreffende de kunst hadden het nog enige tijd volgehouden. Weliswaar was er geen band meer met de wetenschap, maar de kunst bleef zichzelf. Kunstenaars waren volledig losgeraakt van de wereld. Van het begin af aan had hij ze iets hoger geplaatst dan de wetenschappers. Ze stonden in directe verbinding met de natuur. Het groen van de bomen, de onmetelijke stilte van de bossen, het ruisen van de zee; alles kenden en voelden ze. Ze wisten het, maar hadden het niet meer nodig, want ze waren vrij van alles. Hun taak was het om die schoonheid in een onverwoestbare vorm aan te bieden aan de mensen. Hun muziek was er opeens en werd gespeeld. Schilderijen hingen opeens in musea. De boeken die ze schreven waren opeens in hetzelfde winkeltje, waar ook de boeken van de wetenschapsbeoefenaren verschenen.

Karel schrok even op van een claxon. Zijn gemijmer had slechts kort geduurd. Het was meer een algeheel gevoel geweest, een woordeloos terugkeren naar vroegere denkbeelden. De werkelijke sfeer had hij zelfs maar een fractie van een seconde kunnen voelen. Het was toch werkelijk warm en druk. Waarom wilde hij zo graag de stad in? De herinneringen die hem zojuist hadden overvallen waren veel mooier en rustgevender. Maar deze beelden werden opgeroepen door de muzikwinkelaar waar hij vóór stond. Hoe lang was hij al niet in deze straat geweest? Het was de straat waar de geheimzinnige zaak, met de tweedehands boeken, aan lag. Als hij een eindje doorliep, voorbij de bocht met de pomp, dan zou hij er al zijn. Na zoveel jaren zouden de jeugdfantasieën nog even op kunnen bloeien.

Hij was al op weg gegaan. Rechts zag hij in een flits de muntenwinkel. Vroeger was hij er wel eens voor blijven staan om naar de fraai gevormde stukjes metaal te kijken. Zelf had hij ze nooit willen verzamelen. Zo'n bezigheid leek hem teveel op geschiedenis, een vak dat hij haatte. Links waren nog steeds de voorbischuivende auto's te zien, te horen en te ruiken. Diverse voetgangers haalden hem in. Ze hadden meer haast dan hij.

Na de muntenwinkel kwamen de woonhuizen, die doorliepen tot de flauwe bocht. Karel dacht weer aan zijn jeugd, omdat de alledaagse werkelijkheid hem ineens ondraaglijk voorkwam. Al die vreemde, gelukzalige ideeën waren ontleend aan sprookjes, legenden en aan eigen interpretaties van foto's en beschrijvingen. Dat waren tevens de toegangspoorten tot kunst en wetenschap. Tegenwoordig moest hij slechts bedacht zijn op leugens, of in het gunstigste geval vergissingen. Slinks bedrog, weggestopt tussen reeksen getallen. Bijna altijd was het in orde, maar daar werd de wereld nauwelijks beter van. Er was een groot verschil tussen het alledaagse fatsoen en het hogere, dat de mensheid vooruit hielp. Hij had gehoopt de lange weg van zuivering te gaan, en te leren hoe men alles kon doorgronden. Het begin was er geweest. De boeken met hun bruine kaften hadden hem voorzichtig deelgenoot gemaakt van het geheim. Uiteindelijk had hij gemeend de overstap aan te kunnen. De universiteit was binnen bereik gekomen. Er was maar één vak waar de mens werd blootgelegd en de kiem voor een betere wereld kon groeien. Het was de natuurwetenschap van de mens, de kunst van de maatschappij.

Bedrog, meer bleek het niet te zijn. Maar was de wereld wel anders dan hij had gemeend? Was hij misschien een afvallige, een onwaardige, die geen recht meer



had op de waarheid? Het kon heel goed zo zijn, dat de werkelijkheid alleen voor hem onzichtbaar was geworden. Hoe dan ook, hij zou eindelijk die sfeer weer kunnen proeven, fantasie of niet.

Het laatste woonhuis. Daarna kwam de winkel waar de tweedehands boeken waren. In de etalage waren twee schilders aan het werk. De ramen werden met witkalk bedekt en de witte letters op het glas werden onzichtbaar. 'Boek...' stond er nog. Het zware gordijn was verdwenen, zodat de rekken in de ruimte erachter zichtbaar waren. Leeg, zonder ook maar een enkel boek erin. Steeds minder was er te zien, naarmate de schilders vorderden. Nog één veeg - en dan was alles voorbij.